

PL-BY-UA
2014-2020

„HISTORIA SOLĄ PRZYPRAWIANA”

Przewodnik po gminie Sanok
i Borystawiu

„ІСТОРІЯ, ПРИПРАВЛЕНА СІЛЛЮ”

Путівник по ґміні Сянок
і Бориславу

„HISTORIA SOLA PRZYPRAWIANA”

**Przewodnik po gminie Sanok
i Borystawiu**

„ІСТОРІЯ, ПРИПРАВЛЕНА СІЛЮ”

**Путівник по ґміні Сянок
і Бориславу**

Teksty / Тексти

Dr Łukasz Bajda / Доктор Лукаш Байда
Dr Maciej Dębies / Доктор Мацей Дембец
Ihor Romaniuk / Ігор Романюк
Albertyna Buchynska / Альбертина Бучинська

Tłumaczenie z języka polskiego / Переклад з польської мови

Natalia Koczera / Наталія Кочера

Zdjęcia / Фотографії

Szymon Bartosz / Шимон Бартош
Bartosz Jemioła / Бартош Ємьола
Artur Kucharski / Артур Кухарський
Bartłomiej Machowski / Бартоломей Маховський
Gmina Sanok / Гміна Санок
Ihor Romaniuk / Ігор Романюк
Tetiana Kekis / Тетяна Кекіс
Andrij Kinderys / Андрій Кіндерись

Mapa gminy Sanok / Карта гміни Сянок

Wydawnictwo Compass

ISBN 978-83-67325-35-6

Opracowanie graficzne, skład i przygotowanie graficzne / Графічне опрацювання, склад та графічне приготування

WYDAWNICTWO EDYTORIAL

35-614 Rzeszów, ul. Św. Kingi 20/70
tel. +48 730 999 731, 730 999 732
e-mail: redakcja.edytorial@gmail.com
www.edytorial.com

PL-BY-UA
2014-2020

Niniejszy dokument został przygotowany przy pomocy finansowej Unii Europejskiej, w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020. Odpowiedzialność za zawartość tej publikacji leży wyłącznie po stronie Gminy Sanok / Rady Miasta Boryslaw i nie może być w żadnym przypadku traktowana jako odzwierciedlenie stanowiska Unii Europejskiej, IZ lub Wspólnego Sekretariatu Technicznego Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020.

This document has been produced with the financial assistance of the European Union, under the ENI CBC Programme Poland-Belarus-Ukraine 2014-2020. The contents of this document are the sole responsibility of Commune of Sanok / Boryslaw City Council and under no circumstances can be regarded as reflecting the position of the European Union, the MA or the Joint Technical Secretariat of the ENI CBC Programme Poland-Belarus-Ukraine 2014-2020.

Ця публікація видана за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках Програми транскордонного співробітництва європейського інструменту сусідства Польща-Білорусь-Україна 2014-2020. За зміст публікації відповідають Гміна Санок / Бориславська міська рада. Зміст публікації, за будь-яких обставин, не відображає позицію Європейського Союзу, ОУ або Спільного технічного секретаріату Програми транскордонного співробітництва європейського інструменту сусідства Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 рр.

„HISTORIA SOLĄ PRZYPRAWIANA”

Przewodnik po gminie Sanok
i Borysławiu

„ІСТОРИЯ, ПРИПРАВЛЕНА СІЛЛЮ”

Путівник по ґміні Сянок
і Бориславу

Sanok / Санок – Borysław / Борислав
2023

SPIS TREŚCI / ЗМІСТ

Wstęp / Вступ	5
Informacje ogólne / Загальні відомості	9
Położenie gminy / Розташування гміни Санок	12
Walory przyrodnicze / Природні пам'ятки	16
Prahistoryczne solarstwo w Tyrawie Solnej / Доісторичне солеваріння у Тиряві Сільній.....	23
Źródła słone w Tyrawie Solnej / Родовища солі в Тиряві Сільній	24
Archeologia okolic Tyrawy Solnej / Археологія в околицях Тиряви Сільної	27
Opis poszczególnych miejscowości gminy / Опис окремих населених пунктів гміни	37
Kultura regionu / Культура регіону	99
Zabytki i ciekawe miejsca / Пам'ятки та цікаві місця	105
Szlaki turystyczne przebiegające przez gminę Sanok / / Туристичні шляхи, що пролягають у гміні Санок	108
Sławni ludzie związani z historią gminy / Відомі люди, пов'язані з історією гміни	112
Bibliografia	130

WSTĘP

GMINA SANOK położona jest u progu Bieszczadów i z jej największymi atrakcjami można zapoznać się, jadąc dalej na południe lub wracając z pobytu w górach. Trzeba jednak podkreślić, że na terenie opisywanym w niniejszym przewodniku zachowało się dużo więcej zabytków niż w „prawdziwych” Bieszczadach. Wielbicieli drewnianej architektury cerkiewnej odwiedzić mogą liczne zabytkowe świątynie. Do najcenniejszych i najpiękniejszych należą m.in. cerkiew w Czerteżu i zespół cerkiewny w Dobrej z unikatową cerkwią bramną z XVII w. W wielu świątyniach zachowało się oryginalne wyposażenie, a poznanie tych perełek gminy Sanok ułatwia pieszy i rowerowy Szlak Ikon. Podróżując po regionie, warto zwrócić uwagę na zabytkowe cmentarze, a dociekliwy turysta odnajdzie nawet na jednym z nich... piramidę!

Jednym z najważniejszych miejsc gminy Sanok jest Sanktuarium Świętego Andrzeja Boboli w Strachocinie. Warto zaznaczyć, że ów Apostoł Polisia i jeden ze świętych patronów naszego kraju urodził się w tej miejscowości.

Wielkim atutem terenu, do poznania którego pragniemy Was zachęcić,

ВСТУП

ГМИНА САНОК розташована біля підніжжя Бескидів, і її головні пам'ятні місця можна побачити дорогою на південь або їдучи з гір. Проте слід зазначити, що на землях, описаних у цьому путівнику, зберіглося значно більше пам'яток, аніж у «справжніх» Бескидах. Поціновувачі дерев'яної церковної архітектури можуть відвідати численні давні храми. До найцінніших і найгарніших належать, зокрема, церква в с. Чертеж і церковний ансамбль у с. Добра з унікальною надбрамною церквою XVII століття. У багатьох храмах зберіглося первинне устаткування, а для зручності відвідин цих перлин гміни Санок пішки або велосипедом було прокладено Шлях Iкон. Мандруючи місцевістю, варто звернути увагу на історичні цвинтарі, а уважний турист відшукає на одному з них навіть... піраміду!

Одне з найважливіших місць гміни Санок – це санктурарій Св. Анджея Боболі в с. Страхотина. Слід зазначити, що цей Апостол Полісся й один зі святих покровителів Польщі народився саме тут.

Головна оздоба краю, який ми запрошуємо вас відвідати, це ви-

jest przepływający wśród wzgórz San. Spływ po rzece kajakiem lub pontonem dostarcza niezwykłych wrażeń. Oprócz podziwiania wspaniałych krajobrazów podczas takiej wycieczki spotkać możemy liczne gatunki ptaków. W słoneczne dni ujrzymy m.in. brodzące w wodzie czaple, kroczące po kamienistym brzegu bociany białe i czarne, a także liczne kaczki rodziny przepływające na wyciągnięcie ręki od naszego kajaka, a także wiele innych gatunków. Warto zatem mieć ze sobą lornetkę. Spływy po Sanie ma w swojej ofercie kilka miejscowych firm turystycznych – nie ma więc konieczności przywożenia własnego sprzętu wodnego.

Wielką osobliwością przyrodniczą regionu są źródła solankowe z Tyrawy Solnej. Należy podkreślić, że na opisywanym terenie już w epoce brązu na dużą skalę produkowano sól, a w średniowieczu istniał nawet urząd żupnika tyrawskiego. Sól w Tyrawie warzono również w późniejszych wiekach, a także w okresie obu wojen światowych.

Podróżując po gminie Sanok, warto zobaczyć zabytkowe dwory, parki i pozostałości zabudowy dawnych folwarków. Natomiast w okolicach Bykowiec i Załuża zachowały się liczne radzieckie schrony bojowe, będące częścią tzw. Linii Mołoto-

гини Сяну між узгір'ями. Неповторний досвід приносить сплав річкою у каное або понтоном. Окрім прекрасних краєвидів, можемо на такій прогулянці побачити й різні види птахів. У сонячні дні у воді бродять чаплі, каменистим узбережжям крокують білі та чорні лелеки, на відстані витягнутої руки від каное пропливають численні качині родини, трапляються й інші породи пернатих. Щоби краще їх роздивитися, варто мати при собі лорнетку. Декілька місцевих туристичних агентств пропонують сплави Сяном, тож немає потреби привозити з собою власне обладнання.

Регіон вирізняється визначною природною особливістю – покладами солі у с. Тирява Сільна. Варто наголосити, що на цих землях іще у бронзову добу у великих масштабах варили сіль, а у Середньовіччі існував навіть чин тирявського жупника (керівника з видобутку солі). Солеварінням у Тиряві займались і в пізніші часи, зокрема в період обох світових воєн.

Мандруючи гміною Санок, варто відвідати давні садиби, парки та рештки старих фільварків. Натомість у районі с. Биковці та с. Залуж збереглися численні радянські бойові сховки, які входили до

wa, wzniesionej w latach 1940–1941. Na miłośników turystyki militarnej czeka tutaj rowerowy Szlak Nadsańskich Umocnień, którego fragment przebiega po obszarze gminy Sanok. Warto wspomnieć, że w dolinie Sanu w przeszłości na dużą skalę wydobywano ropę naftową. Gorączka czarnego złota spowodowała nawet, że miejscowość Płowce nazywana była w dziewiętnastowiecznej prasie „Sanocką Kalifornią”. Natomiast złożę gazu ziemnego w Strachocinie przez kilka dziesięcioleci było jednym z najważniejszych w naszym kraju, a obecnie znajduje się tutaj podziemny magazyn błękitnego paliwa.

Z licznymi miejscowościami położonej nad Sanem krainy związane były znane osoby zasłużone dla kraju i regionu. Na końcu przewodnika zamieściliśmy podstawowe informacje o wielu z nich.

Jak widać, żaden miłośnik historii nie będzie rozczarowany, poznając zabytki i dzieje miejscowości znajdujących się w gminie Sanok. Położona nad Sanem kraina to także niezwykle krajobrazy Pogórza Karpackiego i Gór Sanocko-Turczańskich. Malowniczy teren gminy Sanok, który obfituje w liczne zabytki i inne pamiątki przeszłości, to znakomity rejon do odbywania krótkich wycieczek pieszych, rowerowych, a nawet

składu sporudzonej u 1940–1941 pp. linii Molotowa. Любителі військового туризму можуть дослідити велосипедний Шлях надсянських укріплень, фрагмент якого проходить територією гміни Санок. Слід зауважити, що в минулому в долині Сяну у великих обсягах видобували нафту. Внаслідок нафтової лихоманки село Пловці у пресі дев'ятнадцятого століття навіть називали «Саноцькою Каліфорнією». Водночас поклади природного газу в с. Страхотина кілька деkad були одними з найважливіших у країні, а тепер тут розташоване підземне сховище блакитного палива.

З багатьма населеними пунктами в долині Сяну пов'язані відомі регіональні та державні діячі. Наприкінці путівника ми залишили головні факти про життя багатьох із них.

Як можемо бачити, жоден знавець історії не буде розчарований знайомством із пам'ятками та подіями, які мали місце у гміні Санок. Розташований над Сяном край являє собою також незвичайні краєвиди Карпатського передгір'я та Саноцько-Турчанських гір. Мальовничі землі гміни Санок, яка рясніє пам'ятками минувшини, – це прекрасне місце для коротких піших

kajakowych. Również turyści zmotoryzowani nie będą rozczarowani, odwiedzając miejscowości położone w dolinie Sanu i w jej pobliżu.

Przewodnik, który trzymacie Państwo w rękach, jest owocem współpracy Gminy Sanok oraz Rady Miasta Borysław na Ukrainie w ramach realizacji projektu „Historia solą przyprawiana”. Projekt ten został dofinansowany przez Unię Europejską w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014–2020. Ideą wspólnego przedsięwzięcia jest wykorzystanie zasobów naturalnych w celu promocji walorów turystycznych polsko-ukraińskiego pogranicza. Wspólną osią współpracy pomiędzy samorządami jest dziedzictwo związane z produkcją soli, którą pozyskiwano z tzw. źródeł solankowych. Ta niezwykle interesująca historia jest obecnie w bardzo niewielkim stopniu wykorzystywana w promowaniu naszego regionu, dlatego istotnym jest, aby „ocalić ją od zapomnienia”. Temu służyć ma właśnie to wydawnictwo, które oddajemy w Wasze ręce, mając nadzieję, że jego lektura zachęci nie tylko do poznawania historii solowarstwa, ale przede wszystkim ukaże nieodkryte do tej pory walory gminy Sanok i miasta Borysław.

Życzę przyjemnej lektury!

Anna Hałas - Wójt Gminy Sanok

i велопогулянок, а також для сплаву на каное. Крім того, туристів із моторизованим транспортом не розчарують відвідини населених пунктів долини Сяну та її околиць.

Путівник у ваших руках – це результат співпраці Гміни Санок і міської ради Борислава в Україні над проектом «Історія, приправлена сіллю». Його фінансував Європейський Союз у рамках Програми Транскордонного Співробітництва Польща–Білорусь–Україна 2014–2020. Ідеєю спільного проекту було використання природних засобів із метою привернення уваги до туристичних пам'яток польсько-українського прикордоння. Спільною віссю співпраці між місцевими органами влади є спадщина видобутку солі з природних джерел. Ця надзвичайно цікава сторона історії наразі дуже слабо використовується у рекламуванні нашого регіону, тому необхідно «врятувати її від забуття». Цій меті й служить видання, яке віддаємо у ваші руки з надією, що після прочитання ви матимете бажання не лише заглибитися в історію солеваріння, але в першу чергу відкрити для себе досі незнані місцини гміни Санок і міста Борислава.

Приємного читання!

Анна Галас – вїйм Гміни Санок

INFORMACJE OGÓLNE

Teren współczesnej gminy Sanok znajduje się w sercu historycznej ziemi sanockiej, którą w połowie XIV w. król Kazimierz Wielki przyłączył do Królestwa Polskiego. Historia tego obszaru nie zaczęła się jednak w średniowieczu, co potwierdzają liczne znaleziska archeologiczne z epok wcześniejszych. Wspomnieć wystarczy o funkcjonujących już w epoce brązu osadach na terenie dzisiejszej Trepczy i Hłomczy. Rozwój osadnictwa w dolinie Sanu spowodowany był m.in. występowaniem tutaj źródeł solankowych. Większość miejscowości położonych na terenie obecnej gminy Sanok powstała w średniowieczu, a wiele z nich jeszcze w czasach Rusi Halickiej. Część z nich należała później do dóbr królewskich i związana była z sanockim zamkiem. W 1772 r. opisywany teren znalazł się pod zaborem austriackim. Nie można jednak zapomnieć, że wielu mieszkańców regionu brało udział w walkach o wolność i niepodległość państwa polskiego od czasów konfederacji barskiej aż po I wojnę światową. Druga połowa wieku XIX przyniosła poszukiwania ropy naftowej, a następnie gazu ziemnego, kontynuowane również później. Okres międzywojenny przyniósł

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Tериторія сучасної гміни Санок розташована в самому серці історичних саноцьких земель, які у сер. XIV ст. король Казимир Великий приєднав до Польського Королівства. Однак історія краю розпочалася не в Середньовіччі, що підтверджують численні археологічні знахідки більш ранніх епох. Досить згадати про поселення, які вже у бронзову добу існували на територіях сучасних сіл Трепча та Гломча. Поява поселень у долині Сяну між іншим була спричинена наявністю тут покладів солі. Більшість населених пунктів на території сучасної гміни Санок з'явилась у період Середньовіччя, а багато з них іще раніше – за часів Галицької Русі. Частина їх належала короні та була пов'язана з саноцьким замком. У 1772 р. край опинився під владою Австрії. Однак не можна забувати, що багато мешканців регіону брали участь у битвах за свободу та незалежність польської держави з часів Барської конфедерації аж до Першої Світової війни. Друга половина XIX ст. ознаменувалася пошуками нафти, а згодом і природного газу, які проводились і пізніше. Міжвоєнний період приніс із собою перші

перwsze inicjatywy na rzecz rozwoju turystycznego regionu. Przodowała tu Liszna, która w tym czasie stała się miejscowością turystyczną. Starania te przekreśliła II wojna światowa, gdy San w latach 1939–1941 stał się rzeką graniczną między terenami okupowanymi przez Niemcy i ZSRR. Wtedy na wschodnim brzegu rzeki wybudowane zostały schrony bojowe tzw. Linii Mołotowa. Przez opisywany teren trzykrotnie przetoczyły się walki II wojny światowej – w 1939, 1941 i 1944 r. Podczas okupacji oraz w okresie po przejściu frontu w regionie funkcjonowały oddziały podziemia polskiego i ukraińskiego. Finałem tragicznych lat 40. XX w. było przesiedlenie zdecydowanej większości ludności ukraińskiej.

Obecnie gmina Sanok stanowi jedną z ośmiu gmin tworzących powiat sanocki. Jej powierzchnia wynosi nieco ponad 23 tys. ha. Jest to gmina wiejska, w skład której wchodzi 32 miejscowości, a są to: Bykowce, Czerteż, Dębna, Dobra, Falejówka, Hłomcza, Jędruszkowce, Jurowce, Kostarowce, Lalin, Liszna, Łodzina, Markowce, Międzybrodzie, Mrzygłód, Niebieszczy, Pakoszówka, Pisarowce, Płowce, Prusiek, Raczkowa, Sanoczek, Srogów Dolny, Srogów Górny, Strachocina, Stróże Małe, Stróże Wielkie, Trepcza, Tyrawa Solna, Wujskie,

кроки в напрямку туристичного розвитку регіону. Перше місце в ньому займало с. Лішна, яке за тих часів стало туристичною місцевістю. Всі старання перекреслила Друга Світова війна, коли у 1939–1941 рр. Сян перетворився на водний кордон між територіями, які окупували німці та СРСР. В ці часи на східному березі річки були побудовані бойові сховки т. зв. лінії Молотова. На теренах краю за часів Другої Світової війни відбулися три битви – у 1939, 1941 і 1944 р. В часи окупації та зміщення фронту тут працювали підрозділи як польського, так і українського підпільних рухів. Трагічні 40-ві роки скінчилися депортацією абсолютної більшості українського населення.

Станом на сьогодні гміна Санок разом із вісьмома іншими гмінами входить до складу саноцького повіту. Її площа становить понад 23 тис. га. Це сільська гміна, яку формують 32 населених пункти: Андрушківці, Биківці, Вуйське, Гломча, Дембна, Добра, Заблотце, Залуж, Костаровці, Лішна, Лодзіна, Лялин, Марковці, Межибрід, Мриголод, Небещани, Пакошівка, Писарівці, Пловці, Прусік, Рачкова, Согорів Долішній, Согорів Горішній, Сторожі Малі, Сторожі Великі, Страхотина, Ся-

Zabłotce, Załuż. Najmniejsza miejscowość gminy – Stróże Wielkie – nie tworzy odrębnego sołectwa, w związku z czym w gminie funkcjonuje 31 sołectw. Pod koniec czerwca 2021 r. gminę Sanok zamieszkiwało 18 137 osób.

Na północy gmina Sanok graniczy z położonymi w powiecie brzozowskim gminami Brzozów i Dydnia. Na zachodzie graniczy z gminą Zarszyn, a wschodnimi sąsiadami są gminy Bircza (powiat przemyski) i Tyrawa Wołoska. Na południu gmina otacza stolicę powiatu z trzech stron. Ponadto gmina sąsiaduje od południa z gminami Zagórz oraz Lesko.

нічок, Тирява Сільна, Трепча, Фаліївка, Чертеж, Юровці. Найменше село гміни – Сторожі Великі – не має окремої сільської ради, тому район налічує 31 громаду. Наприкінці червня 2021 року гміну Санок населяло 18137 осіб.

На півночі гміна Санок межує з гмінами Березів і Дидня березівського повіту. На заході розташована гміна Заршин, а східними сусідами є гміни Бірча (перемиський повіт) і Тирява-Волоська. На півдні гміна з трьох сторін оточує повітовий центр. Крім того, на півдні розташовані гміни Загір'я та Лісько.

POŁOŻENIE GMINY

Opisywany teren położony jest na styku Pogórza Karpackiego (na północy skrawki Pogórza Dynowskiego i Przemyskiego, a na południowym zachodzie Pogórza Bukowskie) oraz Gór Sanocko-Turczańskich. Gmina Sanok ze swoimi walorami krajobrazowymi oraz licznymi zabytkami ma wiele do zaoferowania turystom. Przez ten obszar przebiegają również drogi, którymi wiele osób zmierza w Bieszczady – przede wszystkim droga krajowa nr 28 oraz droga wojewódzka nr 886. Bliskość Bieszczadów sprawia, że teren gminy Sanok stanowić może znakomitą bazę wypadową w góry. Nie tracąc zbyt wiele czasu na dojazd, można udać się na jednodniową wycieczkę na połoniny lub do miejscowości położonych nad Jeziorem Solińskim. Natomiast na miłośników rekreacji wodnej czeka San i oferowane przez kilka firm turystycznych spływy kajakowe oraz pontonowe. Uzupełnieniem atrakcji samej gminy może być też odwiedzenie Sanoka z jego największymi atrakcjami – skansenem i Muzeum Historycznym. Dzięki przebiegającej przez region drodze krajowej nr 28, z terenu gminy Sanok sprawnie i szybko można przedostać się również

РОЗТАШУВАННЯ ҐМІНИ САНОК

Край розташований на стику Карпатського передгір'я (на півночі району Диновського та Перемишльського передгір'я й на південному заході Буковського передгір'я) та Саноцько-Турчанських гір. Ґміна Санок пишається своїми краєвидами та численними пам'ятками, тож для туристів існує чимало пропозицій. Її територією пролягають дороги, якими багато хто їздить до Бескидів – передусім Державна траса № 28 і Воєводська траса № 886. Близькість Бескидів зумовлює те, що землі Ґmini Санок можуть стати прекрасною відправною точкою для виїзду в гори. Можна без значної трати часу вирушити на одноденну прогулянку полонинами або селами над Солінським озером. А тих, хто полюбляє відпочинок на воді, чекає Сян і сплави понтоном або каное, які пропонують одразу декілька туристичних агентств. Додатковою принадою Ґmini можуть також бути відвідини Санока та його найвідоміших місць – скансену (музею просто неба) та Історичного музею. Регіоном прокладена державна траса № 28, завдяки чому з Ґmini Санок можна зручно і швидко дістатися

w atrakcyjne turystycznie okolice Krosna.

Oprócz Sanu, malowniczo meandrującego wśród wznieścień Pogórze i Góry Sanocko-Turczańskich, do głównych rzek gminy Sanok należą Sanoczek, Pijawka i Tyrawka. Opisany teren urozmaicają liczne jary wypełnione mniejszymi strumieniami i potokami. Gmina ma przede wszystkim charakter rolniczy, ale ponad jedną trzecią jej powierzchni pokrywają lasy, które zajmują łącznie powyżej 10 tys. ha. Wysokości bezwzględne terenu wahają się od ok. 250 m n.p.m. (dolina Sanu w okolicach Dobrej) do około 668 m n.p.m. (okolice szczytu Słonny Wierch w paśmie Gór Słonnych).

Gęsta sieć dróg o stosunkowo niewielkim natężeniu ruchu umożliwia poznanie różnych zakątków gminy Sanok na rowerze. Różnorodne formy aktywności rozwijać można w oparciu o liczne szlaki turystyczne.

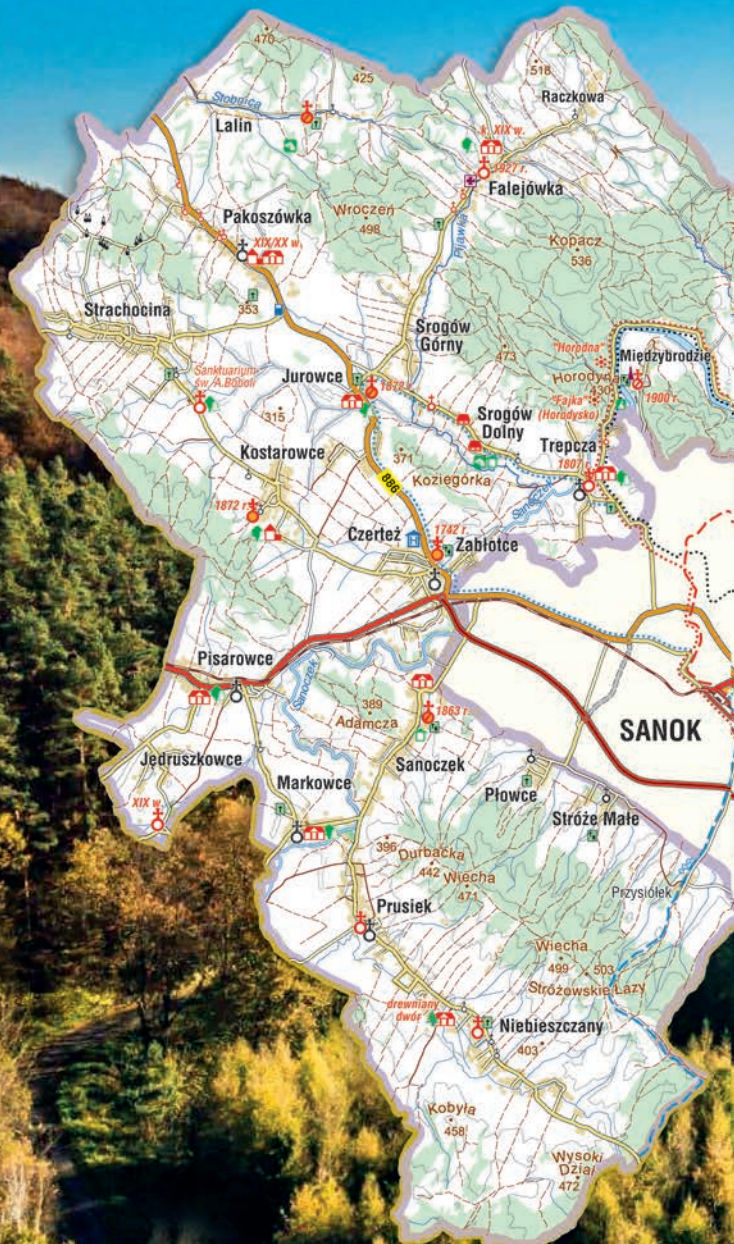
цікавих із туристичного погляду околиць м. Кросно.

Окрім Сяну, який мальовничо в'ється між Передгір'ям і Саноцько-Турчанськими горами, важливими річками ґміни Санок залишаються Сянічок, П'явка і Тирявка. Урізноманітнюють ландшафт численні яри з меншими струмками та потоками. Ґміна передусім славиться своїм сільським господарством, однак понад третину її площі вкривають ліси, які загалом займають більше 10 тисяч гектарів. Край підноситься на висоту від прибіл. 250 м над рівнем моря (долина Сяну в околицях с. Добра) до прибіл. 668 м над рівнем моря (околиці вершини Слонний Верх у пасмі Слонних гір).

Густа мережа доріг із відносно невеликим навантаженням руху уможливує мандрівки різними місцевостями ґміни Санок на велосипеді. На основі численних туристичних маршрутів можна займатися різноманітними видами діяльності.

Gmina Sanok

skala 1: 125 000

Łódź

Pleszawa

Dobrzańska

Dobra

Na Wysokim

Przysłop

Hłomcza

Mrzygłód

Tyrawa Solna

Zatrzecza

Dębna

Liszna

Orli Kamień

Stenny Wierch

Wujskie

Bykowce

Górka

Paproć

Załuż

Kocąbny

umocnienia z XIX w. z Emili Mokotowa

barokowy 1804 r.

1 poł. XX w.

czeski dwórski z XIX w.

1743 r.

1859 r.

1424 r.

1879 r.

1837 r.

1830 r.

518

519

518

518

518

518

400

340

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

400

340

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

400

340

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

400

340

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

400

340

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

400

340

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

400

340

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

349

▣ WALORY PRZYRODNICZE

Na terenie gminy Sanok występuje klimat górski i podgórski. Oznacza to, że lata mamy tu ciepłe, a zimy są przeważnie surowe. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 7,7 °C i jest niższa od średniej dla całego kraju o ponad dwa stopnie. Najbardziej deszczowym miesiącem w roku jest tutaj czerwiec, a średnia roczna suma opadów mieści się w przedziale 737–912 mm.

Wysoką rangę walorów przyrodniczych gminy Sanok podkreśla fakt, że 69% powierzchni opisywanego terenu objęte zostało różnymi formami ochrony przyrody – ponad 16 tys. ha. Na taki stan rzeczy składają się obszary Natura 2000, Park Krajobrazowy Gór Słonnych, Wschodnio-beskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu, Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego, a także dwa rezerwaty. Ponadto na terenie gminy ustanowiono 12 pomników przyrody i dwa użytki ekologiczne.

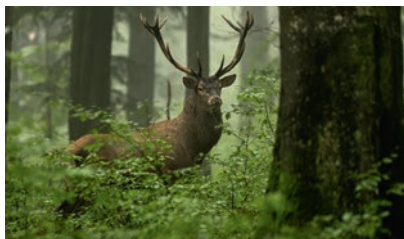
W lasach gminy Sanok przy pewnej dozie szczęścia spotkać można duże ssaki drapieżne – niedźwiedzie, wilki i rysie. Nie brakuje tu jeleni, saren, dzików, a także mniejszych zwierząt jak lis, borsuk, wydra czy bóbr. Obszar Pogórza oraz Gór Sanocko-Turczańskich obfituje w liczne gatunki pta-

▣ ПРИРОДНІ ПАМ'ЯТКИ

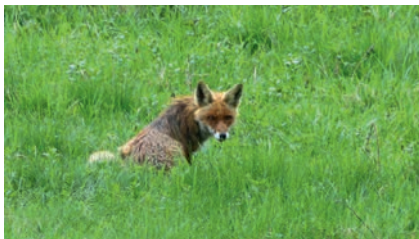
Na території гміни Санок переважає гірський і передгірський клімат. Це значить, що літо тут тепле, а зима переважно сувора. Середньорічна температура повітря становить 7,7 °C – це на два градуси нижче за середню температуру всієї країни. Найбільше дощить у червні, а середньорічна кількість опадів не перевищує 737–912 мм.

Значну частку природних пам'яток гміни Санок підкреслює той факт, що 69% площі краю займають різні види природоохоронних територій – понад 16 тис. га. Серед них охоронні ділянки «Natura 2000», ландшафтний парк Слонних гір, ландшафтний заповідник «Східні Бескиди», природний парк, а також два заповідники. Крім того, 12 об'єктів на території Гміни проголошені пам'ятками природи, а дві місцевості носять характер екологічних зон.

Якщо пощастить, у лісах гміни Санок можна зустріти великих хижаків – ведмедів, вовків або рисей. Не бракує тут і оленів, сарн, вепрів, а також і менших тварин – лисиць, борсуків, видри і бобрів. Райони передгір'я та Саноцько-Турчанських гір ряснують різними видами птахів на чолі з підорликом малим і канюком, а також кількома поро-

Jeleń, fot. Szymon Bartosz / олень,
Фото Шимон Бартош.

Lis / лисиця.

Orlik krzykliwy, fot. Szymon Bartosz /
малий подорлик, Фото Шимон Бартош.

Salamandra plamista / вогняна саламандра.

Sarna, fot. Szymon Bartosz / Косуля,
Фото Шимон Бартош.

Niedźwiedź, fot. Szymon Bartosz / Ведмідь,
Фото Шимон Бартош.

Wilk, fot. Szymon Bartosz / Вовк,
Фото Шимон Бартош.

Żmija, fot. Szymon Bartosz / Гадюка,
Фото Шимон Бартош.

ków na czele z orlikiem krzykliwym i myszołowem, jak również kilkoma gatunkami sów. Nie brakuje tu też płazów i gadów. Spotkać możemy zarówno żmiją zygzakowatą, zaskrońca, a także padalca oraz jaszczurki: zwinkę i żyworodną. Wśród płazów wyróżnić trzeba salamandrę plamistą, rzekotkę drzewną oraz traszki. W przepływającym przez opisywany teren Sanie żyją m.in. pstrągi potokowe, lipienie i brzany. Interesującym jest jednocześnie świat ptaków związanych ze środowiskiem wodnym. W dolinie Sanu spotkać można m.in. pliszkę górską, pluszcza, zimorodka, a nawet bociana czarnego. Częstymi gośćmi są tutaj czaple, a wśród ptaków zimujących w regionie wspomnieć wypada łabędzie, bielaczki i gągoły. Dobrym miejscem do obserwacji ptaków są stawy położone w okolicach Hłomczy i Dobrej.

Jeśli mowa o awifaunie, nie można zapomnieć o drapieżnikach. Amatorzy obserwacji przyrodniczych mogą liczyć na spotkanie z orlikiem krzykliwym i myszołowem. Warto wspomnieć, że w Górach Sanocko-Turczańskich gniazduje orzeł przedni i czasem bywa obserwowany w okolicach Sanoka. Na tym terenie można natknąć się na krogulca, jastrzębia i pustułkę. Jeśli zaś chodzi

dami сов. Не бракує тут і рептилій. Легко можна зустріти як гадюку та вужа, так і веретільницю, прудку та живородну ящірку. Серед амфібій варто виділити пляmistу саламандру, деревну райку і тритона. З риб у цьому районі Сяну живуть зокрема струмкова форель, харіус європейський і марена. Інтерес представляють і водні види птахів. У долині Сяну можна побачити серед інших пліску гірську, пронурка, рибалочку й навіть чорного лелеку. Часто сюди навіduються чаплі. А на зимівлю в цей край прилітають лебеді, крехи та гоголі. За птахами можна спостерігати й на ставках коло сіл Гломча та Добра.

Якщо вже йдеться про орнітофауну, не можна забувати й про хижаків. Орнітологи-аматори можуть розраховувати на зустріч із підорликом малим і канюком. Та крім цього, в Саноцько-Турчанських горах гніздиться також беркут, якого часом можна спостерігати у районі Санока. Інколи тут можна натрапити й на яструба малого та звичайного і боривітра. Що до сов, у даному регіоні часто трапляються зокрема довгохвості та вухаті сови.

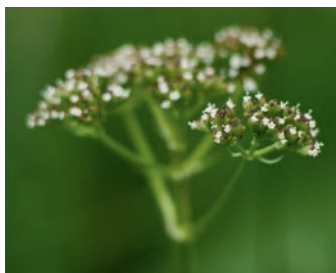
Варто звернути увагу на стариці Сяну в селах Биківці та Межиблід. Серед місцевих рослин найцікавіші – тирлич хрещатий, пізньоцвіт

Nawłóć pospolita / Золотник звичайний.

Sadziec konopiasty / конопляний сад.

Kozłek lekarski / валер'яна лікарська.

Żywokost sercowaty, fot. Bartosz Jemiola / живокіст серцелистий, фото Bartosz Jemiola.

o sowy, to w regionie występują m.in. puszczyki i uszatki.

Warto zwrócić uwagę na starorzeczka Sanu w Bykowcach i Międzybrodziu. Wśród interesujących roślin, które tam występują, wymienić można m.in. goryczkę krzyżową, zimowita jesienno, kozłka lekarskiego, sałatnicę leśną, żywokost sercowaty, świerząbek korzenny oraz kosaćca żółtego.

осінній, валер'яна лікарська, щербанець, живокіст серцелистий, бутень запашний і півники болотяні.

Закладений у 1992 р. ландшафтний парк Слонних гір займає понад 56 тис. га на території гмін Санок, Лісько, Вільшаниця, Тирява-Волоська та Устрики-Долішні. Містить компактно розташовані лісові комплекси (займають майже три чверті всієї площі), в яких

Utworzony w 1992 r. Park Krajobrazowy Gór Słonnych zajmuje ponad 56 tys. ha na terenie gmin: Sanok, Lesko, Olszanica, Tyrawa Wołoska i Ustrzyki Dolne. Obejmuje zwarte kompleksy leśne (prawie trzy czwarte powierzchni), w których wytyczono kilka pieszych szlaków turystycznych, co ułatwia poznawanie walorów przyrodniczych tego terenu. Stwierdzono tutaj występowanie ok. 900 gatunków roślin naczyniowych. To prawdziwy raj dla miłośników obserwacji flory. Do najciekawszych gatunków występujących na tym terenie przyrodniczy zaliczają m.in. podkolan biały, zimowit jesienny, mieczyk dachówkowaty oraz storczyk męski i plamisty.

Powyżej miejscowości Bykowce położony jest rezerwat przyrody „Polanki” o powierzchni 184 ha. W 1996 r. objęto tu ochroną naturalne zbiorowisko leśne buczyny karpackiej. Rezerwat został udostępniony turystom

було прокладено декілька піших туристичних шляхів для спрощення процесу знайомства з природними пам'ятками краю. Офіційно підтверджено, що тут ростуть близько 900 видів вищих рослин. Це справжній рай для тих, хто любить досліджувати флору. Найцікавішими видами ландшафтного парку вважаються зокрема любка дволиста, пізноцвіт осінній, косарик черепичастий, а також зозулинець чоловічий і зозулька плямиста.

Трохи вище над с. Биківці розташований природний заповідник «Полянки» („Polanki”) площею 184 га. У 1996 р. він забезпечив охорону природному комплексові карпатських букових лісів. У заповідник пускають туристів. На його території було прокладено двокілометрову стежку природи, вздовж якої розміщено десять інформаційних табличок. На землях заповідника

Rezerwat Przyrody Polanki / Природний заповідник Поланка.

Rezerwat Przyrody Polanki / Природний заповідник Поланка.

tom. Na jego terenie powstała dwukilometrowa ścieżka przyrodnicza, na trasie postawiono dziesięć tablic informacyjnych. W rezerwacie znajdują się dwa interesujące ostańce piaskowcowe. Pierwszy z nich to Duży Kamień (nazywany również Basztą) – skała o długości trzynastu metrów i dziesięciu metrach wysokości. Drugi z ostańców – Mały Kamień – ma kształt dosyć wąskiego muru o piętnastu metrach długości i wysokości sięgającej od 4 do 6 metrów.

Mówiąc o osobliwościach geologicznych gminy Sanok, należy jeszcze wymienić Orli Kamień – efektowną wychodnię skalną położoną na jednym ze szczytów na szlaku czerwonym prowadzącym z Sanoka do Przemyśla.

Warto wspomnieć, że na terenie Załuża znajduje się niewielki fragment rezerwatu „Przystęp”, którego większość położona jest na gruntach Manasterca w sąsiedniej gminie

roztaшовані два цікавих останці – пісковики. Перший з них називається Великий камінь (або Башта) – це скеля довжиною 13 м і висотою 10 м. Другий останець – це Малий камінь. Він має форму доволі вузького муру довжиною 15 м і висотою від 4 до 6 м. Говорячи про геологічні особливості гміни Санок, необхідно також згадати й про Орлиний камінь – ефектне відслонення гірських порід на одній із вершин на Червоному шляху, що тягнеться від Санока до Перемишля.

Варто згадати, що на території с. Залуж розташована частина заповідника «Присліп» („Przystęp”), більша частина якого розміщена на землі с. Монастирець у сусідній гміні Лісько. Створений у 2021 р. заповідник площею 213 га має на меті зберегти комплекс родючих карпатських букових лісів із давніми деревами та цінними

Orli Kamień / Орлиний Камінь.

Lesko. Utworzony w 2021 r. rezerwat o powierzchni 213 ha ma za zadanie chronić zbiorowisko żyznej buczyny karpackiej ze starodrzewem oraz występującymi tam cennymi gatunkami roślin i zwierząt.

Większość z pomników przyrody na opisywanym terenie to okazałe drzewa rosnące m.in. w dawnych parkach dworskich w Załużu i Falejówce oraz przy zabytkowych cerkwiach w Hłomczy i Łodzinie. Trzeba wspomnieć, że 30 kwietnia 2014 r. uchwałą Rady Gminy Sanok ustanowiono pomnikiem przyrody źródło solankowe „Warzelnia” w Tyrawie Solnej. Źródło otoczone zakonserwowaną przez sól drewnianą cembrowiną ma obecnie półtora metra głębokości. W przeszłości prawdopodobnie było znacznie głębsze. Jest to źródło o największym stężeniu solanki w polskich Karpatach.

видами рослин і тварин, які там водяться.

Більшість пам'яток природи краю становлять величні дерева, що ростуть зокрема у давніх панських парках у селах Залуж і Фаліївка, а також біля старих церков у селах Гломча та Лодзіна. Варто згадати, що 30 квітня 2014 р. Рада гміни Санок постановила надати статус природної пам'ятки сольовому джерелу «Варільня» („Warzelnia”) в с. Тирява Сільна. Джерело оточене законсервованою в солі дерев'яною опалубкою і станом на сьогодні має глибину півтора метра. Раніше, ймовірно, воно було глибшим. Це джерело з найбільшою концентрацією ропи в польських Карпатах.

PRAHISTORYCZNE SOLOWARSTWO W TYRAWIE SOLNEJ¹

WSTĘP

Dla zdrowego funkcjonowania organizmu ludzkiego niezbędne jest przyjmowanie pewnych dawek soli. Podobnie ma się sytuacja wśród zwierząt czy to dzikich, czy udomowionych. Zapewnienie stałego dostępu do źródeł soli było od najdawniejszych czasów niezwykle ważne dla społeczności ludzkich. Sól można było pozyskiwać ze śródłądowych źródeł słonych, z wody morskiej lub też poprzez górnicze wydobywanie soli kamiennej. Stan badań nad solowarstwem i górnictwem w pradziejowej i średniowiecznej Europie charakteryzuje się zróżnicowanym stopniem zaawansowania. Obok obszarów dobrze rozpoznanych, jak np. kopalnia soli w austriackim Hallstatt czy Wieliczka pod Krakowem, występują też obszary dopiero we wstępnej fazie rozpoznania. Należą do nich m.in. wschodnie Karpaty, których zachodni skrawek znajduje się w obrębie granic Polski. Na szczególną uwagę w tym kontekście zasługują tereny w Górach Słonnych, a zwłaszcza miejscowość Tyrawa Solna.

¹ Autorem tej części jest Dr Maciej Dębiec z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

ДОІСТОРИЧНЕ СОЛЕВАРІННЯ У ТИРЯВІ СІЛЬНІЙ¹

Вступ

Для здорового функціонування людського організму необхідно регулярно споживати певну порцію солі. Подібна ситуація й із тваринами – як із дикими, так і зі свійськими. Забезпечення постійного доступу до джерел солі з найдавніших часів було надзвичайно важливим для людських общин. Сіль можна було видобути з соляних джерел, з морської води або ж шляхом видобування кам'яної солі з родовищ. Про солеваріння та видобуток солі з родовищ у доісторичній і середньовічній Європі обсяг відомостей доволі різний. Окрім добре znаних місць, як, наприклад, копальня солі в австрійському Гальштаті чи Величка під Краковом, існують також території, які досі перебувають на початковій стадії вивчення. До них належать зокрема східні Карпати, західна частина яких розташована у межах Польщі. На особливу увагу в цьому контексті заслуговують території в Слонних горах (Góry Słonne), зокрема село Тирява Сільна (Tyrawa Solna).

¹ Maciej Dębiec (доктор Мачей Дембец). Інститут археології Жешувського університету.

**▣ ŹRÓDŁA SŁONE W TYRAWIE
SOLNEJ**

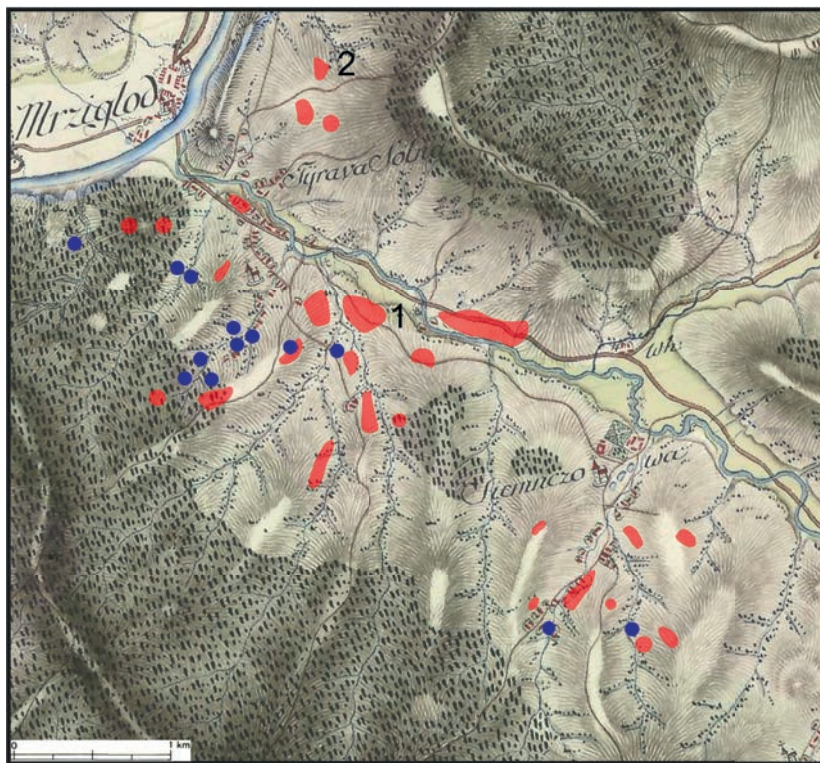
W dolnym biegu rzeki Tyrawki, będącej prawym dopływem Sanu, zlokalizowana jest wioska Tyrawa Solna.

Obecnie w obrębie tej miejscowości zlokalizować można 11 działających

**▣ РОДОВИЩА СОЛІ В ТИРЯВІ
СІЛЬНІЙ**

Нижче за течією правої притоки Сяну, річки Тирявка, розташоване село Тирява Сільна.

Наразі на території цього населеного пункту налічується 11 активних родовищ солі, а в селі Се-

Fot. 1. Stanowiska archeologiczne (kolor niebieski) oraz źródła słone (kolor czerwony) w dolnym biegu rzeki Tyrawki na tle mapy z końca XVIII w. 1 – stanowisko archeologiczne Tyrawa Solna 12; 2 – stanowisko archeologiczne Tyrawa Solna 33.

Фото 1. Стоянки (синій колір) та джерела видобутку солі (червоний колір) вниз за течією річки Тирявка на мапі кінця XVIII ст. 1 – стоянка Тирява Сільна 12; 2 – стоянка Тирява Сільна 33.

źródeł słonych, a w pobliskiej Siemuszowej kolejne dwa. Wszystkie umiejscowione są na stokach opadających do doliny rzeki Tyrawki, po jej lewej stronie (Fot. 1). Część z nich jest łatwo dostępna i znajduje się na otwartym terenie (Fot. 2), pozostałe są obecnie porośnięte lasem. Spore zasolenie wody uwidacznia się m.in. przez krystalizację soli na powierzchni gruntu w ciepłe dni oraz poprzez oddziaływanie na lokalną szatę roślinną (Fot. 3). Są to również miejsca często odwiedzane przez dzikie zwierzęta. Woda często zanieczyszczona jest też naturalnie wypływającą ropą naftową, co jest dość powszechne

мушовій неподалік – іще два. Усі вони розміщені на схилах, що спускаються до долини річки Тирявка зліва від неї (Фото 1). Частина з них цілком доступна і розташована на відкритій місцевості (Фото 2), інші наразі поросли лісом. Ознакою значного засолення води є зокрема кристалізація солі на поверхні ґрунту у спекотні дні та вплив на місцевий рослинний покрив (Фото 3). Також у такі місця часто приходять дикі тварини. Вода нерідко забруднена нафтою, яка витікає у водойми природним чином, що є досить поширеним явищем у даному районі Карпат.

Fot. 2. Jedno ze źródeł słonych zlokalizowanych w Tyrawie Solnej (Fot. M. Dębiec).
Фото 2. Одне з джерел видобутку солі, розташованих у Тиряві Сільній (Фото М. Дембца).

Fot. 3. Oddziaływanie słonej wody na lokalną szatę roślinną (Fot. M. Dębiec).

Фото 3. Вплив солоної води на місцевий рослинний покрив (Фото М. Дембца).

w tej części Karpat. W czasach nowożytnych, w trakcie pozyskiwania soli, zanieczyszczenia te usuwano poprzez dodawanie mleka w końcowej fazie odparowywania wody. Pierwsze naukowe badania źródeł solnych z Tyrawy Solnej przeprowadził w 1918 r. Antoni Tokarski, profesor nauk geologicznych. Pobrane próbki poddał analizie we Lwowie i stwierdził zasolenie na poziomie około 11%. Swoje wyniki opublikował w naukowej literaturze. W ostatnich latach nowe analizy zleciła Gmina Sanok i – jak się okazało – sto lat później wyniki były podobne.

У сучасності під час видобування солі такі забруднення усувають додаванням молока на заключній стадії випаровування насиченої солями води (ропи). Перше наукове дослідження родовищ солі в Тиряві Сільній у 1918 році здійснив Антоній Токарський, професор геологічних наук. У Львові він провів аналіз узятих проб і констатував засolenня на рівні близько 11%. Свої висновки геолог опублікував у науковому виданні. Кілька років тому Гміна Санок замовила нові аналізи, і, як виявилось, упродовж останніх ста років результати не мали значної різниці.

ARCHEOLOGIA OKOLIC TYRAWY SOLNEJ

W dolnym biegu Tyrawki zaobserwować można dużą koncentrację stanowisk archeologicznych. Chronologicznie związane są one z okresem od młodszej epoki kamienia (neolitu) aż po czasy nowożytnie. Najwięcej stanowisk datować można na epokę brązu/wczesną epokę żelaza oraz wczesne średniowiecze. Takie nagromadzenie osadnictwa pradziejowego i średniowiecznego, mimo iż teren ten nie jest szczególnie sprzyjający działalności rolniczej, świadczy o tym, że inne czynniki odgrywały decydującą rolę w przyciąganiu osadnictwa przez całe tysiąclecia. Magnezem w tym przypadku mogły być surowce naturalne, a w szczególności opisane wyżej liczne źródła słone. Były one łatwe do lokalizacji poprzez obserwację zachowań dzikich zwierząt, występowania roślin słonolubnych (halofitów) czy oddziaływania słonej wody na lokalną szatę roślinną. Pierwsze znalezisko archeologiczne odkryte zostało jeszcze pod koniec XIX w. w sposób przypadkowy. W trakcie prac rolnych znaleziono złoty dukat z wizerunkiem Ludwika Węgierskiego (1342–1382). Kolejne odkrycie, również o charakterze przypadkowym, nastą-

АРХЕОЛОГІЯ В ОКОЛИЦЯХ ТИРЯВИ СІЛЬНОЇ

В низ за течією Тирявки можемо спостерігати значну концентрацію археологічних пам'яток. Хронологічно вони належать до часів від новокам'яної доби (неоліту) до сучасності. Більшість пам'яток датують бронзовою або ранньою залізною добою, а також раннім Середньовіччям. Таке нагромадження доісторичних і середньовічних поселень, незважаючи на несприятливі умови для сільськогосподарської діяльності у регіоні, свідчить про те, що у створенні поселень вирішальну роль тисячоліттями відігравали інші чинники. У даному випадку людей могла притягувати природна сировина, а саме описані вище джерела видобутку солі. Їх легко було виявити шляхом спостереження за дикими тваринами, районами поширення солелюбних рослин (галофітів) або впливом солоної води на місцевий рослинний покрив. Перша археологічна знахідка була виявлена ще наприкінці XIX століття цілком випадково. У ході сільськогосподарських робіт було знайдено золотий дукат із зображенням Людвіка Угорського (1342-1382 рр.). Ще одне випадко-

piło w okresie międzywojennym, gdy podczas prac związanych z budową kopalni ropy naftowej natrafiono na skarb wyrobów brązowych. Był to depozyt składający się z czterech naramienników. Zabytki te następnie trafiły do Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, gdzie znajdują się do dnia dzisiejszego. Pierwsze systematyczne badania archeologiczne przeprowadzono w Tyrawie Solnej już po II wojnie światowej. W trakcie, tym razem systematycznych badań archeologicznych, odkryte zostało grodzisko wczesnośredniowieczne na „Diabłej Górze” u ujścia Tyrawki do Sanu (Fot. 4). Jest to samotne wynie-

ве відкриття мало місце у міжвоєнному періоді, коли у процесі робіт зі спорудження шахти було виявлено колекцію бронзових виробів. Це був комплект із чотирьох браслетів. Знайдені артефакти згодом потрапили до Державного археологічного музею у Варшаві, де перебувають донині. Перші систематичні дослідження у Тиряві Сільній були проведені вже після Другої Світової війни. У результаті було виявлено ранньосередньовічне городище на «Дияволовій Горі» („Diabla Góra”) біля місця, де Тирявка впадає до Сяну (Фото 4). Це поодиноке підвищення з при-

Fot. 4. „Diabla Góra” w Tyrawie Solnej, na szczycie której ulokowane jest wczesnośredniowieczne grodzisko (Fot. M. Dębiec).

Фото 4. Дияволова Гора» в Тиряві Сільній, на вершині якої було виявлено сліди ранньосередньовічного городища (Фото М. Дембца).

sienie posiadające naturalne walory obronne, dodatkowo chronione co najmniej jednym wałem obronnym przecinającym jedyne bardziej dogodne podejście na szczyt. Kolejne penetracje archeologiczne okolic Tyrawy Solnej przeprowadził Antoni Jodłowski z ramienia Muzeum w Wieliczce, odkrywając kilka osad pradziejowych, w większości zlokalizowanych w pobliżu źródeł słonych. W latach 80. XX w. systematyczne badania powierzchniowe przeprowadził Michał Parczewski w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski, czyli zakrojonego na szeroką skalę przedsięwzięcia realizowanego na terenie całej Polski od 1978 r., a mającego na celu poszukiwanie, rejestrowanie i nanoszenie na mapy stanowisk archeologicznych. Badania te w Tyrawie Solnej przyniosły odkrycie około 30 nowych stanowisk archeologicznych. Kolejny raz do omawianej miejscowości archeolodzy z większymi badaniami powrócili dopiero w 2013 r. Rozpoczęły się wtedy prowadzone przez Uniwersytet w Rzeszowie wspólnie z Uniwersytetem w Ratyzbonie systematyczne prace, którymi kierowali Maciej Dębiec oraz Thomas Saile. Pierwszym etapem badań było wykonanie przez Martina Posselta (Uniwersytet w Ratyzbonie) nieinwazyjnej pro-

rodnoją obronnoją cінністю, додатково захищене щонайменше одним валом, який перекриває єдиний зручний шлях на вершину. Чергові археологічні розкопки околиць Тиряви Сільної від імені Величківського музею провів Антоній Йодловський, виявивши декілька доісторичних поселень, здебільшого розташованих поблизу джерел видобутку солі. У 80-х рр. XX ст. систематичні дослідження поверхні проводив Міхал Парчевський у рамках масштабного проєкту «Археологічні знімки Польщі», який реалізовувався на території всієї країни з 1978 р. з метою пошуку, реєстрації та нанесення на мапи місць давніх стоянок. Завдяки цим дослідженням у Тиряві Сільній було виявлено близько 30 нових історичних поселень. Наступного разу археологи відновили свою роботу в регіоні з метою серйозніших досліджень лише у 2013 році. У цей час Жешівський університет спільно з Ратизбонським університетом розпочали систематичні роботи під керівництвом Мачея Дембца і Томаса Сейла. На першому етапі досліджень Мартін Посселт (Ратизбонський університет) виконав неінвазійну геомагнетичну проспекцію кількох історичних посе-

spekcji geomagnetycznej kilku stanowisk, co umożliwiło określenie ich wielkości oraz potencjału pod przyszłe badania archeologiczne. Kolejnym krokiem były badania wykopaliskowe jednego z wytypowanych stanowisk w Tyrawie Solnej o nr. 12. Wzięli w nich udział studenci z Polski oraz Niemiec w ramach swoich praktyk (Fot. 5). Już po ściągnięciu humusu zaobserwowano koncentracje setek fragmentów naczyń

лень, що уможливило визначення їх величини та потенціалу майбутніх археологічних досліджень. Наступним кроком були розкопки одного з вибраних поселень у Тиряві Сільній під номером 12. У них узяли участь студенти з Польщі та Німеччини у рамках проходження навчальної практики (Фото 5). Вже після розчищення від гумусу було виявлено сотні фрагментів посуду та обриси землянок. Під

Fot. 5. Studenci eksplorują koncentrację ceramiki solowarskiej na stanowisku Tyrawa Solna 12 (Fot. M. Dębiec).

Фото 5 Студенти досліджують концентрацію солеварної кераміки на місці розкопок стоянки Тирява Сільна 12 (Фото М. Дембца).

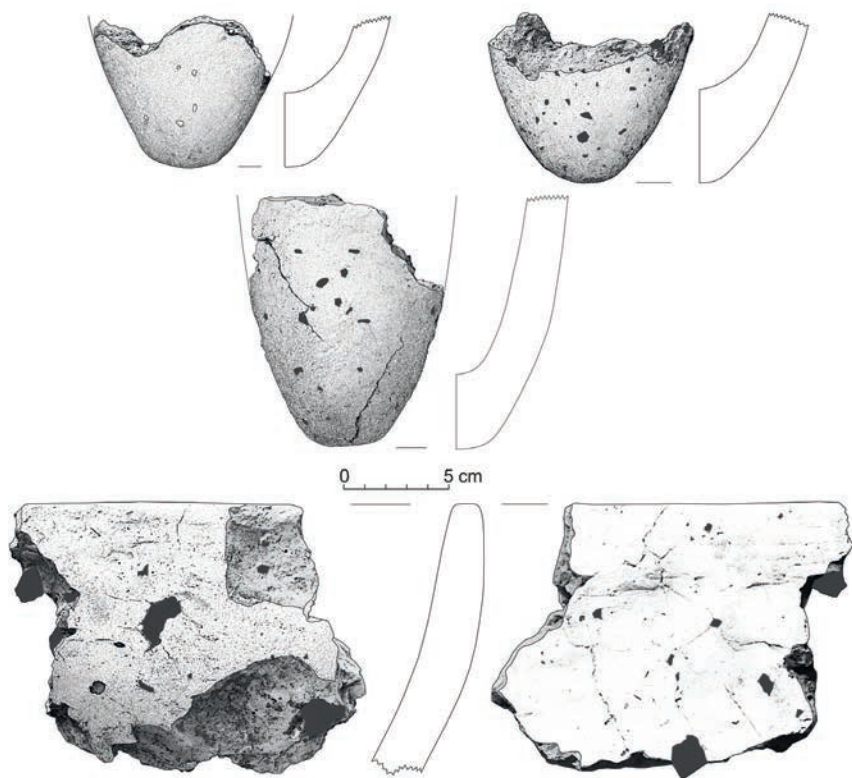

Fot. 6. Jedna z koncentracji ceramiki solowarskiej wewnątrz obiektu ziemnego (Fot. M. Dębiec).

Фото 6. Приклад солеварної кераміки всередині решток землянки (Фото М. Дембца).

oraz zarysy obiektów ziemnych. W trakcie ich eksploracji również w ich wypełniskach odkryto kolejne koncentracje zabytków (w sumie kilka tysięcy ułamków naczyń glinianych) (Fot. 6). W przytłaczającej większości były to fragmenty tzw. brykietażu (od francuskiego słowa *briquetage*) (Fot. 7). Nazwą tą określa się ceramikę techniczną służącą do pozyskiwania soli poprzez odparowywanie solanki. Wylepiane były ręcznie, w sposób niedbały i wypalane w niskiej temperaturze, o czym

čas огляду останніх усередині них також було знайдено чергову концентрацію артефактів (сумарно кілька тисяч уламків глиняного посуду) (Фото 6). Переважна більшість їх була фрагментами т.зв. брикетажу (від французького слова *briquetage*) (Фото 7). Ця назва характеризує технічну кераміку для видобування солі шляхом випарювання ропи. Такі вироби виготовляли вручну, неохайно, випалювали у низькій температурі, про що свідчить їх крихкість.

Fot. 7. Przykłady ceramiki solowarskiej (Rys. A. B. Bardetskyi).
Фото 7. Приклади солеварної кераміки (Рис. А. І. Бардецького).

świadczyła ich kruchość. Ścianki naczyń były bardzo grube, dna miały zaokrągloną, jajowatą formę, a chropowata powierzchnia pozbawiona była zupełnie zdobień. Część z tych fragmentów mogła też pochodzić z konstrukcji pieców, w których również odparowywano solankę. Sam proces produkcji soli był najprawdopodobniej także prosty.

Стінки посуду були дуже товстими, донця заокругленими, вироби мали яйцеподібну форму, а поверхня була шорстка і зовсім позбавлена прикрас. Частина знайдених фрагментів може також бути елементами печей, у яких випарювали ропу. Сам процес видобування солі, ймовірно, також був простим. Згаданий посуд на-

Wspomniane naczynia wypełniane były wodą ze słonych źródeł i następnie podgrzewane. Po odparowaniu wody w naczyniach pozostawała zespolona sól, którą później wydobywano z naczynia przez jego rozbicie. Z tego też względu podczas badań wykopaliskowych odkrywa się setki fragmentów tego typu naczyń, które miały jednorazowe zastosowanie (Fot. 8). Datowania pozyskanych w trakcie badań węgla drzewnych metodą radiowęglową oraz analizy technologiczno-stylistyczne nielicz-

повнювався водою з солоних джерел і підігрівався. Після випаровування води всередині залишалася грудка солі, а щоб її дістати, посудину розбивали. З цієї причини під час розкопок виявляють сотні фрагментів такого одноразового посуду (Фото 8). Датування знайденого на розкопках деревного вугілля радіовуглецевим методом і технологічно-стилістичний аналіз нечисленних фрагментів «звичайного» керамічного посуду дозволили встановити хроноло-

Fot. 8. Dokumentacja rysunkowa koncentracji fragmentów ceramiki solarskiej (Fot. M. Dębiec).

Фото 8. Креслення документації концентрації фрагментів солеварної кераміки (Фото М. Дембца).

nych fragmentów „zwykłej” ceramiki naczyńowej pozwoliły ustalić chronologię znaleziska na okres około 1000–850 przed Ch., czyli na późną epokę brązu i wiązać z kulturą archeologiczną Gáva. Była to ludność zamieszkująca tereny po drugiej stronie Karpat, a ich przekroczenie mogło się właśnie wiązać z poszukiwaniem źródeł soli. Wszystkie zabytki trafiły do Uniwersyteckiej Składnicy Zabytków Archeologicznych działającej przy Instytucie Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Równoległe do wspomnianych powyżej badań w 2017 r. rozpoczęto na pobliskim stanowisku Tyrawa Solna 33 ratownicze wykopaliska związane z planowaną budową gazociągu. Badaniami kierowali Agnieszka Kubicka-Marek oraz Grzegorz Płoskoń. Podczas badań odkryto kolejne obiekty wypełnione identycznymi fragmentami ceramiki solowarskiej. Może to świadczyć o tym, iż w późnej epoce brązu produkcja soli dobywała się na większą skalę, w kilku miejscach równocześnie.

гічну належність знахідки до періоду приблизно 1000-850 рр. до н.е., або ж пізньої бронзової доби, та пов'язати її з Гава-голіградською культурою. Її представники проживали на іншій стороні Карпат, а їх переселення могло бути пов'язане з пошуком солі. Всі знахідки було передано до університетського Сховища пам'яток архітектури при Інституті археології Жешівського університету. Паралельно до згаданих вище досліджень, у 2017 році на сусідній ділянці Тирява Сільна 33 було розпочато так звані «рятівні» розкопки у зв'язку з запланованим прокладенням газопроводу. Розкопками керували Агнешка Кубицька-Марек і Гжегож Плосконь. У ході досліджень було виявлено чергові рештки житлових приміщень, усередині яких були знайдені ідентичні фрагменти солеварної кераміки. Це може свідчити про те, що у пізню бронзову добу сіль видобувалась у значних масштабах, причому в декількох місцях водночас.

■ PODSUMOWANIE

Dotychczasowe badania archeologiczne w Tyrawie Solnej miały ograniczony charakter. Mimo to udało się pozyskać niezwykle interesujące dane, które po raz pierwszy pozwoliły potwierdzić prahistoryczną eksploatację soli w Polsce południowo-wschodniej. Dotychczas najbliższe Tyrawie Solnej materiały tego typu znane były z okolic podkrajowskich. Jednocześnie, jak to często zdarza się w archeologii, jedno odkrycie pociąga za sobą kilka nowych pytań i problemów do rozwiązania. Nie znamy jeszcze skali solowarstwa w dolinie Tyrawki, czy miało ono lokalny charakter na potrzeby niewielkiej grupy osób, czy też była to w pełni zorganizowana i zaplanowana praca, która pozwoliłaby na pozyskanie znacznej ilości soli. Nie wiemy, czy pozyskiwanie soli odbywało się przez cały rok czy też tylko sezonowo. Dotychczas nie odkryliśmy jeszcze obiektów archeologicznych, które można by interpretować jako pozostałości domostw, w których mogłyby mieszkać osoby trudniące się solowarstwem. Nie zostały też odkryte materiały z innych okresów w pradziejach czy średniowieczu potwierdzające produkcję soli również w in-

■ ВИСНОВКИ

Дотепер у Тиряві Сільній проводились археологічні розкопки обмеженого характеру. Незважаючи на це, вдалось отримати надзвичайно цікаві дані, які вперше дозволили підтвердити факт доісторичного видобування солі на південному сході Польщі. Досі найближчим місцем до Тиряви Сільної, де знаходили такі матеріали, були околиці Краківщини. Водночас, як це часто стається в археології, одне відкриття тягне за собою декілька нових питань і проблем, які потребують розв'язання. Нам іще невідомі масштаби солеваріння у долині Тирявки: чи мало воно локальний характер і розраховувалось лише на задоволення потреб невеликої групи осіб, а чи це була повністю організована та планомірна робота, що дозволяла видобувати значні обсяги солі. Невідомо, чи сіль видобували постійно, чи сезонно. Досі не виявлено археологічних об'єктів, які б можна було ідентифікувати як рештки помешкань осіб, що займалися солеварінням. Не виявлено також і матеріалів інших доісторичних чи середньовічних періодів, які б підтвердили незмінність видобування солі в різні часи. Поблизу

nych okresach. W okolicy znane są stanowiska z neolitu oraz wczesnego i późnego średniowiecza, można więc przypuszczać, iż w tych okresach odbywała się też jakaś forma eksploatacji źródeł słonych. Badania w Tyrawie Solnej przyniosły wiele nowych pytań, mamy jednak nadzieję, że planowane w przyszłości prace archeologiczne pozwolą na nie odpowiedzieć, najprawdopodobniej rodząc przy okazji kolejne.

Dr Maciej Dębiec
Instytut Archeologii
Uniwersytetu Rzeszowskiego
Stanisława Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów
debiecmaciej@gmail.com

розташовані вже відомі стоянки доби неоліту і раннього та пізнього Середньовіччя, отже, можемо припустити, що в ті часи якась форма експлуатації соляних джерел також мала місце. Унаслідок досліджень у Тираві Сільній виникло багато нових питань, утім сподіваємося, що майбутні археологічні роботи дозволять на них відповісти, призвавши, в свою чергу, до наступних питань.

доктор Мачей Дембец
Інститут археології ім
Жешувський університет
Stanisława Moniuszko 10, 35-015 Rzeszów
debiecmaciej@gmail.com

OPIS POSZCZEGÓLNYCH
MIEJSCOWOŚCI GMINY
ОПИС ОКРЕМИХ НАСЕЛЕНИХ
ПУНКТИВ ГМІНИ (РАЙОНУ)

■ BYKOWCE

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1435 r. Nazwa Bykowce pojawia się jednak dopiero pół wieku później. Pierwotnie wieś należąca do Piotra Czeszykowicza nazywano Rytarowcami i bywało, że obu nazw w okresie staropolskim używano zamiennie. Warto wspomnieć, że ojciec Piotra – Mikołaj Czeszyk – był protoplastą kilku rodzin szlacheckich dawnej ziemi sanockiej – Bukowskich, Grabownickich, Pełków i Rytarowskich. W XVII w. Bykowce należały do Dębickich, a w drugiej połowie XIX w. właścicielami majątku zostali Tarnawieccy, za sprawą których w miejscowości został wzniesiony stojący do dziś nowy dwór. W 1927 r. dobra bykowieckie kupił Władysław Płaneta, prawnik z Radomska.

Już 9 września 1939 r. Niemcy zajęli Sanok, a dzień później doszło pod Bykowcami do potyczki, która przeszła do historii dzięki bohaterkiej postawie ppor. rez. inż. leśnika Mariana Zaremby (1909–1939) i jego żołnierzy z 6 Pułku Strzelców Podhalańskich z Sambora. Ranny oficer dostał się do niewoli i został przez Niemców zabity. Wojska niemieckie zgodnie z postanowieniami traktatu Ribbentrop-Mołotow wkrótce wyco-

■ БИКІВЦІ (БЫКОВСЕ)

Перша згадка про це місце датується 1435 роком. Однак назва Биківців з'являється майже через пів століття після цього. Село належало Пьотру Чешиковичу і спочатку називалося Ритаровцями; бувало, що в давньопольському періоді ці дві назви були взаємозамінними. Варто згадати, що батько Пьотра – Миколай Чешик – був родоначальником декількох шляхетських сімей, які мешкали на території давнього Санок – Биківських, Грабовницьких, Пелків і Ритаровських. У XVII ст. Биківці належали Дубіцьким, а у другій половині XIX ст. перейшли у власність Тарнавецьких. Останні побудували садибу, що зберіглася й донині. В 1927 р. биківські маєтки викупив Владислав Планета, прawnик із Радомська.

Вже 9 вересня 1939 р. німці зайняли Санок, а днем пізніше дійшло до сутички під Биківцями, яка увійшла до історії завдяки героїчній постаті поручника Мар'яна Заремби (1909–1939) та його воїнів 6-го Підгальського стрілецького полку з Самбору. Поранений офіцер потрапив у полон і був убитий німцями. Згодом, за умовами пакту Молотова-Ріббентропа, німецькі війська відійшли на захід від Сяну, а Биків-

fały się na zachód od Sanu, a Bykowce razem z terenami na wschód od rzeki znalazły się pod okupacją radziecką, która trwała do czerwca 1941 r. W okolicy powstały schrony bojowe tzw. Linii Molotowa, a część mieszkańców musiała przenieść swoje gospodarstwa.

W 2020 r. Bykowce zamieszkiwało 918 osób.

ці разом із територіями на схід від річки опинилися під радянською окупацією, яка тривала до червня 1941 р. Поблизу було створено воєнні укриття т. зв. лінії Молотова, а частині мешканців довелося перенести свої господарства в інші місця.

У 2020 р. в Биківцях мешкало 918 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dwór Tarnawieckich i park przydworowski.
Садиба Тарнавецьких і присадибний парк.

Rezerwat „Polanki”.
Заповідник «Полянки».

Pomnik Żołnierzy Września 1939 r. – upamiętnienie boju stoczonego przez ppor. Mariana Zarembe oraz jego żołnierzy. Odślonięty w 1971 r.

Пам'ятник сутичці 10 вересня 1939 р. – пам'ятник героїзму Мар'яна Заремби та його воїнів, відкритий 1971 року.

Cmentarz przycerkiewny – na którym zachował się również grobowiec Tarnawieckich.

Цвинтар при церкві – На цвинтарі збереглася зокрема гробниця Тарнавецьких.

Krzyż pańszczyźniany – metalowy krzyż postawiony już w XX w. na miejscu starszego upamiętniającego zniesienie pańszczyzny w 1848 r.

Кріпацький хрест – металевий хрест, встановлений уже у XX ст. на місці давнішого пам'ятника скасуванню кріпацтва 1848 року.

CZERTEŻ

Dawna wieś królewska, wzmiankowana w źródłach od 1439 r., ale założona zapewne jeszcze przed przyłączeniem Rusi Czerwonej do Królestwa Polskiego. W okresie staropolskim należała do tzw. tenuty beskiej należącej do starostwa sanockiego, które od XVII w. do końca I Rzeczypospolitej znajdowało się w rękach rodziny Mniszchów. Po I rozbiorze znalazła się w rękach rodziny Urbańskich. Około 1880 r. mieszkało tutaj 408 osób, w większości Rusinów. W 1930 r. społeczność czerteska liczyła 486 osób.

W 1977 r. miejscowość w ramach przeprowadzonej w południowo-wschodniej Polsce akcji zmiany nazwy otrzymała nazwę Przedmieście, którą nosiła do 1981 r.

W 2020 r. w Czerteżu mieszkało 678 osób.

ЧЕРТЕЖ (CZERTEŻ)

Старовинне королівське село, яке згадується у джерелах з 1439 р., але створене було ще до приєднання Червоної Русі до Польського Королівства. У давньопольські часи належало до т. зв. Беського володіння, що входило до Саноцького староства, а воно, в свою чергу, з XVII ст. до кінця I Речі Посполитої перебувало у власності родини Мнішеків. Після I поділу Польщі село перейшло до родини Урбанських. Приблизно 1880 року тут мешкало 408 осіб, переважно русинів. У 1930 р. населення Чертежу налічувало 486 осіб.

У 1977 р. у процесі зміни назв населених пунктів на південному сході Польщі село отримало назву Передмістя, яку й носило до 1981 р.

У 2020 р. в Чертежі проживало 678 осіб.

Cerkiew pw. Przemienienia Pańskiego – wzniesiona w 1742 r. świątynia należy do najpiękniejszych zabytków gminy Sanok. Została ufundowana przez miejscowego parocha Jana Paclawskiego. Do gruntownego remontu w 1836 r. nad przednawiem i prezbiterium również znajdowały się kopuły, które zastąpiono wówczas dachami dwuspadowymi. Po przesiedleniu ludności ukraińskiej świątynia użytkowana była przez parafię rzymskokatolicką. Po wybudowaniu nowego kościoła cerkiew zwrócono grekokatolikom.

Церква Преображення Господнього – зведений 1742 року храм належить до найгарніших пам'яток гміни Санок. Її спорудження фінансував місцевий пастор Ян Пацлавський. До капітального ремонту 1836 року над ділянкою перед нефом і над пресбітерієм також були куполи, які згодом замінили на двосхили дахи. Після депортації українців храм перейшов до католицької парафії. Коли було зведено новий костел, церкву повернули греко-католикам.

DĘBNA

Miejscowość wzmiankowana od 1431 r. Początkowo była to wieś prywatna, ale pod koniec XV w. weszła w skład starostwa sanockiego i należała do dóbr królewskich aż do I rozbioru, gdy przeszła na własność skarbu austriackiego, a następnie w prywatne ręce. Około 1880 r. mieszkało tu 330 osób, w przeciwieństwie do sąsiednich wsi, w większości Polaków. Tutejszy majątek w 1866 r. należała spółka Kirchmajer syn i Simondt, od której odkupił ją Josche Kanner.

W 1921 r. w Dębnej mieszkało 325 osób, z czego zaledwie 5 grekokatolików i 11 Żydów.

W drugiej połowie 1945 r. Dębna stanowiła zaplecze dla oddziału NSZ dowodzonego przez Antoniego Żubryda. 1 listopada 1945 r. w okolicy miejscowości, na Dębniańskiej Skale doszło do potyczki partyzantów z funkcjonariuszami UB i MO wspieranych przez żołnierzy. W walce zginęło trzech funkcjonariuszy, a kilkunastu zostało rannych.

ДЕМБНА (ДĘБНА)

Перші згадки села датуються 1431 роком. Спершу це село було у приватній власності, але наприкінці XV ст. увійшло до складу Саноцького староства і відтоді належало Короні до першого поділу Речі Посполитої. Тоді Дембна відійшла до Австрії, а пізніше у приватну власність. Близько 1880 р. тут проживало 330 осіб; на відміну від сусідніх сіл, це були переважно поляки. 1866 року компанія «Кірхмаєр, син і Зімондт» придбала місцевий маєток, а згодом його викупив Йоше Каннер.

У 1921 р. в Дембні жило 325 осіб, із них щонайбільше 5 були греко-католиками, 11 юдеями.

У другій половині 1945 р. у Дембні була база Державних Збройних Сил на чолі з Антонієм Жубридом. 1 листопада 1945 р. на околиці села, на Дембнянській Скелі сталася сутичка між партизанами й офіцерами Служби безпеки та цивільної міліції, яку підтримувало військо. В бою загинули три офіцери, а понад десять були поранені.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dębnińska Skala – wspaniały widok na dolinę Sanu z drogi prowadzącej do Mrzyglodu.

Дембнянська Скеля – прекрасний вид на долину Сяну з дороги до Мжиґлоду.

Kapliczka Dębna.
Капличка Дембна.

DOBRA

W 1402 r. trzech braci stryjecznych – Jurko, Zańko i Dymitr – razem z innymi krewnymi otrzymali od króla Władysława Jagiełły pole o nazwie Dobre w zamian za obowiązek służby „na trzech koniach”. Z czasem wyrosła w tym miejscu wieś stała się dużym zaściankiem szlacheckim. Potomkowie wspomnianych wyżej braci – Dobrzańscy herbu Sas – już w XVIII w. byli bardzo rozrodzeni, a przedstawiciele różnych gałęzi tej rodziny odróżniali się przydomkami: Częstopian, Demkowicz, Dziurdzewicz, Gackiewicz, Hnatuszko, Hryckiewicz, Hubal, Sokołowicz, Stalony i Niesiewicz. W Dobrej mieszkali również Dobrzańscy herbu Leliwa. Warto wspomnieć, że z Dobrzańskich-Leliwitów wywodził się

ДОБРА (DOBRA)

У 1402 р. три двоюрідні брати Юрко, Занько та Димітр разом із іншими родичами отримали від короля Владислава Ягелли поле Добре, а натомість зобов'язалися служити «на трьох конях». З часом у цьому полі звели село, яке стало великим шляхетським поселенням. Нашадки згаданих вище братів – Добжанські гербу Сас уже у XVIII ст. розділилися на багато родин, а представники різних відгалужень роду мали різні прізвища: Ченстоп'ян, Демкович, Дзюрдзевич, Гацкевич, Гнатушко, Гричкевич, Губаль, Соколович, Стальоний і Несевич. У Добрій також мешкали Добжанські гербу Леліва. Варто згадати, що саме з Добжанських-Лелівитів походив

сłynny mjr Henryk Dobrzański „Hubal”, którego ojciec urodził się w tej miejscowości. Z czasem pojawił się podział na Dobrą Szlachecką i Dobrą Rustykalną. Ta druga część wsi należała do dóbr królewskich, a po 1772 r. przeszła na własność skarbu austriackiego. Obie części Dobrej zostały urzędowo połączone w 1948 r.

Współcześnie Dobra jest największym pod względem powierzchni sołectwem gminy Sanok. W 2020 r. zamieszkiwało tutaj 313 osób.

відомий майор Генрик Добжанський «Губаль», батько якого народився в Добрій. Згодом село було розділене на Шляхетську Добру та Сільську Добру. Остання належала Короні, а після 1772 р. перейшла у власність австрійців. 1948 року дві частини села офіційно з'єдналися.

Нині Добра – це найбільша за площею сільська громада Саноцького району. У 2020 р. тут мешкало 313 осіб.

Зabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Zespół cerkiewny, na który składa się dawna greckokatolicka cerkiew parafialna pw. św. Mikołaja wzniesiona w 1879 r., dzwonnica będąca jednocześnie bramą na teren przycerkiewny oraz murowana plebania z początków XIX w. Wewnątrz świątyni zachowała się polichromia, wykonana ok. 1905 r. przez Bogdańskich, rodzinę znanych malarzy. Nie przetrwał natomiast również przez nich namalowany ikonostas. Wspomniana dzwonnica, która została wybudowana najprawdopodobniej na przełomie XVII

i XVIII stulecia, to unikat na skalę naszego kraju. Na piętrze budynku znajduje się pomieszczenie, w przeszłości pełniące funkcję cerkwi z ikonostasem.

Церковний комплекс, який складається з давньої греко-католицької парафіяльної церкви Святого Миколая, побудованої в 1879 р., дзвіниці та водночас брами до церковного двору, а також цегляного пресбітерію початку XIX ст. В середині храму зберіглася поліхромія, виконана прибіл. 1905 року родиною відомих художників Богданських. Також вони створили іконostas, який не зберігся до наших днів. Згада-на вище дзвіниця, ймовірноше за все, була зведена на зламі XVII та XVIII століть і є унікальною для Польщі. На одному з поверхів будівлі розташоване приміщення, яке в минулому служило каплицею з іконostasом.

FALEJÓWKA

Teren dzisiejszej Falejówki należał początkowo do Srogowa. Natomiast pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1434 r. Od połowy XV do XVI w. wieś należała do Dydyńskich herbu Gozdawa. Następnie znalazła się w rękach Zagórskich i Wolińskich. W XIX wieku i na początku następnego stulecia miejscowy majątek należał do rodziny Janowskich herbu Strzemię. Przed I wojną światową większą część majątku nabyła spółka Blejberg & Henschober. Ostatnim właścicielem dworu i przyległego terenu był prof. Ludwik Ehrlich (1889–1968), wybitny prawnik związany z Uniwersytetem Jana Kazimierza we Lwowie i Uniwersytetem Jagiellońskim. Według danych ze spisu powszechnego przeprowadzonego w 1930 r. zamieszkiwało tutaj 791 osób, z czego 746 Polaków.

20 marca 1944 r. Niemcy dokonali w Falejówce publicznej egzekucji około dziesięciu osób, które zostały pochowane na miejscu kaźni. W 1959 r. postawiono obelisk upamiętniający to wydarzenie.

ФАЛІЇВКА (FALEJÓWKA)

Спершу землі сучасної Фаліївки належали до Срогова. Перша згадка про село датується 1434 роком. З середини XV до XVI ст. Фаліївка належала родині Дидинських гербу Гоздава. Згодом вона опинилась у власності Загорських і Волінських. У XIX та на початку наступного століття місцевий маєток належав родині Яновських гербу Стшемє. Перед Першою світовою війною більшу частину маєтку придбала компанія «Блейберг і Геншобер». Останнім власником садиби та присадибної ділянки був проф. Людвік Ерліх (1889–1968), видатний правник, який співпрацював зі Львівським університетом Яна Казимира та Ягеллонським університетом. Згідно з переписом населення 1930 р., тут проживала 791 особа, з них 746 поляків.

20 березня 1944 р. німці публічно стратили у Фаліївці близько десятиох осіб, яких було поховано на місці страти. У 1959 р. встановлено пам'ятник, присвячений цій трагедії.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dwór / Садиба

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego / Костел Воздвиження Хреста Господнього

HŁOMCZA

Chociaż pierwsza wzmianka o Hłomczy pochodzi z 1429 r., to ślady obecności człowieka na terenie późniejszej miejscowości pochodzą sprzed 14 tysięcy lat, gdyż odkryto tutaj pozostałości obozowiska łowców reniferów. W epoce brązu istniała tu osada, a podczas badań archeologicznych odkryto na terenie Hłomczy skarb liczący ok. 300 ozdób z brązu. Jest to największe tego typu znalezisko w regionie.

W 1939 r. w Hłomczy mieszkało prawie osiemset osób, w przytłaczającej większości wyznania greckokatolickiego. Większość z nich została przesiedlona do ZSRR jesienią 1945 r. i w początkach następnego roku. Wówczas w opuszczonych domach zamieszkali Polacy z Kuźminy.

Części rdzennych mieszkańców Hłomczy udało się uniknąć przesiedlenia. Współcześnie jest to jedna z nielicznych miejscowości w okolicy z funkcjonującą parafią greckokatolicką, która została reaktywowana w 1990 r. W 1977 r. przemianowano nazwę wsi na Świerczewo, aby upamiętnić 30. rocznicę śmierci generała „Waltera”. W 1983 r. powrócono do historycznej nazwy.

W 2020 r. w Hłomczy zamieszkiwało 368 osób.

Гломча (HŁOMCZA)

Хоч перша згадка про Гломчу датується 1429 роком, сліди діяльності людини на території сучасного села налічують до 14 тисяч років, оскільки тут було знайдено рештки стоянки давніх ловців оленів. У бронзову добу тут існувало поселення, а під час археологічних розкопок на території Гломчі виявили близько 300 бронзових прикрас. Це найбільша така знахідка в регіоні.

У 1939 р. у Гломчі проживало майже 800 осіб, переважну більшість складала греко-католики. Більшість із них восени 1945 та на початку наступного року депортували до СРСР. Натомість у залишених домівках поселилися поляки з села Кузьмини.

Частині корінних мешканців Гломчі вдалось уникнути депортації. Нині це один із небагатьох населених пунктів регіону, де 1990 року відновили греко-католицьку парафію. У 1977 р. село перейменували на Свірчево на честь тридцятої річниці смерті генерала «Вальтера». 1983 року повернули історичну назву.

У 2020 р. у Гломчі мешкало 368 осіб.

Cerkiew greckokatolicka pw. Soboru Przenajświętszej Bogurodzicy i Proroka Eliasza. Греко-католицька церква Собору Пресвятої Богородиці та Пророка Іллі.

Stawy nad Sanem – od lat 60. XX w. w okolicy Sanu, na terenie dawnego koryta rzecznoego eksploatowano żwir na potrzeby budowlane. Po dwóch dekadach zaprzestano wydobywania, a powstałe w jego wyniku wyrobiska zamieniono na stawy rybne, które stanowią dziś ostoję ptactwa wodnego.

Ставки над Сяном – у 60-х роках XX ст. в околицях Сяну, на місці колишнього русла річки почали добувати гравій для будівельних потреб. За два десятиліття видобуток гравію

зупинили, а з заглиблень, які з'явилися в результаті цього, зробили рибні ставки, що тепер стали притулком для водних птахів.

▣ **JEĐRUSZKOWCE**

Wieś po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach historycznych w 1438 r. pod nazwą Hindrichowcze. Miejscowość należała wówczas do Jerzego Matiaszowicza z Humnisk, protoplasty rodziny Humnickich herbu Gozdawa. W 1458 r. Jędruszkowce nabył Leonard z Pobiedna. W XVII w. tutejszy majątek należał do rodziny Stano, potomków Hieronima Stano, nobilitowanego mieszczanina krośnieńskiego. Stanowie najdłużej ze wszystkich zwolenników reformacji

▣ **АНДРУШКІВЦІ (JEĐRUSZKOWCE)**

Перша згадка села в історичних джерелах датується 1438 р., тоді його називали Гінджіховче. В ті часи воно належало Єжи Матяшовичу з села Гумніськ, родоначальникові Гумницьких гербу Гоздава. У 1458 р. Андрушківці викупив Леонард з села Побідно. У XVII ст. місцевий маєток належав родині Стано, нащадкам Ієроніма Стано – кросненського міщанина, який отримав статус шляхтича. Рід Стано найдовше з усіх послідовників Реформації на саноцьких зем-

w ziemi sanockiej wytrwali przy wyznaniu kalwinistycznym (ewangelicko-reformowanym).

W latach 80. XIX w. mieszkało tu niespełna 200 osób, mniej więcej po połowie katolików obu obrządków. W latach 1871–1876 na gruntach Jędruszkowiec wybudowany został murowany kościół, ufundowany przez miejscową dziedziczkę Leopoldynę Horodyńską (1816–1897). Jest to świątynia parafialna Parafii pw. Wszystkich Świętych w Dudyńcach. Majątek po Leopoldynie Horodyńskiej odziedziczył Eustachy Rylski, wnuk jej brata. Podczas spisu powszechnego przeprowadzonego w 1921 r. w Jędruszkowcach spośród 192 mieszkańców było 176 osób wyznania rzymskokatolickiego i 16 grekokatolików.

W 2020 r. w Jędruszkowcach mieszkało 237 osób.

лях лишався при кальвіністському (євангелійсько-реформаційному) віросповіданні.

У 80-х роках XIX ст. тут проживало майже 200 осіб, приблизно половина з них була католиками, і стільки ж – греко-католиками. У 1871–1876 рр. на території Андрушківців спорудили костел, кошти на який виділила місцева спадкоємиця Леопольдина Городинська (1816–1897). Це храм Парafії Всіх Святих у Дудинцях. Маєток Леопольдини Городинської успадкував Евстахій Рильський, онук її брата. Під час перепису населення 1921 року в Андрушківцях серед 194 мешканців було 176 осіб католицького і 16 осіб греко-католицького віросповідання.

У 2020 р. в Андрушківцях проживало 237 осіб.

JUROWCE

Po raz pierwszy nazwa Jurowce występuje w dokumencie z 1361 r., w którym król Kazimierz Wielki nadał ten teren oraz inne „miejsca puste” braciom Piotrowi i Pawłowi herbu Gozdawa, swoim rycerzom pochodzącym z Węgier. Potomkami obdarowanych są przedstawiciele kilku rodzin szlacheckich dawnej ziemi sanockiej, m.in. Balowie, Dydyńscy i Humniccy. Jurowce należały przez pewien czas do ostatniej z wymienionych rodzin, a następnie miejscowy majątek znajdował się w rękach m.in. Leszczyńskich i Głowackich. Ostatnimi właścicielami byli Słonecscy. W okresie międzywojennym do majątku został doprowadzony ze łoża w Strachocinie gaz, który m.in. zaopatrywał dworską gorzelnię.

W 2020 r. w Jurowcach mieszkało 417 osób.

ЮРОВЦІ (JUROWCE)

Перша задокументована згадка села Юровці датується 1361 роком, коли король Казимир Великий подарував ці землі разом із іншими «порожніми місцями» братам Пьотру та Павлу гербу Гоздава – своїм лицарям, які походили з Угорщини. Серед їхніх нащадків представники кількох шляхетських родин Саноцьких земель, зокрема: Бальови, Дидинські та Гумницькі. Останнім Юровці належали певний час, перед тим як перейшли до Лещинських і Гловацьких. Останніми власниками стали Слонецькі. У міжвоєнний період до села провели газ із покладів у Страхотині, які, зокрема, забезпечували й придворну винницю.

У 2020 р. в Юровцях мешкало 417 осіб.

Dawna cerkiew greckokatolicka pw. św. Jerzego – drewniana świątynia wzniesiona w 1873 r., od 1946 r. użytkowana jako kościół rzymsko-katolicki. W pobliżu cerkwi znajduje się cmentarz z wieloma zabytkowymi nagrobkami.

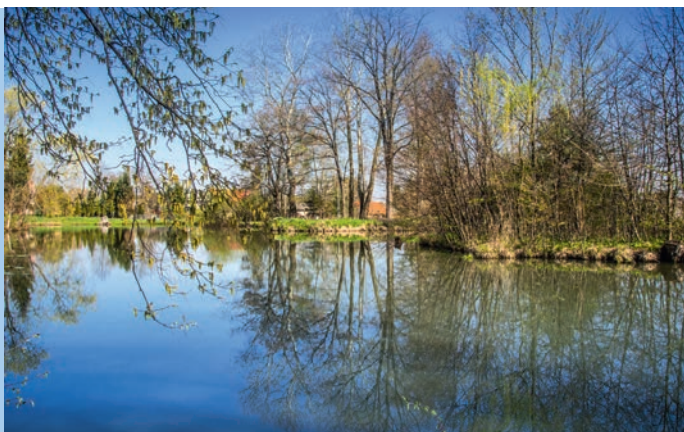
Давня греко-католицька церква Святого Єжи (Георгія) – дерев'яний храм, зведений у 1873 р., 1946 року перетворений на католицький костел. Біля церкви розташований цвинтар із багатьма старовинними надгробками.

Zespół dworski – klasycystyczny dwór wzniesiony w pierwszej połowie XIX w. W czasach Słoneckich dobudowane zostało piętrowe skrzydło. Po II wojnie światowej w budynku mieściła się m.in. poczta i ośrodek zdrowia. W ostatnich latach dwór, stanowiący obecnie własność prywatną, został gruntownie wyremontowany. Niedaleko znajdują się zabudowania dawnego folwarku oraz budynek gorzelni z charakterystycznym kominem.

Садибний комплекс – класицистична садиба, зведена у першій половині XIX ст. За часів Слонецьких було

додано прибудову на декілька поверхів. Після Другої світової війни в будівлі розмістили зокрема пошту й оздоровчий центр. Останніми роками у садибі, яка нині перебуває у приватній власності, провели капітальний ремонт. Неподалік розташовані будівлі, де раніше розміщувалися фільварок і винниця (приміщення останньої має характерний димохід).

Park dworski – na terenie dawnego parku krajobrazowego przetrwały trzy stawy oraz pozostałości starodrzewu. Z zabudowań folwarcznych zachowały się jedynie dawna oficyna i spichlerz.

Присадибний парк – на території давнього пейзажного парку збереглися три ставки та залишки старих дерев. З фільваркових будівель збереглися тільки давня прибудова та зерносховище.

Pomnik 1050-lecia Chrztu Polski – pomnik z 2016 r. uzupełniony został później tablicami poświęconymi różnym wydarzeniom z dziejów państwa polskiego.

Пам'ятник до 1050-річчя хрещення Польщі – Споруджений 2016 року пам'ятник пізніше був доповнений табличками, присвяченими різним подіям у державі.

LALIN

Lalin istniał już w początkach XV w. W średniowieczu miejscowość dzieliła się na Lalin Ruski oraz Lalin Niemiecki. W XVII w. część Lalina należała do Bułakowskich. Natomiast w XIX stuleciu miejscowe dobra znalazły się w rękach Tyszkowskich. Paweł Tyszkowski (1856–1920) w testamencie sporządzonym na osiem lat przed śmiercią ustanowił swoim spadkobiercą Polską Akademię Umiejętności. Wśród rozległych dóbr (ponad 7 tys. ha powierzchni) położonych na Pogórze Przemyskim i w okolicach Sanoka znajdowały się m.in. Lalin, Pakoszówka, Srogów Dolny i Zabłotce. Dochód z nich miał być przeznaczony na badania nad chorobami nowotworowymi i wenerycznymi. Po śmierci Tyszkowskiego dalsi krewni dobrodzieja Akademii próbowali podważyć jego decyzję na podstawie sfałszowanego testamentu. Proces w tej sprawie zakończył się dopiero w 1929 r.

W 1899 r. Austriacka Spółka dla Eksploatacji Terenów Naftowych „Opteg” rozpoczęła w Lalinie poszukiwania ropy naftowej. W okresie międzywojennym wydobywanie ropy na terenie miejscowości znacząco spadło i w 1924 r. zlikwidowano główny szyb naftowy. Do intensywniejszych poszukiwań powrócono jednak w latach 30. ubiegłego stule-

Лялин (LALIN)

Лялин існував уже на початку XV ст. У Середньовіччі село було розділене на Руський Лялин і Німецький Лялин. У XVII ст. частина Лялина належала Булаковським. А в XIX ст. ці землі перейшли до Тишковських. Павел Тишковський (1856–1920) за 8 років до смерті зазначив у заповіті своєю спадкоємицею Польську Академію Майстерності. Серед обширних земель (понад 7 тис. га) Пшемиського узгір'я та околиць Санока були, з-поміж інших, Лялин, Пакошівка, Согорів Долішній і Заболотці. Прибуток із них мав іти на дослідження онкологічних і венеричних захворювань. Після смерті Тишковського далекі родичі благодійника Академії намагались обійти його рішення, створивши фальшивий заповіт. Судовий розгляд цієї справи скінчився аж 1929 року.

У 1899 р. Австрійська компанія з експлуатації нафтових покладів «Оптег» розпочала видобувати нафту в Лялині. У післявоєнний період видобування нафти на території села значно зменшилось, а 1924 року головну нафтову свердловину було знищено. Однак у 30-х рр. інтенсивне видобування

cia. Działania podjęła wówczas Naftowa Spółka „Lalin”. W 1921 r. w Lalinie zamieszkiwało 657 osób, spośród których 591 deklaroowało narodowość rusińską (ukraińską). W tym czasie w miejscowości mieszkało zaledwie 56 katolików obrządku łańcińskiego i 20 Żydów.

Wiosną 1945 r. w miejscowości kwaterował polski oddział partyzancki dowodzony przez kpt. Dragana Sotirovica ps. Draża. Większość mieszkańców Lalina została przesiedlona do ZSRR.

W 2020 r. w Lalinie mieszkało 377 osób.

відновили. Діяльністю зайнялась нафтова компанія «Лялин». У 1921 р. в Лялині проживало 657 осіб, серед яких 591 зазначала належність до русинської (української) національності. В ті часи в селі мешкало щонайбільше 56 католиків і 20 юдеїв.

Навесні 1945 р. в селі було розквартировано польський партизанський підрозділ на чолі з капітаном Драганом Сотировичем із позивним «Дража». Більшість мешканців Лялина переселили до СРСР.

У 2020 р. в Лялині проживало 377 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dawna cerkiew pw. św. Jerzego – drewniana świątynia została wzniesiona w 1835 r., a dziewięćdziesiąt lat później rozbudowano ją. Zachował się niemal kompletny ikonostas i dwa ołtarze boczne. Na pobliskim cmentarzu znajduje się kilka interesujących nagrobków. **Давня церква Святого Єжи (Георгія)** – дерев'яний храм був споруджений у 1835 р., а за двадцять років його розширили. До сьогодні майже повністю збереглися іконостас і два бічних вітарі. На цвинтарі поруч збереглися також декілька цікавих могил.

LISZNA

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1429 r. Liszna należała wówczas do Iwana i Wasyla Maniowiczów, protoplastów rodziny Leszczyńskich herbu Gozdawa, jednej z najważniejszych rodzin szlacheckich dawnej ziemi sanockiej w okresie staropolskim.

Wieś słynęła w przeszłości z sadownictwa, a sady otaczały niemal każdy tutejszy dom. W 1921 r. miejscowość zamieszkiwało 511 osób, z czego 442 wyznania rzymskokatolickiego. W przeprowadzonym wówczas spisie powszechnym wszyscy mieszkańcy zadeklarowali narodowość polską.

W dwudziestoleciu międzywojennym Liszna stała się miejscowością letniskową. Już w 1928 r. mieszkańcy oferowali 30 pokoi do wynajęcia. Z czasem został tu wybudowany okazały pensjonat założony i prowadzony przez fundację Prezydentowej Michaliny Mościckiej. Letnicy zażywali kąpiele w Sanie i wędrowali po okolicznych lasach. Już wówczas częstym miejscem odwiedzanym w celach turystycznych były „Orle Skałki”.

We wrześniu 1939 r. wieś znalazła się pod okupacją radziecką. W związku z budową tzw. Linii Mołotowa i „oczyszczaniem” terenów przygranicznych mieszkańcy Lisznej zostali wysiedleni na Wołyń.

ЛІШНА (LISZNA)

Перша згадка про село датується 1429 роком. Тоді Лішна належала Іванові та Василеві Маньовичам, родоначальникам сім'ї Лещинських гербу Гоздава – однієї з найважливіших шляхетських сімей Саноцьких земель у давньопольський період.

У минулому село славилось садівництвом: сади оточували майже кожен місцевий будинок. У 1921 р. тут проживало 511 осіб, серед яких 442 сповідували католицизм. У тодішньому переписі населення всі мешканці зазначили належність до польської національності. Упродовж 20 міжвоєнних років Лішна перетворилася на курорт. Вже у 1928 р. мешканці здавали в оренду 30 приміщень. Згодом у селі побудували Оздоровчий центр ім. Першої леді Мосцицької. Відпочивальники могли купатись у Сяні та гуляти в місцевих лісах. Вже тоді туристи часто відвідували „Orle Skałki” («Орле Скалки» – «Орлині скелі»).

У вересні 1939 р. село опинилося під радянською окупацією. У зв'язку з проведенням т. зв. лінії Молотова та «очищенням» прикордонних територій, мешканців Лішни депортували на Волинь.

Kościół pw. św. Antoniego – drewniana świątynia wybudowana w latach 1936–1939 według projektu inspirowanego stylem podhalańskim. Kościół wzniesiono w pewnym oddaleniu od wsi, ale w pobliżu funkcjonującego w Lisznej sanatorium.

Костел Святого Антонія – дерев'яний храм, споруджений у 1936–1939 рр. за проєктом архітектора, який надихнувся підгальським стилем. Костел спорудили на певній віддалі від села, проте недалеко від місцевого санаторію.

Pomnik mieszkańców Lisznej zamordowanych podczas II wojny światowej.

Пам'ятник замордованим у Другій світовій війні мешканцям Лішни.

▣ ŁODZINA

Miejscowość istniała już w 1442 r. Aż do I rozbioru należała do dóbr królewskich, a przez większość okresu staropolskiego razem z Dębną wchodziła w skład dzierżawy mrzygłodzkiej. Po 1772 r. tutejszy majątek został sprzedany przez władze austriackie w prywatne ręce. W początkach XX w. znajdował się w rękach rodziny Raszowskich.

W 1921 r. mieszkało tutaj 375 osób, z czego: 293 grekokatolików, 72 wyznania rzymskokatolickiego i 10 mojżeszowego.

W latach 40. XX w. większość mieszkańców została przesiedlona do ZSRR.

W 2020 r. w Łodzini mieszkało 261 osób.

▣ Лодзіна (ŁODZINA)

Село існувало вже у 1442 р. Аж до I розвалу перебувало у власності Корони, а більшу частину давньопольського періоду разом із Дембною входило до складу Мжиґлодських земель, які здавали в оренду. Після 1772 р. австрійська влада продала село у приватну власність. На початку XX ст. воно належало родині Рашовських.

У 1921 р. тут проживало 375 осіб, серед них: 293 греко-католики, 72 католики та 10 юдеїв.

У 40-х рр. XX ст. більшість мешканців депортували до СРСР.

У 2020 р. в Лодзіні проживала 261 особа.

Зabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dawna cerkiew pw.

Narodzenia NMP – świątynia została wzniesiona w 1743 r. We wnętrzu zachował się ikonostas z 1875 g.

Давня церква Різдва Пресвятої Богоматері – храм був побудований у 1743 р. В середині зберігся іконостас 1875 року.

MARKOWCE

Jedna z najstarszych wsi z okolic Sanoka, pierwotnie wzmiankowana jako Markowa (1376). Tutejszy majątek należał m.in. do Pobiedzińskich, Leszczyńskich, Romerów i Jachimowskich. Ostatnia z wymienionych rodzin prowadziła w Markowcach hodowlę koni i bydła rasy simentaler. Przed 1918 r. Felicja Jachimowska, dziedziczka tutejszego majątku, poślubiła Józefa Morawskiego, wnosząc Markowce w posagu.

W 2020 r. w Markowcach zamieszkiwało 378 osób.

МАРКОВЦІ (MARKOWCE)

Одне з найстарших сіл Саноцького району, перша згадка як Маркова датується 1376 роком. Серед інших, село побувало у власності Победзинських, Лещинських, Ромерів і Яхимовських. Останні розводили в Марковцях коней і корів симентальської породи. Незадовго до 1918 р. Феліція Яхимовська, спадкоємиця села побралася з Юзефом Моравським та отримала Марковці у посаг.

У 2020 р. в Марковцях проживало 378 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dwór – obiekt pochodzący jeszcze z czasów staropolskich został przebudowany na przełomie XIX i XX w. Wówczas też wzniesiono stylizowaną oficynę.

Садиба – походить іще з давньопольських часів, була перебудована на зламі XIX та XX ст. Тоді ж спорудили стилізовану прибудову.

✝

**Ofiary wojny (lipiec 1944) pochowane
 w parku dworskim w Markowcach**
 1. Gagatko Maria 12. I.
 2. Gagatko Stanisław 8. I.
 3. Gagatko Janina 7. I.
 4. Gagatko Władysław 3. I.
 5. Błażewski Michał
 6. Miedziciel Michał 38. I.
 7. Miedziciel Roman 13. I.
 8. I.
 9.
 10. I.

Park dworski – w otoczeniu dworu i oficyny zachowały się pozostałości rozległego parku krajobrazowego. Znajduje się tutaj także miejsce pochówku mieszkańców z okresu II wojny światowej. W 2020 r. zakończono rewitalizację parku. Pojawiły się ławki multimedialne, ustawiono tablice z informacjami na temat historii miejscowości, miejscowej flory i fauny oraz dotyczące form ochrony przyrody na terenie gminy Sanok.

Присадибний парк – навколо садиби та прибудови збереглися рештки обширного пейзажного парку. Також тут розташоване захоронення місцевих мешканців часів Другої світової війни. У 2020 р. завершили відновлення парку. Між іншим, установили таблички з інформацією про місцеву історію, місцеву флору та фауну, охорону природи на території гміни Санок.

🇵🇱 MIĘDZYBRODZIE

Pierwsza wzmianka o Międzybrodziu pochodzi z 1439 r. Wieś powstała być może już w XIV w., a na jej terenie odkryto ślady osadnictwa z IV-V w. Od średniowiecza do I rozbioru miejscowość należała do dóbr królewskich.

W 1921 r. mieszkało tutaj 376 osób w zdecydowanej większości greko-katolików. Ludność ukraińska została wysiedlona w latach 40. XX w. W Międzybrodziu zamieszkali Polacy przybyli z okolic Krosna i Przemyśla.

W 2020 r. miejscowość liczyła 164 osoby.

🇺🇦 МЕЖИБРІД (МІЄДЗЫБРОДЗІЕ)

Перша згадка про Межибрід датується 1439 роком. Однак можливо, село з'явилося ще у XIV ст., а на його території було знайдено сліди поселення IV-V ст. З часів Середньовіччя до I розпаду село перебувало у власності Корони.

У 1921 р. тут проживало 376 осіб, у переважній більшості греко-католики. У 40-х рр. XX ст. українську частину населення депортували. На їхньому місці поселилися поляки з околиць Кросната Перемишля.

У 2020 р. у селі проживало 164 особи.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dawna cerkiew pw. św. Trójcy – murowana świątynia została wzniesiona w latach 1899–1900 z fundacji Aleksandra Wajcovicza (1825–1901), pochodzącego z rodziny osiadłej w Międzybrodziu od wieków, lekarza i weterana powstania styczniowego. Po II wojnie światowej nieregularnie odbywały się tutaj nabożeństwa rzymskokatolickie, a w 1973 r. cerkiew została oficjalnie przekazana na potrzeby Kościoła. We wnętrzu świątyni zachował się oryginalny ikonostas oraz polichromia, a także portret fundatora.

Давня церква Святої Трійці – цегляний храм побудували у 1899–1900 рр. коштом Александра Вайцовича (1825–1901), корінного мешканця Межиброду, лікаря та ветерана Січневого повстання. Після Другої світової війни тут час від часу проводилися католицькі служби, а 1973 року церкву офіційно перевели до розряду костелів. В середині храму збереглися оригінальний іконостас і поліхромія, а також портрет благодійника Вайцовича.

Grobowiec Kulczyckich i Dobrzańskich – nadano mu osobliwy kształt piramidy. W piramidzie zostali pochowani m.in. profesor Włodzimierz Kulczycki (1862–1936), znany zoolog i lekarz weterynarii, a także jego syn Jerzy Kulczycki (1898–1974), archeolog, historyk sztuki i profesor w Katedrze Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego.

Гробниця Кульчицьких і Добжанських – зведена у формі піраміди. Серед інших, у піраміді поховані професор Влодзімеж

Кульчицький (1862–1936), відомий зоолог і ветеринар, а також його син Єжи Кульчицький (1898–1974), археолог, історик у галузі мистецтва та професор на кафедрі археології середземноморської Варшавського університету.

▣ MRZYGLÓD

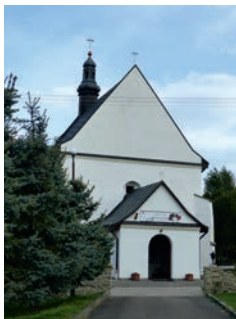
Dawne miasteczko założone w średniowieczu przy trakcie handlowym, który od wieków wiódł doliną Sanu. W 1425 r. osada otrzymała prawa miejskie i jeszcze w XV w. weszła w skład dóbr królewskich w ziemi sanockiej. W tym czasie miasteczko nazywano Tyrawą Królewską. Nazwa Mrzyglód pojawia się dopiero w źródłach z pierwszej połowy XVII stulecia. W XVIII i XIX w. istniała tutaj manufaktura fajansu. Natomiast aż do lat 60. ubiegłego wieku funkcjonował tu ważny ośrodek garncarski. Warto wspomnieć, że położony nad Sanem Mrzyglód był w okresie staropolskim ośrodkiem spławu rzecznego. Wielką osobliwością Mrzyglódu jest zachowany dawny układ zabudowy małego miasteczka z rynkiem i drewnianymi domami.

▣ МРИГОЛОД (MRZYGLÓD)

Давнє містечко, засноване у Середньовіччі поблизу торговельного шляху, який здавна пролягав у долині Сяну. У 1425 р. поселення отримало звання міста й уже у XV ст. перейшло до власності Корони на саноцьких землях. Вті часи містечко, а тепер – село, називали Тирява Королівська. Назва Мриголод з'являється в історичних джерелах лише з першої половини XVII ст. У XVIII та XIX ст. тут працювала фаянсова мануфактура. А до 60-х рр. минулого століття село мало великий гончарський центр. Слід також згадати, що, будучи просто над Сяном, у давньопольські часи Мриголод був ключовою точкою для річкового сплаву.

У 2020 р. у Мжиґлоді проживало 413 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Kościół parafialny pw. Rozesłania Apostołów – wzniesiony w początkach XV w., który jednak ulegał licznym przebudowom na przestrzeni wieków.

Парафіяльний костел Послання

апостолів – побудований на початку XV ст., однак зазнав численних перебудовань у різні часи.

Рынек – wokół rynku zachowała się częściowo dawna, drewniana zabudowa, w związku z czym Mrzygłód znalazł się na Szlaku Architektury Drewnianej. W 1910 r. wzniesiono tu pomnik króla Władysława Jagiełły, który został zrekonstruowany po zniszczeniu go przez Niemców podczas II wojny światowej.

Ринок – навколо ринку частково збереглася давня дерев'яна забудова, у зв'язку з чим Мжиглід опинився на Стежці дерев'яної архітектури. У 1910 р. тут було споруджено пам'ятник королю Владиславу Ягеллі. Німці зруйнували його у Другій світовій війні, однак пам'ятник відновили.

Zabytkowy cmentarz – zachowało się kilka interesujących nagrobków, w tym upamiętnienie Józefa Bigo, oficera powstania listopadowego, uczestnika bitew pod Ostrołęką i Olszynką Grochowską.

Стародавній цвинтар – збереглося декілька цікавих надгробків, зокрема Юзефа Біґо, офіцера Листопадового повстання, учасника битв під Остроленкою та Ольшинкою Ґроховською.

Ruina cerkwi pw. Zaśnięcia NMP – świątynia została wzniesiona w 1901 r. Po II wojnie światowej była użytkowana jako magazyn.

Руїни церкви Успіння Пресвятої Богородиці – храм був побудований у 1901 р. Після Другої світової війни використовувався як склад.

NIEBIESZCZANY

Największa miejscowość gminy Sanok. Jest to jednocześnie jedna ze starszych wsi w okolicach Sanoka. Pierwsza o niej wzmianka pochodzi z 1376 r. W okresie staropolskim należąca do Drohojowskich Niebieszczany były jednym z ośrodków reformacji w ziemi sanockiej. Wyznający naukę Jana Kalwina właściciele wsi zamienili w drugiej połowie XVII w. miejscowy kościół na zbór. Świątynia została zwrócona katolikom w 1621 r. Zarówno w XIX w., jak i w dwudziestoleciu międzywojennym dominowała tutaj ludność polska. Podczas wojny w miejscowości działała placówka AK, której dowódcą był Władysław Szelka (1907–1944), odznaczony medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata.

W 2020 r. zamieszkiwało tu 2218 osób.

НЕБЕЩАНИ (NIEBIESZCZANY)

Найбільший населений пункт гміни Санок. Водночас це одне з найдавніших сіл поблизу Санока. Перша згадка про Небещани датується 1376 роком. У давньопольські часи Небещани належали Дрогойовським і були одним із центрів Реформації на Саноцьких землях. Власники села були прихильниками вчення Яна Кальвіна, тож у другій половині XVII ст. замінили місцевий костел на каплицю. У 1621 р. храм повернули католикам. Як у XIX ст., так і у міжвоєнні двадцять років Небещани населяли переважно поляки. За часів війни тут діяла застава Армії Крайової на чолі з Владиславом Шелькою (1907–1944), який був нагороджений медаллю «Праведник народів світу». У 1945–1946 рр. у Небещанах була розташована база департаменту Державних Збройних Сил на чолі з майором Антонієм Жубридою.

У 2020 р. тут проживало 2218 осіб.

Kościół pw. św. Mikołaja – trzeci w dziejach Niebieszczań kościół parafialny. Pierwsze dwa były drewniane i wzniesiono je jeszcze w czasach staropolskich. Obecną, neogotycką świątynię wybudowano w latach 1924–1926. Ołtarz główny pochodzi z XVII w. i znajdował się w starszej świątyni, którą rozebrano po powstaniu nowego kościoła.

Костел Святого Миколая – третій в історії Небещан парафіяльний костел. Перші два були дерев'яними, їх побудували ще за давньопольських часів. Теперішній неоготичний храм був зведений у 1924–1926 рр. Головний вівтар походить ще з XVII ст.: він був розміщений у давнішому храмі, який зруйнували після спорудження нового костелу.

PAKOSZÓWKA

Kolejna z miejscowości położonych na terenie gminy Sanok istniejących już w XIV w. Pierwsza wzmianka o Pakoszówce pochodzi z 1390 r. Wieś stanowiła gniazdo rodowe Pakoszewskich herbu Radwan, potomków Pakosza z Pakoszówki. W późniejszym okresie miejscowość należała m.in. do Baranowskich, Leszczyńskich i Bułakowskich. W XIX w. właścicielami miejscowego majątku zostali Tyszkowscy. Paweł Tyszkowski (1856–1920), długoletni poseł do Sejmu Krajowego i Rady Państwa, w sporządzonym w 1912 r. testamentie zapisał go razem z 17 innymi majątkami Polskiej Akademii Umiejętności. Dochody z dwóch kompleksów dóbr położonych w okolicach Sanoka i na Pogórzu Przemyskim (łącznie ponad 7 tys. ha powierzchni) miały zostać przeznaczone na badania nad chorobami nowotworowymi i wenerycznymi.

ПАКОШІВКА (ПАКОШÓВКА)

Ще один населений пункт Саноцького району, який розпочинає відлік своєї історії з далекого XIV ст. Перша згадка про Пакошівку датується 1390 роком. Село було родовим гніздом Пакошевських гербу Радван, нащадків Пакоша з Пакошівки. Пізніше село належало серед інших Барановським, Лещинським і Булаковським. У XIX ст. місцевий маєток перейшов у власність Тишковських. Павел Тишковський (1856–1920), багаторічний посол до Крайового Сейму та Ради Паньства (Державної ради) у своєму заповіті від 1912 р. відписав його разом із 17 іншими маєтками Польській Академії Знань (ПАЗ). Доходи з двох маєткових комплексів на околицях Саноката на Пшемиському узгір'ї (сумарно понад 7 тис. га) мали йти на дослідження онкологічних і венеричних захворювань.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Pozostałości zabudowy dworskiej – zachował się murowany, piętrowy spichlerz z XIX w. oraz budynek administracyjny z 1930 r., wzniesiony w czasach, gdy majątek pakoszewski należał do PAU.

Рештки садибної забудови – збереглися цегляне поверхове зерносховище XIX ст. та адміністративна будівля 1930 р., зведені за часів, коли Пакошівський маєток належав ПАЗ.

Zabytkowe kapliczki – w miejscowości znajduje się kilka interesujących kapliczek. Na jednej z nich umieszczono tablicę pamiątki urodzonego w Pakoszewce błogosławionego Jozafata Kocyłowskiego (1876–1947), grekokatolickiego biskupa przemyskiego

Давні каплички – у селі є декілька цікавих капличок. На одній із них розміщена пам'ятна табличка з благочестивим Йозафатом Коциловським (1876–1947), пшемиьським греко-католицьким єпископом родом із Пакошівки..

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela – wzniesiony w latach 1937–1948 kościół posiada wyraźne cechy charakterystyczne dla architektury modernistycznej.

Костел Святого Яна Хрестителя – побудований у 1937–1948 рр. костел має виразні риси модернової архітектури.

PISAROWCE

Miejscowość wzmiankowana od 1377 r. Od średniowiecza stanowiła własność szlachecką i należała kolejno do Pobiedzieńskich, Rylskich i Tchorznickich. W drugiej połowie XIX stulecia w Pisarowcach osiadł spokrewniony z Rylskimi Celestyn Zbyszewski (1806–1874), major wojsk austriackich, poseł na Sejm Ustawodawczy Cesarstwa w 1848 r. oraz profesor Akademii Inżyneryjnej w Wiedniu.

Podczas spisu powszechnego przeprowadzonego w 1921 r. Pisarowce zamieszkiwały 663 osoby, z czego 622 zadeklarowały wyznanie rzymskokatolickie, a oprócz jednej osoby wszyscy mieszkańcy podali narodowość polską. W okresie międzywojennym kierownikiem szkoły w Pisarowcach był Konstanty Ilków, pszczelarz i propagator pszczelarstwa w powiecie sanockim, autor broszury pt. „Pszczółka a zdrowie” wydanej w 1931 r.

W 1934 r. w miejscowości został odkryty magazyn łupów złodziejskiej szajki działającej na okolicznych gościńcach. Grupa zorganizowana była na wzór stowarzyszenia, a nawet prowadziła dokumentację podziału łupów. W okresie międzywojennym w Pisarowcach funkcjonował oddział Związku Strzeleckiego i Koło Gospodyń Wiejskich.

W 2021 r. mieszkało tutaj 818 osób.

ПИСАРІВЦІ (PISAROWCE)

Перша згадка про село датується 1377 роком. З часів Середньовіччя воно було власністю шляхти й належало почергово Победзинським, Рильським і Тхожницьким. У другій половині XIX ст. у Pisarivcях осів споріднений із Рильськими Селестин Збишевський (1806–1874), майор австрійського війська, посол у Законодавчому Сеймі Цісарства у 1848 р. та професор Віденської інженерної академії.

Під час перепису населення 1921 року в Pisarivcях проживало 663 особи, з них 622 ідентифікували себе як католики, і, окрім однієї особи, всі мешканці за національністю були поляками. У міжвоєнний період школою в Pisarivcях керував Константій Ільків, який сам займався бджолярством і пропагував його в Саноцькому повіті, був автором брошури «Бджілка та здоров'я» 1931 року.

У 1934 р. в селі викрили склад награбованого шайкою злочинців, яка промишляла на місцевих землях. Група була організована як товариство й навіть документувала поділ награбованого. У міжвоєнний період у Pisarivcях діяли підрозділ Стрілецького Союзу та Коло сільських господинь.

У 2021 р. тут проживало 818 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dwór z parkiem – obiekt został wzniesiony w połowie XIX w. dla rodziny Ryłskich, prawdopodobnie na miejscu starszej siedziby. Po II wojnie światowej urządzono w nim szkołę, a w latach 80. XX w. dwór został przebudowany.

Садиба з парком – була споруджена в сер. XIX ст. для родини Рильських, імовірно на місці давнішого маєтку. Після Другої Світової війни у будівлі садиби розмістили школу, а у 80-х рр. XX ст. приміщення перебудували.

PŁOWCE

Wieś królewska wzmiankowana w źródłach od 1429 r. W okresie staropolskim miejscowość wchodziła w skład starostwa sanockiego. Zachował się opis zabudowań dworskich w Płowcach sporządzony w 1664 r.: *W tej wsi jest dwór, w którym jest izba biała z oknami, piecem i alkierzem, tamże izdebka mała, po prawej ręce piekarnia, stajnia, spiżarnia, komora, pod komorą piwnica, wozownia. To wszystko z drzewa budowano. Obora i stodoła.*

Około 1885 r. w Płowcach znajdowało się 31 domów zamieszkiwanych przez 184 osoby (według wyznania: 89 rzym., 80 gr.-kat. i 15 mojż.).

W miejscowości funkcjonował jeden z pierwszych i w pewnym okresie największych ośrodków górnictwa naftowego w okolicach Sanoka. Kopalnia założona na początku lat 60. XIX w. cechowała się w tym czasie największą koncentracją szybów naftowych w Galicji. W ówczesnej prasie Płowce nazywano „Kalifornią Sanocką”. W 1870 r. wydobywano tutaj 11 tys. litrów ropy na dobę – był to okres świetności płowieckich kopalni. Poszukiwania ropy na terenie Płowiec prowadzono jeszcze w latach 50. XX w.

W 2021 r. w Płowcach mieszkały 333 osoby.

ПЛОВЦІ (PŁOWCE)

Королівське село, вперше згадане в історичних джерелах у 1429 р. У давньопольський період входило до складу Саноцького староства. До наших днів зберігся опис садибних забудов у Пловцях 1664 року: *В цьому селі є двір, із білою хатою з вікнами, піччю та альковом, там же мала хатка, праворуч пекарня, стайня, житниця, комора, під коморою погріб, каретне приміщення. Це все побудовано з дерева. Ще корівник і сарай.*

Прибл. у 1885 р. у Пловцях був 31 дім, де жили 184 особи (за віросповіданням: 89 католиків, 80 греко-католиків і 15 юдеїв).

У селі працював один із перших і протягом певного часу найбільших центрів нафтовидобування в околицях Саноку. Створена на початку 60-х рр. XIX ст. шахта була знана в ті часи завдяки найбільшій концентрації нафтових свердловин на Галичині. Тогочасна преса називала Пловці «Саноцькою Каліфорнією». У 1870 р. тут видобували 11 тис. л нафти щодня – це була золота доба пловецьких шахт. Пошук нафти на території Пловців проводили ще у 50-х рр. XX ст.

У 2021 р. у Пловцях проживало 333 особи.

PRUSIEK

Pierwsza wzmianka o Prusieku pochodzi z 1361 r., ale wieś mogła zostać założona jeszcze za czasów księcia halicko-włodzimierskiego Jerzego II. Miejscowość wchodziła następnie w skład starostwa sanockiego. Warto wspomnieć, że na terenie Prusieka odkryto i przebadano ciałopalne cmentarzysko ludności kultury przeworskiej (I-II w.). Pod koniec XVIII w. właścicielem Prusieka został Antoni Starzeński, szwagier ks. biskupa Ignacego Krasickiego i pierwowzór tytułowej postaci z powieści „Pan Podstoli”.

28 lutego 1846 r. mieszkańcy Prusieka, Niebieszczan, Porąża i Morochowa napadli na dwór w Prusieku, w którym przebywał dzierżawca tutejszego majątku – Jan Laskowski. Napadnięty i pobity Laskowski został razem z innymi osobami, pojmanymi przez chłopów, odstawiony do Sanoka. Około 1885 r. w Prusieku mieszkało 701 osób (369 gr.-kat., 317 rzym. i 15 mojż.).

W Prusieku działa Koło Gospodyń Wiejskich posiadające jedną z najdłuższych tradycji w regionie.

W 2021 r. miejscowość zamieszkiwało 840 osób.

ПРУСИК (PRUSIEK)

Перша згадка про Прусік датується 1361 роком, але село могло бути побудоване ще за часів галицько-волинського князя Єжи (Георгія) II. Згодом село увійшло до Саноцького староства. Варто згадати, що на території Прусіка було знайдено та досліджено цвинтар, де відбувалася кремація людей за часів пшеворської культури (I-II ст.). Наприкінці XVIII ст. власником Прусіка став Антоній Стаженський, свояк отця єпископа Ігнатія Красицького та прототип головного персонажа повісті „Pan Podstoli” («Пан Подстолі»).

28 лютого 1846 р. мешканці Прусіка, Небещан, Поража та Морохова напали на садибу у Прусіку, в якій перебував власник маєтку – Ян Лісковський. Кріпаки побили Лісковського та, разом із іншими спійманими панами, вивезли до Санoka. Прибл. у 1885 р. у Прусіку проживала 701 особа (369 греко-католиків, 317 католиків і 15 юдеїв).

У Прусіку діє один із найстарших у регіоні осередок Кола сільських господинь. У 2021 р. у селі проживало 840 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Kaplica pw. NMP Królowej Polski – wzniesiona w latach 1912–1914 świątynia pełni obecnie funkcję kaplicy przedpogrzebowej.

Каплиця Різдва Пресвятої Богоматері Королеви Польщі – побудований у 1912–1914 рр. храм нині діє як похоронна каплиця.

Cerkwisko – miejsce po cerkwi greckokatolickiej pw. Opieki Bogurodzicy z 1793 g.
Руїни церкви – місце, де у 1793 р. стояла греко-католицька церква Покрови Пресвятої Богородиці.

▣ RACZKOWA

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1480 r. Na przestrzeni wieków tutejszy majątek należał m.in. do Humnickich, Leszczyńskich, Jaruntowskich i w końcu do Słoneckich. W przeszłości istniała tutaj kopalnia odkrywkowa eksploatująca niewielkie pokłady węgla brunatnego. W 1921 r. w Raczkowej, zamieszkiwanej przez 577 osób, dominowała ludność wyznania rzymskokatolickiego – 463 osoby. Grekokatolików było 103, a 11 osób wyznawało judaizm.

W 2021 r. Raczkową zamieszkiwało 331 osób.

▣ РАЧКОВА (RACZKOWA)

Перша згадка про село датується 1480 роком. Місцевий маєток століттями належав, зокрема, Гумницьким, Лещинським, Ярунговським, а зрештою Слонецьким. У минулому тут був розташований відкритий кар'єр нечисленних покладів бурого вугілля. У 1921 р. в Рачковій проживало 577 осіб, серед них за віросповіданням домінували католики – 463 особи. Греко-католиків було 103, а 11 осіб сповідували юдаїзм.

У 2021 р. в Рачковій проживала 331 особа.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Каплички przydrożne – w miejscowości zachowało się kilka interesujących kapliczek. Najstarsza z nich liczy ponad 120 lat. Warto również zwrócić uwagę na krzyż poświęcony powstańcom styczniowym.

Придорожні каплички – у селі зберіглося декілька цікавих капличок. Найстарша з них налічує понад 120 років. Також варто звернути увагу на хрест пам'яті учасників Січневого повстання.

▣ SANOCZEK

Wieś królewska lokowana na prawie magdeburskim w 1422 r. W późniejszym okresie przeszła w prywatne ręce.

W XIX w. tutejszy majątek należał do Rylskich i Tchorznickich. W miejscowości funkcjonowała dworska gorzelnia.

Tu urodził się Józef Fałęcki (1829–1879), uczestnik Wiosny Ludów na Węgrzech i znany krakowski lekarz.

W 1905 r. Galicyjskie Karpackie Towarzystwo Naftowe nabyło tereny w Sanoczku oraz sąsiedniej Dąbrówce i rozpoczęło poszukiwania, podczas których natrafiono na pokłady wosku ziemnego.

W 1921 r. mieszkało tutaj 615 osób (według wyznań: 561 gr.-kat., 44 rzym. i 10 mojż.).

Współcześnie Sanoczek liczy 872 mieszkańców (2020 r.).

▣ СЯНІЧОК (SANOCZEK)

Королівське село, яке у 1422 р. отримало магдебурзьке право. Згодом перейшло у приватну власність.

У XIX ст. належало Рильським і Тхожницьким. У селі працювала придворна винниця.

Тут народився Юзеф Фаленцький (1829–1879), учасник Весни народів в Угорщині та відомий краківський лікар.

У 1905 р. Галицько-Карпатське нафтове товариство придбало землю в Сянїчку і сусідній Домбрувці та розпочало пошуково-розвідувальні роботи, в ході яких було відкрито поклади земляного воску.

У 1921 р. тут проживало 615 осіб (за віросповіданням: 561 греко-католик; 44 католики та 10 юдеїв).

Наразі населення Сянїчка налічує 872 особи (2020 р.).

Зabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dawna cerkiew grekokatolicka pw. Narodzenia NMP – drewnianą świątynię wybudowano w 1863 r. Po 1946 r. została zamieniona na kościół.

Давня греко-католицька церква Різдва Пресвятої Богоматері – дерев'яний храм, побудований у 1863 р. Після 1946 р. був перероблений під костел.

Dwór – murowany neogotycki budynek, wzniesiony ok. 1910 r. dla rodziny Tchorznickich. **Kapliczki przydrożne.** / **Садїба** – neogotичний цегляний будинок, споруджений приблизно 1910 року для родини Тхужницьких. **Придорожні каплички.**

▣ SROGÓW DOLNY

Oba Srogowy po raz pierwszy pojawiają się jako „miejsca puste” w dokumencie z 1361 r., w którym król Kazimierz Wielki nadał je razem z trzecią pustką – Jurowcami, swoim rycerzom pochodzącym z Węgier, braciom Piotrowi i Pawłowi herbu Gozdawa.

W XIX w. tutejsze dobra stały się własnością Tyszkowskich. Majątek w Srogowie Dolnym razem z Lalinem, Pakoszówką i Zabłotcami oraz rozległymi dobrami na Pogórze Przemyskim został zapisany przez Pawła Tyszkowskiego (1856–1920) w testamencie Polskiej Akademii Umiejętności. W 1936 r. miejscowość zamieszkiwało 500 osób, z czego zaledwie 64 stanowili Polacy.

W 2021 r. w Srogowie Dolnym mieszkało 340 osób.

▣ СОГОРОВІ ДОЛІШНІЙ (SROGÓW DOLNY)

Oбидва Согорови (Долішній і Горішній) вперше згадуються як «порожні місцини» у документі 1361 року, в якому король Казимир Великий подарував їх разом із третьою незабудованою місцевістю – Юровцями – своїм лицарям угорського походження, братам Пьотру та Павлу гербу Гоздава.

У XIX ст. місцевість перейшла у власність Тишковських. Маєток у Согорові Долішньому, разом із Лялином, Пакошівкою, Заблотцями та місцевістю на Пшемиському передгір'ї, Павел Тишковський (1856–1920) заповів Польській Академії Майстерності. У 1936 р. в селі проживало 500 осіб, із яких щонайбільше 64 були поляками.

У 2021 р. у Согорові Долішньому проживало 340 осіб.

Зabytkи і ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Капличка з 1849 р. – okazała, murowana kapliczka ufundowana przez Jana Dawida, tutejszego mieszkańca. Wewnątrz znajduje się rzeźba św. Jana Nepomucena.

Капличка 1849 року – вишукана цегляна капличка була побудована коштом Яна Давіда, місцевого мешканця. Всередині розміщене різьблене зображення Св. Яна Непомуцена.

SROGÓW GÓRNY

Srogów Górny stanowił w początkach XIX w. część majątku jurowieckiego. W tym czasie jego dziedziczka Wiktoria z Rylskich Darowska zwróciła uwagę na lecznicze właściwości wody wypływającej ze źródeł na górze Wroczeń (498 m). W 1834 r. z jej inicjatywy wybudowano sześć mieszkań z łazienkami dla kuracjuszy. Jednocześnie przyjmowano ich również w chatach wiejskich Srogowa. Infrastruktura była stopniowo rozwijana. Wybudowany został Dom Zabawy i Zebrania, w którym znajdowały się m.in. jadalnie, przebiegarnie i pokój bilardowy, a przy nim wzniesiono stajnie na 60 koni i 16 powozów. Całość przedsięwzięcia określana była jako „kąpiele kruszcowe jurowieckie”. Podjęte inwestycje nie przyniosły najprawdopodobniej oczekiwanych zysków, gdyż już w 1839 r. dobra Wiktorii z Rylskich Darowskiej (Juowce, Srogów, Popiele i Raczkowa) przeznaczone były na sprzedaż. W późniejszym okresie zaniechano dalszego rozwoju przedsięwzięcia. W świetle danych zapisanych w „Kwestionariuszu badania środowiska” w 1936 r., mieszkańcy Srogowa Górnego wciąż jednak korzystali ze studni pozostałej po daw-

СОГОРІВ ГОРІШНІЙ (SROGÓW GÓRNY)

Согорів Горішній на поч. XIX ст. входив до складу Юровців. У ті часи його власниця Вікторія Даровська з роду Рильських звернула увагу на лікувальні властивості джерельної води на горі Врочень (498 м). У 1834 р. за її ініціативи було побудовано шість квартир із купальнями для відпочивальників. Також їх селили й у сільських хатах Согорова. Інфраструктура поступово розвивалась. Було побудовано Дім розваг і зустрічей, який мав, зокрема, їдальні, роздягальні та більярдну, а біля закладу розташувалися стайні на 60 коней і 16 екіпажів. Увесь цей комплекс називали «юровецькі рудні ванни». Вочевидь, вкладені інвестиції не принесли очікуваного доходу, оскільки вже у 1839 р. володіння Вікторії Даровської з роду Рильських (Юровці, Согорів, Попелі та Рачкова) були виставлені на продаж. Надалі комплекс не розвивався. Однак за даними, записаними у «Анкеті дослідження середовища» 1936 р., мешканці Согорова Горішнього все ж продовжували користуватися свердловинами, що лишилися після купалень на

nych łaźniach na zboczach Wroczenia. Wodę używali do kąpieli.

W drugiej połowie XIX w. Jurowce stanowiły przysiółek Srogowa Górnego. Taki stan rzeczy podaje jeszcze skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z 1921 r. W tym czasie populacja samego Srogowa wynosiła 671 osób (500 gr.-kat., 167 rzym. i 4 mojż.).

W 2021 r. w Srogowie Górnym mieszkało 578 osób.

схилі Врочня. У цій воді й надалі купалися.

У другій пол. XIX ст. Юровці стали присілком Согорова Горішнього. Це вказано ще у покажчику місцевостей Республіки Польща 1921 року. У ті часи населення самого Согорова налічувало 671 особу (500 греко-католиків, 167 католиків і 4 юдеї).

У 2021 р. у Согорові Горішньому проживало 578 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Kapliczki przydrożne.
Придорожні каплички.

STRACHOCINA

Początkowo była to wieś królewska, którą lokowano w 1369 r. na prawie niemieckim. Jeszcze przed końcem XIV w. został tutaj wybudowany pierwszy kościół. Tutejszy majątek był w okresie staropolskim dzierzawiony przez różnych szlachciców. W XVI i XVII w. posesorami Strachociny stali się przedstawiciele rodziny Bobolów herbu Leliwa, z której pochodził urodzony w tej miejscowości św. Andrzej Boboła (1591–1657). W okresie zaboru austriackiego majątek został sprzedany w ręce prywatne. W XIX i początkiem XX w. dobra strachockie należały do Dydyńskich.

W 1921 r. w Strachocinie mieszkały 1023 osoby, z czego zaledwie trzy wyznania greckokatolickiego i siedemnaścioro Żydów. Na rozwój miejscowości wpłynęło założenie tu kopalni gazu ziemnego.

Eksploatowane od 1928 r. złoża Strachocina należały do najważniejszych w okresie II Rzeczypospolitej, podczas okupacji oraz w PRL. W 1935 roku oddany został do użytku gazociąg z Górek do Sanoka o długości prawie 20 km. W następnych latach podłączano do niego kolejne otwory odwiercone na złożu Strachocina. Gazociąg ten przez dłuższy czas stanowił pod-

СТРАХОТИНА (STRACHOCINA)

Спершу була королівським селом, яке 1369 року отримало магдебурзьке право. Ще до кін. XIV ст. тут побудували перший костел. Місцевий маєток у давньопольський період належав різним шляхтичам. У XVI та XVII ст. власниками Страхотини стали представники родини Боболь гербу Леліва, з якої походив народжений у цьому селі Св. Анжей Боболя (1591–1657). В часи австрійського панування село продали у приватну власність.

У XIX та на поч. XX ст. землі Страхотини належали Дидинським. У 1921 р. у Страхотині проживало 1023 особи, з-поміж яких щонайбільше троє сповідували греко-католицизм, а ще 17 – юдаїзм. На розвиток населеного пункту вплинуло розміщення тут шахти з видобутку природного газу.

Експлуатовані з 1928 р. поклади Страхотини були одними з найважливіших за часів Другої Речі Посполитої, окупації та Польської Народної Республіки. У 1935 р. було введено в експлуатацію газопровід від Гірок до Санок протяжністю майже 20 км. У наступні роки до нього приєднали додаткові свердловини, пробурені на родовищі

stawę gazyfikacji Sanoka. Pierwszymi odbiorcami były gorzelnia i dwór Stanisława Słoneckiego w Jurowcach, Komunalna Kasa Oszczędności w Sanoku oraz przede wszystkim mające siedzibę w mieście fabryki: gumy, akumulatorów, wagonów i Fabryka Armatek Przeciwlotniczych.

Do wybuchu wojny gaz wydobywano dwoma otworami, a w okresie okupacji zwiększono ich liczbę do trzech, a następnie czterech. Teren kopalni pilnowany był przez Werkschutz, a większość strażników stanowili Ukraińcy. 4 sierpnia 1944 r. do Strachociny wkroczyli pierwsi żołnierze Armii Czerwonej. Pierwsze lata powojenne przyniosły nasilenie akcji wiertniczej. Co roku przybawało po 2–3 nowe otwory, a w latach 1952–1955 odwiercono aż 20 otworów. Apogeum rozwoju kopalni gazu ziemnego na złożu Strachocina nastąpiło w 1962 r. Eksploatowano wówczas czterdzieści otworów gazowych, przez które wydobyto w owym roku 175 mln m³ gazu. W 1982 r. na terenie częściowo wyeksploatowanego złoża utworzono magazyn gazu ziemnego. W 2011 r. zakończono dwuletnią rozbudowę obiektu, tworząc tym samym jeden z najnowocześniejszych magazynów gazu w naszym kraju.

Współcześnie w Strachocinie mieszka nieco ponad 1100 osób.

Страхотина. Цей газопровід тривалий час був основою газифікації Санюка. Першими одержувачами були винниця та двір Станіслава Слонечького в Юровцях, комунальний ощадний банк у Санюку та, перш за все, заводи, розташовані в місті: з переробки гуми, виробництва акумуляторів, вагонів і завод протиповітряної та протиракетної артилерії.

До початку війни газ видобували з двох свердловин, але під час окупації їх кількість зросла до трьох, а потім і чотирьох. Територію шахти охороняли, за національністю охоронці були переважно українцями. 4 серпня 1944 р. до Страхотини увійшли перші солдати Червоної Армії. У перші повоєнні роки обсяги буріння зросли. Щороку ставало на 2–3 свердловини більше, а у 1952–1955 рр. їх пробурили аж 20 штук. Розвиток газового родовища Страхотина досяг свого апогею 1962 року. Тоді в експлуатації перебували сорок свердловин, із яких за рік видобували 175 млн м³ газу. У 1982 р. на території частково вичерпаного родовища створили сховище природного газу. У 2011 р. завершили дворічну розбудову об'єкту, тим самим створивши одне з найсучасніших газосховищ країни.

Наразі у Страхотині проживає трохи більше 1100 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Strachocinie – murowana, neogotycka świątynia wzniesiona w 1900 r. Wewnątrz zachowały się elementy wyposażenia starszego kościoła. Strachocina od lat 80. ubiegłego wieku jest miejscem kultu św. Andrzeja Boboli. W 2007 r. zostało oficjalnie ustanowione Sanktuarium.

Страхотинський костел Св. Катажини (Катерини) Александрійської – неоготичний цегляний храм, зведений у 1900 р. Всередині збереглися елементи оздоблення давнішого костелу. З 80-х рр. минулого століття Страхотина залишається місцем культу Св. Андрея Боболі. У 2007 р. у селі була офіційно відкрита святиня.

Centrum Kultury i Tradycji Regionalnej – powstałe dzięki modernizacji i przebudowie Gminnej Izby Pamięci zlokalizowanej w budynku dawnego domu ludowego.

Центр регіональної культури і традицій – з'явився завдяки модернізації та перебудові Гмінного Осередку Національної Пам'яті, розташованого у приміщенні колишнього сільського клубу.

Figura Chrystusa Króla Wszechświata – ustawiona w 2000 r. na specjalnie w tym celu usypanym kopcu.

Статуя Царя Всесвіту Христа – встановлена у 2000 р. на навмисно для цього насипаному кургані.

STRÓŻE MAŁE I STRÓŻE WIELKIE

Stróże Wielkie to najmniejsza miejscowość gminy Sanok i razem z sąsiednimi Stróżami Małymi tworzy współcześnie jedno sołectwo. Również w przeszłości dzieje sąsiadujących ze sobą wsi były połączone. Pierwsze wzmianki o Stróżach pochodzą z pierwszej połowy XIV w. Obie miejscowości należały do dóbr królewskich. W okresie zaboru austriackiego tutejszy majątek został sprzedany w ręce prywatne. Właścicielem obu Stróży, a także Sanoczka oraz Dąbrówki Polskiej i Dąbrówki Ruskiej był w tym czasie m.in. Jan Tchorznicki (1777–1868), a następnie jego spadkobiercy. Pod koniec XIX w. prowadzono w okolicy poszukiwania i wydobywanie ropy naftowej.

W czerwcu 2021 r. w Stróżach Małych mieszkało 361 osób, a w Stróżach Wielkich 73 osoby.

СТОРОЖИ МАЛІ ТА СТОРОЖИ ВЕЛИКІ (STRÓŻE MAŁE I STRÓŻE WIELKIE)

Сторожі Великі – це найменше село Гміни Санок, разом із сусідніми Сторожами Малими утворює нині єдине солтство (сільську раду). У минулому ці два сусідніх села також діяли спільно. Перша згадка про Сторожі датується першою половиною XIV ст. Обидва села належали Короні. У період австрійського панування села були продані у приватну власність. Власником обох Сторожів, а також Сянічку, Домбрувки Польської та Домбрувки Руської в ті часи був, зокрема, Ян Тхожницький (1777–1868), а потім його спадкоємці. Наприкінці XIX ст. на околиці сіл проводилися роботи з пошуку та видобування нафти.

У червні 2021 р. у Сторожах Малих проживала 361 особа, а у Сторожах Великих – 73 особи.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

**Kapliczka z pierwszej połowy XIX w. w Stróżach Małych.
Капличка першої половини XIX ст. у Сторожах Малих.**

Cerkwisko w Stróżach Wielkich.

TREPCZA

Położone na północ od Trepczy wzgórze Horodna i Horodyszczce przez wieki były zamieszkane przez ludzi. Już we wczesniej epoce brązu na wzgórzu Horodyszczce funkcjonowała ufortyfikowana osada. W III w. p.n.e. w dolinie Sanu pojawiли się Celtowie. Natomiast pomiędzy VIII a XIII w. na Horodyszczcu funkcjonował duży gród o ważnym znaczeniu politycznym. Dzięki spektakularnym odkryciom, archeolodzy zdołali ustalić, że właśnie tutaj znajdował się pierwotny Sanok, wzmiankowany w tzw. *Latopisie hipackim* pod rokiem 1150.

Współczesna Trepcza wyrosła z dawnej osady przyrodowej, a sama nazwa tej miejscowości wzmiankowana jest po raz pierwszy w 1339 r. W okresie staropolskim wieś należała do dóbr królewskich. Po 1772 r. Austriacy przejęli dawne królewszczyzny i wiele z tych majątków sprzedali. Tak było również z Trepczą. W okresie międzywojennym tutejsze dobra należały do rodziny Wołińskich. W 1921 r. na 733 mieszkańców Trepczy, zaledwie 29 osób było wyznania rzymskokatolickiego.

W 2021 r. w Trepczy mieszkało 1125 osób.

ТРЕПЧА (ТРЕПЦЗА)

На розташованих на північ від Тrepчi узгір'ях Городна і Городище століттями мешкали люди. Вже у ранню бронзову добу на узгір'ї Городище було зведене укріплене поселення. У III ст. до н.е. в долині Сяну з'явилися кельти. А між VIII і XIII ст. на Городищі розташовувалося велике і політично значуще місто. Зробивши неймовірні відкриття, археологи з'ясували, що тут і був розташований первинний Санок, який згадується у т.зв. Іпатіївському літописі 1150 року.

Сучасна Тrepчa повстала з приміського поселення, а сама назва села вперше згадується у 1339 р. У давньопольському періоді село належало Короні. Після 1772 р. австрійці отримали давні королівські володіння і багато з них продали. Так сталося і з Тrepчею. У міжвоєнний період село належало родині Волінських. У 1921 р. серед 733 мешканців Тrepчi щонайбільше 29 осіб сповідували католицизм.

У 2021 р. у Тrepчi проживало 1125 осіб.

Давня церква Заініція Най-шівітсїей Марії – пре-збїтеріум швіятїні то бїч може давна каплиця дворська, ужиткована в XVI і XVII в. пре-з протестантїв. В початках XIX в. обїект зостаїл прїеказанї греко-катоїіком і слїужїл jako церкїев аї до прїесїеленїя мїешкаїцїв в 1945 р. Настїпне аї до вїбудованїя нової швіятїні парадїальной в 2000 р., швіятїня ужиткована бїла jako кошїцїв рїзьмскатоїікї.

Давня церква Успїнїя Прїесвятої Дїви Марїї – прїесбїтерії храму може бїти давньою садїбною каплицєю, які мали у XVI та XVII ст. протестанти. На поч. XIX ст. храм бїв переданїй греко-катоїікам і функціонував як церква аї до депортациї мїешцевїх мїешканцїв у 1945 р. Надалї до самого спорудженїя ново-го парадїяльного храму у 2000 р., цей храм слїужував катоїіцїкїм ко-стелом.

Grodziska Horodna i Horodyszczce („Fajka”) – на wzg3rzu Horodyszczce juї w okresie epoki brązu istniała ufortyfikowana osada. Natomiast ok. 250 r. p.n.e. funkcjonowała obronna osada celtycka. Warto wspomnieć, że na terenie obu grodzisk odkryto liczne zabytki metalowe pochodzące z wczesnego średniowiecza. Wśród nich są arcydzieła wczesnośredniowiecznej sztuki złotniczej. Na Horodyszczcu archeolodzy odkryli również relikty drewnianej cerkwi, przy której znajdowało się cmentarzysko liczące kilkaset pochówków. Miejsce upamiętnione zostało drewnianym krzyżem.

Поселення Городна і Городище («Файка») – на узгїрїї Городище вїже в перїод бронзової доби їснувало укріплене поселення. Близько 250 р. до н.е. тут було розташоване оборонне кельтське поселення. Варто згадати, що на території обох поселень було знайдено чимало металевих артефактїв, датованих раннім Середньовїччям. Серед них і шедеври ранньосередньовїчної ювелїрної справи. На Городищі археологї також знаїшли релїктї дерев'яної церкви, при якїй було розташоване кладовище на кількасот поховань. На цьому мїсці в якостї пам'ятки встановили дерев'яний хрест.

TYRAWA SOLNA

Miejscowość związana z solą nie tylko ze względu na swoją nazwę. Sól z solanki odparowywano tutaj już w epoce brązu, co potwierdziły wykopaliska archeologiczne. W średniowieczu istniał nawet urząd żupnika tyrawskiego, który w latach 1424–1431 sprawował Matiasz ze Zboisk herbu Gozdawa, protoplasta znanych rodzin szlacheckich – Balów i Humnickich. Sól pozyskiwano w Tyrawie również w późniejszych wiekach. W początkach XIX stulecia miejscowa warzelnia obejmowała przynajmniej 8 słonych źródeł. Chociaż zakład zamknięto w 1824 r., to sól warzoną pozyskiwano na tym terenie także podczas I i II wojny światowej. Tyrawa Solna początkowo stanowiła jedną osadę razem z położonym obecnie po drugiej stronie Sanu Mrzygotodem. Rozdzielenie obu miejscowości nastąpiło prawdopodobnie w wyniku wielkiego wylewu rzeki i zmiany przebiegu jej koryta. W przeszłości funkcjonował tutaj ośrodek spławu rzecznego, a drewnianymi komięgami transportowano m.in. pozyskiwaną w okolicy sól.

W okresie staropolskim Tyrawa wchodziła w skład dóbr królewskich, a po 1772 r. miejscowy majątek został

ТИРЯВА СІЛЬНА (TYRAWA SOLNA)

Село пов'язане з сіллю не лише з огляду на свою назву. Сіль із ропи тут випарювали ще у бронзову добу, що підтверджують археологічні знахідки. У Середньовіччі був навіть чин тирявського жупника (керівника з видобутку солі), який у 1424–1431 посідав Матіаш зі Збоїськ гербу Гоздава, родоначальник відомих шляхетських сімей – Балів і Гумницьких. Сіль у Тиряві шукали також і в подальші століття. На поч. XIX ст. місцева солеварня мала поставки зі щонайменше 8 джерел. Хоча заклад було закрито у 1824 р., виварену сіль на цій території збирали й під час Першої та Другої Світових воєн. Тирява Сільна спершу становила єдине поселення разом із Мриголодом, що лежить на іншому березі Сяну. Імовірно, воно розділилося на два окремих села внаслідок великого розливу річки та зміни її русла. Раніше тут був центр річкового сплаву, а дерев'яними плотами переправляли, зокрема, видобуту поблизу сіль.

У давньопольський період Тирява належала Короні, а після 1772 р. була продана австрійською владою. Наприкінці XIX та на початку XX ст. ці землі належали родині

sprzedany przez rząd austriacki. Pod koniec XIX i na początku XX w. tutejsze dobra należały do rodziny Nowaków. Podczas spisu powszechnego przeprowadzonego w 1921 r. Tyrawa liczyła 168 domów i 948 mieszkańców. Dominowała ludność ukraińska wyznania greckokatolickiego. Od 1931 r. w Tyrawie Solnej funkcjonowała kopalnia ropy naftowej.

W 2021 r. w miejscowości mieszkało 396 osób.

Новаків. Під час перепису 1921 року в Тиряві налічувалося 168 домів і 948 мешканців. Переважали люди української національності та греко-католицького віросповідання. З 1931 р. в Тиряві Сільній працювала нафтова шахта.

У 2021 р. в селі проживало 396 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Dawna cerkiew pw. św. Jana Chrzciciela – drewniana świątynia wzniesiona w 1837 r. z fundacji miejscowego parocha. Wystrój wnętrza z zachowaną oryginalną polichromią i ikonostasem uchodzi za jeden z najpiękniejszych na Pogórze. Po przesiedleniu ludności ukraińskiej świątynię zamieniono na kościół rzymskokatolicki. Po 1991 r. reaktywowana została greckokatolicka parafia w Tyrawie Solnej i świątynia była w tym czasie użytkowana wspólnie przez wyznawców obu obrządków.

Давня церква Св. Яна Хрестителя – Дерев'яний храм, зведений у 1837 р. коштом місцевого греко-католицького отця. Всередині збереглися оригінальна поліхромія та іконостас, а інтер'єр церкви вважається одним із найгарніших на Передгір'ї. Після депортації українського населення храм перетворили на католицький костел. Після 1991 р. в Тиряві Сільній відродили греко-католицьку парафію, й у храмі проводили служіння прибічники обох віросповідань.

Stary cmentarz – położony w lesie, kilkaset metrów na południe od cerkwi (dojście znakowanym kolorem niebieskim Szlakiem Ikon).

Старий цвинтар – розташований у лісі, за кількaset метрів на південь від церкви (до нього веде Шлях Ікон – дорога з синіми туристичними вказівниками).

Drewniana szkoła z okresu międzywojennego.
Дерев'яна школа міжвоєнного періоду.

Źródło solankowe „Warzelnia” – pomnik przyrody.

Соляне джерело «Варильня» – природна пам'ятка.

WUJSKIE

Choć pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1513 r., to miejscowa tradycja przenosiła moment jej powstania na czasy Rusi Halickiej. Wujskie przez szereg lat stanowiło część rozległych dóbr Kmitów i Stadnickich, a w XIX w. tutejszy majątek należał do Zatorskich i Wiktorów. Wówczas została założona manufaktura tkacka, która jednak spłonęła około 1839 r. W momencie wybuchu II wojny światowej wieś liczyła ponad 1300 osób, w większości narodowości ukraińskiej. Po 1944 r.

ВУЙСЬКЕ (WUJSKIE)

Хоч перша згадка про село датується 1513 роком, краєзнавці вважають, що воно виникло ще за часів Галицької Русі. Вуйське багато років становило частину володінь Кмитів і Стадницьких, а у XIX ст. належало Заторським і Вікторам. Тоді ж була побудована ткацька мануфактура, однак вона згоріла близько 1839 року. Коли вибухнула Друга Світова війна, у селі проживало понад 1300 осіб, переважно української національності. Після 1944 р. більшість мешканців

Droga w Górach Słonnych. Lata 30. XX w. Fot. H. Poddębski; Biblioteka Narodowa.
Дорога в Слонні гори. 1930-ті рр. Фото Н. Поддєбські; Національна бібліотека ім.

gros mieszkańców została przesiedlona do ZSRR. Do Wujskiego przyjechali zaś osadnicy z okolic Krakowa i Nowego Sącza.

Trasa z Wujskiego do Tyrawy Wołoskiej to jedna z najbardziej krętych dróg w Polsce, a wijące się przez Góry Słonne serpentyny są najdłuższymi w naszym kraju. Droga w obecnej formie ma 18 serpentyn, z czego aż 12 od strony Wujskiego, została wybudowana w latach 1967–1971. Wcześniej trasa była jeszcze bardziej kręta. Nad jej utrzymaniem czuwał przed II wojną światową dróżnik, który mieszkał na grzbiecie Gór Słonnych. Pamiątką po tych czasach jest krzyż ufundowany przez Józefa Chmórę w 1939 r. Już w latach 30. XX w. po serpentynach wokolicy Wujskiego mknęli uczestnicy rajdów samochodowych, a na najbardziej krętym odcinku urządzano próby prędkości. W tym czasie pomiędzy Wujkiem a Tyrawą Wołoską droga zakręcała aż 42 razy. Od 1979 r. regularnie rozgrywają się na tym odcinku kolejne edycje Bieszczadzkiego Wyścigu Górskiego. Na trasie urządzono punkt widokowy, z którego rozciąga się niezwykle rozległa panorama na Bieszczady, Beskid Niski i Pogórze Karpackie.

W 2021 r. w Wujkiem mieszkało 420 osób.

депортували до СРСР. Натомість у Вуйському поселилися люди з околиць Кракова та Нового Сончу.

Маршрут від села Вуйське (Війське) до Тираві Волоської – одна з найбільш звивистих доріг у Польщі, а серпантини, що петляють через Слонні гори, – найдовші в нашій країні. Дорогу в нинішньому вигляді, 18 серпантин, з яких аж 12 з боку с. Вуйське, збудували у 1967–1971 роках. Раніше маршрут був ще більш звивистим. Перед Другою світовою війною за його утриманням спостерігав дорожник, який жив на хребті Слонних гір. Про ті часи нагадує хрест, поставлений там за сприяння Юзефа Хмури у 1939 р. Уже в 1930-х серпантинами поблизу Вуйського мчали учасники автомобільних ралі, а на найзвивистішій ділянці влаштовували випробування на швидкість – у ті часи між Вуйським і Тиравою Волоською дорога повертала аж 42 рази. Із 1979 року на цій ділянці шляху регулярно проводяться Бещадські гірські автоперегони. На маршруті є оглядовий майданчик, з якого відкривається надзвичайно широка панорама Бещад, Низьких Бескидів та Передгір'я Карпат.

У 2021 р. у Вуйському проживало 420 осіб.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Kościół parafialny Świętych Kosmy i Damiana – murowana świątynia, wzniesiona w 1804 r. z przeznaczeniem dla pracowników manufaktury tkackiej. W latach 1839–1947 pełnił funkcję parafialnej cerkwi greckokatolickiej pw. Świętych Kosmy i Damiana. Obok świątyni znajduje się cmentarz z zachowanymi licznymi zabytkowymi nagrobkami.

Парафіяльний костел Святих Кузьми та Дем'яна – цегляний храм, побудований у 1804 р. спеціально для працівників

ткацької мануфактури. У 1839–1947 роках виконував функції парафіяльної греко-католицької церкви Святих Кузьми та Дем'яна. Біля храму розташований цвинтар з багатьма збереженими до нашого часу давніми захороненнями.

ZABŁOTCE

Wzmiankowane od 1456 r. Zabłotce to jeszcze jedna miejscowość powstała w dobrach królewskich w okolicy Sanoka.

W latach 80. XIX w. Zabłotce liczyły 33 domy i mieszkało tutaj 180 osób, niemal wyłącznie wyznania grekokatolickiego (parafia grekokatolicka w Czerteżu). Właścicielem tujejszego majątku był w tym okresie Juliusz Koźma (1842–1914). W początkach XX w. miejscowe dobra należały do Słoneckich.

W 2020 r. mieszkało tutaj 541 osób.

ЗАБОЛОТЦІ (ZABŁOTCE)

Перша згадка датується 1456 роком. Заболотці – це ще одне село поблизу Санока, яке належало польській Короні.

У 80-х рр. XIX ст. у Заболотцях налічувалося 33 будинки та 180 мешканців, майже всі вони сповідували греко-католицизм (входили до греко-католицької парафії в Чертежі). У ті часи село належало Юліушеві Козьмі (1842–1914). На поч. XX ст. власниками цих земель були Слонецькі.

У 2020 р. тут проживала 541 особа.

ZAŁUŻ

Na terenie dzisiejszej miejscowości w pierwszych wiekach naszej ery mogła istnieć osada handlowa, co potwierdzać mają odkrycia archeologiczne. Natomiast pierwsza wzmianka historyczna o Załużu pochodzi z 1433 r. Wieś stanowiła część rozległych dóbr leskich, należących początkowo do Kmitów, a następnie kolejno do Stadnickich, Ossolińskich i Krasickich. W połowie XIX w. tutejszy majątek znalazł się w rękach rodziny Wiktorów, w których pozostawał do wybuchu II wojny światowej.

W latach 1939–1941 miejscowość znajdowała się pod okupacją sowiecką. Okupanci przesiedlili część mieszkańców pasa przygranicznego. W tym czasie rozpoczęto w okolicy budowę schronów bojowych tzw. Linii Molotowa, których kilkanaście powstało w rejonie Załuża. W czerwcu 1941 r. doszło tutaj do walk oddziałów niemieckich z Armią Czerwoną. Najdłużej bronił się bunkier nr X zlokalizowany w pobliżu stacji kolejowej. Podobno został wysadzony dopiero 12 lipca. We wnętrzu schronu zginąć miał oficer z rodziną oraz 25 żołnierzy. Informacje odnośnie do stopnia i przynależności służbowej wspomnianego oficera, z pochodzenia Gruzina, są niepewne. W okresie

ЗАЛУЖ (ЗАЛУЖ)

Na території теперішнього села у перші століття нашої ери могло розташовуватись торгове поселення, що підтверджують археологічні знахідки. Перша ж історична згадка про Залуж датується 1433 роком. Село входило до складу земель Леська, які спершу належали Кмітам, а надалі почергово Стадницьким, Оссолінським і Красицьким. У сер. XIX ст. ці землі перейшли до родини Вікторів, які залишались їх власниками аж до початку Другої Світової війни.

У 1939–1941 рр. село перебувало під радянською окупацією. Окупанти депортували частину мешканців прикордонної смуги. В ті часи поблизу розпочали будівництво бойових укриттів т.зв. лінії Молотова, серед яких кільканадцять припало на район Залужа. У червні 1941 р. тут розпочалися бої між німецьким військом і червоноармійцями. Найдовше оборонявся бункер № 10, розташований неподалік залізничної станції. Судячи з усього, його підірвали лише 12 липня. В укритті, ймовірно, загинув офіцер зі своєю родиною та 25 солдатів. Інформація про звання та рід діяльності офіцера не підтверджена, проте відомо, що він

PRL kultywowano jednak pamięć o kapitanie lub majorze Rikadze. 12 października 1969 r. odbyła się uroczystość upamiętnienia załogi bunkra X i wmurowania tablicy pamiątkowej z czerwoną gwiazdą oraz napisem: *I ostaną się w legendzie te dni gniewu i chwaty.*

W 2020 r. w Załuzu zamieszkiwały 333 osoby.

був грузином. За часів Польської Народної Республіки вшанували пам'ять капітана або майора Рікадзе. 12 жовтня 1969 р. на честь загиблих у бункері № 10 було урочисто відкрито пам'ятну табличку з червоною зіркою та написом: І залишаться в легендах ці дні гніву та хвали.

У 2020 р. в Залужі проживало 333 особи.

Zabytki i ciekawe miejsca: / Пам'ятки та цікаві місця:

Cmentarz żołnierzy słowackich z II wojny światowej – nekropolia żołnierzy 21 Brygady Zmechanizowanej, którzy polegli latem 1941 r., gdy armia słowacka posiłkowała Niemców w ataku na ZSRR.

Поховання словацьких солдатів часів Другої Світової війни – поховання солдатів 21 механізованої бригади, які загинули влітку 1941 року, коли словацьке військо підтримало атаку Німеччини на СРСР.

**Schrony bojowe tzw. Linii Mołotowa.
Бункери т.зв. лінії Молотова.**

Kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy – murowana świątynia została wzniesiona w latach 1929–1931. Wystrój kościoła autorstwa Alfreda Żmudy (1897–1966), bywającego w Załужu jako gość rodziny Wiktorów, absolwenta ASP w Krakowie i ucznia Józefa Mehoffera.

Костел Матері Божої Неустанної Помочі – цегляний храм був побудований у 1929–1931 рр. Оздоблення костелу виконав Альфред Жмуда (1897–1966), який приїздив у Залузж у гості до родини Вікторів, випускника Академії Образотворчих Мистецтв у Кракові та учня Юзефа Мегоффера.

Zespół dworski – współczesny dwór powstał z inicjatywy rodziny Wiktorów w drugiej połowie XIX w., być może w oparciu o starsze zabudowania. Po II wojnie światowej częściowo przebudowany, użytkowany był jako ośrodek wypoczynkowy. Zespół dworski został wpisany do rejestru zabytków w 1984 r. W pobliżu znajduje się ruina kaplicy dworskiej.

Садибний комплекс – сучасна садиба була побудована за ініціативи родини Вікторів у II пол. XIX ст. – можливо, спираючись на давніші будівлі. Після Другої Світової війни комплекс був частково перебудований і слугував центром відпочинку. У 1984 р. його було внесено до реєстру пам'яток. Поблизу розташовані руїни садибної каплиці.

Zabytkowy most – żelbetowy most łukowy, wzniesiony ok. 1915 r. na potoku Wujskie. Został postawiony na pierwotnym przebiegu drogi prowadzącej z Sanoka do Przemyśla. Od 1965 r. most jest nieużytkowany, ale wyremontowano go w ostatnich latach jako zabytek techniki.

Старий міст – залізобетонний арковий міст, споруджений прибіл. 1915 року через потік Вуйський. Був встановлений як переправа на первинному місці дороги від Санока до Перемишля. Від 1965 р. міст не експлуатується, проте нещодавно був відремontований як технічна пам'ятка.

KULTURA REGIONU

Tereny położone w okolicach Sanoka zamieszkiwała ludność niegóralska. Jeszcze w okresie międzywojennym wybitny etnograf Roman Reinfuss dla mieszkańców wschodniego krańca Dołów Jasielsko-Sanoczkich użył określenia Dolinianie. Część wsi z terenu współczesnej gminy Sanok miała zdecydowaną przewagę ludności polskiej (np. Niebieszczyca, Dębna, Falejówka, Jędruszkowce i Raczkowa), w innych dominowali Ukraińcy (np. Bykowce, Czerteż, Hłomcza, Międzybrodzie, Stróże Wielkie i Wujskie). Fakt, iż był to teren mieszany pod względem narodowościowym w dalece większym stopniu niż Bieszczady, przesiedlenia z lat 40. XX w. nie spowodowały całkowitego wyludnienia okolic Sanoka. Taka sytuacja miała miejsce w Bieszczadach, gdzie zniszczono większość tradycyjnej zabudowy, a po przesiedleniach napłynęli nowi osadnicy z całej Polski. Natomiast interesujący nas teren zachował nie tylko znaczną część osiadłej tu od wieków społeczności, ale również liczne przykłady dawnego, drewnianego budownictwa. Region utracił natomiast zdecydowaną większość społeczności ukraińskiej. Jedynie nieliczni grekokatolicy uniknęli przesiedlenia do

КУЛЬТУРА РЕГІОНУ

Населення району Санок належить до горців. Ще у міжвоєнний період видатний етнограф Роман Райнфус називав мешканців східної частини Ясельсько-Санецьких долин долинянами. У частині сіл сучасної гміни Санок переважна більшість жителів була польської національності (напр., у Небещанах, Дембні, Фаліївці, Андрушківцях і Рачковій), в інших переважали українці (напр., Биківці, Чертеж, Гломча, Межибрід, Сторожі Великі та Вуйське). З огляду на більшою мірою, ніж у Бескидах, змішаний національний склад населення цих земель, депортації 40-х рр. XX ст. не призвели до повного вимирання околиць Санок. Саме це спіткало Бескиди, де понищено було більшу частину традиційних будинків, а після депортацій з'явилися нові мешканці з усіх куточків Польщі. Натомість район, який нас цікавить, зберіг не лише значну частку свого одвічного населення, але й численні взірці давньої дерев'яної архітектури. Проте регіон втратив вирішальну більшість мешканців українського походження. Депортації до СРСР або т. зв. Повернених територій змогли уник-

ZSRR lub na tzw. Ziemie Odzyskane (część mieszkańców Hłomczy). Większość z zachowanych na terenie gminy dawnych cerkwi pełni obecnie funkcję kościołów rzymskokatolickich. Warto jednak wspomnieć, że na początku lat 90. poprzedniego stulecia reaktywowano grekokatolicką parafię w Hłomczy. Grekokatolicy odzyskali również cerkiew w Czerteżu.

W poszczególnych miejscowościach gminy Sanok kulturowane są dawne tradycje i obyczaje. Dużą w tym zasługą miejscowych Kół Gospodyń Wiejskich, których na tym terenie działa aż 26 (w miejscowościach: Bykowce, Dobra, Falejówka, Hłomcza, Jędruszkowce, Jurowce, Kostarowce, Lalin, Liszna, Łodzina, Markowce, Mrzygłód, Niebieszczany, Pakoszówka, Pisarowce, Płowce, Prusiek, Raczkowa, Sanoczek, Srogów Dolny, Srogów Górny, Strachocina, Trepcza, Tyrawa Solna, Wujskie, Zabłotce). Warto dodać, że niektóre z nich (np. w Pakoszówce, Prusieku i Pisarowcach) legitymują się bardzo długą metryką i należą do najdłuższej działających organizacji tego typu w województwie podkarpackim. Koła Gospodyń Wiejskich od dwudziestu lat aktywnie włączają się w przygotowania Spotkania Biesiadnego „Z kufra Babuni”. Wydarzenie odbywa się cyklicznie w różnych miej-

nuти лише нечисленні греко-католики (зокрема частина мешканців с. Гломча). Більшість давніх церков, які зберіглися на території гміни, сьогодні функціонують як католицькі костели. Проте слід згадати, що на початку 90-х рр. у с. Гломча було відновлено діяльність греко-католицької парафії. Також греко-католики отримали церкву в с. Чертеж.

В окремих селах гміни Санок культивуються давні традиції та звичаї. До цього доклали руку місцеві гуртки сільських господинь, яких у районі налічується аж 26 (у селах Андрушківці, Биківці, Вуйське, Гломча, Добра, Заблотце, Костаровці, Лішна, Лодзіна, Лялин, Марковці, Мриголод, Небещани, Пакошівка, Писарівці, Пловці, Прусік, Рачкова, Согорів Горішній, Согорів Долишній, Страхотина, Сянічок, Тирява Сільна, Тrepча, Фаліївка, Юровці). Варто додати, що деякі з них (напр., у Пакошівці, Писарівцях і Прусіку) мають дуже довгу історію та належать до найстаріших дійсних організацій такого роду в підкарпатському воєводстві. Гурток сільських господинь уже двадцять років бере активну участь в організації Застольних зустрічей «З бабусиної скрині» („Z kufra Babuni”). Подія відбувається регулярно в різних селах гміни Санок і є прекрасною

scowościach gminy Sanoki jest okazją do zaprezentowania tradycyjnych produktów, zwyczajów, obrzędów, a także wspólnej zabawy przy muzyce ludowej. Nazwa imprezy nawiązuje do tradycyjnego kufierka, w którym symbolicznie zostały umieszczone ludowe zwyczaje, pieśni i tradycyjne potrawy.

Typowe dla regionu potrawy przygotowują miejscowe Koła Gospodyń Wiejskich. Zwracając uwagę na tradycje kulinarne regionu, warto wspomnieć, że pierwszym tradycyjnym produktem z terenu całego powiatu sanockiego, zarejestrowanym na liście Ministerstwa Rolnictwa, są pierogi razowe z Lalina. Chętni do przygotowania w domu tego specjału muszą pamiętać, że do farszu ze świeżej lub kiszzonej kapusty należy dodać posiekane suszone grzyby, najlepiej borowiki, zebrane osobiście w lasach regionu. Pierogi z farszem z kiszzonej kapusty podajemy ze skwarkami, a te z nadzieniem na świeżej kapuście polewamy masłem.

Jak przystało na region położony w dolinie rzeki, wśród tradycyjnych potraw nie brakuje dań z ryb. Najbardziej znaną jest ryba po mrzygłodzku – kotlety rybne z bułką tartą i cebulką. Z kolei wśród tradycyjnych dań wigilijnych wspomnieć trzeba o strachocińskim kwasie z grzybami. To zu-

naгодą dla przygotowania tradycyjnych staw, wykonania obрядів і звичаїв, а також ігрищ під народні пісні. Назва заходу посилається на скриню традицій, у яку символічно вкладені народні звичаї, пісні і традиційна кухня.

Типові для регіону страви готують місцеві гуртки сільських господинь. Досліджуючи кулінарні традиції регіону, слід зауважити, що першою народною стравою саноцького повіту, яку офіційно визнало Міністерство аграрної політики, були лялинські цільнозернові вареники. Охочі приготувати їх удома мають пам'ятати, що до начинки зі свіжої або квашеної капусти потрібно додати подрібнені сушені гриби – найкраще боровики, зібрані власноруч у лісах регіону. Вареники з квашеною капустою слід подавати зі шкварками, а зі свіжою – з маслом.

Як належить місцевості в долині річки, у традиційній кухні не бракує рибних страв. Найвідоміша з них це риба по-мригольдськи – рибні котлети з панірувальними сухарями та цибулею. А великодні страви очолює страхотинський кислий суп з грибами. Його готують із капустяного соку з додаванням м'ясного та овочевого бульйону, грибів і гречаної або ячмінної крупи.

pa przygotowywana na kwasie z kapusty z dodatkiem rosółu mięsno-warzywnego, grzybów oraz kaszy jęczmiennej.

Do innych dań i produktów lokalnej kuchni należą: nalewka zdrowotna, juszka napój z suszu, sernik doskonały, knedle kartoflane z cebulką i serem, żurek z grzybami, chleb swojski ze smalcem i skwarkami oraz piernik. Wielu lokalnych smakofyków spróbować można podczas Kermeszu Karpackich Smaków, który organizowany jest od kilkunastu lat w Mrzygłodzie.

Do cyklicznych imprez organizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury w Sanoku należy również Wystawa Wielkanocna, którą w 2022 roku zorganizowano już po raz dwudziesty szósty. Nie można tutaj zapomnieć, że tradycja malowania pisanek jest od lat wciąż żywa w miejscowościach opisywanego regionu, a do najpopularniejszych motywów zdobienia należą wzory solarne. Jeśli mówimy o tradycyjnym rękodziele i jego twórcach, to wymienić trzeba Teresę Podolak, mieszkankę Pisarowiec. Artystka zajmuje się m.in. ozdabianiem pisanek oraz bibułkarstwem, ale jej prawdziwą pasją jest dekorowanie bombek choinkowych techniką czółenkową. Wspomnieć w tym miejscu trzeba również o Alicji Stodolak,

Kрім того, місцева кухня пишається: оздоровчою наливкою, узварами з сушених фруктів і ягід, досконалим сирником, пряником, кнедликами¹ з цибулею та сиром, кислим супом із грибами, домашнім хлібом зі смальцем і шкварками. Чимало місцевих смаколиків можна скуштувати на Ярмарку карпатських смаків, який ось уже понад десятиліття регулярно проводиться у с. Мриголод.

До регулярних подій, які організує Гмінний центр культури в Санокі, належить також Великоднева вистава, яку 2022 року провели вже у двадцять шостий раз. Не можна не зауважити, що давня традиція розписування писанок досі жива серед мешканців регіону, а найпоширеніші у розписі солярні мотиви. Якщо йдеться про народне мистецтво і його авторів, неодмінно треба згадати Терезу Подоляк, мешканку с. Писарівці. Мисткиня займається між іншим прикрашанням писанок і створенням паперових квітів, але її справжня пристрасть – це декорування ялинкових кульок мереживом. Також потрібно згадати Алісію Стодоляк – художницю всіх жанрів із

¹ Кнедлики – варені піріжки з картопляного тіста.

mieszkającej w Zabłotcach wszechstronnej malarce. Artystka tworzy zarówno obrazy olejne, jak i akrylowe, a także nieobca jest jej sztuka pisania ikon.

Gmina Sanok to także teren, gdzie nie brakuje osób kultywujących muzyczne tradycje regionu. Wkrótce po zakończeniu I wojny światowej w Pakoszówce powstała kapela, która trzy lata później dała początek orkiestrze dętej OSP. W 1926 r. w Sanoku odbył się pierwszy duży koncert orkiestry, która funkcjonuje do dziś.

W 1985 r. w Strachocinie powstała kapela ludowa „Kamrati”. Zespół ma w swoim repertuarze ponad 100 pieśni ludowych, a jej ambicją jest prezentowanie autentycznego folkloru podsanockiej wsi. Członkowie grupy występują w ludowych strojach Dolinian. Krótszą metrykę ma działający od 2001 roku zespół ludowy „Lisznianie”, który składa się z kapeli instrumentalnej i zespołu śpiewaczego. Repertuar grupy obejmuje melodie i piosenki z okolic Sanoka, szeroko pojętą muzykę karpacką, a także pieśni biesiadne. Również od 2001 r. działa pod patronatem Gminnego Ośrodka Kultury, Kapela Biesiada z Prusieka. Ponadto od 2012 r. w Pakoszówce funkcjonuje zespół muzyczno-obrządowy Pakoszowianie, który prezentuje utwory ludowe

s. Заблотце. Алісія працює як із олійними, так і з акриловими фарбами, не чужий їй і іконопис.

Гміна Санок – це місце, де кultyвують, крім усього іншого, і музичні традиції регіону. Невдовзі після завершення Першої Світової війни в с. Пакошівка було створено капелу, яка через три роки дала початок духовому оркестру Добровольчої пожежної дружини. Оркестр діє дотепер, а перший великий концерт дав у 1926 р.

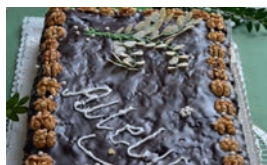
У 1985 р. у с. Страхотина була створена народна капела «Камрати» („Kamrati”). У репертуарі ансамблю понад 100 народних пісень, а його мета – розповсюдження автентичного фольклору сіл саноцького району. Учасники ансамблю виступають у народному вбранні долинян. Є й молодший гурт «Лішняни» („Lisznianie”), який було створено 2001 року. Він складається з інструментальної капели та вокальної групи. Репертуар ансамблю охоплює мелодії та пісні саноцького району, карпатську музику в широкому розумінні, а також застільні пісні. Крім того, з 2001 р. під покровительством Гмінного центру культури діє Капела «Застілля» (Kapela Biesiada) з с. Прусік. А з 2012 р. в с. Пакошівка існує музично-обрядовий гурт «Пакошів'яни» (Pakoszowianie),

i biesiadne w autorskich opracowaniach.

Od 2011 r. w Mrzygłodzie organizowany jest Zjazd Kapel Ludowych w Dolinie Sanu. Impreza przyciąga nie tylko miłośników muzyki ludowej, ale także smakoszy tradycyjnego jadła.

який представляє народні та застільні композиції в авторському аранжуванні.

З 2011 р. у с. Мриголод проводять З'їзд народних капел долини Сяну. Цей захід приваблює поціновувачів не лише народної музики, але й традиційної кухні.

ZABYTKI I CIEKAWE MIEJSCA

Na terenie gminy Sanok prze-
trwały liczne obiekty zabytko-
we, które przypominają o niezwykle
interesującej przeszłości regionu.
Oprócz obiektów sakralnych warto
zwrócić uwagę na zachowany oryginalny
małomiasteczkowy układ
zabudowy w Mrzygłodzie, z licz-
nymi drewnianymi domami. Jed-
nym z atutów opisywanego te-
renu są zachowane dwory (m.in.
Bykowce, Jurowce i Pisarowce),
dawne parki dworskie (Markowce)
i pozostałości zabudowy folwarcznej
(Pakoszówka). W dolinie Sanu nie bę-
dzie się nudził miłośnik turystyki mi-
litarnej. W okolicach Załuża i Byko-
wicz przetrwały schrony bojowe tzw.
Linii Mołotowa. Warto również od-
wiedzić słowacki cmentarz wojenny
z II wojny światowej.

Jeśli chodzi o architekturę sakral-
ną, wyróżnić trzeba drewniane cer-
kwie, znajdujące się m.in. w Czerte-
żu, Hłomczy, Lalinie i Tyrawie Solnej.
W części tych obiektów zachowało
się oryginalne wyposażenie. Wyjątko-
wym zabytkiem jest drewniany
kościół w Lisznej, wybudowany w cza-
sach, gdy miejscowość rozwijała się
jako lotnisko. Na terenie gminy Sa-
nok nie brakuje również świątyń mu-
rowanych – z najstarszym kościołem

ПАМ'ЯТКИ ТА ЦІКАВІ МІСЦЯ

Na території гміни Санок збері-
лися численні історичні об'єк-
ти, що нагадують про надзвичайно
цікаву минувшину регіону. Поза
сакральними об'єктами, варто
звернути увагу на збережене ори-
гінальне архітектурне планування
устилі малого містечка та численні
дерев'яні будинки у с. Мриголод.
До принад краю входять збере-
жені панські маєтки (зокрема
в Биківцях, Писарівцях і Юров-
цях), давні присадибні парки
(в Марковцях) і рештки фільвар-
кових забудов (у Пакошівці). По-
ціновувачі воєнної тематики та-
кож не занудьгують у долині Сяну.
Неподалік від сіл Залуж і Биківці
зберіглися бойові сховки т. зв. лінії
Молотова. Варто також відвідати
й словацький воєнний цвинтар
часів Другої Світової війни.

Що до сакральної архітектури,
треба звернути увагу на дерев'яні
церкви, розташовані зокрема у се-
лах Гломча, Лялин, Тирява Сільна
і Чертеж. В деяких храмах зберіг-
лося первинне устаткування. Ви-
няtkовою пам'яткою є дерев'яний
костел у с. Лішна, побудований у
часах, коли місцевість розвивалась
як літній курорт. На території гміни
Санок не бракує й цегляних хра-

w Mrzygłodzie na czele czy neogotyckimi świątyniami w Strachocinie, Falejówce i Niebieszczanach. Warto odwiedzić dawną cerkiew w Międzybrodziu z zachowanym ikonostasem i znajdującym się na przycerkiewnym cmentarzu grobowcem Kulczyckich i Dobrzańskich (w kształcie piramidy!).

Nie można zapominać, że w Strachocinie, gdzie urodził się św. Andrzej Bobola, zostało ustanowione sanktuarium tego patrona Polski. Warto dodać, że w Pakoszówce przyszedł na świat bł. Jozafat Kocyłowski.

Gmina Sanok to wspaniały teren do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. Rozległe i urokliwe panoramy wsi położonych w dolinie Sanu, a także piękne lasy bukowe ze szlakami turystycznymi, na których nie ma takiego tłoku jak w Bieszczadach, to z pewnością jedno z atutów tego obszaru.

Zainteresowani przeszłością przemysłu naftowego odnaleźć mogą ślady po wydobyciu czarnego złota w okolicach Sanoka w XIX i początkach XX stulecia. Strachocina zaś była w przeszłości jednym z głównych miejsc wydobywania gazu ziemnego w naszym kraju, a obecnie znajduje się tutaj jeden z siedmiu Podziemnych Magazynów Gazu w Polsce.

Wielką osobliwością gminy Sanok są źródła solankowe z okolic Tyra-

mów – na czele z najstarszym kostełom u s. Mriголод і неоготичними храмами у селлах Небещани, Страхотина і Фаліївка. Радимо відвідати давню церкву в с. Межибрід, у якій зберігся іконостас, а на цвинтарі поряд розташована гробниця Кульчицьких і Добжанських (вона має форму піраміди!).

Не забуваймо й про те, що у рідному селі покровителя Польщі Св. Анджея Боболі – Страхотині – було споруджено присвячений йому санктуарій. Водночас с. Пакошівка пишається тим, що в ньому народився блаженний Йозафат Коциловський.

Гміна Санок – це чудовий простір для пішого та велотуризму. Чарівні розлогі панорами сіл долини Сяну та заворожливі букові ліси з туристичними стежками, на яких не зустрінеш такого тлуму, як у Бескидах – це однозначно одна з переваг краю.

Ті, хто цікавиться минулим нафтового промислу, можуть знайти сліди видобування чорного золота в околицях Санoka в XIX та на початку XX ст. Водночас с. Страхотина було раніше одним із головних місць видобування природного газу в усій країні, а зараз тут розташоване одне з сімох підземних сховищ газу Польщі.

wy Solnej. Woda z nich wypływająca jest rzeczywiście słona, o czym można przekonać się organoleptycznie... Sól warzoną na tym terenie pozyskiwano przynajmniej od późnej epoki brązu aż po wiek XX. Potwierdzają to badania archeologiczne i przekazy źródłowe. Jedno ze źródeł – „Warzelnia” zostało współcześnie ustanowione pomnikiem przyrody.

Zwiedzając opisywany teren, warto pamiętać też o samym Sanoku i jego największych atrakcjach – mieszczącym się w murach dawnego zamku Muzeum Historycznym oraz rozległym skansenie czyli Muzeum Budownictwa Ludowego.

Ще одна особливість гміни Санок – це джерела видобутку солі неподалік від с. Тирява Сільна. Вода в них справді солонa, в чому кожен може перекопатись особисто. Сіль на цих землях варили щонайменше з пізньої бронзової доби й аж до XX ст. Це підтверджують археологічні дослідження та історичні джерела. Одне з останніх – «Варільня» – нині має статус природної пам'ятки.

Відвідуючи визначні місця краю, варто також пам'ятати й про сам Санок і його головні туристичні об'єкти – Історичний музей у будівлі старого замку та розлогий скансен, або ж Музей народного будівництва.

SZLAKI TURYSTYCZNE PRZEBIEGAJĄCE PRZEZ GMINĘ SANOK

Na opisywanym terenie przebiega kilka odcinków szlaków pieszych, rowerowych, tematycznych oraz fragment szlaku kajakowego. Korzystanie z nich podczas zwiedzania może znacząco ułatwić zapoznanie się z największymi atrakcjami gminy Sanok.

Czerwony Szlak Przemysko-Sanocki – szlak łączący Sanok z Przemysłem, prowadzący przez Góry Sanocko-Turczańskie oraz Pogórze Przemyskie, liczy niespełna 80 km długości. Kilka kilometrów zachodniego odcinka szlaku przebiega po terenie gminy Sanok (na trasie od Białej Góry przez Orli Kamień i Słonny Wierch do Przełęczy Przysług między Wujkiem i Tyrawą Wołoską).

Niebieski Szlak Sanok – Chryszczata – początkowy odcinek tego 35-kilometrowego szlaku przebiega przez Stróżę Wielkie i Niebieszczyca.

Zielony Szlak Bykowce – Przełęcz pod Słonnym Wierchem – krótki (ok. 7 km długości), dojściowy szlak, łączący miejscowość Bykowce ze Szlakiem Przemysko-Sanockim (w okolicach Lisznej).

ТУРИСТИЧНІ ШЛЯХИ, ЩО ПРОЛЯГАЮТЬ У ГМІНІ САНОК

Територією гміни пролягають частини кількох піших, вело-, тематичних шляхів, а також фрагмент водного шляху для сплаву. Послугування ними в ході мандрівки може значно спростити ознайомлення з головними туристичними принадами міни Санок.

Червоний Перемишльсько-Саноцький шлях – траса, що поєднує Санок із Перемишлем через Саноцько-Турчанські гори та Перемишльське передгір'я. Налічує майже 80 км у довжину. Декілька кілометрів західного відрізка шляху лежать на території гміни Санок (на трасі від с. Біла Гора через вершини Орлиний Камінь і Слонний Верх до Присліпського перевалу (Przełęcz Przysług) між селами Вуйське і Тирява Волоська).

Синій шлях Санок-Хрещата – початковий відрізок 35-кілометрової траси пролягає через села Сторожі Великі та Небещани.

Зелений шлях Биківці-Перевал під Слонним Верхом – коротка підїзна стежка (прибл. 7 км у довжину), що сполучає с. Биківці з Перемишльсько-Саноцьким шляхом (неподалік с. Лішна).

W znacznej części po terenie gminy Sanok wyznakowany został dydaktyczny „Szlak Ikon”. Siedemdziesięciokilometrową trasę przebiegać można pieszo lub w wariantcie rowerowo-samochodowym. Sześć spośród dziesięciu cerkwi, które położone są na szlaku, znajduje się w gminie Sanok. Przebieg szlaku: Sanok – Olchowce – Granicka (575 m) – Słonna (639 m) – Hołuczków – Siemuszowa – **Dobra** – Ulucz – **Łodzina** – **Hłomcza** – **Mrzygłód** – **Tyrawa Solna** – Moczarki 584 m n.p.m. – Orli Kamień (554 m) – **Międzybrodzie** – Sanok

Oprócz szlaków pieszych i rowerowych wspomnieć należy o tym, że przez teren gminy Sanok przebiega odcinek szlaku wodnego „Błękitny San”.

Osobne zagadnienie stanowią **szlaki tematyczne**. Do najciekawszych z nich należy **Szlak Nadszańskich Umocnień „Linia Molotowa”**. Jest to kulturowy szlak rowerowy wyznakowany w południowej części Przemyskiego Rejonu Umocnionego, najbardziej na południe wysuniętej części radzieckich umocnień z początków II wojny światowej. Na szlaku w różnym stopniu zachowały się radzieckie schrony bojowe oraz nieliczne pozostałości niemieck-

Значною мірою територією гміни Санок пролягає дидактичний «Шлях Ікон» („Szlak Ikon”). Сімдесятикілометровою трасою можна подолати як пішки, так і велосипедом або автівкою. Шість із десятиох церков, повз які пролягає траса, розташовані у гміні Санок.

Санок – Вільхівці – вершина Границька (575 м) – вершина Слонний Верх (639 м) – Голучків – Семушова – **Добра** – Улюч – **Лодзіна** – **Гломча** – **Мриголод** – **Тирява Сільна** – вершина Мочарки (584 м) – вершина Орлиний Камінь (554 м) – **Межибід** – Санок

Поза пішими та велошляхами, гміною Санок пролягає й відрізок водного шляху «Блакитний Сян» („Błękitny San”).

Окремо слід розглянути **тематичні шляхи**. До найцікавіших із них належить **Шлях надсянських укріплень «Лінія Молотова»**. Це культурний велошлях, який пролягає в південній частині Перемишльського укріпленого району, найпівденнішої частини радянських укріплень початку Другої Світової війни. Дорога прокладена біля різною мірою збережених радянських бойових сховків і нечисленних залишків німецьких прикордонних укріплень. Фрагмент

kich umocnień granicznych. Fragment trasy przebiega po terenie gminy Sanok.

Warto wspomnieć o **szlaku turystycznym „Prawem i lewem po ziemi sanockiej”**, nawiązującym do burzliwych dziejów regionu w okresie staropolskim. Wyznakowano czterdziestokilometrową trasę rowerową z Sanoka do Dąbrówki Starzeńskiej, której część przebiega po terenie gminy Sanok (odcinek Trepcza – Dębna – Mrzygłód).

Wzdłuż przebiegu czerwonego i niebieskiego szlaku górskiego na interesującym nas obszarze przebiega fragment **szlaku „Śladami Dobrego Wojaka Szwejka”**, będącego częścią międzynarodowego szlaku szwejkowskiego, którego idea jest ukazywanie okolic wspomnianych w powieści Jaroslava Haška.

Przez teren gminy Sanok przebiega odcinek transgranicznego **Szlaku Naftowego**, który rozciąga się od Jasła i Krosna na zachodzie po Borysław, Drohobycz i Lwów na wschodzie. Na trasie szlaku znalazły się m.in. Strachocina z dawną kopalnią i nowoczesnym, podziemnym magazynem gazu oraz Tyrawa Solna.

Na zakończenie dodać wypada, że część zabytkowych, drewnianych świątyń z terenu gminy Sanok oraz tradycyjna zabudowa Mrzygłodu

trasa prolegaє на території ґміни Санок.

Варто згадати про **туристичний шлях «Вправо і вліво саноцькими землями»**, який прив'язується до буремних подій у регіоні у давньопольському періоді. Прокладено сорокакілометрову велодоріжку з Санока до с. Дуброва (Домбрувка-Стаженська), яка частково пролягає й на території ґміни Санок (відрізок Трепча-Дембна-Мриголод).

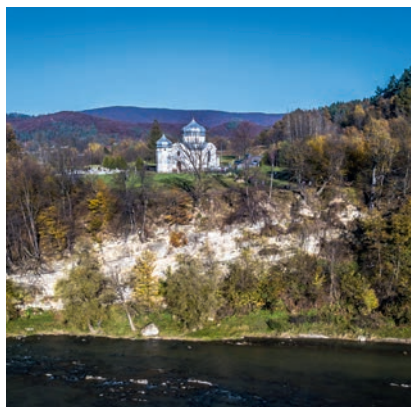
Вздовж червоно-синього гірського шляху цікавою нам територією проходить частина шляху **«Слідами бравого вояка Швейка» („Śladami Dzielnego Wojaka Szwejka”)**, який входить до складу міжнародного швейкового шляху. Його мета – поєднати всі місця, які згадує у своєму романі Ярослав Гашек.

Територією ґміни Санок проходить і відрізок транскордонного **Нафтового шляху**, який простягається від міст Ясло і Кросно на заході до Борислава, Дрогобича та Львова на сході. Зокрема траса пролягає у с. Страхотина з її давньою шахтою та сучасним підземним сховищем газу і с. Тирява Сільна.

Наприкінці хочеться додати, що частина давніх дерев'яних храмів ґміни Санок і традиційна архітек-

znalazły się na **Szlaku Architektury Drewnianej** (Trasa III sanocko-dynowska). Drogowy SAD wyznakowany został w czterech województwach: podkarpackim, śląskim, małopolskim i świętokrzyskim. Na terenie naszego województwa szlak dzieli się na dziewięć tras obejmujących ponad 130 obiektów i zespołów zabudowań. Przy każdym z punktów szlaku ustawiono tablice informacyjne.

тура Мриголоду стали визначними місцями **Шляху дерев'яної архітектури** (траса ІІІ саноцько-диновська). Траса ШДА прокладена у чотирьох воєводствах: підкарпатському, шльонському, малопольському та свентокшиському. У межах нашого воєводства шлях складається з дев'ятох трас, які охоплюють понад 130 об'єктів та архітектурних ансамблів. Біля кожної зупинки встановлена інформаційна табличка.

▣ **SŁAWNI LUDZIE ZWIĄZANI Z HISTORIAŁ GMINY**

Św. Andrzej Bobola

(1591–1667) – patron Polski, jezuita, potomek szlacheckiej rodziny Bobolów herbu Leliwa, której przedstawiciele dzierżawili majątek w Strachocinie. Kształcił się w kolegiach jezuickich w Braniewie i Wilnie. W 1613 r. złożył ślub zakonny, a dziewięć lat później przyjął święcenia kapłańskie. Był autorem tekstu ślubów lwowskich złożonych przez króla Jana Kazimierza w dniu 1 kwietnia 1656 r. we Lwowie. Zastąpił z działalności duszpasterskiej na Polesiu. Poniósł męczeńską śmierć z rąk Kozaków podczas powstania Chmielnickiego. W 1853 r. pochodzący ze Strachociny jezuita został beatyfikowany, a w 1938 r. miała miejsce jego kanonizacja. Od 2002 r. św. Andrzej Bobola jest drugorzędnym patronem Polski.

Św. Andrzej Bobola / Св. Анджей Боболя
[źródło: M. Czermiński (ks.), *Bł. Andrzej Bobola. Jego życie, męczeństwo i kult*, Kraków 1922]

▣ **Відомі люди, пов'язані з ІСТОРИЄЮ ГМІНИ**

Св. Анджей Боболя

(Św. Andrzej Bobola)

(1591–1667) – покровитель Польщі, єзуїт, нащадок шляхетського роду Боболь гербу Леліва, представники якого володіли с. Страхотина. Здобував освіту в єзуїтських колегіумах у Браневі та Вільні. У 1613 р. склав релігійні обітницї, а за дев'ять років прийняв сан священника. Його авторству належить універсал, підписаний королем Яном Казимиром 1 квітня 1656 р. у Львові. Прославився своєю душпастирською діяльністю на Поліссї. Прийняв мученицьку смерть від рук козаків у часи повстання Хмельницького. У 1853 р. страхотинський єзуїт був беатифікований, а у 1938 р. канонізований. З 2002 р. Св. Анджей Боболя має статус вторинного покровителя Польщі.

Wojciech Dąbrowski

(1900–1998) – urodzony w Mrzygłodzi funkcjonariusz Straży Granicznej II RP i kapitan rezerwy WP. Brał udział w I wojnie światowej gdzie dostał się do włoskiej niewoli. Powrócił do kraju z Armią Hallera. Następnie uczestniczył w wojnie polsko-ukraińskiej i polsko-bolszewickiej. Od 1929 r. służył w Straży Granicznej na granicy polsko-czechosłowackiej. W latach 1933–1938 był kierownikiem placówki Huta Polańska. Wziął udział w obronie Lwowa we wrześniu 1939 r. Internowany w Rumunii, znalazł się następnie w niemieckich stalagach. W latach 90. XX w. awansowany do stopnia kapitana rezerwy WP.

Ks. Aleksander Dobrzański

(1812–1866) – paroch w Jurowcach, poseł do parlamentu w Wiedniu w okresie Wiosny Ludów oraz do Sejmu Galicyjskiego (1861–1866). Zanim trafił do Jurowiec, związany był z parafią grekokatolicką w Dubiecku. W latach 1848–1854 pełnił funkcję administratora parafii w Jurowcach, a następnie aż do śmierci był miejscowym parochem. W Sejmie Galicyjskim należał do zwo-

Войцех Домбровський (Wojciech Dąbrowski)

(1900–1998) – народжений у с. Мриголод офіцер прикордонної служби періоду Другої Республіки Польської та капітан резерву Війська Польського. Брав участь у Першій Світовій війні, потрапив у полон до італійців. Повернувся до Польщі в лавах Армії Галлера. Пізніше брав участь у польсько-українській і польсько-більшовицькій війнах. З 1929 р. служив на польсько-чехословацькому кордоні. У 1933-1938 рр. під його керівництво перебувало с. Гута Полянська. Брав участь в обороні Львова у вересні 1939 р. Був інтернований у Румунії, згодом опинився в німецьких концтаборах. У 90-х рр. було віддано наказ про присвоєння йому звання капітана резерву Війська Польського.

Ксьондз Александер Добжанський (Ks. Aleksander Dobrzański)

(1812–1866) – греко-католицький отець у с. Юровці, посол до парламенту у Відні за часів Весни народів і до Галицького сейму (1861–1866). До призначення в Юровцях служив у греко-католицькій парафії в м. Дубецько. У 1848–1854 рр. займав посаду адміністратора парафії в Юровцях, а згодом до самої смерті був місцевим отцем.

lenników zawarcia ugody z Polakami. W „Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego...” dwadzieścia lat po śmierci określono go mianem *jednego z najznacniejszych i najświetlejszych Rusinów galicyjskich*. Został pochowany na cmentarzu w Jurowcach, a w jego pogrzebie uczestniczyło pięćdziesięciu duchownych obu obrządków.

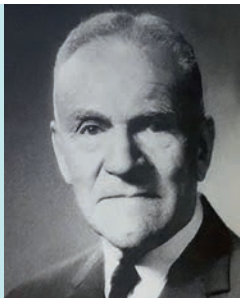
Ludwik Ehrlich

(1889–1968) – profesor prawa specjalizujący się w prawie międzynarodowym, ostatni właściciel majątku Falejówka. Od 1907 r. uczęszczał na zajęcia z prawa, filozofii i literatury na Uniwersytecie Lwowskim. Studia kontynuował w Halle, Berlinie oraz Oksfordzie, gdzie następnie podjął pracę. W latach 1917–1920 wykładał na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley. Następnie do wybuchu II wojny światowej pracował we Lwo-

У Галицькому сеймі належав до прихильників укладення угоди з поляками. У «Географічному словнику Польського Королівства...» через двадцять років після смерті його було названо *одним із найвизначніших і найсвітліших галицьких русинів*. Похований на юровецькому цвинтарі, у поховальному обряді взяли участь п'ятдесят священників як католицького, так і греко-католицького віросповідання.

Людвік Ерліх (Ludwik Ehrlich)

(1889–1968) – професор правознавства, фахівець у галузі міжнародного права, останній власник с. Фаліївка. З 1907 р. відвідував лекції з правознавства, філософії та літератури у Львівському університеті. Навчання продовжив у Галле, Берліні та Оксфорді, де надалі влаштувався на роботу. У 1917–1920 рр. викладав в Університеті Каліфорнії у Берклі. Згодом до початку Другої Світової війни працював завіду-

Ludwik Ehrlich / Людвік Ерліх
[źródło: lasyjanowskieiokolice.pl]

wie, gdzie kierował Studium Dyplomatycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. W okresie okupacji opracowywał tłumaczenia komunikatów radiowych z francuskiego i niemieckiego dla AK. Po zakończeniu wojny współpracował z Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze. W 1945 r. podjął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim. Z Krakowem był związany do śmierci.

Józef Fałęcki

(1829–1879) – urodzony w Sanoczku lekarz, uczestnik Wiosny Ludów, jeden z założycieli Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego, autor licznych publikacji naukowych. Jako student brał udział w wydarzeniach Wiosny Ludów we Lwowie, a następnie uczestniczył w powstaniu węgierskim. W 1857 r. ukończył medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie uważano go za jednego z najzdolniejszych uczniów słynnego prof. Józefa Dietla (1804–1878). Jako lekarz praktykował w Krakowie i uzdrowisku w Krynicy.

Ks. Szymon Fedorońko

(1893–1940) – urodzony w Czerteżu, ostatni naczelny kapelan prawosławny WP w II Rzeczypospolitej. W młodości zmienił wyznanie z greckokatolickiego na prawosławne. Ukończył

вачем кафедри Дипломатії в Університеті Яна Казимира у Львові. В часи окупації перекладав для польської армії радіоповідомлення з французької та німецької мов. Після завершення війни співпрацював із Міжнародним воєнним трибуналом у Нюрнберзі. У 1945 р. влаштувався на роботу в Ягеллонському університеті. У Кракові залишився аж до смерті.

Юзеф Фаленцький (Józef Fałęcki)

(1829–1879) – народжений у с. Сянічок лікар, учасник Весни народів, один із засновників Краківської спілки лікарів, автор численних наукових публікацій. У студентські роки він брав участь у подіях Весни народів у Львові, а згодом – в Угорській революції. У 1857 р. завершив навчання за напрямком «Медицина» в Ягеллонському університеті, де вважався одним із найбільш здібних учнів відомого проф. Юзефа Дітля (1804–1878). Вів лікарську практику у Кракові та оздоровчому центрі у м. Криниця.

о. Симон Федоронько

(Ks. Szymon Fedorońko)

(1893–1940) – народжений у с. Чертеж останній головний православний капелан Війська Польського часів Другої Речі Посполитої. У мо-

seminarium duchowne w Żytomierzu. W odrodzonej Polsce podjął pracę w duszpasterstwie wojskowym. Od 1935 r. kierował Stowarzyszeniem Polaków Prawosławnych. Jako polski oficer dostał się do radzieckiej niewoli w 1939 r. i został zamordowany w Katyniu. Wszyscy trzej synowie Szymona Fedorońki zginęli, walcząc za Polskę. Władysław i Orest poległi w powstaniu warszawskim, a Aleksander, który służył w dywizjonie bombowym nr 300, zginął podczas bombardowania Mannheim wiosną 1944 r. W 2007 r. Ks. Szymon Fedorońko został pośmiertnie awansowany do stopnia pułkownika.

лодості змінив греко-католицьке віросповідання на православне. Закінчив Житомирську духовну семінарію. У відновленій Польщі служив воєнним душпастирем. З 1935 р. керував Товариством православних поляків. Будучи польським офіцером, у 1939 р. потрапив у радянський полон і був закатований у Катині. Всі троє синів Шимона Федоренька загинули у боротьбі за Польщу. В'ячеслав та Орест полягли у Варшавському повстанні, а Александер, який служив у 300-й бомбардувальній ескадрилі, загинув під час бомбардування Мангайму навесні 1944 року. У 2007 р. ксьондзу Шимонові Федороньку було посмертно присвоєно звання полковника.

Ks. Szymon Fedorońko /
о. Симон Федоронько
[źródło: Wikipedia]

Ołena Jasenyćka-Wołoszyn

(1882–1980) – ukraińska pianistka urodzona w Tyrawie Solnej. Ukończyła konserwatorium wiedeńskie. W latach 1908–1910 pełniła obowiązki rektora Wyższego Instytutu Muzycznego im. Mykoły Łysenki we Lwowie. Po II wojnie światowej przebywała na emigracji m.in. w Niemczech i Stanach Zjednoczonych. Do 84. roku życia aktywnie działała jako pedagog. Była nauczycielką wielu wybitnych, ukraińskich pianistów.

Bł. Jozafat Kocyłowski

(1876–1947) – grekokatolicki biskup przemyski urodzony w Pakoszówce jako syn Petra Kocyłowskiego, administratora w dobrach Tyszkowskich i posła na Sejm Galicyjski. Uczęszczał do gimnazjów w Sanoku i Jaśle. Następnie ukończył w Rzymie papieski uniwersytet Angelicum. W 1907 r. otrzymał święcenia kapłańskie, a cztery lata później wstąpił do zakonu bazylianów. Po dziesięciu latach został grekokatolickim biskupem przemyskim. Był członkiem Ukraińskiej Rady Narodowej i brał udział w opracowywaniu konstytucji Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej. Represjonowany przez komunistów, ostatecznie został skazany na 10 lat łagru za działalność antysowiecką. Zmarł po kilku miesią-

Олена Ясеницька-Волшин

(Олена Ясеницька-Воłoszyn)

(1882–1980) – українська піаністка, народжена у Тиряві Сільній. Закінчила Віденську консерваторію. У 1908–1910 рр. виконувала обов'язки ректора Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові. Після Другої Світової війни перебувала в еміграції, зокрема в Німеччині та США. До віку 84 років займалась активною педагогічною діяльністю. Була наставницею багатьох видатних українських піаністів.

Блаженный Йозафат

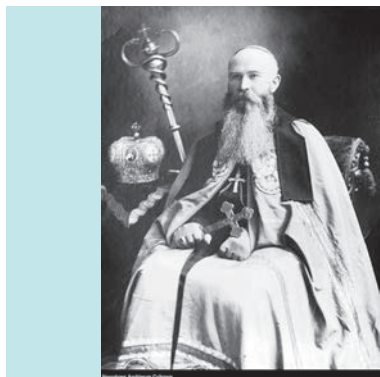
Коциловський

(Бл. Jozafat Kocyłowski)

(1876–1947) – перемишльський греко-католицький єпископ, народжений у с. Пакошівка у родині Петра Коциловського, управителя володінь родини Тишковських і посла у Галицькому сеймі. Навчався в гімназіях у м. Санок і м. Ясло. Згодом закінчив Папський університет Ангелікум у Римі. У 1907 р. отримав сан священника, а ще через чотири роки вступив до Василіанського ордену. За десять років став перемишльським греко-католицьким єпископом. Був членом Української Національної Ради та брав участь у написанні конституції ЗУНР. Репресований комуністами,

cach w obozie Czapażiwka (obecnie część Kijowa). W 2001 r. został beatyfikowany we Lwowie przez papieża Jana Pawła II.

зрештою отримав 10 років таборів за антирадянську діяльність. Помер за кілька місяців перебування у таборі «Чапаївка» (нині місцевість входить до складу Києва). У 2001 р. був беатифікований папою Яном Павлом II у Львові.

Jozafat Kocyłowski / Йосафат Коциловські
[źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe]

Marian Kruczek

(1927–1983) – rzeźbiarz, malarz i grafik urodzony w Płowcach. Po ukończeniu sanockiego gimnazjum, kontynuował naukę w Liceum Sztuk Plastycznych w Krakowie. W tym mieście ukończył również Akademię Sztuk Pięknych (1954), z którą następnie związał się jako pracownik naukowy. Marian Kruczek jest zaliczany do najwybitniejszych polskich rzeźbiarzy współczesnych. W latach 60. XX w. zdobył rozgłos dzięki wystawom organizowanym w krajach zachodniej Europy. Zmarł w 1983 r. i został pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Мар'ян Кручек (Marian Kruczek)

(1927–1983) – різьбяр, художник і майстер графіки, народжений у с. Пловці. Навчався в гімназії в м. Санок і Ліцеї образотворчих мистецтв у Кракові. Там же закінчив і Академію мистецтв (1954), у якій надалі працював. Мар'ян Кручек входить до числа найвидатніших сучасних польських різьбярів. У 60-х рр. XX ст. став відомим завдяки виставкам у західноєвропейських країнах. Помер у 1983 р., похований на Раковицькому цвинтарі у Кракові.

Marian Kruczek / Маріан Кручек
[źródło: Muzeum Historyczne w Sanoku]

Jerzy Kulczycki

(1898–1974) – profesor archeologii, pochowany na cmentarzu przycerkiewnym w Międzybrodziu, syn prof. Włodzimierza Kulczyckiego. W okresie międzywojennym był związany z Uniwersytetem Jana Kazimierza oraz Wyższą Szkołą Sztuk Plastycznych we Lwowie. Po II wojnie światowej zamieszkał w Warszawie, gdzie na tamtejszym uniwersytecie objął Katedrę Archeologii Śródziemnomorskiej. Od 1964 r. do śmierci mieszkał na Podhalu.

Włodzimierz Kulczycki

(1862–1936) – profesor weterynarii, pochowany na cmentarzu przycerkiewnym w Międzybrodziu, ojciec prof. Jerzego Kulczyckiego. Studiował nauki przyrodnicze we Lwowie i w Wiedniu. W 1906 r. został profesorem Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie, a w latach 1917–1919 był jej

Єжи Кульчицький (Jerzy Kulczycki)

(1898–1974) – професор археології, похований на цвинтарі біля церкви в с. Межибрід, син проф. Владзімежа Кульчицького. У міжвоєнний період працював в Університеті Яна Казимира та Університеті образотворчих мистецтв у Львові. Після Другої Світової війни оселився у Варшаві та прийняв під своє керівництво кафедру середземноморської археології місцевого університету. З 1964 р. до самої смерті проживав на Підгаллі.

Владзімеж Кульчицький (Włodzimierz Kulczycki)

(1862–1936) – професор ветеринарії, похований на цвинтарі біля церкви в с. Межибрід, батько проф. Єжи Кульчицького. Вивчав природничі науки у Львові та Відні. У 1906 р. став професором Академії ветеринарної медицини у Львові,

rektorem. Autor licznych rozpraw naukowych. Był znanym kolekcjonerem wschodnich kobierców, a pasję tę odziedziczył po nim syn Jerzy. Zmarł w 1936 r., dwa lata po przejściu na emeryturę. Został pochowany w Międzybrodziu w rodzinnym grobowcu, zaprojektowanym w kształcie piramidy przez jego siostrzenicę Irenę Dobrzańską (Irenę Dobrzańską) (1892–1982), ukraińską działaczkę społeczną, nauczycielkę i badaczkę kultury lemkońskiej.

а у 1917–1919 рр. був її ректором. Автор багатьох трактатів. Колекціонував східні килими, цю пристрасть успадкував і його син Єжи. Помер у 1936 р., через два роки після виходу на пенсію. Похований у родинному склепі у формі піраміди в Межиброді, який проектувала його небога Ірина Добрянська (Irena Dobrzańska) (1892–1982), українська громадська діячка, вчителька та дослідниця лемківської культури.

Włodzimierz Kulczycki /
Влодзімеж Кульчицькі
[źródło: Wikipedia]

Benedykt Majkowski

(1893–1953) – urodzony w Załużu oficer Wojska Polskiego. Jego ojciec był rządcą dóbr w Załużu. Przyszły podpułkownik uczęszczał do sanockiego gimnazjum i był członkiem Związku Strzeleckiego. Po wybuchu I wojny światowej wstąpił do Legionów Polskich. Brał udział w wojnie polsko-ukraińskiej i polsko-bolszewickiej. W latach 20. XX w. służył w Korpusie

Бенедикт Майковський

(Benedykt Majkowski)

(1893–1953) – офіцер Війська Польського, народжений у с. Залуж. Його батько був управителем маєтку в Залужі. Майбутній підполковник навчався в саноцькій гімназії та був членом Стрілецького Союзу. Після початку Першої Світової війни вступив до лав Польських легіонів. Брав участь у польсько-укра-

Ochrony Pogranicza. W 1927 r. otrzymał awans na podpułkownika. Rok później został zastępcą dowódcy 1. pułku czołgów w Żurawicy, a następnie był komendantem placu i komendantem miasta w Przemyślu. W 1935 r. przeniesiony w stan spoczynku.

їнській та польсько-більшовицькій війnach. У 20-х рр. служив у Корпусі охорони кордону. У 1927 р. отримав наказ про присвоєння звання підполковника. Роком пізніше став заступником командира першого танкового полку в с. Журавиця, а згодом був комendantом у Перемішлі. У 1935 р. пішов у відставку.

Benedykt Majkowski, 1933 r. / Бенедикт Майковскі, 1933 рік
[źródło: *Oświata – to potęga*. Wydawnictwo pamiątkowe z okazji obchodu 15-lecia Niepodległości Państwa Polskiego, Przemyśl 1933]

Aleksander Mniszek-Tchorznicki (1851–1916) – ziemianin, prawnik i działacz społeczny. Właściciel m.in. majątków Wójtostwo, Dąbrówka Polska i Ruska, Pisarowce, Stróże Małe. Ukończył prawo na Uniwersytecie Lwowskim i rozpoczął karierę w galicyjskim systemie sędziowskim. Od 1890 r. był urzędnikiem w wiedeńskim ministerstwie sprawiedliwości, a pięć lat później objął zwierzchnictwo nad całym sądownictwem w Galicji Wschodniej. Był

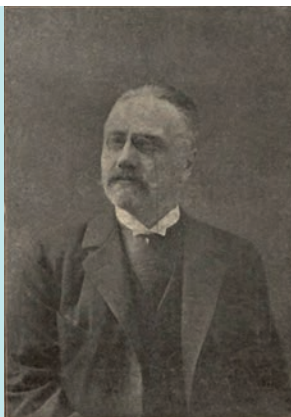
Александр Мнішек-Тхожницький (Aleksander Mniszek-Tchorznicki)

(1851–1916) – поміщик, правник і громадський діяч. Володів зокрема селами Вуйтоство, Домбрувка Польська та Руська, Писарівці, Сторожі Малі. Вивчав правознавство у Львівському університеті, будував кар'єру в галицькій судовій системі. З 1890 р. був службовцем у Міністерстві юстиції у Відні, а через п'ять років прийняв керівництво над

przewodniczącym galicyjskiej delegacji w sporze z Węgrami o Morskie Oko (1897–1902). Przyczynił się do ustalenia przebiegu granicy w Tatrach zgodnego z polskimi oczekiwaniami. Po przejściu na emeryturę pozostawał dożywotnim członkiem Izby Panów (izba wyższa austriackiego parlamentu). Zmarł w 1916 r. w Zakopanem.

усією судовою системою Східної Галичини. Був головою галицької делегації у спорі з угорцями про володіння озером Морське Око (1897–1902). Зокрема завдяки йому у Татрах був встановлений такий кордон, якого бажала Польща. Після виходу на пенсію залишався пожиттєвим членом Палати лордів (вища палата австрійського парламенту). Помер у 1916 р. в м. Закопане.

Aleksander Mniszek- Tchorznicki /
/ Александр Чорніцкі
[źródło: „Nowości Ilustrowane”,
nr 2, 1912]

Jan Okołowicz

(1800–1878) – uczestnik powstania listopadowego, burmistrz Sanoka (naczelnik gminy), przedsiębiorca, inicjator poszukiwań ropy naftowej w Płowcach. Pochodził z Litwy. Za udział w powstaniu utracił majątek i musiał udać się na emigrację. Początkowo przebywał we Francji, a następnie przeniósł się do zaboru austriackiego

Ян Околович (Jan Okołowicz)

(1800–1878) – учасник листопадового повстання, бурмістр м. Санок (голова гміни), підприємець, ініціатор видобування нафти у с. Пловці. Походив з Литви. За участь у повстанні втратив маєток і був змушений виїхати в еміграцію. Спершу перебував у Франції, а згодом переїхав до підвладних

i osiadł w Sanoku. Z początku zajmował się handlem i szybko zaczął angażować się w życie społeczno-polityczne miasta. Od 1863 r. poszukiwał złóż ropy naftowej na terenie Płowiec. Założona przez niego kopalnia na początku nie przyniosła żadnych rezultatów, a on sam otarł się niemal o bankructwo. Konsekwencja i wytrwałość, po wielu miesiącach poszukiwań, doprowadziła go jednak do sukcesu. Później był właścicielem jednej z destylarni nafty funkcjonującej na terenie Sanoka. W latach 1868–1872 pełnił funkcję naczelnika gminy miasta Sanoka (burmistrza).

Stanisław Sinkowski

(1890–1942) – urodzony w Sanoczku, kapelan WP. Ukończył sanockie gimnazjum, a następnie wstąpił do Seminarium Duchownego w Przemyślu. W 1913 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Początkowo posługiwał jako wikariusz w różnych parafiach, a w 1917 r. został powołany do wojskowej służby duszpasterskiej. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości służył jako kapelan WP. Za udział w wojnie polsko-ukraińskiej i polsko-bolszewickiej został odznaczony Orderem Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych. W 1939 r. mianowany został na stopień dziekana WP (odpowiednik pułkownika). We wrześniu 1939 r. internowa-

Австрії земель і лишився в Санокі. Спочатку займався торгівлею, але невдовзі почав брати участь у суспільно-політичному житті міста. З 1863 р. займався видобутком нафти на території Пловців. Його перша свердловина не принесла жодного прибутку й ледве не призвела до банкрутства. Однак послідовність і терпіння через багато місяців пошуків родовищ привели його до успіху. Пізніше був власником однієї з нафтоочисних споруд на землях Санокі. У 1868–1872 рр. працював головою гміни (бурмістром) Санокі.

Станіслав Сінковський

(Stanisław Sinkowski)

(1890–1942) – капелан Війська Польського, народжений у с. Сянічок. Закінчив гімназію в м. Санок, після чого вступив до Духовної семінарії в Перемишлі. У 1913 р. отримав сан священника. Спершу служив вікарієм у різних парафіях, а у 1917 р. був призваний до військової душпастирської служби. Після здобуття Польщею незалежності служив капеланом Війська Польського. За участь у польсько-українській і польсько-більшовицькій війнах був нагороджений Ордемом Virtuti Militari та Хрестом Хоробрих. У 1939 р. отримав звання

ny w Rumunii. Następnie znalazł się w Polskich Siłach Zbrojnych w Anglii, gdzie został mianowany szefem dusz-pasterstwa I Korpusu Polskiego.

десятника (полковника) Війська Польського. У вересні 1939 р. був інтернований у Румунії. Згодом опинився у Польських Збройних Силах у Англії, де отримав звання голови душпастирства 1-го Польського корпусу.

Stanisław Sinkowski /
/ Станіслав Сіньковські
[źródło: Rozkaz Wewnętrzny
Biskupa Polowego Wojska Polskiego
1938, s. 212]

Teodozjusz Starak

(1931–1999) – urodzony w Międzybrodziu, ukraiński działacz społeczny i polityczny, dyplomata. Został przesiedlony na teren ZSRR i zamieszkał we Lwowie. W 1949 r. skazany na pobyt w obozie pracy, a wolność odzyskał dopiero po sześciu latach. Po powrocie z łagru ukończył studia polonistyczne na Uniwersytecie Lwowskim. W późniejszym okresie kontynuował działalność polityczną. Redagował podziemną gazetę „Wiara Ojców”. Po rozpadzie ZSRR w 1991 r. został pierw-

Теодозій Старак (Teodozjusz Starak)

(1931–1999) – народжений у с. Межиброд українській громадській і політичний діяч, дипломат. Був депортований до СРСР, де оселився у Львові. У 1949 р. отримав термін у таборі, а на волю вийшов лише через шість років. Після повернення з таборів вивчав полоністику у Львівському університеті. Згодом продовжив займатися політичною діяльністю. Зокрема був редактором підпільної газети «Віра пред-

szym przedstawicielem dyplomatycznym niepodległej Ukrainy w Polsce. Organizował od podstaw ukraińską placówkę dyplomatyczną w Warszawie, a następnie do 1998 r. pozostawał pierwszym zastępcą ambasadora. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Zasługi RP.

Władysław Szelka

(1907–1944) – urodzony w Niebieszczanach, zawodowy żołnierz WP, ppor. AK, Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. W czerwcu 1940 r. został szefem placówki ZWZ w Niebieszczanach, którą kierował również po przemianowaniu organizacji na Armię Krajową. Otrzymał awans na stopień podporucznika czasu wojny. Został aresztowany przez Niem-

ków». Після розпаду СРСР у 1991 р. став першим дипломатичним представником незалежної України у Польщі. З нуля створив дипломатичне представництво України у Варшаві й до 1998 р. залишався першим заступником посла. По смертно нагороджений Командорським Хрестом Ордену «За заслуги перед Республікою Польща»

Владислав Шелька (Władysław Szelka)

(1907–1944) – народжений у с. Небещани професійний солдат Війська Польського, молодший лейтенант Армії Крайової, Праведник народів світу. У червні 1940 р. став головою Союзу збройної боротьби в Небещанах, яким керував і після перейменування організації в Армію Крайову. На війні отримав

Władysław Szelka /
Владислав Шелька
[źródło: Wikipedia]

ców w czerwcu 1944 r. i rozstrzelanu w Olchowcach 22 lipca 1944 r. W 1989 r. Władysław Szelka oraz jego brat Karol i bratowa Stefania zostali odznaczeni izraelskim medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata za ukrywanie podczas wojny Leona Pennera, адвоката збіглого з оbozu в Заславію.

Павeł Tyszkowski

(1856–1920) – właściciel rozległych, obejmujących ok. 7 tys. ha dóbr ziemskich na Pogórze Przemyskim i w okolicach Sanoka (m.in. Lalin, Pakoszówka, Srogów Dolny i Zabłotce). Poseł galicyjskiego Sejmu Krajowego oraz austriackiej Rady Państwa. Paweł Tyszkowski, mocą testamentu spisanoego osiem lat przed śmiercią, zapisał swoje dobra PAU, z których dochód miał być przeznaczony na prowadzenie badań nad chorobami nowotworowymi i wenerycznymi. Paweł Tyszkowski był żonaty z Henryką Fredro, prawniczką Jacka Fredry, ojca autora „Zemsty”. Zmarł w 1920 r. Został pochowany w Kalwarii Paclawskiej.

наказ про присвоєння звання молодшого лейтенанта. Заарештований німцями у червні 1944 р. та розстріляний в с. Ольхівці 22 липня 1944 р. У 1989 р. Владислав Шелька разом із братом Каролем та його дружиною Стефанією були нагороджені медаллю «Праведник народів світу» за переховування під час війни Леона Пеннера, адвоката єврейського походження, який утік із табору в с. Заслав'я.

Павел Тишковський (Paweł Tyszkowski)

(1856–1920) – власник обширної, бл. 7 тис. га, земельної ділянки на Перемишльському Передгір'ї та в околицях м. Санок (зокрема села Лялин, Пакошівка, Согорів Долішній і Заболотці). Посол галицького Сейму Крайового та австрійської Державної Ради. За вісім років до своєї смерті Павел Тишковський заповів свої володіння Польській Академії Знань зумовою, що дохід з цих земель мав іти на дослідження онкологічних і венеричних захворювань. Павел Тишковський був одружений із Генрикою Фредро, правнучкою автора комедії «Помста» Александра Фредра. Помер у 1920 р. Похований у с. Кальварія Пацлавська.

Bronisław Wiktor

(1886–1961) – urodzony w Markowcach architekt, artysta malarz i rzeźbiarz. Ukończył architekturę na Politechnice Lwowskiej oraz studia plastyczne. Po II wojnie światowej musiał opuścić Lwów i zamieszkał we Wrocławiu, pracując na tamtejszej politechnice. Do jego najważniejszych realizacji architektonicznych należały m.in. projekty rekonstrukcji pałacu w Narolu, przebudowy kościoła w Starej Soli, budowy cerkwi w Olszaniczy czy odbudowa gmachu Muzeum Narodowego we Wrocławiu.

Andrzej Woźny

(1924–2020) – urodzony w Markowcach oficer Wojska Polskiego. Podczas II wojny światowej, w latach 1941–1944 brał udział w ukrywaniu trojga członków rodziny Kornreich. W 1995 r. w uznaniu tego czynu otrzymał razem z ojcem i siostrą medal Sprawiedliwy wśród Narodów Świata. Do 1956 r. służył w 34. Pułku Strzelców Budziszynskich. Jako porucznik w stanie spoczynku angażował się w działalność organizacji kombatanckich. Był m.in. prezesem Miejsko-Gminnego Koła Związku Inwalidów Wojennych RP w Sanoku.

Броніслав Віктор (Bronisław Wiktor)

(1886-1961) – архітектор, художник і різьбяр, народжений у с. Марківці. Вивчав у Львівській політехніці архітектуру та мистецтвознавство. Після Другої Світової війни йому довелося залишити Львів та оселитись у Вроцлаві, працюючи в місцевій політехніці. До його найважливіших архітектонічних робіт входять зокрема проекти реконструкції палацу в м. Нароль, перебудови костелу у с. Стара Сіль, церкви в с. Вільшаниця та реставрації Національного музею у Вроцлаві.

Анджей Возний (Andrzej Woźny)

(1924–2020) – офіцер Війська Польського, народжений у с. Марківці. У ході Другої Світової війни у 1941–1944 рр. брав участь у переховуванні трьох членів єврейської родини Корнрайх. У 1995 р. разом із батьком і сестрою був нагороджений за цей вчинок медаллю Праведника народів світу. До 1956 р. служив у 34-му Полку Будзішинських Стрільців. Будучи поручником у відставці, брав участь у діяльності ветеранських організацій. Зокрема був президентом міського та гмінного осередку Спілки Воєнних Інвалідів Республіки Польща у м. Санок.

Marian Zaremba

(1910–1939) – podporucznik WP poległy 10 września 1939 r. w potyczce pod Bykowcami. Urodził się w rodzinie inteligenckiej w Stryju. W 1939 r. ukończył studia leśne na Politechnice Lwowskiej. W 1939 r. jako oficer rezerwy został zmobilizowany w szeregach 6. Pułku Strzelców Podhalańskich z Sambora. 10 września jako dowódca tylnej straży kompanii karabinów maszynowych otrzymał rozkaz osłaniania odwrotu polskich oddziałów. W potyczce pod Bykowcami zginęło pięciu jego podwładnych, a on sam ranny dostał się do niewoli po czym został zastrzelony przez niemieckiego oficera. Marian Zaremba pośmiertnie został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Wojskowego Virtuti Militari i awansowany do stopnia porucznika.

Мар'ян Заремба (Marian Zaremba)

(1910–1939) – старший лейтенант Війська Польського, загинув 10 вересня 1939 р. в сутичці під с. Биківці. Народився в сім'ї інтелігентів у м. Стрий. У 1939 р. завершив навчання за спеціальністю «Лісове господарство» у Львівській політехніці. У 1939 р. був мобілізований до лав 6-го Полку Підгальських Стрільців із Самбора як офіцер резерву. 10 вересня, будучи командиром ар'єгарду кулеметної роти, отримав наказ прикрити відхід польських підрозділів. У сутичці під Биківцями загинули п'ять його підлеглих, а він сам отримав поранення та потрапив у полон, невдовзі був застрелений німецьким офіцером. Мар'ян Заремба посмертно нагороджений Срібним Хрестом Воєнного Ордена Virtuti Militari; було віддано наказ про присвоєння йому звання поручника.

Marian Zaremba / Мар'ян Заремба
[źródło: zdjęcie z nagrobka
na cmentarzu w Bykowcach]

Celestyn Zbyszewski

(1806–1874) – oficer austriacki i profesor Akademii Inżynieryjnej w Wiedniu, działacz społeczny. Urodził się w Zarszynie. Po ukończeniu wiedeńskiej Akademii Inżynieryjnej służył w austriackim korpusie inżynierów. Brał udział w budowie twierdz wojskowych na terenie Włoch i Węgier. W 1848 r. otrzymał awans do stopnia majora. Jako zawodowy oficer i wykładowca zaangażował się w wydarzenia Wiosny Ludów. W czerwcu 1848 r. został wybrany posłem do Sejmu Ustawodawczego w Wiedniu. Rok później przeniesiono go w stan spoczynku. Osiadł wówczas w Pisarowcach, mieszkając do śmierci u swoich krewnych Rylskich. Angażował się w życie społeczno-polityczne. Był miejscowym wójtem, a także został członkiem Wydziału Powiatowego w Sanoku.

Целестин Збишевський (Celestyn Zbyszewski)

(1806–1874) – австрійський офіцер і професор Інженерної Академії у Відні, громадський діяч. Народився у с. Заршин. Після закінчення віденської Інженерної Академії служив у австрійському корпусі інженерів. Брав участь у спорудженні фортець в Італії та Угорщині. У 1848 р. отримав наказ про присвоєння звання майора. Будучи професійним офіцером і лектором, брав участь у подіях Весни народів. У червні 1848 р. був обраний послом до Законодавчого Сейму у Відні. Роком пізніше пішов у відставку. Осів у с. Писарівці, де до самої смерті жив у своїх родичів Рильських. Був активним громадським і політичним діячем. Працював місцевим війтом, а також став членом Повітового департаменту в м. Санок.

BIBLIOGRAFIA

- Bańkosz R., *Cerkwie Szlaku Ikon*, Krosno 2010.
- Gajewski B., *Jurowce. Wieś nad Różowym*, Sanok 1998.
- Gajewski B., *Strachocina. Zarys monograficzny*, Sanok 2004.
- Januszczak R., *W Gminie Sanok*, Kraków 2001.
- Kanon krajoznawczy województwa podkarpackiego*, red. S. Polański i in., Rzeszów 2017.
- Kryciński S., *Pogórze Przemyskie. Przewodnik*, Pruszków 2007.
- Orłowski E., *Ostatni bój Mariana Zaremby, leśnika i bohaterskiego dowódcy plutonu podhalańczyków*, Brzozów 2019.
- Orłowski S., *Na bieszczadzkich obwodnicach*, cz. 4: *Wokół Gór Słonnych*, Rzeszów 2014.
- Orłowski S., *Na bieszczadzkich obwodnicach*, cz. 6: *Z Bieszczadów na Pogórze Bukowskie*, Rzeszów 2016.
- Podubny B., *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sanok na lata 2015–2018*.
- Polakowski S., *Pozostałości założenia dworskich województwa podkarpackiego*, Krosno 2012.
- Raport o stanie Gminy Sanok za rok 2020.
- Skowroński M., Skowrońska-Wydrzyńska A., *Góry Sanockie. Przewodnik i słownik historyczny*, Sanok 2005.
- Strategia rozwoju Gminy Sanok na lata 2016–2023, Sanok 2016.
- Syrnyk J., *Przemoc i chaos. Powiat sanocki i okolice: sierpień 1944 – lipiec 1947 r. Analiza antropologiczno-historyczna*, Warszawa 2020.

ЗМІСТ / SPIS TREŚCI

1. Розташування Борислава та Бориславської міської територіальної громади / Położenie Borystawia i Borystawskiej miejskiej wspólnoty terytorialnej 133
2. Загальна інформація / Informacje ogólne 135
 - 2.1. Економіка Борислава / Gospodarka Borystawia 135
 - 2.2. Освіта та культура у Бориславській мтг / Edukacja i kultura na obszarze Borystawskiej miejskiej wspólnoty terytorialnej 137
3. Природні багатства Бориславської мтг / Zasoby naturalne 141
 - 3.1. Геологічні умови та корисні копалини Борислава та околиць / Warunki geologiczne i mineralne Borystawia i okolic 141
 - 3.2. Мінеральні води Борислава / Borystawskie wody mineralne 144
 - 3.3. Річки та водойми Бориславської МТГ / Rzeki i zbiorniki wodne 147
 - 3.4. Ліси Бориславської МТГ, гірські вершини / Góry i lasy Borystawia 151
4. Бориславська мтг – територія давнього історичного гірництва / Borystawska MTG – obszar dawnego historycznego górnictwa 154
 - 4.1. Історія видобутку солі в Бориславській МТГ / Historia wydobywania soli w Borystawiu 154
 - 4.1.1. Загальні історичні відомості про бориславський солевидобуток / Informacje historyczne o produkcji soli w Borystawiu 154
 - 4.1.2. Технологія давнього видобутку солі / Historia technologii wydobywania soli 158

4.1.3. Відомі бориславські солеварні XVI-XIX ст. / Słynne borysławskie warzelnie soli z XVI–XIX wieku	165
4.2. Історія видобутку нафти на території Бориславської МТГ / Historia wydobywania ropy naftowej na terenie Borysławskiej MTG	172
5. Населені пункти Бориславської мтг / Miejscowości wchodzące w skład Borysławskiej wspólnoty terytorialnej	180
5.1. Борислав / Borysław	181
5.1.1. Баня Котівська (мікрорайон міста) / Bania Kotowska (dzielnica miasta)	184
5.1.2. Губичі (мікрорайон міста) / Gubichy (dzielnica miasta) ..	186
5.1.3. Мразниця (мікрорайон міста) / Mrażnica (dzielnica miasta)	188
5.1.4. Тустановичі (мікрорайон міста) / Tustanowicze (dzielnica miasta)	191
5.2. Попелі / Popeli	194
5.3. Ясениця-Сільна / Jasenica-Solna	197
5.4. Мокряни / Mokryani	199
5.5. Винники / Winniki	200
5.6. Уріж / Uriż	203
5.7. Підмонастирок / Podmonastyrok	204
6. Культурні традиції регіону Борислава / Tradycje kulturowe rejonu borysławskiego	206
6.1. Місцеві легенди та історії / Lokalne legendy i opowieści ..	206
6.2. Традиції та найважливіші свята Борислава та околиць / Tradycje i najważniejsze święta Borysławia i okolic	212
6.3 Традиційна бориславська кухня / Tradycyjna kuchnia borysławska	221
7. Історико-культурні пам'ятки та цікаві місця Борислава / Zabytki historyczne i kulturowe oraz ciekawe miejsca Borysławia	227
8. Туристичні маршрути, що проходять через Бориславську мтг / Szlaki turystyczne prowadzące przez Borysław	244

1. РОЗТАШУВАННЯ БОРИСЛАВА ТА БОРИСЛАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Місто Борислав знаходиться в західній частині України на півдні Дрогобицького району Львівської області. Розташоване у передгір'ї і на північно-східних схилах Українських Карпат та у міжгірних улоговинах на р. Тисмениця (притоці р. Бистриця-Тисменицька басейну Дністра). Відстань до обласного центру – 99 км. Географічні координати – 49°17'23" північної широти та 23°25'03" східної довготи. Борислав на сході межує з м. Трускавець, на півночі – м. Дрогобич, на півдні – с. Опака та на заході – с. Попелі. Площа міста становить 30,73 км², населення – 32473 мешканці (станом на 01.01.2023).

1. POŁOŻENIE BORYSLAWSKIEJ MIEJSKIEJ WSPÓLNOTY TERYTORIALNEJ

Miasto Borysław położone jest w zachodniej części Ukrainy, w południowej części rejonu drohobyckiego obwodu lwowskiego. Znajduje się u podnóża i na północno-wschodnich zboczach Karpat Ukrainińskich oraz w międzygórskich dolinach rzeki Tyśmienicy (dopływu Bystrzycy-Tyśmienicy dorzecza Dniestru). Odległość do centrum regionu wynosi 99 km. Współrzędne geograficzne to 49°17'23" szerokości geograficznej północnej i 23°25'03" długości geograficznej wschodniej. Borysław graniczy z miastem Truskawiec na wschodzie, miastem Drohobycz na północy i wsią Opaка, a na zachodzie ze wsią Popeli.

Фото 1. Борислав на карті України
Fot. 1. Borysław na mapie Ukrainy

Борислав є адміністративним центром Бориславської міської територіальної громади (МТГ), яка об'єднує 1 місто та 6 сіл: Попелі, Уріж, Винники, Мокряни, Підмонастирок та Ясениця-Сільна. Кожен з цих населених пунктів має власну історію, традиції та культурну спадщину, що формує багатогранну культурну мозаїку Бориславської громади. Площа Бориславської МТГ становить 161,8 км², населення – 39526 мешканців.

Powierzchnia miasta to 30,73 km², liczba ludności 32 473 (stan na 1 stycznia 2023 r.).

Borysław jest centrum administracyjnym Borysławskiej Miejskiej Wspólnoty Terytorialnej (MTG), która zrzesza 1 miasto i 6 wsi: Popeli, Uriż, Winniki, Mokryany, Podmonastyrok i Jasienica-Solna. Każda z tych osad ma swoją historię, tradycje i dziedzictwo kulturowe, które tworzą wieloaspektową mozaikę kulturową gminy Borysław. Powierzchnia Borysławskiej MTG wynosi 161,8 km², a liczba ludności 39 526 osób.

Фото 2. Центральна частина Борислава.
Fot. 2. Centralna część Borysławia.

2. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Борислав – унікальне місто, розташоване на діючому промисловому нафтогазовому та озокеритовому родовищі з джерелами мінеральних лікувальних вод, яке в давнину славилось ще і добутком кухонної солі. Це місто з багатовіковою історією, яке мандрує від покоління до покоління, зберігаючи свій дух та культуру.

2.1. Економіка Борислава

Серед міст Львівської області Борислав має один із найвищих показників обсягів реалізації промислової продукції. За 2022 рік

2. INFORMACJE OGÓLNE

Вorystaw to wyjątkowe miasto położone na czynnym przemysłowo złożu ropy i gazu oraz ozokerytu ze źródłami mineralnych wód leczniczych, które w starożytności słynęło również z produkcji soli kuchennej. To miasto o wielowiekowej historii, które z pokolenia na pokolenie zachowuje ducha i kulturę.

2.1. Gospodarka Borystawia

Wśród miast obwodu lwowskiego Borystaw ma jeden z najwyższych wskaźników sprzedaży wyrobów przemysłowych. W 2022 r. łączna

Фото 3. Одне із родовищ в Бориславському нафтопромисловому районі, яке експлуатує ПАТ «Укрнафта».

Fot. 3. Jedno ze złóż w Borystawskim Okręgu Naftowym, eksploatowanym przez „Ukrnafta”.

загальний обсяг становив 1400 млн. грн, в перерахунку на одного мешканця – 39,5 тис. грн. Це пояснюється, в першу чергу, успішною роботою підприємств нафтогазовидобувної промисловості, що входять у склад ПАТ «Укрнафта», на долю яких припадає до 70 % виробленої в місті продукції.

Серед інших галузей розвиненими є деревообробна (ТзОВ «Белуко») та машинобудівна (ТзДВ «Бориславський завод «РЕМА»). Останніми роками в Бориславі розвивається енергетична галузь. На території колишнього науково-дослідного інституту «Синтез» створено найбільшу в Україні дахову сонячну електростанцію потужністю 1,44 МВт, що належить ТзОВ «Синтез Солар». На вільних землях біля міського сміттєзвалища ТзОВ «Бориславська сонячна станція» створено наземну сонячну електростанцію потужністю 8,0 МВт.

На початок 2023 року чисельність малих підприємств у Бориславі становила 1920 одиниць, на яких задіяно 1017 осіб (на 10 тис. наявного населення – 54 малі підприємства).

Наданий час Бориславською міською радою прийнято рішення про створення в місті індустріального парку площею 20 га на 2400 робочих місць, затверджено його концепцію.

спродаж wyniosła 1400 mln hrywien, a na 1 mieszkańca – 39500 hrywien. Efekt ten to przede wszystkim efektywna praca przedsiębiorstw przemysłu wydobywczego ropy i gazu, wchodzących w skład „Ukrnafta”, które stanowią do 70% produktów wytwarzanych w mieście.

Wśród innych gałęzi przemysłu rozwija się obróbka drewna (Beluko LLP) i budowa maszyn (Borislavsky Zavod REMA LLP). W ostatnich latach w Borysławiu rozwija się energetyka. Na terenie byłego instytutu badawczego „Synthez” powstała największa dachowa elektrownia słoneczna na Ukrainie o mocy 1,44 MW, której właścicielem jest „Synthez Solar” LLC. Łądowa elektrownia słoneczna o mocy 8,0 MW powstała na niezabudowanym terenie w pobliżu miejskiego składowiska odpadów Borysław Solar Station LLC.

Według stanu na początek 2023 roku w Borysławiu było 1920 małych przedsiębiorstw, zatrudniających 1017 osób (54 małe przedsiębiorstwa na 10 tys. ludności).

Obecnie Rada Miejska Borysławia podjęła decyzję o utworzeniu w mieście parku przemysłowego o powierzchni 20 hektarów, który generować będzie 2400 miejsc pracy, którego koncepcja została zatwierdzona.

2.2. Освіта та культура у Бориславській МТГ

У Бориславській територіальній громаді станом на 2023 рік функціонує 31 заклад освіти, серед яких 12 загально-освітніх шкіл (4584 учні), 12 дошкільних закладів (1120 вихованців), Бориславський медичний коледж, Бориславський професійний ліцей, Центр дитячої та юнацької творчості, Міжшкільний ресурсний центр, Інклюзивно-ресурсний центр та дитячий будинок «Оріана».

Виконання реалізації політики щодо збереження культурної спадщини, організації дозвілля, розвитку

2.2. Edukacja i kultura na obszarze Borysławskiej miejskiej wspólnoty terytorialnej

Według stanu na 2023 r. w Borysławskiej Wspólnocie Terytorialnej działa 31 placówek oświatowych, w tym 12 szkół średnich (4584 uczniów), 12 przedszkoli (1120 uczniów), Borysławska Szkoła Medyczna, Borysławskie Liceum Zawodowe, Centrum Twórczości Dzieci i Młodzieży, Międzyszkolny Ośrodek Pomocy Społecznej, integracyjne centrum pomocy i sierociniec „Oriana”.

Realizację polityki w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego, organizacji czasu wolnego, rozwoju

Фото 4. Бориславська гімназія (тепер корпус ЗСШ № 3), 1918 рік побудови.

Fot. 4. Gimnazjum Borysławskie (obecnie budynek Liceum nr 3), wybudowane w 1918 r.

професійної та народної творчості в Бориславській міській територіальній громаді забезпечує мережа закладів культури, яка складається з 11-ти клубних закладів (Бориславський міський палац культури, 10 клубних закладів-філіалів), закладу культури «Бориславська публічна бібліотека» (опорна публічна бібліотека, міська бібліотека для дітей та 7 бібліотек-філій), Бориславської дитячої школи мистецтв, Історико-краєзнавчого музею, Музею-аптеки Яна Зега, КП «Кінотеатр «Каменярь», КНП «Бориславський міський парк культури та відпочинку».

Тут проводяться різноманітні культурно-дозвіллієві і просвітницькі заходи, зокрема, концерти, вистави, покази кінофільмів, майстер-класи, творчі зустрічі, презентації, мистецькі конкурси, екскурсії.

ju twórczości zawodowej i ludowej na terenie wspólnoty terytorialnej miasta Borysław zapewnia sieć instytucji kultury, na którą składa się 11 instytucji klubowych (Borysławski Miejski Pałac Kultury, 10 placówek filialnych), instytucja kultury „Borysławska Biblioteka Publiczna” (główna biblioteka publiczna, miejska biblioteka dziecięca i 7 filii), Borysławska Dziecięca Szkoła Artystyczna, Muzeum Historyczne i Historii Lokalnej, Muzeum-Apteka im. Jana Zeha, KP „Kino Kamenyar”, KNP „Borysławski Miejski Park Kultury i Wypoczynku”.

Odbywają się tu różnorodne wydarzenia kulturalne, rekreacyjne i edukacyjne, m.in. koncerty, spektakle teatralne, pokazy filmowe, zajęcia warsztatowe, spotkania twórcze, prezentacje, konkursy plastyczne, wycieczki.

Фото 5. Бориславський міський палац культури (з 1939 р.).

Foto. 5. Borysławski Miejski Pałac Kultury (od 1939 r.).

В громаді діють 44 клубні формування, з них із званням «Народний аматорський колектив» – 5, а саме хор «Лемківська студенка», аматорський драматичний театр ім. Петра Телюка, вокальний ансамбль «Любисток», музичний гурт «Бориславські батяри», вокальний чоловічий ансамбль «Ясени».

В Бориславській дитячій школі мистецтв навчається 376 учнів, серед них багато призерів міжна-

W gminie działają 44 formacje klubowe, a mianowicie: chór „Lemkowska studenka”, amatorski teatr dramatyczny im. Petra Telyuka, zespół wokalny „Lyubystok”, zespół muzyczny „Boryslavski Batyari”, męski zespół wokalny „Yaseny”.

W Boryslawskiej Dziecięcej Szkole Artystycznej uczy się 376 uczniów, w tym wielu laureatów międzynarodowych i ogólnoukraińskich konkursów plastycznych.

Фото 6. З вистави Бориславського Народного театру імені Петра Телюка.

Fot. 6. Jedno z przedstawień Boryslawskiego Teatru Ludowego im. Piotra Telyuka.

родних та всеукраїнських творчих конкурсів.

Парк культури та відпочинку м. Борислава – улюблене місце відпочинку мешканців та гостей громади, де працюють майданчик для

Boryslawski Park Kultury i Wypoczynku jest ulubionym miejscem rekreacji mieszkańców i turystów. Znajduje się tu strefa ćwiczeń, park linowy, skatepark, atrakcje dla dzieci, kino plenerowe, organizowane

воркаут, мотузковий парк, скейт-парк, дитячі атракціони, тут організують фільми просто неба, концерти, розважальні події. Великою популярністю у відвідувачів парку користується фотозона з либаком (історичним видобувачем нафти) та алея лавочок міст-героїв.

В Бориславській МТГ діє 21 релігійна громада, які мають у своєму користуванні 16 релігійних споруд.

сą tutaj koncerty i imprezy rozrywkowe. Dużą popularnością wśród zwiedzających cieszy się strefa fotograficzna z łybakiem (historycznym wydobywcą ropy) i aleja ławek bohaterów miasta.

W Boryslawskim MTC działa 21 wspólnot wyznaniowych, które korzystają z 16 obiektów sakralnych.

Фото 7. Бориславський міський парк – фотозона з либаком.

Fot. 7. Boryslawski park miejski – fotostrefa z łybakiem.

3. ПРИРОДНІ БАГАТСТВА БОРИСЛАВСЬКОЇ МТГ

Розвиток Борислава визначали багаті природні умови та ресурси. Його мальовничі ландшафти, підгірський рельєф, помірно теплий клімат, численне біотичне різномайття, мінеральні поклади приваблювали поселенців, цікавили природодослідників, манили підприємців, непокоїли загарбників. Туристи й гості з першого погляду захожуються у неповторні краєвиди, милуються ними, захоплюються багатствами бориславських теренів.

3.1. Геологічні умови та корисні копалини Борислава та околиць

Територія Бориславської територіальної громади розташована на зчленуванні двох різних геологічних структур – Передкарпатського прогину (Борислав-Покутської внутрішньої зони) та складчастих Карпат (Берегової та Орівської скиб Скибової зони). З цими двома структурами пов'язані дві нафтогазоносні області – Передкарпатська та Складчастих Карпат, до яких приурочене Бориславське нафтогазоконденсатне родовище, що займає площу понад 30 км². За вуглеводневим складом нафти

3. ZASOBY NATURALNE

О rozwoju Borysławia zadecydowały warunki przyrodnicze i bogate zasoby. Malownicze krajobrazy, rzeźba pogórza, umiarkowanie ciepły klimat, duża bioróżnorodność, złoża minerałów przyciągały osadników, przyrodników, kusiły przedsiębiorców i przyjeźdźnych. Turyści i goście zakochują się w niepowtarzalnych krajobrazach od pierwszego wejrzenia, podziwiając bogactwo ziemi borysławskiej.

3.1. Warunki geologiczne i mineralne Borysławia i okolic

Terytorium wspólnoty terytorialnej Borysławia znajduje się na styku dwóch różnych struktur geologicznych – obniżenia przedkarpackiego (Borysławsko-Pokutcka strefa zewnętrzna) i Karpat Fałdowych (Berehova i Orivska skyb Skybovoyi). Z tymi dwiema strukturami połączone są dwa regiony ropoносne i gazonośne – Karpaty Przedkarpackie i Karpaty Fałdowe, do których zalicza się Borysławskie złożo kondensatu ropy i gazu o powierzchni ponad 30 km². Pod względem składu węglowodorowego ropa ze złoża bo-

Бориславського родовища відносять до класу метаново-нафтових і аналогічні до нафтинших родовищ Прикарпаття. В межах родовища нафти відрізняються за густиною та вмістом сірки, парафіну і смол.

Значні нафтопрояви, які близько підходили до поверхні, дозволили розпочати розробку родовища ще з середини XIX ст. криницями, а згодом – неглибокими свердловинами. Розбурювання родовища глибокими свердловинами розпочато 1886 року, а дорозвідка з невеликими перервами продовжується до сьогодні.

rystawskiego należy do klasy metanowo-naftowej i jest podobna do ropy ze złóż Podkarpacia. W obrębie jednego złoża ropa różni się gęstością i zawartością siarki, parafiny i żywic.

Znaczne złoża ropy naftowej blisko powierzchni, umożliwiły rozpoczęcie eksploatacji w połowie XIX wieku. Ropa była dostarczana przez studnie, a później przez płytkie odwierty. Wiercenie głębokich studni rozpoczęto w 1886 roku, a poszukiwania z małymi przerwami trwają do dziś.

Фото 8. Панорама «нафтового» Борислава 1920-х років.

Fot. 8. Panorama „naftowego” Borysławia 1920 rok.

Загальна кількість свердловин усіх категорій на Бориславському родовищі становить близько 2000. Натеперішній час видобуток ведеться за допомогою 263 свердловин. Розробку родовища проводить нафтогазовидобувне управління «Бориславнафтогаз».

Фото 9. Буріння нафтової свердловини.
Fot. 9. Prace wiertnicze przy szybie naftowym.

У Бориславі знаходиться також одне із найбільших у світі родовищ жильного озокериту (гірського воску), який утворюється в тріщинах внаслідок охолодження і окиснення парафінової нафти в приповерхневих умовах. Бориславський озокерит добували ще з середини XIX ст. і довгий час це родовище займало перше місце в світі з видобутку озокериту. Бориславське озокеритове

łączna liczba odwiertów wszystkich kategorii na złożu Borysław wynosi około 2000. Obecnie prowadzone jest wydobywanie z 263 odwiertów. Zagospodarowaniem złoża zajmuje się dział wydobywania ropy i gazu Boryslavnaftogaz.

Borysław posiada również jedno z największych na świecie złóż ozokerytu żyłkowego (wosku skalnego), który powstaje w szczelinach w wyniku chłodzenia i utleniania oleju parafinowego w warunkach przypowierzchniowych. Borysławski ozokeryt jest wydobywany od połowy XIX wieku. Przez długi czas złożo to zajmowało pierwsze miejsce na świecie pod względem wydobywania ozokerytu. Do 1994 r. borysławskie złożo było eksploatowane przez Borysławski Zakład Górnicztwa Rud na dwóch poziomach o głębokości 130 i 150 m.

Фото 10. Бориславський озокерит.
Fot. 10. Borysławski ozokeryt.

родовище до 1994 року експлуатовалося Бориславським рудоуправлінням підземним способом надвох горизонтах глибиною 130 і 150 м.

На території Бориславської МТГ відомі також поклади солей, гіпсу, менілітових сланців, будівельної сировини, які на даний час не розробляються.

3.2. Мінеральні води

Надра Бориславської громади багаті підземними водами – прісними і мінеральними, які залягають на глибинах від 100 до 1750 м, мають різний хімічний склад (хлоридно-натрієві, хлоридно-кальцієві, гідрокарбонатно-кальцієво-натрієві та ін.) та умови утворення.

Мінеральні води Бориславщини науково вивчаються з 1962 року, активно досліджувались та використовувались у 70–80-х роках минулого століття у місцевих санаторіях. У продажу в пляшках була мінеральна вода «Бориславська» з Бориславського родовища мінеральних вод із водозабором на схилі гори Городище (джерело № 3). Це лікувально-столова вода, слаболужна, із мінералізацією 0,5–0,7 г/дм³, за хімічним складом гідрокарбонатна натрієво-кальцієва.

Загалом на території Борислава розвідано 38 джерел та свердло-

Znane są również złoża soli, gipsu, łupków menilitowych i materiałów budowlanych na terenie Borysławskiej MCG, które obecnie nie są zagospodarowane.

3.2. Borysławskie wody mineralne

Podłoże gminy Borysław bogate jest w wody podziemne – słodkie i mineralne, znajdujące się na głębokości od 100 do 1750 m, różniące się składem chemicznym (chlorek sodu, chlorek wapnia, wodorowęglanowo-wapniowo-sodowy itp.) oraz warunkami powstawania.

Wody mineralne obwodu borysławskiego są badane naukowo od 1962 roku i były aktywnie wykorzystywane w latach 70. i 80. ubiegłego wieku w lokalnych sanatoriach. W sprzedaży była butelkowana woda mineralna „Borislawka” z borysławskich źródeł wód mineralnych z ujęciem wody na zboczu góry Horodyszcz (źródło nr 3). Jest to lecznicza woda stołowa, lekko zasadowa, o mineralizacji 0,5–0,7 g/dm³ i składzie chemicznym wodorowęglanu sodowo-wapniowego.

W sumie na terenie Borysławia zbadano 38 źródeł i studni. Wody mine-

вин. Мінеральні води Борислава належать до відомих типів «Нафтуся», «Миргородська», «Моршинські розсоли». Окрім цих типів знайдені та потребують подальшого вивчення унікальні підземні води, збагачені йодом та бромом.

Джерела мінеральних вод мають не тільки наукове чи бальнеологічне значення, але є і привабливим туристичним об'єктом.

Джерело № 4 – одне з найвідоміших джерел мінеральної води у Бориславі – має гідрокарбонатний натрієво-кальцієвий склад з мінералізацією 0,5–0,7 г/дм³ (типу «Нафтуся»). Ця вода застосовується при хронічних захворюваннях органів сечовидільної системи та жовчовивідних шляхів, хоча її часом вживають як питну воду через приємні смак і запах. Джерело знаходиться на вулиці Хвильового неподалік від будинку № 9.

Джерело № 5 – з водою гідрокарбонатно-хлоридно-кальцієво-натрієвого складу з мінералізацією 0,8 г/дм³. Ця вода використовується для зміцнення кісток, покращення травлення та покращення стану шкіри. Знаходиться на вулиці Джерельній біля будинку № 23.

На бориславських «висипах» витікає джерело мінеральної води типу «Нафтуся», а також «залізна вод», по-

ралне Борystawia належать до відомих типів «Нафтusia», «Myrhorodska», «Solanki morszyńskie». Oprócz tych rodzajów znaleziono unikalne wody podziemne wzbogacone w jod i brom, które wymagają dalszych badań.

Źródła wód mineralnych są ważne nie tylko z naukowego czy balneologicznego punktu widzenia, ale również stanowią atrakcję turystyczną.

Źródło nr 4 – jedno z najslawniejszych źródeł wód mineralnych w Borystawiu – ma skład sodowo-wapniowy o mineralizacji 0,5–0,7 g/dm³ (typ Naftusia). Wodę tę stosuje się przy przewlekłych chorobach narządów układu moczowego i dróg żółciowych, choć czasami stosuje się ją jako wodę pitną ze względu na przyjemny smak i zapach. Źródło znajduje się na ulicy Khvylovy, niedaleko budynku nr 9.

Źródło nr 5 – z wodą o składzie wodorowęglanowo-chlorkowo-wapniowo-sodowym o mineralizacji 0,8 g/dm³. Woda ta służy do wzmocnienia kości, poprawy trawienia i kondycji skóry. Znajduje się na ulicy Dzhe-relnaya w pobliżu budynku nr 23.

Z Borystawia płynie źródło wody mineralnej typu Naftusia, a także „wody żelaznej”, pomocnej w niedokrwistości i niedoboru żelaza. W pobliżu znajduje się słone jezioro.

Фото 11. Джерело №5 води типу «Нафтуса» у Бориславі.

Fot. 11. Źródło wody nr 5 typu „Naftusia” w Borysławiu.

Фото 12. Проект будівництва «Питної галереї» мінеральних вод у Бориславі.

Fot. 12. Projekt budowy „Pijalni” wód mineralnych w Borysławiu.

мічна при залізо-дефіцитній анемії. Поряд розташоване солоне озеро.

У 2000 роках в долині р. Тисьменки, лівої притоки Тисмениці, розвідане Мразницьке родовище природних столових вод, які виводяться свердловинами та розливаються під назвою «Трускавецька». За мінералізацією 0,25–0,9 г/л, вода слабкомінералізована гідрокарбонатна, сульфатно-гідрокарбонатна, хлоридно-гідрокарбонатна різного катіонного складу.

Потенціал мінеральних вод Борислава поки не використовується повною мірою, але дослідження продовжуються. На даний час розроблено проект спорудження «Питтєвої галереї» у Бориславі на вул. Транспортній із підведенням туди локальних мінеральних вод.

3.3. Ріки та водойми Бориславської МТГ

Особливою родзинкою краєвидів Бориславської МТГ є розгалужена мережа різноманітних водотоків.

Тисмениця – найбільша річка Борислава, права притока Бистриці Тисменицької басейну Дністра. Її витoki розташовані на північно-західних схилах гори Цюхів Діл (942 м), довжина – близько 49 км. Живиться ґрунтовими, талими

W 2000 roku w dolinie rzeki Tysmenki, lewego dopływu Tyśmienicy, odkryto mraznickie złożę naturalnej wody stołowej, która jest wydobywana ze studni i butelkowana pod nazwą „Truskawiecka”. Mineralizacja 0,25–0,9 g/l, woda jest nisko zmineralizowana, siarczano-wodorowęglanem oraz chlorkiem-wodorowęglanowym o różnym składzie kationowym.

Potencjał wód mineralnych Borysławia nie jest jeszcze w pełni wykorzystany, aczkolwiek badania ciągle trwają. Obecnie opracowany został projekt budowy Pijalni wód mineralnych w Borysławiu przy ul. Transportniy, która zaopatrywana będzie w lokalne wody mineralne.

3.3. RZEKI I ZBIORNIKI WODNE

Szczególną atrakcją krajobrazową Borysławskiej MTG jest rozległa sieć cieków wodnych.

Tyśmienica jest największą rzeką Borysławia, prawym dopływem Bystrzycy w dorzeczu Dniestru. Jej źródła znajdują się na północno-zachodnich zboczach góry Tsyukhiv Dil (942 m), jej długość wynosi około 49 km. Jest zasilana wodami ґруntowymi, roztopowymi i opadowymi,

і дощовими водами, має норовливий характер через весняні повені та літні і зимові паводки, коли підняття рівня води може сягати 3 м. До Борислава річка типово гірська, зі швидкою течією (1–2 м/с), порожиста, з кам'янистим дном та низкою невеличких водоспадів. Один з них можна спостерігати безпосередньо у місті, поруч з місцевою геологічною пам'яткою “Бориславський розріз палеогену”.

Вода Тисмениці в межах Борислава насичується солями, інколи на поверхні можна побачити плівку від витоків нафти та виходів озокериту, адже на початку розробки Бориславського родовища видобуток зі своєрідних колодязів проводили переважно вздовж цієї річки, про що свідчать залишки дерев'яних конструкцій, які часом вимиває вода.

Окрім річок та потічків на території розташовано близько 100 штучних ставів різного розміру, які створювались у різний час для різних потреб: як пожежні водойми, промислові збірники нафти, рекреаційні озера та ін.

Найбільшими водоймами Борислава є Мразницьке та Тустановецьке озера.

Мразницьке озеро – найчистіше і наймальовничіше. Воно дещо

co sprawia, iż w okresach letnich i zimowych jej poziom może wzrosnąć nawet o 3 m wysokości. Do Borysławia rzeka ma charakter typowo górski, o wartkim nurcie (1–2 m/s), ze skalistym dnem i kilkoma małymi wodospadami. Jeden z nich można zobaczyć w samym mieście, obok miejscowego pomnika geologicznego „Borislavsky odcinek paleogenu”.

Wody Tyśmienicy w obrębie Borysławia są nasyczone solami, czasem na powierzchni widać ślady wycieków ropy i wychodni ozokerytu, gdyż na początku rozwoju złoża borysławskiego eksploatację z odwiertów prowadzono głównie wzdłuż tej rzeki, o czym świadczą pozostałości drewnianych konstrukcji, które niekiedy są podmywane przez wodę.

Oprócz rzek i strumieni istnieje około 100 sztucznych stawów różnej wielkości, które powstały w różnym czasie w różnych celach: jako zbiorniki przeciwpożarowe, przemysłowe zbiorniki ropy naftowej, jeziora rekreacyjne itp.

Największymi zbiornikami wodnymi w Borysławiu są jeziora Mraznickie i Tustanowieckie.

Jezioro Mraznickie jest najczystsze i najbardziej malownicze. Jest nieco wydłużone, mierzy około 130 na 50 m, o głębokości do 4 m i jest popularnym

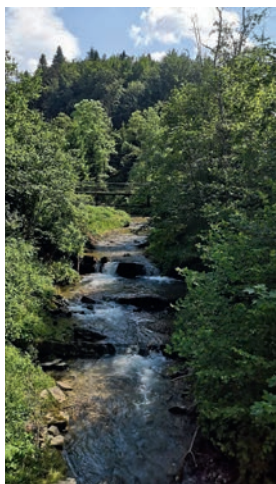

Фото 13. Тисмениця в межах Борислава.

Fot. 13. Rzeka Tyśmienica w Borysławiu.

Фото 14. Бориславський водоспад на р. Тисмениця.

Fot. 14. Wodospad Borysławski na rzece Tyśmienica.

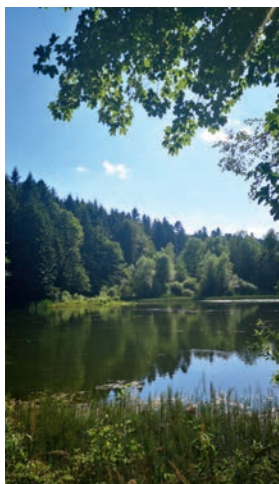

Фото 15. Мразницьке озеро.

Fot. 15. Jezioro Mrażnickie.

видовжене, розмірами близько 130 на 50 м, має глибину до 4 м і є популярним місцем відпочинку для місцевого населення та туристів. У лісопарковій зоні навколо озера можна насолодитись спілкуванням з природою, побачити і почути різноманітних птахів. Є можливість для риболовлі та обладнано зручні місця для пікніків.

Тустановецьке озеро – дуже популярне у 1960–1980 рр. місце пляжного відпочинку з обладнаними місцями для переодягання та вишкою для стрибків. Пізніше через активну забудову поблизу,

місцем wypoczynku dla mieszkańców i turystów. W lesie i parku wokół jeziora można cieszyć się naturą, zobaczyć i usłyszeć różne gatunki ptaków. Istnieje możliwość wędkowania i spędzenia czasu w formie pikniku.

Jezioro Tustanowieckie było bardzo popularnym miejscem rekreacji w latach 1960–1980, z przebiegalniami i wieżą do skoków. Później, w związku z realizowaną w pobliżu budową, jezioro zostało zanieczyszczone i straciło swoje walory rekreacyjne. Od 2020 roku podejmowane są działania mające na celu jego

озеро забруднилося і втратило своє рекреаційне значення. Із 2020 року проводять дії для його очищення; тепер зарослі зеленню береги та круглий острівцеві посередині надають йому мальовничості та затишності. На озеро щороку прилітають лебеді, багато диких качок та інших птахів. Велика кількість риби приваблює рибалок в усі пори року. Природне походження озера, сукупність видів рослин та тварин роблять його унікальним об'єктом на території Борислава.

oczyszczenie; obecnie brzegi porośnięte są zielenią, a okrągła wyspa pośrodku dodaje mu malowniczości i przytulności. Co roku nad jezioro przylatują łabędzie, liczne dzikie kaczki i inne ptaki. Duża ilość ryb przyciąga wędkarzy o każdej porze roku. Naturalne pochodzenie jeziora oraz różnorodność gatunków roślin i zwierząt sprawiają, że jest to wyjątkowe miejsce w Borysławiu.

Фото 16. Тустановецьке озеро.
Fot. 16. Jezioro Tustanowieckie.

3.4. Ліси Бориславської МТГ, гірські вершини

Дослідники припускають, що початкова лісопокрита площа цієї території перевищувала 97 %, а у верхів'ях Тисмениці та її приток лісові екосистеми займали навіть понад 99 % площі. Лісові ресурси вже з перших днів заселення території Борислава забезпечували основні життєві потреби мешканців: їжу, одяг, обігрів помешкань, будівельні матеріали, меблі, знаряддя побуту тощо. Лісові ягоди, гриби, горіхи були важливими продуктами харчування людини.

Сьогодні у південних і південно-західних околицях Борислава в основному збереглися природні ялицево-букові та буково-ялицеві ліси. Малопоширеними є винятково букові ліси, характерною особливістю яких є висока тінистість.

Лісами у Бориславській міській громаді заопікується Бориславське лісництво. У їхньому відомстві – два резервати: бука лісового площею 144 га та ялиці білої площею 101 га.

Сьогодні лісові та рослинні ресурси бориславської екосистеми продовжують мати широке промислове і побутове використання (будівництво, виготовлення меблів, заготівля дров, відгодівля тварин, збирання ягід, грибів, лікарських

3.4. Góry i lasy Borystawia

Badacze przyjmują, że pierwotne zalesienie obszaru przekraczało 97%, a w górnym biegu Tyśmienicy i jej dopływów ekosystemy leśne zajmowały nawet ponad 99% powierzchni. Od pierwszych dni osadnictwa na terenie Borystawia zasoby leśne zaspokajały podstawowe potrzeby mieszkańców: żywność, odzież, ogrzewanie mieszkań, materiały budowlane, meble, sprzęt gospodarstwa domowego itp. Dzikie jagody, grzyby i orzechy były ważnymi produktami żywnościowymi dla ludzi.

Dziś naturalne lasy jodłowo-bukowe zachowały się w większości na południowych i południowo-zachodnich obrzeżach Borystawia. Rzadkie są wyłącznie lasy bukowe, których cechą charakterystyczną jest duże zacienienie.

Leśnictwo Borystawskie opiekuje się lasami gminy miejskiej Borystaw. Zarządzają dwoma rezerwatami: bukowym o powierzchni 144 ha oraz jodłowym o powierzchni 101 ha.

Obecnie zasoby leśne i roślinne ekosystemu Borystawia mają nadal szerokie zastosowanie przemysłowe i domowe (budownictwo, produkcja mebli, pozyskiwanie drewna opałowego, karmienie zwierząt, zbieranie jagód, grzybów, roślin leczniczych, pszczelarstwo itp.). Borystawskie lasy

рослин, бджільництво тощо). Також бориславські ліси є основним водоохоронним, водорегулюючим, ландшафто- і кліматотвірним фактором.

Великий туристично-рекреаційний потенціал мають гірські вершини Цюхів та Томина гора, до яких прокладено туристичні пішохідні та веломаршрути.

Гора Цюхів (або Цюхів Діл чи Цюхів Верх) розташована за 11 км від Борислава, за 5 км від села Орів. Висота її—939,4 м. В рамках проекту «ВелоБескиди», який реалізовува-

ся również głównym czynnikiem ochrony wód i ich regulacji, krajobrazu i kształtowania klimatu.

Szczyty górskie Tsyukhiv i Tomyna Góra, do których wytyczono turystyczne szlaki piesze i rowerowe, mają ogromny potencjał turystyczny i rekreacyjny.

Góra Tsyukhiv (lub Tsyukhiv Dil lub Tsyukhiv Verkh) znajduje się 11 km od Borysławia, 5 km od wsi Oriv. Jej wysokość wynosi 939,4 m. W ramach projektu „VeloBeskydy”, który był realizowany przez gminy Borysław, Truskawiec i Skoliwa, na szczycie góry

Фото 17. Лісові насадження в районі Мразниця.

Fot. 17. Obszary leśne w rejonie Mrażnicy.

Фото 18. Ялицеві ліси дорогою з Борислава до Східниці.

Fot. 18. Lasy jodłowe na drodze z Borystawia do Schodnicy.

ли Бориславська, Трускавецька та Сколівська громади на цій вершині споруджена металева оглядова вежа висотою 15 м, звідки відкривається чудовий панорамний вид на околиці та найближчі населені пункти: Борислав, Трускавець, частково Дрогобич і Стрий. На горі Цюхів споруджена каплиця – і сам пагорб, і каплиця є популярними серед паломників.

Томина гора знаходиться за 5 км на південь від Борислава. Її вершина має висоту 816 метрів. Гора оточена красивими карпатськими лісами, які багаті на джерела. Назва гори пов'язана зі старовинним українським іменем Тома.

збудовано металову вежу widokową o wysokości 15 m, z której rozciąga się wspaniały widok na panoramę okolic i najbliższych miejscowości: Borystawia, Truskawca, częściowo Drohobycza i Stryja. Na Górze Tsyukhiv zbudowano kaplicę – zarówno samo wzgórze, jak i kaplica są popularne wśród turystów pielgrzymkowych.

Góra Tomyna znajduje się 5 km na południe od Borystawia. Jej szczyt ma wysokość 816 m. Górę otaczają piękne karpackie lasy bogate w źródła. Nazwa góry jest związana ze starożytną ukraińską nazwą Toma.

4. БОРИСЛАВСЬКА МТГ – ТЕРИТОРІЯ ДАВНЬОГО ІСТОРИЧНОГО ГІРНИЦТВА

4.1. Історія видобутку солі в Бориславській МТГ

4.1.1. Загальні історичні відомості про бориславський солевидобуток

Борислав є відомим передовсім завдяки своїй нафтовій історії, яка відобразилася в його сучасному слогані «Борислав – все почалося з нафти». Проте розвиток міста та історичне гірництво тут починалися саме з солі, яка здавна була важливим економічним ресурсом регіону.

Ще з часів першої згадки про Тустановичі та монастир Борислав у 1387 році українські землі були центром солевидобутку, солева-ріння та торгівлі сіллю, що лежали на великому соляному шляху. Навіть назва міста може бути пов'язана зі слов'янським словом «бористати», що означає «здобувати», що ймовірно вказує на його зв'язок зі солевидобувною галуззю.

Використання солоних джерел на території сучасного Борислава почалося ще у XIV ст. А вже у XVI ст. бориславська сіль була відома не тільки на території сучасної України, але й далеко за її межами.

4. BORYSLAWSKA MTG – OBSZAR DAWNEGO HISTORYCZNEGO GÓRNICTWA

4.1. Historia wydobywania soli w Borysławiu

4.1.1. Informacje historyczne o produkcji soli w Borysławiu

Borysław znany jest przede wszystkim ze swojej historii naftowej, co znajduje odzwierciedlenie w nowoczesnym sloganie „Borysław – wszystko zaczęło się od ropy”. Jednak rozwój miasta i historycznego górnictwa rozpoczął się tutaj właśnie od soli, która od dawna była ważnym zasobem gospodarczym regionu.

Od czasu pierwszej wzmianki o Tuśtanowiczach i klasztorze borysławskim w 1387 r. ziemie ukraińskie, leżące na wielkim szlaku solnym, były ośrodkiem produkcji soli, warzelnictwa i handlu solą. Nawet nazwę miasta można powiązać ze słowiańskim słowem „boristaty”, co oznacza „wydobywać”, co prawdopodobnie wskazuje na jego związek z przemysłem solnym.

Korzystanie ze źródeł solankowych na terenie współczesnego Borysławia rozpoczęło się w XIV wieku. Już w XVI w. borysławska sól znana była nie tylko na terenie współczesnej Ukrainy, ale także daleko

Фото 19. Видобуток солі на соляних промислах у Карпатському регіоні, XVI ст., гравюра.

Fot. 19. Wydobycie soli w kopalniach w rejonie Karpat, XVI w., rycina.

Саме в цей період розроблено технологію випарювання сировини та отримання солі, і Борислав став відомим центром солеваріння, в якому постійно продовжувався пошук нових солоних джерел.

Найдавніший солевидобуток на території сучасного Борислава проводився в селі Котів, яке було засноване у XV ст. та належало до маєтку Бірча, яким володів Ярош Матіяшович з гербом Гоздава, а згодом – інші шляхетні роди. З історичних джерел відомо, що сіль тут випарювали з солоних джерел у солеварнях, які називалися “банями”, через що село пізніше отримало назву Баня Котівська. В 1565 році тут існували дві криниці та чотири жупи, що належали до котівського

Фото 20. Видобуток солі, XVI ст., гравюра.

Fot. 20. Wydobycie soli, XVI w., rycina.

poza jej granicami. To właśnie w tym okresie rozwinęła się technologia wazwienia surowców i pozyskiwania soli, a Borysław stał się znanym ośrodkiem wydobycia soli, w którym nieustannie poszukiwano jej nowych źródeł.

Najstarsza produkcja soli na terytorium współczesnego Borysławia odbywała się we wsi Kotów, która została założona w XV wieku i należała do majątku Bircza, który był własnością Jarosza Matijasowicza herbu Gozdava, a później innych rodów szlacheckich. Ze źródeł historycznych wiadomo, że odparowywano tu sól ze słonych źródeł w warzelniach, które nazywano „łaźniami”, od których wieś otrzymała później nazwę Bani Kotoskiej. W 1565 r. istniały dwie studnie i cztery żupy należące do starosty

старостату, і на яких протягом усього року, крім жнив та великих свят, виробляли сіль, яку транспортували у бочках через Перемишль до Польщі, Литви, Угорщини, Румунії.

У XVI ст. на території самбірської економії знаходилося сім центрів солевидобутку: у Дрогобичі, Старій Солі, Модричах, Колпці, Нагуєвичах, Сприні та Бані Котівській (Котів). Серед них найбільшими

kotowskiego i przez cały rok, z wyjątkiem dożynek i większych świąt, produkowano sól, którą transportowano w beczkach przez Przemyśl do Polski, Litwy, Węgier i Rumunii.

W XVI wieku na terenie gospodarki samborskiej istniało siedem ośrodków produkcji soli: w Drohobyczu, Starej Soli, Modrychach, Kołpce, Nagujewiczach, Sprynie i Bani Kotowskiej (Kotiw). Wśród

Фото 21. Солеварня в Котові, XVI ст. З книги Земель Самбірщини.

Fot. 21. Żupy solne w Kotowie, XVI wiek. Z książki Ziemie Sambirszczyzny.

та найвагомішими були солеварні Старосільська, Дрогобицька та Котівська. За результатами перепису 1565 року перша з них складалася зі Старої Солі з передмістям та 5 селами, друга – з джерел солі, розташованих в Дрогобичі, Модричах та Колпці, а Котівська солеварня охоплювала виробництво, що зосереджувалося у Котові, Нагуєвичях та Ясениці. Шахту Стара Сіль іноді називали перемишльською, а котівську – самбірською.

З 1570 року село Котів увійшло до складу дрогибицького старостату. Відомо, що 1578 року польський король Стефан Баторій видав акт, у якому згадуються солоні джерела Борислава, зокрема його району Бани Котівської та надається дозвіл на їх експлуатацію. На території Дрогобицького староства сіль добували на королівських жупах, а також були 33 господарі, які мали власні варильні солі, і «бани сільські» в Модричах та Колпці. Добували розсоли із «вікон» (коли солоня вода збирається в озеро або відкрито витікає джерелом з-під землі) або з криниць.

З Дрогобицької та Котівської солеварень щорічно вивозили на збір перемишльський в середньому 12 000 бочок солі. Приблизно 256 бочок залишалися в жупах, як

них найбільше і найважливіше були варзельні солі Starosilska, Drohobycka i Kotowska. Według wyników spisu powszechnego z 1565 r. pierwsza z nich obejmowała Starą Solę wraz z przedmieściami i 5 wsiami, druga to źródła solne zlokalizowane w Drohobyczu, Modrychach i Kołpce, a warzelnia kotowska obejmowała produkcję skoncentrowaną w Kotowie, Nagujewiczach i Jaseni- ca. Kopalnię Stara Sil nazywano czasem kopalnią Przemyśl, a kopalnię Kotów – kopalnią Sambor.

Od 1570 r. wieś Kotów była częścią starostwa drohobyckiego. Wiadomo, że w 1578 roku król Stefan Batory wydał akt wymieniający solanki Borysławia, a zwłaszcza w jego dzielnicy Bani Kotivska i udzielający pozwolenia na ich eksploatację. Na terenie starostwa drohobyckiego sól wydobywano w folwarkach królewskich, było też 33 właścicieli, którzy mieli własne sole kuchenne i „kąpiele wiejskie” w Modrychach i Kołpce. Solankę wydobywano z „okienek” (kiedy słona woda zbiera się w jeziorze lub swobodnie wypływa ze źródła z ziemi) lub ze studni.

Z warzelnii Drohobyckiej i Kotowskiej do magazynów przemysłowych eksportowano rocznie średnio 12 000 baryłek soli. Około 256 beczek pozostało w żupach jako zapłata za pracę

плата за роботу та на господарські потреби солеварів.

4.1.2. Технологія давнього видобутку солі

В історичних джерелах XVIII ст. зазначають, що на той час вздовж Карпатських гір експлуатували 133 соляні джерела. Про давність розробки цих джерел свідчать назви місцевих населених пунктів – Баня Котівська, Стара Сіль, Стара Ропа, Солонське, Солянуватка, Солонське, Солець, Ясениця-Сільна. Видобута сіль не тільки забезпечувала потреби місцевого населення, а з часів давньоруської держави була предметом торгівлі. На початку XVI ст. селянам та міщанам було дозволено за відповідну плату варити сіль, у XVIII ст. вже були солеварні, що належали багатим власникам, а також королівські солеварні, тобто державні.

Дослідники припускають, що на початках солоня вода просто виступала на поверхню землі, згодом для видобутку ропи довелось копати криниці, щоразу збільшуючи їх глибину. Наступним етапом розвитку цього промислу вже було застосування технічних засобів.

Прості за конструкцією, невеликі за розмірами соляні криниці (наприклад, одна із Котівських кри-

ї на potrzeby gospodarcze warzelni-ków.

4.1.2. Historia technologii wydobycia soli

W źródłach historycznych XVIII w. należy zauważyć, że w tym czasie eksploatowano 133 solanki wzdłuż Karpat. O starożytności rozwoju tych źródeł świadczą nazwy miejscowych osad – Banja Kotowska, Stara Sił, Stara Ropa, Solonske, Solyanuvatka, Solonske, Solets, Yasenytsia-Solna.

Фото 22. Методи добування солі в Середньовіччі. Музей К. Шептицького, Львів.

Fot. 22. Metody pozyskiwania soli w średniowieczu. Muzeum K. Szeptyckiego, Lwów.

Фото 23. Вигляд давнього криничного солевидобутку.

Fot. 23. Starożytna studnia solna.

ниць мала розміри 2,21 x 2,13 м) використовувалися солеварними виробництвами найчастіше. З «вікон», джерел, криниць добували солону воду («сировицю», «росіл») мішками з волових шкір – «кошамми». Для цього використовували ручні коловороти або кінні керати (у середині XVII ст. в с. Котів керат приводили в рух волами). Соляну ропу виливали у посудини для виварювання солі, які називали панвами або черунами.

Використовувалися панви різних розмірів – довжиною 4–7 м, відповідно шириною 2–5 м та висотою 20–30 см. Якщо вони знаходились на більшій відстані від криниць, то добуту ропу виливали в дерев'яні

Видобувана сіль не тільки задовольняла потреби місцевої люду, але од часів старозытного па́нства руського була предметом handлу. На початку XVI століття хлопцям і мешчанам волно было варzyć сіль за оплатą, в XVIII століття істніали już варзельні належåće до богатых влåщциели, а также варзельні крõлевские, czyli па́нствове.

Badacze zakładają, że на початку слона вода по prostu wyptywała на powierzchnię ziemi, później w celu wydobywania ropy trzeba było kopać studnie, za każdym razem zwiększając ich głębokość. Kolejnym etapem rozwoju tej branży było wykorzystanie środków technicznych.

Proste w konstrukcji, niewielkich rozmiarów studnie solne (np. jedna ze studni Kotiv miała wymiary 2,21 x 2,13 m) były najczęściej wykorzystywane przez warzelnie soli. Z „okien”, źródeł, studni wydobywano słoną wodę („serum”, „solanka”) workami ze skór wołowych – „koszami”. Używano dotego ręcznych kół lub kieratów ciągniętych przez konie (w połowie XVII wieku we wsi Kotiv kierat był wprawiany w ruch przez woły). Słoną wodę wlewano do naczyń do gotowania soli, które nazywano panvas lub cherunami.

Używano rondli różnej wielkości: 4–7 m długości, 2–5 m szerokości

ринви чи корита, якими вона текла до панв. Згодом стали застосовувати систему дерев'яних труб для подачі розсолів до місця виварювання. Соляну воду доставляли до виробничих приміщень – так званих «веж», де розташовувалися посудини для виварювання. Зазвичай, вежі – це будівлі стовпової конструкції з дощаними стінами під дво- чи чотирисхилим дахом, покритим драницями або гонтою. Саме тут на відкритому вогні у панвах виварювали соляну ропу в одному чи кількох приміщеннях, а поруч розташовували тимчасові склади солі. При більших вежах робили піддашся для возів, на які вантажили сіль в негоду. В інвентарних книгах XVIII ст. читаємо про солеварні споруди великих розмірів з більшою кількістю посудин для виварювання солі, з великою каддю для сировиці, коморою для зберігання готової солі, кімнатою писаря та майстернею, де виготовляли бочки для солі. Криниць для видобутку було менше ніж веж, оскільки одна криниця могла забезпечити сировиною для виварювання кілька веж. Від якості сировини в криниці (чи достатньою була в ній концентрація солі) залежав процес виробництва. Часто використовували спосіб зба-

и 20–30 cm wysokości. Jeśli znajdowały się w większej odległości od studni, uzyskaną solankę wlewano do drewnianych rynien lub koryt, przez które spływała ona do garnków. Później system drewnianych rur doprowadzał solankę do miejsca warzenia. Słoną wodę dostarczano do pomieszczeń produkcyjnych – tzw. „wież”, w których się znajdowały naczynia do gotowania. Zazwyczaj wieże są budynkami o konstrukcji słupowej z drewnianymi ścianami pod dachem dwu- lub czterospadowym pokrytym szalunkiem lub gontem. To tutaj gotowano solankę na otwartym ogniu w panwiach, w jednym lub kilku pomieszczeniach, a w pobliżu znajdowały się tymczasowe magazyny soli. Przy większych wieżach były dachy na wózki, na które ładowano sól przy złej pogodzie. W księgach inwentarzowych z XVIII w. czytamy o dużych warzelniach soli z większą liczbą naczyń do warzenia soli, z dużą kadzielnicą na surowce, magazynem do przechowywania gotowej soli, pokojem pisarza i warsztatem, w którym wykonywano solne beczki. Studni górniczych było mniej niż wież, gdyż jedna studnia mogła zaopatrywać kilka wież w surowce do warzenia. Proces produkcji zależał od jakości surowca w odwiercie (wy-

гачення розсолу, коли сировицю з меншим вмістом солі переливали за допомогою коловороту в криницю з насиченішими покладами солі, де вона ставала більш солоною і придатною до виварювання.

Для збільшення насиченості соляної води з малою концентрацією солі її виливали в бочки і витримували в них кілька тижнів. Потім зливали верхній шар води, а із сировиці, що залишилась, виварювали сіль. За процесом виварювання солі на відкритому вогні постійно стежив «зварич», помішуючи ропу, аби сіль не пригорала. Цей робітник був відповідальним за дотримання технології процесу солеваріння.

Взимку на виварювання однієї панви витрачалося часу на одну третину більше, ніж влітку. Відповідно, зимове виварювання соляної ропи було більш затратним і за часом, і за кількістю використаних дров. З описів солеварень відомо, що якщо влітку на виробництво солі із сировиці з великою концентрацією солі йшло три підводи дров, то взимку випалювали 4–5 підвод дров, зокрема частину дров витрачали ще і на освітлення у нічний час.

Продуктивність виварювання солі залежала не тільки від якості

starczające stężenie soli). Często stosowano metodę wzbogacania solanki, kiedy surowce o mniejszej zawartości soli wlewano za pomocą koła obrotowego do studni z bogatszymi pokładami soli, gdzie stawała się ona bardziej słona i nadawała się do gotowania.

Aby zwiększyć nasycenie słonej wody o niskim stężeniu soli, wlewano ją do beczek i przechowywano w nich przez kilka tygodni. Następnie odsączano górną warstwę wody, a pozostały surowiec wykorzystywano do zagotowania soli. Proces gotowania soli na otwartym ogniu był stale monitorowany, mieszając solankę, aby zapobiec jej przypaleniu. Pracownik był odpowiedzialny za obserwację technologii procesu produkcji soli.

Zimą zagotowanie jednej panwy trwało jedną trzecią dłużej niż latem. W związku z tym zimowe gotowanie solanki było bardziej czasochłonne i kosztowne, jak i zużywano więcej drewna opałowego. Z opisów warszelnian wiadomo, że jeśli latem zużyto trzy ładunki drewna opałowego do wytworzenia soli z surowców o wysokim stężeniu soli, to zimą spalano 4–5 ładunków drewna opałowego, a część drewna opałowego służyła również do oświetlenia w nocy.

Wydajność wrzenia soli zależała nie tylko od jakości „surowca” (wy-

Фото 24. Середньовічні солеварні, зварич.

Fot. 24. Średniowieczne warzelnie soli, kucharz.

Фото 25. Видобуток соляного розсолу з криниці.

Fot. 25. Wydobywanie solanki ze studni.

«сировиці» (добутого розсолу), але й від температурних умов та стану посудин для виварювання – панв. З інвентарних описів 1753 року відомо, що нова металева панва солеварні у с. Котів видавала від 31 до 37 бочок солі на тиждень, за цей час її заливали сировицею 12–13 разів. За 40 тижнів виварювали 480 панв, з яких вироблялось понад 16 тисяч бочок – практично це й був річний показник. Значно гіршою була продуктивність старих посудин.

Історичні документи дають інформацію про собівартість видобутку солі прикарпатських солеварень. Витрати на виробництво однієї бочки становили 24 гроші (15 – на дрова, 3 – на бочку, 2 – зварику, 1,5 – працівникові, що наливав і виливав сировицю, 1,5 – погоничу волів або коней та 1 грош писареві). Реалізували бочку за злотий і один грош, а отже, прибуток з неї становив 12 грошів.

Виробництво дрібної вивареної солі, яку вантажили у бочки здебільшого для транспортування на продаж за межі Галичини, було найбільш поширеним, а тому вежі, відповідно, називали «бочковими».

Частина солеварних веж спеціалізувалась на виробництві «топок» солі – виварену сіль зсипали у дерев'яні форми у вигляді зрізаного

tworzonej solanki), ale także od warunków temperaturowych i stanu naczyń warzelnych – panwi. Z akt inwentarzowych z 1753 roku wiadomo, że nowa metalowa panew warzelni soli we wsi Kotów produkowała od 31 do 37 beczek soli tygodniowo, w tym czasie była napełniana surowcem 12–13 razy. W ciągu 40 tygodni uwarzono 480 panwi, z których wyprodukowano ponad 16 000 baryłek – była to praktycznie roczna produkcja.

Dokumenty historyczne dostarczają informacji o kosztach produkcji soli w karpaccich warzelniach. Koszt wytworzenia jednej beczki wynosił 24 grosze (15 groszy za drewno opałowe, 3 grosze za beczkę, 2 grosze za spawacza, 1,5 grosza za robotnika, który nalewał i przesypywał surowce, 1,5 grosza za poganiacza wołów lub koni, a 1 grosz za skrybę). Beczkę sprzedawano za 1 złoty i 1 grosz, więc zysk z niej wynosił 12 groszy.

Najpowszechniejsza była produkcja drobnej soli gotowanej, którą ładowano do beczek głównie w celu wywozu na sprzedaż poza Galicję, dlatego też wieże nazywano „becz-kami”.

Niektóre z warzelni specjalizowały się w produkcji „pieców” solnych – gotowaną sól wsypywano do drewnianych form w kształcie ściętego

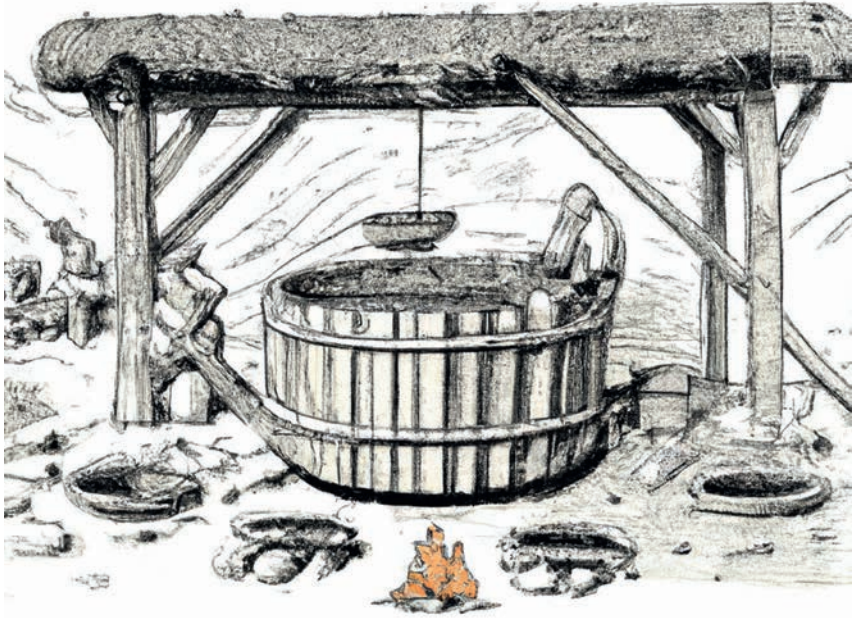

Фото 26. Випарювання солі на вогні.
Fot. 26. Odparowanie soli w ogniu.

конуса. Набиваючи сіль в топки, робітники стежили за рівномірністю наповнення форм, щоб при всиханні сіль не кришилася і топка солі мала встановлену вагу 1 кг. Крім цього трудомісткого процесу не менш відповідальним було висушування солі в дерев'яних формах біля вогню, а потім – у спеціальних сушарнях, які могли бути різної величини. Вже в документах XVI ст. є згадки про такі топки, і виробництво їх тривало майже до XX ст. Прикарпатські солевари масово виробляли сіль у цій розповсюдженій

стоżка. W czasie wsypywania soli do pieców robotnicy pilnowali równomierności napełnienia form, aby sól nie kruszyła się podczas wysychania, a piec solny miał ustawioną wagę 1 kg. Oprócz tego czasochłonnego procesu równie ważne było suszenie soli w drewnianych formach przy ognisku, a następnie w specjalnych suszarniach, które mogły mieć różne rozmiary. Już w dokumentach z XVI w. istnieją wzmianki o takich piecach, a ich produkcja trwała niemal do XX wieku. Karpaccy górnicy produkowali masowo sól w tej sze-

формі для продажу на внутрішньому ринку.

Для населення краю солеварний промисел був одним з основних занять. Крім тих працівників, які були безпосередньо зайняті на виробництві солі – зваричі, формувальники, кератники, що добували (тягнули) сировицю, тут ще працювали ковалі, бондарі, люди, які перевозили сіль на склади та інші допоміжні робітники.

4.1.3. Відомі бориславські солеварні XVI-XIX ст. Котівська солеварня

Котів (Баня Котівська) – старовинне селище, яке тепер є мікрорайоном Борислава, у минулому – відоме місце видобутку солі, де

роко rozpowszechnionej postaci do sprzedaży na rynku krajowym.

Dla ludności regionu solowarstwo było jednym z głównych zajęć. Oprócz robotników, którzy byli bezpośrednio zatrudnieni przy produkcji soli, pracowali tu także spawacze, formierze, keratnicy wydobywający (wyrrywający) surowce, kowale, bednarze, osoby dowożące sól do magazynów i inni pomocnicy.

4.1.3. Słynne boryslawskie warzelnie soli z XVI–XIX wieku Żupy kotowskie

Kotów (Bania Kotowska) to starożytna wieś, która obecnie jest dzielnicą Borysławia, a w przeszłości było to znane miejsce produkcji soli,

Фото 27. Борислав і Баня Котівська на мапі фон Міра, 1779 р.

Fot. 27. Boryslaw i Bania Kotowska na mapie von Miega, 1779 r.

існували дві промислові солеварні. Перша з них діяла з XVI ст. і була розташована на сучасній вулиці Івана Франка. Її будівля була вкрита гонтом, а соляна вода для виварювання бралась з великої соляної криниці в місці під назвою «Соляна вода». Вода проходила через систему дерев'яних каналів, які вели до спеціальних резервуарів, де відбувалось випарювання води та збирання солі.

Друга котівська солеварня була заснована в XVII ст. в підніжжі гори Раточин поруч з сучасною вулицею Лисенка. У ній використовувались спеціальні великі плити-панви, на яких відбувалося випарювання води, що була набрана з тієї ж криниці «Соляна вода». Воду нагрівали на вогнищі, що забезпечувало швидке її випарювання та видобуток більшої кількості солі. Друга солеварня в Бані Котівській належала родині Жупних, яка мала значний вплив на економічний розвиток міста та околиць.

Обидві солеварні забезпечували місцевих жителів та мешканців сусідніх міст і сіл сіллю, а також передавали сіль до збірника в Перемишлі. Проте, на початку XIX століття, із зростанням інших регіональних

gdzie znajdowały się dwie warzelnie przemysłowe. Pierwsza z nich funkcjonowała od XVI wieku i znajdowała się przy ulicy Iwana Franki. Jej budynek pokryty był gontem, a słoń wodę do warzenia czerpano z dużej studni solankowej w miejscu zwanym „Słona Woda”. Woda przepływała przez system drewnianych kanałów, które prowadziły do specjalnych zbiorników, gdzie odparowywano wodę i gromadzono sól.

Друга warzelnia kotowska powstała w XVII wieku u podnóża Góry Ratoczyn obok krętej ulicy Łysenki. Stosowano w niej specjalne duże wazy, na których odbywało się odparowywanie wody, która była pobierana z tej samej studni „Woda słona”. Wodę ogrzewano na palenisku, co zapewniało jej szybkie odparowanie i wydobycie większej ilości soli. Druga warzelnia soli w Bani Kotowskiej należała do rodziny Żupnych, która miała znaczący wpływ na rozwój gospodarczy miasta i jego okolic.

Обі warzelnie zaopatrywały w sól okolicznych mieszkańców, a także dostarczały sól do punktu skupu w Przemysłu. Jednak na początku XIX wieku, wraz z rozwojem innych regionalnych gałęzi przemysłu produkcji soli, w tym w Drohobyczu, przemysł solny

Wykaz okien surowicznych w królewstwach czerwonoruskich:

ziemia	miejscowość	źródło przydzielone do żupy lub starostwa	r. 1565		r. 1570	
			liczba okien	F. I i II str.	liczba okien	F. VII str.
P O D K A R P A C I A	Sól	ż. solska	3	II 10	3	312
	Kotów	w 1565 r. ż. kotowska w 1570 r. ż. drohobycka	2	II 49	—	313 321 325
	Jasienica		1	II 50	1	} 325
	Nahojowice	1	I 294 II 50	1		
	Drohobycz	ż. drohobycka	3	I 201 212 II 38	3	326
	Modrycz		1	II 40	1	321
	Kolpiec	starostwo drohobyckie	1	II 44	1	321 324
	Solec		1	I 203	2	241
	Truskawiec	starostwo drohobyckie	1 (?)	I 209	1 (?)	242
	Staniła		1	I 206	1	243
	Uliczno		2	I 212	1	245
	Stebnik		1 (?)	I 222	1+1	246
lwowska	Dolina	ż. dolińska	2+1	II 67 70	.	173
sanocka	Tyrawa Solna	st. sanockie	1	II 265	.	.
H A L I C K A	Markowa	starostwo halickie	1 (?)	} I 59	.	.
	Mołojtkowa		1 (?)		.	.
	Weleźnica		1 (?)		.	.
	Maniów		1 (?)		.	.
	Kalusz	st. śniatyńskie	3	I 85	3	165
	Ryków		1 (?)	I 29	.	.

Фото 28. Котівська солеварня у витязі з реєстру соляних криниць Прикарпаття, XVI ст.

Fot. 28. Kotowska warzelnia z rejestru studni solnych Podkarpacia, XVI st.

Rezerwa i y gotowych Licnic dzy ktore dowzali do Pak
 K. M. P. Starawemskiego do h. Jana in Anno 1686

Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	4670	
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	230	
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	600	
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	124	
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	279	23 23
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	943	6
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	450	
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	120	
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	2844	4
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	1200	
Wszystkie Licnic gotowych i niedozych do Podczepka według konie P. Starawemskiego	176	

Фото 29. Котівська солеварня в реєстрах XVII ст.

Fot. 29. Żupy kotowskie w metrykach z XVII w.

промислів виробництва солі, в тому числі в Дрогобичі, соляний промисел в Котіві (Бані Котівській) зупинився.

Тустановецька солеварня

В селищі Тустановичі (тепер мікрорайон Борислава) недалеко від річки Лошань під горою Маєстра біля сучасної вулиці Тустановецької розташовувалася Тустановецька солеварня, яка була важливим джерелом солі для Галичини до початку XIX століття. Будівля солеварні мала типову для того часу архітектуру та знаходилась поряд з криницею з солоною водою. Зовнішній вигляд солеварні був досить простим – як покрівельний матеріал використовувався дерев'яний гонт, а дерево, з якого будували солеварню, вимо-

в Kotowie (Bana Kotowska) przestał istnieć.

Tustanowiecka warzelnia soli

We wsi Tustanowicze (obecnie dzielnica Borysławia) w pobliżu rzeki Łozan pod Górą Magistrą w pobliżu dzisiejszej ulicy Tustanovetska znajdowała się Tustanowiecka Żupa Solna, która do początku XIX wieku była ważnym źródłem soli dla Galicji. Budynek warzelnii miał typową dla tamtych czasów architekturę i znajdował się obok studni solankowej. Zewnętrzna część warzelnii była dość prosta – jako pokrycia dachowego używano drewnianych gontów, a drewno, z którego zbudowano warzelnię, było

Фото 30. Тустановичі на мапі фон Міра, 1779 р.

Fot. 30. Tustanowicze na mapie von Miega, 1779 r.

чували в нафті, щоб забезпечити стійкість до соляної ерозії.

Солеварня в Тустановичах працювала за принципом середньовічної мануфактури. Вся сіль вироблялася шляхом випарювання в спеціальних панвах, за які сплачувався податок безпосередньо до королівської казни. Окрім соляних джерел, солеварня використовувала також соляну ропу (солений розсіл з-під землі), яка вистоювалась в спеціальних ємностях.

Кожна панва Тустановецької солеварні мала своє маркування від короля. Сіль з Тустановецької солеварні використовували не лише в Галичині, а й при королівському дворі, а також як валюту у часи середньовіччя.

nasączone olejem, aby zapewnić odporność na erozję solną.

Warzelnia w Tustanowiczach działała na zasadzie średniowiecznej manufaktury. Cała sól produkowana była przez odparowywanie w specjalnych panwiach, za które odprowadzano podatek bezpośrednio do skarbu królewskiego. Oprócz źródeł soli w warzelniach wykorzystywano również solankę (sól z gruntu), którą przechowywano w specjalnych pojemnikach.

Każda patelnia tustanowieckiej warzelnii miała swoje własne oznaczenie od króla. Sól z tustanowieckiej warzelnii była używana nie tylko w Galicji, ale także na dworze królewskim i jako środek płatniczy w średniowieczu.

Солеварня у Ясениці-Сільній

У середньовічній Польщі на землях Галицького князівства працювало кілька королівських солеварень та соляних шахт. Серед них – і королівська солеварня у Ясениці (тепер Ясениці-Сільній – населений пункт сучасної Бориславської МТГ), де розсіл видобували з глибини майже 40 метрів. У 1566 р. солевидобутоку Ясениці налічував 36 панв для виварювання солі.

Після приєднання Галичини до Австро-Угорщини 1867 року кількість панв значно зменшилась. В незначних обсягах солеваріння продовжилось в часи Першої світової війни. У 1920-х роках були збудовані кілька дрібних при-

Żupy solne w Jasienicy-Solnej

W średniowiecznej Polsce na ziemiach Księstwa Galicji działało kilka królewskich warzeln i kopalń soli. Wśród nich znajduje się królewska warzelnia soli w Jasienicy (obecnie Jasenica-Silnaja – osada dzisiejszej Borystawskiej MTC), gdzie wydobywano solankę z głębokości prawie 40 metrów. W 1566 r. warzelnia soli w Jasienicy posiadała 36 kotłów do warzenia soli.

Po przyłączeniu Galicji do Austro-Węgier w 1867 r. liczba panwi znacznie zmalała. W małych ilościach produkcję soli kontynuowano podczas pierwszej wojny światowej. W latach dwudziestych XX wieku zbudowano kilka małych prywatnych warzel-

Фото 31. Ясениця-Сільна на мапі фон Міра, 1779 р.
Fot. 31. Jasienica-Solna na mapie von Miega, 1779 r.

ватних солеварень, але до 1950-х років соляна промисловість в селі припинилась.

Сьогодні в Ясениці-Сільній відомі кілька джерел з високою концентрацією солі та одна соляна криниця, яка є пам'яткою соляної історії селища.

Солевидобуток поблизу Уріжа

В селі Уріж солеварні не було, проте місцеві жителі були активними виробниками солі – вони добували сіль з двох джерел, які знаходились між селами Нагуєвичі та Уріж і продавали її на Уріжському базарі, що розташовувався в центрі села. Базар передовсім був відомий своїми ремісничими майстернями та кова-

ни солі, але в latach pięćdziesiątych przemysł solny we wsi ustał.

Obecnie w Jasienicy-Solnej znanych jest kilka źródeł o wysokim stężeniu soli i jedna studnia solna, która jest pomnikiem solnej historii wsi.

Produkcja soli w pobliżu Uriża

We wsi Uriż nie było warzelni soli, ale lokalni mieszkańcy byli aktywnymi producentami soli – wydobywali sól z dwóch źródeł położonych między wsiami Naguyevychi i Uriż i sprzedawali ją na rynku w Uriżu, położonym w centrum wsi. Bazar znany był przede wszystkim z warsztatów rzemieślniczych i kowali, a tutaj można było kupić

Фото 32. Уріж та Винники на мапі фон Міра, 1779 р.

Fot. 32. Uriż i Winniki na mapie von Miega, 1779 r.

лями, та тут можна було купити чи продати сіль із сусідніх солеварень, а також дерев'яні та металеві інструменти для солевидобутку.

4.2. Історія видобутку нафти на території Бориславської МТГ

В Бориславі – одному з перших нафтових центрів світу – вже більше як півтора сторіччя добувають цю корисну копалину. За цей час нафтовий видобуток не припинявся ні на день. В історії нафтового Борислава були різні етапи піднесення та кілька кризових періодів.

Перший бурхливий етап був пов'язаний з видобутком поверх-

lub sprzedać sól z pobliskich warzelni, a także drewniane i metalowe narzędzia do produkcji soli.

4.2. Historia wydobywania ropy naftowej na terenie Boryslawskiej Wspólnoty Terytorialnej

W Boryslawiu, jednym z pierwszych ośrodków naftowych na świecie, ten użyteczny minerał wydobywany jest od ponad półtora wieku. W tym czasie wydobywanie ropy nie ustało ani na jeden dzień. W historii miasta naftowego Boryslawia były różne etapy rozkwitu i kilka okresów kryzysów.

Pierwszy szybki etap związany był z wydobywaniem ropy na powierzch-

Фото 33. Нафтова копанка, XIX ст.

Fot. 33. Szyb naftowy, XIX w.

невої нафти (до 200 м) простими способами. Він продовжувався близько 30 років і його закінчення припадає на 70–80-ті роки XIX ст. Після досить стабільного і тривалого видобутку почався катастрофічний спад. Здавалося, що настав кінець нафтової слави родовища. Але у 1872 р. відкрито нові поклади у сусідній Східниці (7–10 км на південь від Борислава), де з року в рік нафтовидобуток зростав. У 1896 р. Східницький промисел вже давав 150 тис. тонн нафти в рік і нафта нового родовища перекрила катастрофічну нестачу у Бориславі.

Згодом розпочалася новітня історія нафтовидобутку в Бориславі. У 1895 р. свердловиною Раточин-5 вперше відкрито нафту у бориславському пісковнику на глибині близько 800 м. В кінці XIX ст. загальний видобуток нафти у Бориславі стабілізувався на рівні 280 тис. тонн в рік. 26 червня 1902 р. у свердловині «Файлер-1», що на Потоці (ділянка у Бориславі) з глибини 807 м одержано 350–400 тонн нафти на добу! Нечуваний успіх цієї свердловини заохотив інших підприємців до поглиблення своїх свердловин.

Постійне збільшення нафтовидобутку, яке не вміли гальмувати як технічно, так і організаційно, відсутність збірників-резервуа-

ніє (до 200 м) простими методами. Trwał on około 30 lat i zakończył się w latach 70. i 80. XIX wieku. Po dość stabilnej i wieloletniej produkcji rozpoczął się katastrofalny upadek. Wydawało się, że nadszedł koniec świetności pola naftowego. Jednak w 1872 r. odkryto nowe złoża w pobliskiej Schodnicy (7–10 km na południe od Borystawia), gdzie z roku na rok wzrastało wydobywanie ropy. W 1896 r. wydobywało już 150 000 ton ropy rocznie, a ropa z nowego złoża pokrywała katastrofalny niedobór w Borystawiu.

Następnie rozpoczęła się najnowszą historią wydobywania ropy naftowej w Borystawiu. W 1895 r. odwiertem Ratochyn-5 po raz pierwszy odkryto ropę naftową w piaskowcu borystawskim na głębokości około 800 m. Pod koniec XIX wieku całkowite wydobywanie ropy w Borystawiu ustabilizowało się na poziomie 280 tys. ton rocznie. 26 czerwca 1902 r. wydobywano 350–400 ton ropy dziennie z głębokości 807 m w odwiercie „Filer-1” położonym na Potoku (stanowisko w Borystawiu)! Bezprecedensowy sukces tego odwiertu zachęcił innych przedsiębiorców do pogłębiania swoich.

Stały wzrost wydobywania ropy naftowej, którego nie można było zahamować zarówno technicznie, jak i organizacyjnie, brak kolektorów

рів для її зберігання, змушувало промисловців видобути нафту негайно продавати, що привело до зменшення попиту на неї, до кризи надпродукції 1903–1909 рр. Надлишкову нафту зберігали у спеціально викопаних земельних ямах. Такі земляні «доли» місткістю 10 тис. кубометрів, заповнені водою, ще й тепер можна побачити в Бориславі і його околицях.

zbiornikowych do jej magazynowania, zmusił przemysłowców do natychmiastowej sprzedaży wydobytej ropy, co doprowadziło do spadku popytu na nią, do kryzysu nadprodukcji lat 1903–1909. Nadwyżki ropy magazynowano w specjalnie wykopanych dołach ziemnych. Takie ziemne „doły” o pojemności 10 000 metrów sześciennych, wypełnione wodą, można jeszcze spotkać w Borystawiu i okolicach.

Фото 34. Свердловина Ойл-Сіті, 1908 рік. Фото Вільгельма Русса.
Fot. 34. Kopalnia Oil City, 1908 r. Zdjęcie Wilhelma Russa.

Нафта, яка не вмiщувалася в резервуарах, розливалася по полях, потрапляла в ріки, знищуючи всю рослинність, рибу, птаство. Екологічна катастрофа сягнула найвищого рівня 13 червня 1908 року

Ropa, która nie mieściła się w zbiornikach, rozlewała się po polach, przedostawała się do rzek, niszcząc całą roślinność, ryby i ptactwo. Katastrofa ekologiczna osiągnęła swój najwyższy poziom 13 czerwca 1908 r.

внаслідок рекордного видобутку нафти свердловиною «Ойл-сіті»—3000 тонн на добу. Потоки нафти з цієї свердловини досягли Дністра і забруднили його на великому відрізку. Тільки 17 червня всю нафту зі свердловини зуміли скерувати у спеціально викопані земляні резервуари. Четвертого липня від удару блискавки свердловина загорілася, і пожежу, яка продовжувалася 21 добу, було видно навіть за 50 км.

за справу рекордowej produkcji ropy naftowej przez szyb Oil City – 3000 ton dziennie. Wypływy ropy z tego odwiertu docierały do Dniestru i zanieczyszczały go na długim odcinku. Dopiero 17 czerwca udało się skierować całą ropę ze studni do specjalnie wykopanych glinianych zbiorników. 4 lipca od uderzenia pioruna w studni wybuchł pożar, który trwał 21 dni i był widoczny nawet z odległości 50 km.

Фото 35. Панорама Борислава, 1910-ті рр.

Fot. 35. Panorama Borysławia, 1910 r.

Видобуток нафти у Бориславі збільшувався з 520 тис. тонн у 1902 р. до 1718 тис. тонн у 1908 р. і 1964 тис. тонн у 1909 р. Для надлишків будували металеві резервуари. У цьому ж році почалося спорудження найбільшого на той час нафтоперероб-

Produkcja ropy naftowej w Borysławiu wzrosła z 520 000 ton w 1902 r. do 1 718 000 ton w 1908 r. i 1 964 000 ton w 1909 r. Na nadwyżki zbudowano metalowe zbiorniki. W tym samym roku w Drohobyczu rozpoczęto budowę największej wówczas rafinerii

ного заводу у Дрогобичі. Всі ці заходи, а також природне зниження продуктивності свердловин дало можливість припинити кризу.

Перша світова війна з її потребами пального, не дивлячись на по-

ropy naftowej. Wszystkie te działania, a także naturalny spadek wydajności odwiertów pozwoliły wyjść z kryzysu.

Pierwsza wojna światowa z jej potrzebami paliwowymi, mimo wy-

Фото 36. Либаки на Тисмениці в районі Мразниці, початок 1920-их рр.

Fot. 36. Łybaki nad Tyśmienicą w pow. mrażnickim, początek lat 20. XX w.

літичні і військові події, особливо не вплинула на роботу промислу. У 1916 р. видобуто 860 тис. тонн нафти. У наступні роки видобуток дещо знижувався, але це не викликало поважних занепокоєнь. На наступному етапі, що продовжувався до 40-х років, ситуація в Бориславі і його околицях стабі-

darzeń polityczno-wojskowych, nie wpłynęła szczególnie na pracę przemysłu. W 1916 roku wyprodukowano 860 000 ton ropy. W kolejnych latach produkcja nieco spadła, ale nie budziło to większych obaw. W kolejnym etapie, trwającym do lat 40. XX w., sytuacja w Borystawiu i okolicach ustabilizowała się. Borystaw-

Фото 37. Панорама Борислава, 1920-ті рр. Фото Вільгельма Русса.

Fot. 37. Panorama Borysławia, lata 20. XX w., fot. Vilhelm Russ.

лізувалася. Бориславська нафта відіграла величезну роль у зростанні економіки польської держави.

Початок другої світової війни вніс зміни в роботу нафтопромислу, особливо вплинула на нього націоналізація приватної власності всіх компаній. 22 червня 1941 р. – початок німецько-радянської війни відзначився руйнацією відступаючими радянськими військами нафтового промислу міста. Досить

ска ropa odegrała ogromną rolę w rozwoju gospodarki państwa polskiego.

Początek II wojny światowej przyniósł zmiany w przemyśle naftowym, zwłaszcza nacjonalizację własności prywatnej wszystkich firm. 22 czerwca 1941 r. – początek wojny niemiecko-sowieckiej zaznaczył się zniszczeniem miejskiego przemysłu naftowego przez wycofujące się wojska radzieckie. Wystarczy przy-

Фото 38. Панорама міста з гори Городище, кінець 1930-их рр.

Fot. 38. Panorama miasta z Góry Horodyszcz, koniec lat 30. XX w.

згадати ніч на 27 червня 1941 року, коли в місті горіло близько 1000 дерев'яних нафтових веж.

Після війни розпочався новий етап нафтового Борислава. Було проведено значні геолого-пошукові роботи. Спершу був відкритий потужний поклад Бориславського піднасуву, а згодом – нове родовище в Орові і Уличному, що на віддалі до 20 км від міста. Поняття «Бориславське родовище» замі-

помніть собіє noc 27 czerwca 1941 r., kiedy w mieście spłonęło około 1000 drewnianych wież olejowych.

Po wojnie rozpoczął się nowy etap Borysławia naftowego. Przeprowadzono znaczne prace geologiczno-poszukiwawcze. Najpierw odkryto potężne złożę podsupresji borysławskiej, a później nowe złożę w Orowie i Ulychnie, oddalonych od miasta do 20 km. Pojęcie „pola borysławskiego” zostaje zastąpione pojęciem

нюється на поняття «родовища Бориславського нафтопромислового району». Видобуток нафти зростає з 207 тис. тонн у 1960 р. до 486 тис. тонн у 1967 р. Але настає 1971 р., який знаменується раптовим спадом нафтовидобутку. Нові родовища виявилися не такими потужними як Бориславське. І хоча було ще відкриття Новосхідницького, Заводівського та інших менших родовищ, після деяких періодів стабілізації нафтовидобуток в районі поступово знижується. У 1986 р. він складає 281 тис. тонн, у 1988 р. – 255 тис. тонн, у 1991 р. – 204 тис. тонн.

За всю історію видобутку нафти на родовищі пробурено понад 1700 свердловин, 1147 свердловин відносяться до ліквідованих, біля 60 свердловин – пошукових і розвідувальних. Станом на 01.01.2020 р. з родовища відібрано 33002 тис. т нафти, 12992 млн м³ розчиненого газу, 3 млн м³ вільного газу і 1 тис. т конденсату.

На даний час проводиться уточнення геологічної будови та оцінка величин запасів нафти, газу та конденсату покладів Бориславського родовища на підставі всього комплексу доступної інформації, і створення основи для складання технологічної схеми подальшої розробки родовища.

„pola borystawskiego okręgu wydobycia ropy naftowej”. Produkcja ropy wzrasta z 207 000 ton w 1960 r. do 486 000 ton w 1967 r. Ale nadchodzi rok 1971, który charakteryzuje się nagłym spadkiem produkcji ropy. Nowe złoża okazały się nie tak potężne jak Borystawskie. I choć wciąż odkrywano nowe złoża takie jak: Nowoskidnycki, Zawodowski i inne mniejsze, to po pewnych okresach stabilizacji wydobycie ropy na tym obszarze stopniowo spada. W 1986 r. było to 281 tys. ton, w 1988 r. – 255 tys. ton, a w 1991 r. – 204 tys. ton.

W całej historii wydobycia ropy na złożu wykonano ponad 1700 odwiertów, 1147 odwiertów do likwidacji ok. 60 odwiertów – poszukiwawczo-rozpoznawczych. Według stanu na 1 stycznia 2020 r. ze złoża wydobyto 33 002 tys. ton ropy, 12 992 mln m³ gazu rozpuszczonego, 3 mln m³ gazu swobodnego oraz 1 tys. ton kondensatu.

Obecnie na podstawie całego zakresu dostępnych informacji wyjaśniana jest budowa geologiczna i szacowanie zasobów ropy naftowej, gazu i kondensatu złoża Borystaw oraz opracowywana jest podstawa do przygotowania technologicznego planu dalszego rozwoju złoża.

5. НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ БОРИСЛАВСЬКОЇ МТГ

Бориславська міська територіальна громада знаходиться у Дрогобицькому районі Львівської області в Україні. Утворена 12 червня 2020 року. Складається з семи населених пунктів: одного міста – Борислав та шести сіл: Попелі, Уріж, Винники, Мокряни, Підмонастирок та Ясениця-Сільна. Площа Бориславської міської громади становить 161,8 км², а населення складає 39 526 осіб.

5. Miejscowości wchodzące w skład Borysławskiej Wspólnoty Terytorialnej

Miejscowa wspólnota terytorialna Borysławia znajduje się w rejonie drohobyckim obwodu lwowskiego na Ukrainie. Utworzony 12 czerwca 2020 r. składa się z siedmiu osad: jednego miasta – Borysław – i sześciu wsi: Popeli, Uriż, Winniki, Mokryani, Podmonastyrok i Jasienica-Solna. Powierzchnia gminy miejskiej Borysławia wynosi 161,8 km², a liczba ludności wynosi 39 526 osób.

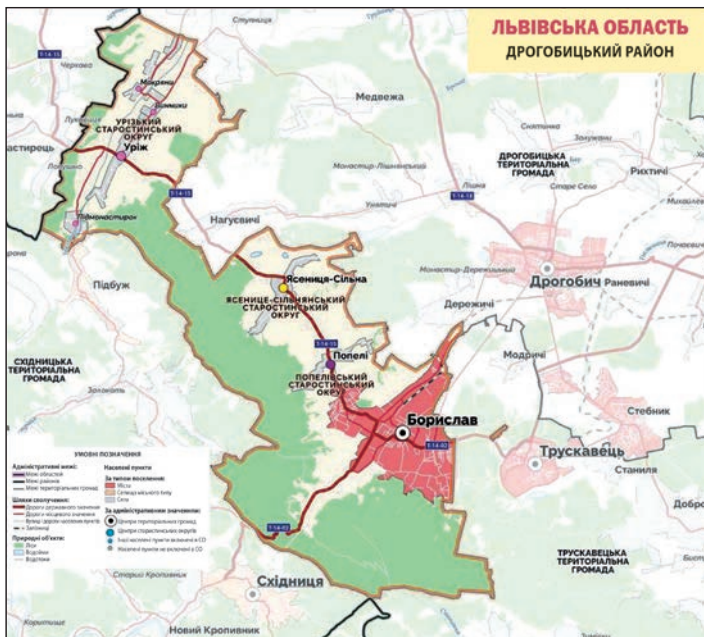

Фото 39. Карта Бориславської міської територіальної громади.

Fot. 39. Mapa miejskiej wspólnoty terytorialnej Borysławia.

5.1. Борислав

Сучасне місто Борислав на Дрогобиччині виникло в результаті об'єднання у 1930 році колишніх п'яти сіл: Борислава (з присілками Потік Верхній, Потік Нижній, Раточин, Тернавка), Бані Котівської (раніше Ратична Котів), Тустанович (з присілками Буковиця, Волянка, Дуброва, Загарайці, Понерла та Хатки), Губич та Мразниці (з присілком Городище). У 1931 році на мапі з'явився «Великий Борислав», а офіційно міські права для Борислава були затверджені розпорядженням Міністерства внутрішніх справ Польщі від 26 липня 1933 року.

Історія цих населених пунктів, що виникли вздовж міжнародних торгових шляхів (Соляний шлях з Прикарпаття в Європу, а також

5.1. Borysław

Współczesne miasto Borysław w rejonie drohobyckim powstało w wyniku połączenia wsi: Borysława (z osadami Potik Wierchnij, Potik Niżny, Ratoczyn, Ternawka), Bani Kotiwska (dawniej Raticzna Kotiw), Tustanowych (z wsiami Bukowica, Wolyanka, Dubrowa, Zagarajce, Ponerla i Chatki), Gubycz i Mrażnica (z wsią Horodyszczce). W 1931 roku na mapie pojawił się „Wielki Borysław”, a oficjalne prawa miejskie dla Borysławia zostały zatwierdzone zarządzeniem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych RP z dnia 26 lipca 1933 roku.

Historia tych osad, które powstały wzdłuż międzynarodowych szlaków handlowych (Szlaku Solnego z Karpat do Europy, a także jednej

Фото 40. Печатка об'єднаного Борислава (5 веж – 5 сіл).

Fot. 40. Pieczęć zjednoczonego Borysławia (5 wież – 5 wsi).

одне з відгалужень Євразійського Шовкового шляху) сягає періоду XII-XV століть.

Перша писемна згадка про Борислав – у грамоті польської королеви Ядвіги від 19 березня 1387 року про дарування села Тустановичі разом з монастирем, що називався Борислав, двом братам – Юркові і Ананію Доброславицям. На початку XVI ст. Борислав був відомий як центр солеваріння. У містечку було три криниці-копанки з солоною водою, що знаходилися в підніжжі гори Городище. Тут виварювали сіль, яку потім везли не лише до Львова, але й в Литву, Румунію та Угорщину. В інвентарі Самбірських соляних жуп 1558 року згадуються села Борислав і Мразниця (Boryslaw et Mraznycza) у власності шляхтичів Попелів. У 1772 році після першого поділу Речі Посполитої, Борислав став частиною держави Габсбургів.

В середині XIX століття розпочинається новий етап у історії Борислава. Відкриття у 1853 році промисловцем Робертом Домсом Бориславського родовища озокериту сприяло розвитку міста та привернуло до нього увагу підприємців з усього світу. Саме бориславський озокерит використано для ізолювання першого в світі Трансатлан-

z odnóg Eurazjatyckiego Jedwabnego Szlaku), sięga XII–XV wieku.

Pierwsza pisemna wzmianka o Borysławiu znajduje się w akcie królowej polskiej Jadwigi z dnia 19 marca 1387 r. o nadaniu wsi Tustanowicze wraz z klasztorem zwanym Borysławem dwóm braciom – Jurkowi i Ananii Dobrosławiczom. Na początku XVI wieku Borysław znany był jako ośrodek produkcji soli. W mieście znajdowały się trzy studnie-wykopy ze słoną wodą, położone u podnóża Góry Horodyszczce. Warzono tu sól, którą wywożono nie tylko do Lwowa, ale także na Litwę, do Rumunii i na Węgry. W inwentarzu powiatów solnych samborskich z 1558 r. wymienione są wsie Borysław i Mraznycza (Boryslaw et Mraznycza) należące do szlachty papieskiej. W 1772 r., po pierwszym podziale Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Borysław znalazł się w państwie Habsburgów.

W połowie XIX wieku rozpoczął się nowy etap w historii Borysławia. Odkrycie Borysławskiego złoża ozokeritu przez przemysłowca Roberta Domsa w 1853 r. przyczyniło się do rozwoju miasta i przyciągnęło uwagę przedsiębiorców z całego świata. To właśnie Borysławski ozokerit posłużył do zaizolowania pierwszego na świecie transatlantyckiego kabla telegraficznego, ułożonego z Irlandii do USA.

Фото 41. Нафтовий верстат-гойдалка у міському парку Борислава.

Fot. 41. Kíwon w parku miejskim w Borysławiu.

тичного телеграфного кабелю, прокладеного з Ірландії до США.

У 1860-х роках Борислав став епіцентром «нафтової лихоманки». Його почали називати «Галицькою Каліфорнією». В 1859 році у селі було побудовано першу нафтоперегонну установку, а вже в 1860 році тут діяли сотні примітивних колодязів-копанок, з яких черпали кип'ячку (нафтову ропу). У грудні 1872 року до Борислава прокладено гілку Дністрянської залізниці, яка поєднала його зі столицею імперії – Віднем. Промислова розробка бориславського нафтового родовища розпочалася

W latach 60. XIX wieku Borysław stał się epicentrum „gorączki naftowej”. Zaczęto go nazywać „Galicyjską Kalifornią”. W 1859 r. zbudowano we wsi pierwszą rafinerię ropy naftowej, a już w 1860 r. istniały setki prymitywnych studni-kopalni, z których czerpano wrzącą wodę (ropę naftową). W grudniu 1872 r. do Borysławia doprowadzono odnogę kolei naddniestrzańskiej, która połączyła go ze stolicą cesarstwa – Wiedniem. Przemysłowy rozwój Borysławskiego pola naftowego rozpoczął się w latach 60. XX wieku i osiągnął swój szczyt w 1909 r. (5% światowej produkcji ropy).

у 60-х роках XIX ст. і досягла апогею 1909 року (становила 5% світового видобутку нафти).

Після Другої світової війни Борислав продовжував розвиватися як промисловий центр заходу України. Помітне місце серед промислових підприємств міста посідав Бориславський хімічний завод. У 1958 році в Бориславі була введена в дію фабрика взуття. В 1962 була відкрита фабрика штучних волокон, у 1964 – фарфоровий завод, а в 1975 році – нафтопереробний комбінат. У 1991 році Борислав став містом обласного підпорядкування у незалежній Україні, а в 2020 – центром Бориславської міської територіальної громади.

5.1.1. Баня Котівська (мікрорайон міста)

Колишнє село Баня Котівська є північно-західною околицею Борислава, розташоване над річкою Раточиною, межує з селом Попелі. Перша згадка про село Котів датується 1515 роком. Здавна в околицях Борислава були відомі соляні джерела, а сіль випарювали у солеварнях, які називалися «банями». Існує переказ, що у 1578 році король Стефан Баторій особисто відвідав Баню Котівську і уклав угоду про купівлю солі для Кракова. Баня

Po drugiej wojnie światowej Borysław nadal rozwijał się jako ośrodek przemysłowy zachodniej Ukrainy. Poczesne miejsce wśród przedsiębiorstw przemysłowych miasta zajmowały Borysławskie Zakłady Chemiczne. W 1958 r. uruchomiono w Borysławiu fabrykę obuwia. W 1962 r. uruchomiono fabrykę włókien sztucznych, w 1964 r. fabrykę porcelany, a w 1975 r. rafinerię ropy naftowej. W 1991 r. Borysław stał się miastem podporządkowania regionalnego w niepodległej Ukrainie, a w 2020 r. stał się ośrodkiem miejskiej wspólnoty terytorialnej Borysławia.

5.1.1. Bania Kotowska (dzielnica miasta)

Dawna wieś Banja Kotowska to północno-zachodnie przedmieście Borysławia, położone nad rzeką Ratozczyna, na granicy wsi Popeli. Pierwsza wzmianka o wsi Kotów pochodzi z 1515 roku. Solankowe źródła w okolicach Borysławia znane były od dawna, a odparowywanie soli odbywało się w warzelniach, które nazywano „kąpielami”. Istnieje legenda, że w 1578 roku król Stefan Batory osobiście odwiedził Banię Kotowską i zawarł umowę na zakup

Фото 42. Вали на Бані Котівській біля колишньої солеварні.

Fot. 42. Wały przy Baniach Kotowskich w pobliżu dawnej warzelni.

Котівська разом з Дрогобицькою та Старосільською солеварнями стало однією з найбільших у Галичині. Як показує Інвентар самбірських жуп 1558 року на котівській жупі було 3 великих і 9 малих панв (залізних посудин для виварювання солі). Котівська жупа швидко розвивалася. 1565 року там було вже 2 соляні отвори, а продукція солі зросла до 8325 бочок проти 5839 бочок 1558 року. На території Бані Котівської діяло впродовж багатьох років 3 солеварні, які не збереглися до нашого часу.

Історія мікрорайону Бани Котівська також пов'язана з розвитком

solі dla Krakowa. Bania Kotowska wraz z warzelniami Drohobycką i Starosilską stała się jedną z największych w Galicji. Jak wynika z inwentarza żupu samborskiego z 1558 r., w żupie kotowskim znajdowały się 3 duże i 9 małych kotłów (żelazne naczynia do wrzenia soli). Rejon kotowski rozwijał się szybko. W 1565 roku były tam już 2 solniska, a produkcja soli wzrosła do 8325 baryłek wobec 5839 baryłek w 1558 roku. Przez wiele lat na terenie Bani Kotowskiej działały 3 warzelnie soli, które nie zachowały się do naszych czasów.

Historia osiedla Bania Kotowska związana jest również z rozwojem

нафтовидобувної промисловості в регіоні. У 20-х роках минулого століття на цих теренах розроблялося багато нафтових свердловин та було збудовано резервуари для зберігання нафти.

przemysłu naftowego w regionie. W latach 20. ubiegłego wieku na tych terenach powstało wiele szybów oraz zbudowano zbiorniki magazynowe na ropę.

Фото 43. Храм Різдва Пресвятої Богородиці на Бані Котівській..

Fot. 43. Cerkiew Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Bani Kotowskiej.

5.1.2. Губичі (мікрорайон міста)

Колишнє село Губичі розташовувалося на відстані 8 км від Дрогобича. Губичі межували з Бориславом на півдні, селами Баня Котівська та Попелі – на південному заході, Дерезичами з присілком Романівкою – на заході, Монастирем Дерезицьким – на південному сході, лісом Тептюж та селом Модричі – на

5.1.2. Gubichy (dzielnica miasta)

Dawna wieś Gubichy znajdowała się w odległości 8 km od Drohobycza. Gubichy graniczyły z Boryslawiem na południu, wsiami Bania Kotowska i Popeli na południowym zachodzie, Dereżycze ze wsią Romaniwka na zachodzie, klasztorem Dereżycki na południowym wschodzie, lasem Teptiuz i wsią Modrycze na pół-

ква, яка знаходилась на горішньому кінці. Парафія в Губичах також володіла «дочірніми» церквами в селах Дерезичі та Монастирі Дерезицькому. У селі була Читальня Просвіти, де діяв аматорський гурток, який періодично проводив виставки. Також була польська читальня. Губичі мали 4-класну народну школу. Крім того, у селі працювали дві кузні, дві харчові крамниці, паровий тартак у Горішніх Губичах, уряд збірної громади й поліційна станиця.

5.1.3. Мразниця (мікрорайон міста)

Сучасний мікрорайон Борислава Мразниця займає південну частину міста. Назва поселення Мразниця має кілька пояснень щодо її походження. Одна з легенд повідомляє, що коли з південного напрямку повівав теплий вітер взимку, монах одного з бориславських монастирів, дивлячись на ліси Мразниці, сповіщував монастирську братію про зниження морозу, який спускався донизу, «мраз-ниця». Інша легенда повідомляє, що місцеві жителі змашували осі своїх возів сумішшю болота та ропи, що дали їм назву «мразь». Ще одна цікава легенда пов'язана з надтисменицькими ярами, з яких витікала схожа на дьоготь

który znajdował się w górnej części wsi. Parafia w Gubiczach posiadała także cerkwie we wsiach Dereżycze i klasztor Dereżycki. We wsi istniała Czytelnia Oświecenia, przy której działało kółko amatorskie, które cyklicznie urządzało wystawy. Była też czytelnia polska. Gubichy posiadały czteroklasową szkołę ludową. Ponadto we wsi było dwóch kowali, dwa sklepy spożywcze, tartak parowy w Gorisznych Gubiczach, kolektywny samorząd gminny i posterunek policji.

5.1.3. Mrażnica (dzielnica miasta)

Nowoczesna dzielnica Borysława Mrażnica zajmuje południową część miasta. Nazwa osady Mrażnica ma kilka wyjaśnień dotyczących jej pochodzenia. Jedna z legend głosi, że gdy w zimie wiał ciepły wiatr z południa, mnich jednego z klasztorów borysławskich, patrząc na lasy mrażnicke, zawiadomił braci klasztornych o spadku mrozu, który schodził w dół, „Mraz-nytsy”. Inna legenda głosi, że okoliczni mieszkańcy smarowali osie swoich wozów mieszkanką błota i ropy, co nadało im nazwę „mraz”. Inna ciekawa legenda związana jest z wąwozami Nadtismenitsa, z których wypływała czarna, przypominająca smołę ropa, której miejscowi używali jako smaru do smarowania wozów. Olej

чорна ропа, що використовувалася місцевими жителями як мазь для змащування своїх возів. Ця ропа, яка отримала назву «мазниця», використовувалася для змащування возів. Саме ця «чорна олія» також могла дати назву селу.

На території Мразниці існувало давнє поселення-городище. В акті від 1525 року про розмежування сіл Тустановичі і Губичі гора, що розділяла їх, названа «Сторожньою», що свідчить про її оборонне значення в минулому.

За переказами село Мразниця засноване в XVI – на початку XVII століть. Селяни займалися рільництвом, тваринництвом, солеварінням із ропи з соляних джерел. Відтоді відомо про вихід нафти на поверхню у багатьох місцях. До 1692 р. належить перший опис

ten, zwany był „smarownicą”. To właśnie ten „czarny olej” mógł również nadać nazwę wsi.

Na terytorium Mrażnicy znajdowała się dawna osada-fort. W akcie z 1525 r. o rozgraniczeniu wsi Tustanowicze i Gubicze oddzielająca je góra została nazwana „Storożna”, co świadczy o jej znaczeniu obronnym w przeszłości.

Według legendy wieś Mrażnica została założona w XVI w. – na początku XVII wieku. Chłopi zajmowali się rolnictwem, hodowlą zwierząt, wytwarzaniem soli ze źródeł solankowych. Od tego czasu ropa wydostawała się na powierzchnię w wielu miejscach. Pierwszy opis Mrażnicy, zawarty w aktach rewizji ziemi przemyskiej, pochodzi z 1692 r. Wówczas wieś należała do rodziny Popelów.

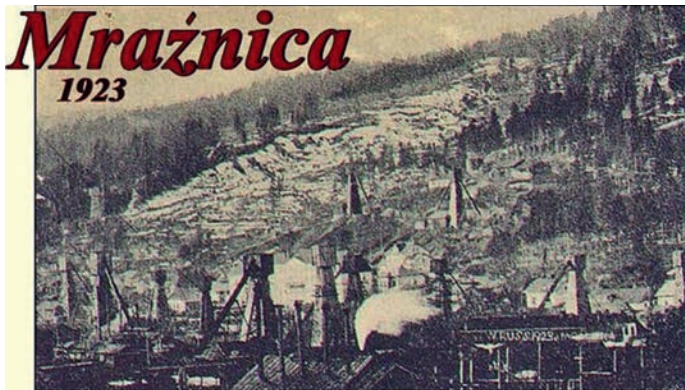

Фото 46. Панорама «нафтової» Мразниці, 1923 р.

Fot. 46. Panorama „naftowej” Mrażnicy, 1923 r.

Мразниці, що міститься в актах ревізії Перемиської землі. Тоді село належало родині Попелів.

В другій половині XIX століття на території села відкрито велике родовище нафти. На початку XX століття у Мразниці діяли паровий тартак, нафтопереробний завод – рафінерія, фабрика свічок. У червні 1926 року 26 нафтових свердловин Мразниці дали понад 13 тис. тонн нафти.

В селі було два храми – церква Успіння Пресвятої Богородиці (збудована у 1835) та костел Царя Ісуса Христа (збудований у 1928–1934). В 1907 році було відкрито читальню “Просвіти”. Діяли осередки товариств та організацій “Союз Українок”, “Сільський господар”, “Пласт”, “Сокіл”.

В другій половині XIX wieku na terenie wsi odkryto duże złożo ropy naftowej. Na początku XX w. w Mrażnicy funkcjonował tartak parowy, rafineria ropy naftowej oraz fabryka świec. W czerwcu 1926 r. z 26 szybów naftowych w Mrażnicy wydobywano ponad 13 000 ton ropy.

We wsi znajdowały się dwa kościoły – Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (zbudowany w 1835 r.) i kościół Jezusa Chrystusa Króla (zbudowany w latach 1928–1934). W 1907 r. uruchomiono czytelnię „Oświecenie”. Działały filie towarzystw i organizacji „Ukraiński Związek Kobiet”, „Silsky Gospod”, „Płast”, „Sokół”.

Фото 47. Панорама на Мразницю та гору Бухів.

Fot. 47. Panorama Mrażnicy i Buchowa.

5.1.4. Тустановичі (мікрорайон міста)

Село Тустановичі знаходилося на відстані 9 км на південний захід від Дрогобича. На південному кінці села протікає ріка Тисмениця, яка пливе на захід до Мразниці. В західній частині села протікає права притока Тисмениці – Понерлянка. Тустановичі лежать біля підніжжя двох гір – Буківця (Буковиці) й Брудини.

5.1.4. Tustanowicze (dzielnica miasta)

Wieś Tustanowicze znajdowała się 9 km na południowy zachód od Drohobycza. Na południowym krańcu wsi płynie rzeka Tyśmienica, która zmierza na zachód do Mrażnicy. W zachodniej części wsi płynie prawy dopływ Tyśmienicy – Ponerlanka. Tustanowicze leżą u podnóża dwóch gór – Bukowca (Bukowic) i Bрудyny.

Фото 48. Панорама Тустановичів із видом на гірськолижний комплекс «Буковиця».

Fot. 48. Panorama Tustanowicz z widokiem na kompleks narciarski Bukowica.

Наприкінці XVII ст. село належало 13 шляхтичам, було 74 хати, млин, корчма, жупа. Це підтверджують акти ревізії Перемиської землі 1692 року. Також вказується:

Pod koniec XVII wieku wieś należała do 13 szlachciców, znajdowały się w niej 74 domy, młyn, karczma, sala wiejska. Potwierdzają to akty rewizji ziemi przemyskiej z 1692 r.

«Жупа є в селі, при якій різних халуп вісімнадцять». В 1772 році Галичина попала під владу Австрійської монархії. Встановивши державну монополію на виробництво солі, австрійський уряд забрав у державну казну Тустановицьку домінію, до якої й належала солеварня та понад 5300 моргів земельних угідь (1 морг = 0,57 га).

В результаті першого поділу Польщі Галичина виявилась відірваною від більшої частини українських земель – Волині, Правобережної України, а також Молдавії і польських територій, які протягом довгого часу були головними споживачами солі. В зв'язку з цим, а також з метою економії палива (солеварні споживали велику кількість дров) австрійський уряд протягом 1773–1799 рр. заклав 49 солеварень, в тому числі і тустановицьку, яка перестала діяти в 1786 році.

На території Тустанович знаходилося чимало нафтових свердловин.

Парафія храму Преображення Господнього згадується вже у 1507 році, проте, імовірно, з'явилась вона раніше. Бориславська і Тустановицька парохії згадуються також 1515 та 1589 рр. Попередня дерев'яна церква була збудована у 1745 році. Ще одна церква – Пе-

Wskazano również: „We wsi jest dzielnica, która ma osiemnaście różnych szafasów”. W 1772 r. Galicja znalazła się pod panowaniem monarchii austriackiej. Ustanowiwszy państwowy monopol na produkcję soli, rząd austriacki przejął od skarbu państwa dominium tustanowickie, w skład którego wchodziły warzelnie soli i ponad 5300 morgów ziemi (1 morga = 0,57 ha).

W wyniku pierwszego rozbioru Polski Galicja została oddzielona od większości ziem ukraińskich – Wołyń, Prawobrzeżnej Ukrainy, a także Mołdawii i ziem polskich, które przez długi czas były głównymi konsumentami soli. W związku z tym, a także w celu oszczędności opału (warzelnie zużywały duże ilości drewna opałowego), rząd austriacki w latach 1773–1799 zamknął 49 warzeln, w tym warzelnię tustanowiecką, która przestała działać w 1786 roku.

Na terenie Tustanowicz znajdowało się wiele szybów naftowych.

Kościół parafialny Przemienienia Pańskiego wzmiankowany jest już w 1507 r., ale prawdopodobnie pojawił się wcześniej. W 1515 i 1589 r. wzmiankowane są także parafie Borysław i Tustanov. Poprzedni drewniany kościół wybudowano w 1745 r. Kolejną świątynią jest Kościół pw. Przeniesienia Relikwii św. Mikołaja, który znaj-

ренесення мощей святого Миколая, розташована на території цвинтаря. Перша відома церква, дерев'яна, була збудована у 1720 р. У 1899–1900 рр. зведено нову, дерев'яну, тризрубну, одноверху.

duje się na terenie cmentarza. Pierwszy znany kościół drewniany powstał w 1720 r. W latach 1899–1900 wybudowano nową, drewnianą, trzykondygnacyjną, parterową kościół.

Фото 49. Храм Преображення Господнього в Тустановичах, 1908 р. побудови.

Fot. 49. Kościół Przemienienia Pańskiego w Tustanowiczach, zbudowany w 1908 r.

В ХХ столітті у Тустановичах діяв Народний Дім, де зосередилися різноманітні організації, такі як Союз Українок, «Просвіта», гурток «Рідна Школа», Пласт та хор.

5.2. Попелі

Село Попелі – найбільший населений пункт Бориславської МТГ після Борислава. Село займає площу 48,9 км². За легендою Попелі засновано ще в ХІІ ст. із назвою Котовець. Назва ця походила від однойменної річки, що протікає вздовж села.

W XX w. w Tustanowiczach działał Dom Ludowy, w którym skupiały się różne organizacje, m.in. Związek Kobiet Ukraińskich, „Proswita”, Koło „Szkoły Rodzimej”, Płast i chór.

5.2. Popeli

Wieś Popeli jest największą po Borystawiu osadą Borysławskiej MTG. Wieś zajmuje powierzchnię 48,9 km². Według legendy Popeli zostało założone w XII wieku pod nazwą Kotowiec, która pochodzi od przepływającej przez wieś rzeki o tej samej nazwie.

Фото 50. Панорама с. Попелі.

Fot. 50. Panorama wsi Popeli.

Перша письмова згадка про Попелі датується 21 липня 1427 року, коли польський король Владислав Ягайло надав Грицькові і Тишкові Попелям та їхнім нащадкам пустку над рікою Ратичною для заснування села за умови служби чотирма лучниками на добрих конях.

Pierwsza pisemna wzmianka o Popeli pochodzi z 21 lipca 1427 r., kiedy to król Polski Władysław Jagiełło nadał Hryckowi i Tyszce Popielom i ich potomkom nieużytki nad rzeką Ratychną na założenie wsi pod warunkiem, że będą służyć jako czterej łucznicy na dobrych koniach.

На початку XVI ст. Попелі зазнавали численних татарських нападів. У зв'язку з цим очевидно виникла легенда, що назва села походить від слова «попіл», мовляв після кожного спалення ті, хто вижив, поверталися і на попелі відроджували своє село.

Найстаріша будівля села – горішня дерев'яна церква Покрова Пресвятої Богородиці, пам'ятка архітектури XIV ст. В церкві зберігалася цінна ікона – Попелівська Богоматір. Під час візиту в Україну в червні 2001 р. ця ікона була подарована Папі Римському Івану Павлу II. Одна копія ікони зберігається у Львові, а друга – в селі. Друга важлива споруда села – долішня церква Введення Ухрам Пресвятої Богородиці, була збудована у 1883 р.

Na początku XVI wieku Popeli były obiektem licznych najazdów tatarskich. W związku z tym powstała podobno legenda, że nazwa wsi pochodzi od słowa „popiół”, mówiąc, że po każdym spaleniu ci, którzy przeżyli, wracali i odradzali swoją wieś na zgliszczach.

Najstarszą budowlą we wsi jest górny drewniany kościół Wstawiennictwa Najświętszej Marii Panny, zabytek architektury z XIV wieku. W cerkwi zachowała się cenna ikona Matki Bożej Popelowskiej. Podczas wizyty na Ukrainie w czerwcu 2001 roku ikona ta została подарowana papieżowi Janowi Pawłowi II. Jedna kopia ikony przechowywana jest we Lwowie, a druga we wsi. Drugim ważnym budynkiem wsi jest kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, który został zbudowany w 1883 roku.

Фото 51. Церква Покрови Пресвятої Богородиці XVII ст., с. Попелі.

Fot. 51. Cerkiew Wstawiennictwa Matki Bożej, XVII w., wieś Popeli.

Одним з основних джерел прибутку для мешканців села стала робота на нафтових промислах сусіднього Борислава. У Попелях

Jednym z głównych źródeł utrzymania mieszkańców wsi była praca na polach naftowych sąsiedniego Borysławia. Od

Фото 52. Склеп родини Криських на цвинтарі в с. Попелі.
Fot. 52. Krypta Krysków na cmentarzu we wsi Popeli.

з кінця XIX-го століття діяла читальня Товариства «Просвіта» і кредитний кооператив, який діяв за принципом системи Райфайзена, а також сезонний дитячий садок та осередок Товариства «Сокіл», який

końca XIX w. funkcjonowała tu czytelnia Towarzystwa „Proswita” i spółdzielnia kredytowa działająca na zasadzie systemu Raiffeisena, a także sezonowe przedszkole i filia Towarzystwa „Sokół”, które prowadziło

проводив фізкультурну роботу. В селі мала великі землеволодіння заможна українська родина нафтовиків Криськів, і досі на місцевому цвинтарі збереглася велична усипальниця-склеп цієї сім'ї у стилі неоготики.

5.3. Ясениця-Сільна

Село Ясениця-Сільна розкинулося на 5 км долиною річки Шумівки. Площа села – 42,3 км². За народними переказами Ясениця колись носила назву Радичів, про що свідчить до сьогодні збережений топонім. На території села досліджено стоянки давніх людей, які датуються кам'яним віком, близько 12–13 тис. років тому. В урочищі Поліна та на околицях села знайдені кам'яна сокира та крем'яні наконечники стріл, які зберігаються у шкільному музеї.

У північній частині села, між лісом Радичевим і річкою, виникло інше невеличке поселення в кількох десятків хат. За легендою назву Радичів воно отримало від того, що тут жили повитуха, знахар та ворожбит, до яких ходили люди за порадою. На сьогодні таку назву носить ліс у північній частині села. З часом обидва поселення розрослися та злилися. На південній частині села було засновано монас-

зайęcia z wychowania fizycznego. Zamożna ukraińska rodzina naftowców Krysków posiadała we wsi duże posiadłości ziemskie, a majestatyczna krypta tego rodu w stylu neogotyckim zachowała się na miejscowym cmentarzu.

5.3. Jasienica-Solna

Wieś Jasienica-Solna rozciąga się na przestrzeni 5 km wzdłuż doliny Szumówki. Powierzchnia wsi wynosi 42,3 km². Według podań ludowych Jasienica nazywała się kiedyś Radiczów, o czym świadczy zachowany toponim. Na terenie wsi zbadano stanowiska starożytnych ludów z epoki kamienia, około 12 000 do 13 000 lat temu. Kamienny topór i krzemienne grotty strzał, które znaleziono na obrzeżach wsi, są przechowywane w szkolnym muzeum.

W północnej części wsi, między lasem Radyczowskim a rzeką, powstała kolejna niewielka osada licząca kilkadziesiąt domów. Według legendy nazwa Radiczów pochodzi od tego, że mieszkała w nim akuszerka, uzdrowicielka i wróżka, do której ludzie chodzili po radę. Dziś tę nazwę nosi las w północnej części wsi. Z biegiem czasu obie osady rozrosły się i połączyły. W południowej części wsi powstał klasztor i cerkiew pod nazwą Jasnolica. Według legendy

тир і церкву, що носили назву Яснолиця. За переказами самотні жителі Прикарпаття переселялися до монастиря, будували навколо житло і доживали свій вік. Друга частина назви “Сільна” вказує на те, що в селі виварювали сіль (досі збереглися залишки соляних криниць), а місцева солеварня мала зв'язки з подібними підприємствами в Бани Котівській, Дрогобичі, Нагуєвичих.

З Ясениці-Сільної походить матір Івана Франка Марія Кульчицька. Початкову освіту Каменяр здобув саме в школі Ясениці-Сільної, пережите і побачене тут лягло в основу оповідань “Грицева шкільна наука”, “Олівець” та інших. Перед Першою світовою війною в селі

samotni mieszkańcy regionu karpackiego przenieśli się do klasztoru, zbudowali wokół niego domy i dożyli starości. Drugi człon nazwy „Solna” wskazuje, że we wsi warzono sól (do dziś zachowały się pozostałości studni solnych), a miejscowa fabryka soli miała powiązania z podobnymi w Bani Kotowskiej, Drohobyczu, Nagujewiczach.

Z Jasienicy-Solnej pochodziła Maria Kulczycka – matka Iwana Franki. W Jasenicy-Solnej szkołę podstawową ukończył Iwan Franko. Przeżyte tam wydarzenia stały się kanwą opowieści „Nauka szkolna Hrycia”, „Ołówek” i innych. Przed I wojną światową we wsi działały ukraińskie organizacje kulturalne i sportowe, dzięki wpływom

Фото 53. Церква Різдва Богородиці в с. Ясениця-Сільна, 1864 р. побудови.

Fot. 53. Cerkiew Narodzenia NMP we wsi Jasienica-Solna, zbudowana w 1864 r.

Фото 54. Соляна криниця в Ясениці-Сільній.

Fot. 54. Studnia solna w Jasienicy-Solnej.

активно діяли українські культурні і спортивні організації завдяки впливу директора місцевої школи і в майбутньому першого командира полку Українських січових стрільців Григорія Коссака.

5.4. Мокряни

Мокряни – село у Дрогобицькому районі Львівської області, що з 2020 року належить до складу Бориславської МТГ. Розташоване за 15,5 км на південний схід від Самбора. На півночі від Мокрян розта-

шований директор місцевої школи, а в przyszłości pierwszego dowódcy ukraińskiego pułku strzelców siczowych Hryhoriya Kossaka.

5.4. Mokryany

Mokryany to wieś w rejonie drohobyckim obwodu lwowskiego, która od 2020 roku należy do Boryslawskiej MTG. Położona 15,5 km na południowy wschód od Sambora. Na północ od Mokryanu leży wieś i las

шовані село і ліс Селець, на сході – Ступниця, на півдні – Винники, а на заході – Вільшаник. Територія села становить 0,872 км². Мокряни розташовані на березі річки Бистриця Тисменицька та біля річки Черхавка, які часто підтоплювали поля і житла місцевих мешканців. Швидше за все це і спричинилося до походження назви села, мовляв “мокрі місця”.

Перші згадки про село датуються 1515р. або 1559 р. під назвою Мокряни Королівські.

Протягом тривалого періоду село було центром церковної адміністративної одиниці – Мокрянського деканату. Однією з визначних пам'яток Мокрян є дерев'яна церква Святого Архангела Михаїла, яка збудована у 1746 році та досі збереглася у майже незмінному вигляді. При церкві здавна діяла парохіальна школа. Тут активно працювали українські громадсько-культурні товариства, зокрема «Просвіта», а у 1912 р. засновано товариство «Січ».

5.5. Винники

Винники – село, що знаходиться на відстані 30 км від районного центру – міста Дрогобича. З 2020 року входить до складу Бориславської МТГ. Винники розташовані у

Selec, na wschodzie Stupnica, na południu Winniki, a na zachodzie Wilszanek. Obszar wsi wynosi 0,872 km². Nad brzegami Bystrzycy Tyśmienickiej oraz w pobliżu Czerhavki znajdują się mokradła. Rzeka Czerhavka często zalewała pola i domy okolicznych mieszkańców. Najprawdopodobniej stąd wzięta się nazwa wsi, która oznacza „mokre miejsca”.

Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1515 roku lub 1559 pod nazwą Royal Wetlands.

Przez długi czas wieś była ośrodkiem kościelnej jednostki administracyjnej – dekanatu mokryańskiego. Jedną z atrakcji Mokryana jest drewniany kościół św. Michała Archanioła, który został zbudowany w 1746 roku i do dziś zachował się w niemal niezmienionej formie. Przy kościele od dawna funkcjonuje szkoła parafialna. Aktywnie działały tu ukraińskie towarzystwa społeczne i kulturalne, w szczególności „Proswita”, a w 1912 r. powstało stowarzyszenie „Sicz”.

5.5. Winniki

Winniki to wieś położona 30 km od centrum powiatu – miasta Drogobycz. Od 2020 wchodzi w skład Borystawskiej MTG. Winniki położone są u podnóża Karpat, nad brzegiem

передгір'ї Карпат, на берегах річки Бистриця Тисменицька, приваблюють туристів своєю мальовничою природою. Площа – 15,35 км². Засноване в 1589 році, історично село називалося Винники-Шляхетські і було родинним гніздом шляхетського роду – Винницьких.

rzeki Bystrzycy Tyśmienickiej i przyciągają turystów swoją malowniczą przyrodą. Powierzchnia wynosi 15,35 km². Założona w 1589 r. wieś historycznie nosiła nazwę Winniki Szlacheckie i była rodzinną wsią szlacheckiego rodu Winnickich.

Фото 55. Бистриця Тисменицька в с. Винники, міст із нафтових труб.

Fot. 55. Most z rur naftowych nad rzeką Bystrzycą Tyśmienicką we wsi Winniki.

За легендою у давні часи у місті Перемишльський князь наказав своїм слугам знайти найкраще вино для його весілля. “Хто принесе найкраще вино, той отримає стільки золота, скільки зможе вміститись у леки, в яких принесуть те добре вино.” Слуги пішли в усі куточки княжого краю. І ось один з

Według starej legendy przemyski książę nakazał swoim sługom znaleźć najlepsze wino na jego wesela. „Kto przyniesie najlepsze wino, otrzyma tyle złota, ile zmieści się w dzbanach, w których przyniesie wino”. Słudzy poszli we wszystkie kątki książęcej krainy, a jeden z nich, przemierzając pola i lasy, dotarł do

них, який подорожував через поля і ліси, дістався до мальовничого куточка, де росли виноградники. Він спробував кілька ягід і був зачарований їх смаком і ароматом. Слуга зібрав найкращі ягоди, переробив їх у вино і приніс до князя. Князь був дуже задоволений вином і наказав дати щедрю винагороду тому, хто приніс це дивовижне вино. Виявилось, що вино було виготовлене з винограду, який ріс на галявині, що не мала назви. Тому князь назвав вино «Винницьке», а галявину, де росли виноградники, – «Винники». Відтоді галявина змінилась на селище, яке і досі носить цю назву – Винники.

malowniczego zakątka, gdzie rosły winnice. Spróbował kilku jagód i był oczarowany ich smakiem oraz aromatem. Sługa zebrał najlepsze jagody, zrobił z nich wino i zaniósł księciu. Książę był bardzo zadowolony z wina i zarządził hojną nagrodę dla tego, kto przyniósł to niesamowite wino. Okazało się, że wino zostało zrobione z winogron rosnących na łące, która nie miała nazwy. Dlatego książę nazwał wino „Vynnytske”, a łąkę, na której rosły winnice – „Vynniki”. Od tego czasu łąka zmieniła się w wieś, która do dziś nosi nazwę – Winniki.

Фото 56. Церква Косьми і Дем'яна (колишній костел) у с. Винники, 1820 р. побудови.
Fot. 56. Cerkiew Kosmy i Damiana (dawny kościół) we wsi Winniki, zbudowana w 1820 r.

5.6. Уріж

Уріж – невелике село в Бориславській МТГ, розташоване біля підніжжя гори Ласки та тягнеться вздовж правого берега Бистриці Тисменицької майже на чотири кілометри. Площа – 19,94 км². Зараз фактично “зрослося” з сусідніми Винниками. Село перетинає дорога Самбір – Борислав. З Урожа походить відома українська письменниця Галина Пагутяк.

Існує версія, що назва села кельтського походження і означає “ворота”. Можливо це пов’язано з тим, що річка Бистриця-Тисменицька тече тут між двома горами, що утворюють природну “браму”. Село розташоване на ділянці Соляного шляху через Карпати і давньої дороги з Перемишля, через Самбір на Дрогобич і далі Галич. Перші письмові згадки про село датуються 1515 роком (за іншими даними – 1437 р.). Серед жителів були як українські шляхетські роди гербу Сас, так і прості селяни, що відобразилося в прізвиськах мешканців. Наприклад, урожани, що належали до шляхти, називалися «кафтанами», а ті, що виробляли сіль, – «зваричами». На початку XVIII тут була резиденція Перемишльського владика Іннокентія Винницького (де він

5.6. Uriż

Uriż to niewielka wieś w Borysławskiej MTG, położona u podnóża góry Laski i rozciągająca się na blisko cztery kilometry wzdłuż prawego brzegu Bystrzycy Tyśmienickiej. Powierzchnia wynosi 19,94 km². Przez wieś przebiega droga Sambor – Borysław. Z Uriża pochodzi słynna ukraińska pisarka Hałyna Pagutyak.

Istnieje wersja, że nazwa wsi jest pochodzenia celtyckiego i oznacza „bramę”. Być może wynika to z faktu, że rzeka Bystrzyca-Tyśmienicka przepływa tu między dwoma górami, które tworzą naturalną „bramę”. Wieś położona jest na odcinku Szlaku Solnego przez Karpaty i prastarej drodze z Przemyśla przez Sambor do Drohobycza i dalej do Halicza. Pierwsza pisemna wzmianka o wsi pochodzi z 1515 r. (wg innych źródeł 1437 r.). Wśród mieszkańców były zarówno ukraińskie rodyszlacheckie herbu Sas, jak i prości chłopi, co znalazło odzwierciedlenie w przezwiskach mieszkańców. Na przykład żniwiarze należący do szlachty nazywani byli „kaftanami”, a ci, którzy produkowali sól, nazywani byli „zvarychamy”. Na początku XVII w. znajdowała się tu rezydencja biskupa przemyskiego Innocentego Wynnyckiego (zm. 1700 r.),

і померу 1700 році), від якої збереглася давня криниця і сад.

zachowała się zabytkowa studnia i ogród.

Фото 57. Церква Пресвятої Трійці в с. Уріж, 1857 р. побудови.

Fot. 57. Kościół Św. Trójcy we wsi Uriżu, zbudowany w 1857 r. we wsi Podomastyrok.

Перші згадки про церкву в Урожі є в документах 1510 року. Сучасна дерев'яна церква була збудована на місці давнішої у 1857 році. Ця церква є зразком традиційної архітектури рівнинної Бойківщини. Церква знаходиться на пагорбі, що надає їй особливого шарму та чудового виду на навколишні гори та ліси.

5.7. Підмонастирок

Селище Підмонастирок Бориславської МТГ засноване 1520 року. Назва його вказує на розташування неподалік від кількох

Pierwsze wzmianki o cerkwi w Uriżu znajdują się w dokumentach z 1510 roku. Nowożytny drewniany kościół powstał na miejscu starszego w 1857 roku. Kościół jest przykładem tradycyjnej architektury równiny Bojkowszczyzny. Położony jest na wzgórzu, co nadaje mu szczególnego uroku, a stamtąd rozciąga się wspaniały widok na okoliczne góry i lasy.

5.7. Podomastyrok

Osada Podomastyrok Borysławskiej MTC została założona w 1520 roku. Jej nazwa wskazuje na położenie niedaleko kilku klasztorów,

монастирів, які діяли у різний час на території сусідніх сіл Сторона і Монастирець, Нагуєвичі і Ясениця-Сільна.

które działały w różnych okresach w sąsiednich wsiach Sторона і Monastyrzec, Nadhijewicze і Jasienica-Solna.

Фото 58. Ріка Бистриця Тисменицька в с. Підмонастирок.

Fot. 58. Rzeka Bystrzyca Tyśmienicka we wsi Podomastyrok.

Нині діюча в Підмонастирку дерев'яна церква Богоявлення Господнього була збудована 1909 року на місці давнішої дерев'яної церкви. Незважаючи на невеликі розміри, церква має два входи: від заходу до бабинця і з півдня до нави.

Działający obecnie w Podomastyroku drewniany kościół pw. Objawienia Pańskiego został zbudowany w 1909 r. na miejscu starszego drewnianego kościoła. Mimo niewielkich rozmiarów kościół posiada dwa wejścia: od zachodu do babińca i od południa do nawy.

6. КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ РЕГІОНУ БОРИСЛАВА

6.1. Місцеві легенди та історії Легенда про Змія

Колись давно на рівнині навколо Борислава жив величезний Змії. Він мучив місцевих жителів, поїдав нещасних, що потрапляли йому на очі, руйнував домівки. Ніхто не міг перемогти Змія, аж доки не з'явився сміливий Лицар, який вирішив відновити справедливість. Старі мудреці говорили, що вбити Змія неможливо, але його можна приспати за допомогою спеціальних трав. Лицар зібрав всі потрібні трави, підстеріг Змія, коли той спочивав на сонці, та за допомогою зілля занурив його у непробудний сон. Змії заснув на віки. З часом його тіло покрилося ґрунтом, на ньому виростили ліси. І Змії задовгі роки перетворився в гори, які ми знаємо як Карпати.

З плином часу Змії не забув про свою провину перед людьми. Він покався, але сні про біду, яку він приніс мешканцям, ніколи не покидають його. Він плаче солоними ріками та джерелами, що виходять з-під гір. Кров Змія проклята, тому вона чорна та смердюча.

За легендою Лицар, який приспав Змія, теж не знайшов щастя.

6. TRADYCJE KULTUROWE REJONU BORYSLAWSKIEGO

6.1. Lokalne legendy i opowieści Legenda węży

Dawno, dawno temu na równinach wokół Borysławia żył ogromny wąż. Torturował okolicznych mieszkańców, zjadał nieszczęśników, którzy przykuli jego uwagę, niszczył domy. Nikt nie mógł pokonać węża, dopóki nie pojawił się dzielny rycerz, który postanowił przywrócić sprawiedliwość. Dawni mędracy mówili, że nie można zabić węża, ale można go uspić za pomocą specjalnych ziół. Rycerz zebrał wszystkie potrzebne zioła, zaczął się na węża odpoczywającego w słońcu i za pomocą eliksiru pogrążył go w głębokim śnie. Wąż zasnął na zawsze. Z biegiem czasu jego ciało zostało pokryte ziemią, a na nim wyrosły lasy. Z biegiem lat wąż zamienił się w góry, które znamy jako Karpaty.

Wąż nie zapomniał o swojej winie przed ludźmi. Pokutował, a sny o kłopotach, które sprowadził na mieszkańców, nigdy go nie opuszczały. Płakał słonymi rzekami i źródłami, które wypływają spod gór. Krew węża jest przeklęta, więc jest czarna i śmierdzi.

Według legendy rycerz, który uspił węża, również nie znalazł szczęścia. Kiedy wrócił, zastał tylko znisz-

Фото 59. Легендарний змій. Ілюстрація Midjourney AI.

Fot. 59. Legendarny wąż. Ilustracja Midjourney AI.

Повернувшись, він застав тільки знищений дім та кілька кристалів солі. З горя та розпачу Лицар перетворився на кам'яну гору, яку стали називати Томиною.

В Бориславі люди до сьогодні користуються соляними джерелами і покладами нафти, а на околиці міста височить Томина гора.

czony dom i kilka kryształków soli. Z żalu i rozpacz y rycerz zamienił się w kamienną górę, którą nazwano Tomina.

W Borysławiu ludzie nadal korzystają ze źródeł solankowych i złóż ropy naftowej, a na obrzeżach miasta wznosi się Góra Tomyna.

Історія про озокеритного мамонта

В місті Бориславі, де зараз знаходиться озокеритова шахта, велися розкопки в пошуках земного воску. Робітники натрапили на дивний об'єкт, який виявився бивнем мамонта. Обкопуючи його, знайшли цілого велетня-мамонта, який застиг в озокериті. Мамонта витягну-

Historia mamuta ozokerytowego

W Borysławiu, gdzie obecnie znajduje się kopalnia ozokerytu, prowadzono wykopaliska w poszukiwaniu wosku. Robotnicy natknęli się na dziwny przedmiot, którym okazał się kieł mamuta. Podczas jego wykopywania znaleźli gigantycznego mamuta zastygłego w ozokerycie.

Фото 60. Шахтарі у праці. Ілюстрація Midjourney AI.

Fot. 60. Górnicy przy pracy. Ilustracja Midjourney AI.

ли з-під землі і австрійська влада вирішила забрати його як справжню цінність до Відня, щоб збагатити якийсь з музеїв столиці. Проте під час спроби вивезти мамонта з Борислава сталася пожежа на залізничній станції, і згоріло багато вагонів, хоча той, в якому був мамонт, вцілів. До наступної спроби готувалися ретельніше, адже експонат був дуже цінним!

І почалася його легендарна мандрівка... Мамонт потрапив до Австрії, проте через початок Першої світової війни не був експонований. Після війни мамонт спочатку був відправлений до Італії, а потім переїхав до Парижу. На початку серпня 1939 року мамонт був виставлений в музеї в Парижі, проте експозиція тривала недовго через початок Другої світової війни. Мамонт був перевезений до Берлінського музею природознавства і є легенда, що сам Гітлер фотографувався з ним.

1945 року, коли радянські війська зайняли Берлін, мамонт був викрадений і вивезений до Московії. Невідомо, що з ним сталося в наступні роки. Вважають, що мамонт був знищений або загублений. Але є й ті, хто вірить, що він все ще зберігається десь у Росії, хоча місце його знаходження невідоме. Можливо

Mamuta wyciągnięto z ziemi, a władze austriackie postanowiły wywieźć go jako realną wartość do Wiednia, aby wzbogacić jedno ze stołecznych muzeów. Podczas próby wywieżenia mamuta z Borystawia na stacji kolejowej wybuchł pożar, który strawił wiele wagonów. Na szczęście ten, w którym znajdował się mamut, ocalał. Ze względu na cenny ładunek zaczęto staranniejsze przygotowywać się do kolejnej próby transportu.

Zaczęła się jego legendarna podróż. Mamut dotarł do Austrii, ale nie został eksponowany z powodu wybuchu I wojny światowej. Po wojnie mamut został wprawdzie wysłany do Włoch, a następnie przeniesiony do Paryża. Na początku sierpnia 1939 r. mamuta wystawiono w muzeum w Paryżu, ale ekspozycja nie trwała długo z powodu wybuchu II wojny światowej. Mamuta przewieziono do berlińskiego Muzeum Historii Naturalnej i istnieje legenda, że fotografował się z nim sam Hitler.

W 1945 r., kiedy wojska radzieckie zajęły Berlin, mamut został skradziony i wywieziony do Moskwy. Nie wiadomo, co się z nim działo w kolejnych latach. Uważa się, że mamut został zniszczony lub zaginął. Jednakże są tacy, którzy uważają, że nadal jest przechowywany gdzieś w Rosji, chociaż jego lokalizacja jest nieznana.

колись його знову знайдуть, і ми побачимо бориславського озокеритового мамонта!

Цісарський годинник

1880 року до Борислава на відкриття озокеритової шахти приїздив австро-угорський імператор Франц Йосиф I. А вже Борислав приносив мільйонні прибутки державі та на той час розвивався як нафтова столиця Європи. І відкриття шахти, і приїзд імператора були великими подіями для міста! У подарунок для бориславців Франц Йосиф привіз кілька дорогих годинникових механізмів з циферблатами, один з яких був пізніше встановлений у вежі костелу святої Варвари – покровительки нафтовиків та шахтарів. Костел святої Варвари в Бориславі (тепер церква Анни) був збудований за гроші місцевих ріпників.

В переказах зберіглася історія, пов'язана з цим годинником. Одного разу до Борислава приїхав бізнесмен, який хотів купити землю для започаткування нафтового бізнесу. Як і будь-який житель міста, він орієнтувався в часі за допомогою міського годинника. Через недбалість місцевого годинникаря, годинник запізнювався. Отож і бізнесмен запізнився. Потяг з міс-

Може колись zostanie odnaleziony i zobaczymy borystawskiego mamonta ozokerytowego!

Cesarski zegar

W 1880 r. przybył do Borystawia cesarz Austro-Węgier Franciszek Józef I, w celu otwarcia kopalni ozokerytu. Borystaw przynosił milionowe zyski państwu i rozwijał się w tym czasie jako naftowa stolica Europy. Zarówno otwarcie kopalni, jak i przybycie cesarza były dla miasta wielkimi wydarzeniami! W darze dla mieszkańców Borystawia Franciszek Józef przywiózł kilka kosztownych mechanizmów zegarowych z tarczami, z których jeden został później zainstalowany na wieży kościoła św. Barbary, patronki naftowców i górników. Kościół św. Barbary w Borystawiu (obecnie cerkiew św. Anny) został wybudowany za pieniądze miejscowych rolników.

Historia związana z tym zegarem została zachowana w folklorze. Do Borystawia przyjechał kiedyś przedsiębiorca, który chciał kupić ziemię, aby rozpocząć biznes naftowy. Jak każdy mieszkaniec miasta, orientował się w czasie za pomocą miejskiego zegara. Z powodu nieuwagi miejscowego zegarmistrza zegar się spóźnił, więc człowiek ten się spóźnił. Pociąg z miejscowej stacji odjechał bez

Фото 61. Бориславський залізничний вокзал. Ілюстрація Midjourney AI.

Fot. 61. Dworzec kolejowy w Borysławiu. Ilustracja Midjourney AI.

цевого вокзалу відправився без нього, а пан втратив контракт, на який розраховував. Постражданий судився з місцевим костелом, вважаючи, що він був винен у його збитках. І суд таки вирішив на користь бізнесмена. Місцевий годинникар з того часу почав дбайливо налаштовувати механізм годиннику в костелі, щоб у майбутньому не допустити подібних ситуацій.

niego, a on stracił kontrakt, na który liczył. Poszkodowany pozwał lokalny kościół, uważając, że to on ponosi winę za szkody. Sąd zdecydował na korzyść przedsiębiorcy. Miejscowy zegarmistrz od tego czasu zaczął dokładnie regulować mechanizm zegara w kościele, aby zapobiec podobnym sytuacjom w przyszłości.

6.2. Традиції та найважливіші свята Борислава та околиць

Культурні звичаї і традиції території Бориславської МТГ формувалися під впливом багатой історії краю, для якої характерні сильні зв'язки української, польської, австрійської та єврейської культур. Сучасні традиції, при таманні Бориславу та селам Бориславської громади, – це сплав сучасності та давньої культурної спадщини краю. Вони добре відображаються у сучасних традиціях проведення найважливіших свят громади.

День міста Борислава

Друга неділя вересня у Бориславі – це День міста, одне з найважливіших свят громади. Започатковано свято 1987 року, коли Борислав відзначив свій 600-річний ювілей. Дата вибрана не випадково, адже саме в цей день відзначають День нафтовика. Свято відбувається щорічно і збирає багато гостей з усієї округи. Заходи починаються урочистим підняттям державного прапора. До святкування залучені представники різних сфер культурного, спортивного і мистецького життя міста. Традиційною частиною є спортивні змагання: футбольний і шаховий турні-

6.2. Tradycje i najważniejsze święta Borysławia i okolic

Zwyczajy i tradycje kulturowe terytorium Borysławskiej MTC ukształtowały się pod wpływem bogatej historii regionu, który charakteryzuje się silnymi związkami kultury ukraińskiej, polskiej, austriackiej i żydowskiej. Nowożytny tradycje tkwiące w Borysławiu i wsiach gminy borysławskiej są połączeniem nowoczesności i dziedzictwa kulturowego regionu. Dobrze odzwierciedlają je współczesne tradycje najważniejszych świąt gminnych.

Dzień miasta Borysław

W drugą niedzielę września w Borysławiu obchodzony jest Dzień Miasta, jedno z najważniejszych świąt gminnych. Święto zapoczątkowano w 1987 roku, kiedy to Borysław obchodził 600-lecie swojego istnienia. Data została wybrana nieprzypadkowo, ponieważ właśnie w tym dniu obchodzony jest Dzień Nafciarza. Święto odbywa się corocznie i gromadzi wielu gości z całego powiatu. Imprezy rozpoczynają się uroczystym podniesieniem flagi narodowej. W obchody zaangażowani są przedstawiciele różnych sfer życia kulturalnego, sportowego i artystycznego miasta. Tradycyjną część stanowią zawody

ри, змагання з настільного тенісу та волейболу, авторалі. В храмах міста служать літургії на честь рідного міста. Для дітей проводять конкурс малюнку на асфальті, численні

sportowe: turnieje piłki nożnej i szachowej, tenisa stołowego i siatkówki, rajdy samochodowe. Na cześć miasta odprawiane są liturgie w kościołach. Dla dzieci organizowane są:

Фото 62. День міста – виступи народних колективів.

Fot. 62. Dzień Miasta – występy zespołów folklorystycznych.

Фото 63. Святковий концерт до Дня міста Борислава.

Fot. 63. Uroczysty koncert z okazji Dnia Miasta Borysławia.

спортивні та танцювальні виступи. Не обходиться без велелюдних ярмарків, на яких можна придбати вироби народних промыслів чи скуштувати чогось смачненького. На літній сцені Палацу культури традиційно відбувається святковий концерт.

Покрови

Щорічно 14 жовтня настає важливе християнське свято – Покрови Пресвятої Богородиці. Покрови є особливим святом для всієї України – шанується пам'ять Пресвятої Богородиці, яка захищає людей від лиха та нещастя. У цей день віряни

konkurs rysunku na asfalcie, liczne występysportowe i taneczne. Nie obejdzie się bez zatłoczonych jarmarków, na których można kupić rękodzieło lub skosztować smacznych potraw. Tradycyjnie już na letniej scenie Pałacu Kultury odbywa się koncert wakacyjny.

Pokrovy

Każdego roku 14 października przypada ważne święto chrześcijańskie Dzień Najświętszej Maryi Panny. Jest to szczególne święto dla całej Ukrainy – wspomina się pamięć Najświętszej Bogurodzicy, która chroni ludzi przed krzywdą i nieszcze-

Фото 64. День Захисника України.

Fot. 64. Dzień Obrońcy Ukrainy.

йдуть до храмів на ранкові богослужіння та прославляють Пресвяту Богородицю, просять про заступництво всіх людей на Землі.

Також на 14 жовтня припадають відзначення Дня українського козацтва та Дня захисника України. Тож в цей день на вулицях та у закладах міста і сіл громади проводяться різноманітні святкові заходи, які допомагають місцевим жителям згуртуватися та відчути єдність.

День святої Варвари

Свята Варвара – покровителька працівників гірничих та нафтових професій і покровителька нафтового Борислава. Цей день в історії міста пов'язаний з традицією, яка існувала в Бориславі протягом десятиліть. Щороку в цей день відбувалася святкова хода до костелу святої Варвари (тепер церква Анни), головним в якій був духовий оркестр. Кожен хто хотів – міг приєднатися. Процесія складалася з оркестру, учасників у національних костюмах та різноманітних символів, одним з яких був візочок зі здобними тістечками.

Сьогодні свято святої Варвари у Бориславі так вже не святкують, однак, багато інших «нафтових» традицій та звичаїв залишаються живими.

ściem. W tym dniu wierni chodzą do kościołów na poranne nabożeństwa i wychwalają Matkę Bożą, prosząc o wstawiennictwo za wszystkich ludzi na Ziemi.

14 października to także Dzień Kozaków Ukraińskich i Dzień Obrońcy Ukrainy. Dlatego w tym dniu na ulicach oraz w instytucjach miasta i wsi gminy odbywają się imprezy, które pomagają zjednoczyć i poczuć jedność mieszkańców.

Дzień Św. Barbary

Święta Barbara jest patronką robotników górniczych i naftowych oraz patronką naftowego Borysławia. Ten dzień w historii miasta związany jest z tradycją, która istnieje w Borysławiu od dziesięcioleci. Co roku w tym dniu odbywała się uroczysta procesja do kościoła Św. Barbary (obecnie kościół Św. Anny), której przewodziła orkiestra dęta. Każdy, kto miał taką ochotę mógł przyłączyć się do procesji, która składała się ze wspomnianej orkiestry, uczestników w strojach narodowych, a także innych symboli z których najciekawszym był wóz z ciastkami maślanymi.

Dziś w Borysławiu nie obchodzi się już święta św. Barbary, ale wciąż żywych jest wiele innych „naftowych” tradycji i zwyczajów.

День святого Миколая

День Святого Миколая традиційно відзначається в грудні. Напередодні свята діти пишуть до Миколая листи з побажаннями, які кладуть у поштову скриньку або залишають на підвіконні. Чемним дітям Святий Миколай приносить подарунок, а неслухняним – різку, яка є своєрідним попередженням дитині, що час задуматися над своєю поведінкою і виправитися. У Бориславі на цей день проводять різноманітні заходи: концерти, ярмарки, виставки ремесла майстер-класи. Зазвичай влаштовують благодійні акції, на яких збирають кошти на потреби дітей, які потребують допомоги.

Mikołajki

Mikołajki tradycyjnie obchodzone są w grudniu. W przeddzień święta dzieci piszą do Mikołaja listy z życzeniami, które wkładają do skrzynki pocztowej lub zostawiają na parapecie. Święty Mikołaj przynosi upominek grzecznym dzieciom, a niegrzecznym wymierza chłosę, co jest swego rodzaju ostrzeżeniem dla dziecka, że czas pomyśleć o swoim zachowaniu i poprawić się. W tym dniu w Borysławiu odbywają się różne imprezy: koncerty, jarmarki, wystawy rękodzieła i zajęcia warsztatowe. Organizowane są zazwyczaj akcje charytatywne, których celem jest zebranie funduszy dla potrzebujących dzieci.

Фото 65. День Святого Миколая в Бориславі.

Fot. 65. Mikołajki w Borysławiu.

Різдво

Важливе свято у Бориславі та Бориславській громаді – це Різдво Христове. У цей час на вулицях міста та сіл можна побачити декоровані ялинки та різдвяні вінки на дверях будинків. У кожній родині готують різноманітні страви, основне з яких кутя – традиційна ритуальна страва з пшениці, маку, меду. У більшості храмів провадять релігійні обряди, які важливі для духовного життя вірян. Важлива і незмінна традиція Різдва – коляда. Дорослі і діти ходять в гості, співають величальні календарно-обрядові пісні, що мають релігійний і деколи побутовий харак-

Boże Narodzenie

Ważnym świętem w Borysławiu i gminie jest Boże Narodzenie. W tym czasie na ulicach miasta i wsi można zobaczyć udekorowane choinki i wieńce bożonarodzeniowe na drzwiach domów. Każda rodzina przygotowuje różnorodne potrawy, z których główną jest kutia, tradycyjne rytualne danie z pszenicy, maku i miodu. W większości kościołów odbywają się obrzędy religijne, które są ważne dla życia duchowego wierzących. Ważną i niezmienną tradycją bożonarodzeniową jest kolęda. Przyjeżdżają dorośli i dzieci, śpiewają majestatyczne pieśni kalendarzowo-obrzędowe, które mają charakter religijny, a czasem i co-

Фото 66. Різдвяна коляда на головній площі Борислава.

Fot. 66. Kolędowanie na głównym rynku Borysławia.

тер. Вважається, що чим більше колядників прийде в будинок, тим більше достатку й багатства буде у сім'ї впродовж наступного року.

dzienny. Uważa się, że im więcej kołędników przyjdzie do domu, tym więcej dostatku i bogactwa będzie miała rodzina w nadchodzącym roku.

Фото 67. Конкурс різдвяних шопок.

Fot. 67. Konkurs ozdób świątecznych.

Великдень

Великдень або свято Воскресіння Ісуса Христа вважається найважливішим церковним святом. Шанують його як католики, так і православні. Великдень пов'язують із жертвою, яку приніс Христос за гріхи людей.

В храмах Борислава і всієї України проводяться Великодні служби, віряни освячують продукти, які не-

Wielkanoc

Wielkanoc lub święto Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa uważane jest za najważniejsze święto kościelne. Szanują go zarówno katolicy, jak i prawosławni. Wielkanoc kojarzy się z ofiarą, którą Chrystus złożył za grzechy ludzi.

W kościołach Borysławia i całej Ukrainy odbywają się nabożeństwa wielkanocne, podczas których

Фото 68. Виступ народних колективів на Великдень.

Fot. 68. Występy zespołów folklorystycznych podczas Wielkanocy.

суть в кошиках. Основними є паска (солодкий запашний ритуальний хліб) і крашанки та писанки (варені яйця, пофарбовані або розписані за допомогою барвників і воску традиційними візерунками). Після закінчення богослужіння вся родина збирається разом за святковим столом, члени сім'ї їдять освячені продукти. Потім відвідують родичів і друзів, щоб обмінятися великодніми привітаннями. Борислав і села Бориславської громади у ці дні виглядають особливо ошатно!

wierni święcą produkty niesione w koszach. Głównymi z nich są pascha (słodko pachnący, rytualny chleb) oraz kraszanki i pisanki (jajka na twardo malowane lub zdobione barwnikami i woskiem w tradycyjne wzory). Po nabożeństwie cała rodzina zbiera się przy świątecznym stole, członkowie rodziny spożywają poświęcone produkty. Następnie odwiedzają krewnych i przyjaciół, aby złożyć życzenia wielkanocne. Borysław i wsie gminy borysławskiej wyglądają dziś wyjątkowo pięknie!

День Прапора і День Незалежності України

23 і 24 серпня вся Україна відзначає два найважливіші свята в сучасній історії країни – День Прапора і День Незалежності України. Кожного року програма святкувань у громаді є насиченою і пропонує для мешканців та гостей міста чимало заходів та розваг. На площі перед міською радою відбувається урочисте підняття державного прапора України. На літній сцені міського Палацу культури – благодійний концерт творчих колективів міста або запрошених гостей. Для найменших в міському парку культури працюють аніматори, веселі клоуни, проводяться майстер-класи, щорічний конкурс дитячого малюнку на асфальті. Багато людей у цей день вдягають традиційний народний одяг.

Dzień Flagi i Dzień Niepodległości Ukrainy

23 i 24 sierpnia cała Ukraina obchodzi dwa najważniejsze święta we współczesnej historii kraju – Dzień Flagi i Dzień Niepodległości Ukrainy. Co roku program uroczystości w gminie jest bogaty i oferuje wiele atrakcji i rozrywek dla mieszkańców i gości. Na placu przed ratuszem odbywa się uroczyste podniesienie flagi narodowej Ukrainy. Na letniej scenie Miejskiego Pałacu Kultury odbywa się charytatywny koncert miejskich zespołów lub zaproszonych gości. Dla najmłodszych miejski park kultury oferuje animatorów, klaunów, zajęcia warsztatowe i coroczny konkurs dziecięcego rysunku na asfalcie. Wiele osób nosi w tym dniu tradycyjne stroje ludowe.

Фото 69. День Незалежності України в Бориславі.

Fot. 69. Święto Niepodległości Ukrainy w Borysławiu.

6.3. Традиційна бориславська кухня

Борислав має багату кулінарну традицію, яка включає в себе різноманітні страви та напої. Кулінарні вподобання краю формувалися як суміш польської та української кухні з великим впливом австрійських та єврейських традицій. Навіть масові переміщення населення в міжвоєнний період чи після Другої світової війни не знищили традиційних кулінарних звичок повністю. Для галицької (бориславської) кухні характерна велика кількість супів, дуже смачних м'ясних виробів, різноманітних запіканок. І яка українська кухня без борщу? В Бориславі до борщу люблять подавати пампушки з додаванням часнику або зелені. У багатьох місцевих закладах харчування можна досі знайти традиційні галицькі ковбаси, деруни, печінковий торт. Великою популярністю користуються страви з грибами: запіканки, супи, пиріжки з грибною начинкою. Традиційними є десерти, приготовлені за старовинними рецептами: сирник, штрудель, бісквіти, пампухи. Звичайно, час вносить свої корективи і в кулінарію. Можна у Бориславі зараз смачно поїсти і запозичені страви, наприклад, з італійської кухні. Але народні страви місцевої кухні завжди викликають цікавість!

6.3. Tradycyjna kuchnia borysławska

Borysław ma bogatą tradycję kulinarną, na którą składają się różnorodne potrawy i napoje. Upodobania kulinarne regionu ukształtowały się jako mieszanka kuchni polskiej i ukraińskiej z silnym wpływem tradycji austriackiej i żydowskiej. Nawet masowe ruchy ludności w okresie międzywojennym czy po II wojnie światowej nie zniszczyły całkowicie tradycyjnych zwyczajów kulinarnych. Kuchnia galicyjska (borysławska) charakteryzuje się dużą ilością zup, bardzo smacznych produktów mięsnych i różnymi zapiekankami. A czym jest kuchnia ukraińska bez barszczu? W Borysławiu chętnie podają pączki z czosnkiem lub ziołami do barszczu. W wielu lokalnych restauracjach wciąż można znaleźć tradycyjne galicyjskie kielbaski, naleśniki i paszety. Dużą popularnością cieszą się dania z grzybami: zapiekanki, zupy, placki z nadzieniem grzybowym. Desery przygotowywane według starych receptur są tradycyjne: sernik, strudel, biszkopty, pączki. Oczywiście czas dokonuje również zmian w gotowaniu. W Borysławiu można teraz zjeść pyszne dania zapożyczone, na przykład z kuchni włoskiej. Ale ludowe potrawy lokalnej kuchni zawsze wzbudzają ciekawość!

Пропонуємо декілька рецептів страв із традиційної кухні Борислава, яка зберегла свою старовинну смакову палітру та кулінарні прийоми. Спробуйте та насолоджуйтеся!

Гугель

Гугель (кугель) є стравою традиційної бориславської кухні, має єврейське коріння. Це запіканка з картоплі. Особливість цього рецепту полягає в тому, що картопля має бути натерта на дрібній терці. Детальніше про рецепт гугелю:

Інгредієнти:

- 1 кг картоплі;
- 3 яйця;
- 1 ст. ложка манної крупи;
- 1 ст. ложка вершкового масла або сала;
- 1 ст. ложка рослинної олії;
- сіль та перець за смаком.

Приготування: Помити картоплю, очистити її, натерти на терці або пропустити через м'ясорубку. Додати до картоплі яйця, манну крупу, сіль та перець за смаком. Добре перемішати. Потім додати вершкове масло або сало та рослинну олію і знову все перемішати. Розігріти духовку до 180–200 градусів. Покласти картопляну суміш у форму, змащену рослинною олією.

Proponujemy kilka przepisów na potrawy z tradycyjnej kuchni Borysławia, która zachowała swoją dawną paletę smaków i technik kulinarnych. Spróbuj i ciesz się!

Gugel

Gugel (kugel) to danie tradycyjnej kuchni borysławskiej, o żydowskich korzeniach, będąca zapiekanką ziemniaczaną. Osobliwością tego przepisu jest to, że ziemniaki należy zetrzeć na drobnej tarce. Szczegółowy przepis:

Składniki:

- 1 kg ziemniaków;
- 3 jajka;
- 1 łyżka kaszy manny;
- 1 łyżka masła lub smalcu;
- 1 łyżka oleju roślinnego;
- sól i pieprz do smaku.

Przygotowanie: Ziemniaki umyć, obrać, zetrzeć lub przepuścić przez maszynkę do mięsa. Dodaj do ziemniaków jajka, kaszę manną, sól i pieprz do smaku. Dobrze wymieszaj. Następnie dodaj masło lub smalec i olej roślinny i ponownie wszystko wymieszaj. Rozgrzej piekarnik do 180–200 stopni. Włóż mieszankę ziemniaczaną do formy wysmarowanej olejem roślinnym. Gugel

Фото 70. Гугель (кугель) – страва єврейської кухні, що увійшла в галицьку кухню.

Fot. 70. Gugel (kugel) to danie kuchni żydowskiej, które weszło do kuchni galicyjskiej.

Запекати гугель у духовці приблизно 45–50 хвилин, доки верх стане золотистим. Можна подавати як окрему страву або як гарнір до м'ясних страв чи овочів. Цей рецепт є простим і швидким у приготуванні, а отриманий результат – смачним!

Росіл з грисіком

«Росіл з грисіком» – традиційна страва Борислава, яка була дуже популярна ще 100 років тому. Зараз вона є однією з тих, які найбільше асоціюються з галицькою кухнею і з Бориславом.

Інгредієнти:

- Куряче м'ясо – 1 кг;
- Картопля – 1 кг;
- Морква – 1–2 шт.;
- Цибуля – 1 шт.;
- Грисік (манна крупа грубого помолу) – 200 г;

piecz w piekarniku przez około 45–50 minut, aż wierzch będzie złoty. Może być podawany jako samodzielne danie lub jako dodatek do dań mięsnych lub warzywnych. Ten przepis jest szybki i łatwy do wykonania, a efekt jest pyszny!

Росол з кашою грисаною

„Rosil z kaszą gryczaną” to tradycyjna borysławska potrawa, która była bardzo popularna 100 lat temu. Obecnie jest jedną z tych, które najbardziej kojarzą się z kuchnią galicyjską i Boryslawem.

Składniki:

- Mięso z kurczaka – 1 kg;
- Ziemniaki – 1 kg;
- Marchewka – 1–2 szt.;
- Cebula – 1 szt.;
- Grysik (grubo mielona kasza manna) – 200 g;

- Цукор-пісок – 1 ст. ложка;
- Сіль – 1 ст. ложка;
- Суміш перців – за смаком;
- Рослинна олія – 20 мл.

Приготування: Помити курку і зварити з неї бульйон. Коли м'ясо звариться майже до готовності, додати лавровий лист, сіль, спеції та трави. Поки вариться бульйон, дрібно нарізати цибулю та обсмажити її на рослинній олії. Морквину почистити, нарізати дрібними кубиками. Закинути моркву з цибулею в бульйон і варити протягом 10 хвилин. Картоплю почистити і нарізати кубиками або соломкою. Грисік кілька разів промити в холодній воді, висипати в киплячий бульйон. Хвилин через 10 після грисіка додати до бульйону нарізану картоплю. Посолити, поперчити і під закритою кришкою варити ще 10–15 хвилин. Суп подають із зеленню та часником.

Швабські пироги

Швабські пироги (маульташен) – традиційний рецепт австрійської кухні, який давно полюбився в Бориславі. Ці пироги готуються з м'ясним фаршем, картоплею, цибулею та іншими інгредієнтами. Їх можна подавати як гарячі, так і холодні, з сметаною або соусом.

- Cukier puder – 1 łyżka;
- Sól – 1 łyżka;
- Mieszanka papryki – do smaku;
- Olej roślinny – 20 ml.

Przygotowanie: Umyj kurczaka i zrób z niego bulion. Gdy mięso będzie już prawie ugotowane, dodaj liść laurowy, sól, przyprawy i zioła. Podczas gotowania bulionu drobno posiekaj cebulę i podsmaż ją na oleju roślinnym. Obierz marchewkę i pokrój w drobną kostkę. Wrzuć marchewkę i cebulę do bulionu i gotuj przez 10 minut. Ziemniaki obierz i pokrój w kostkę lub paski. Kaszę gryczaną przemyj kilka razy w zimnej wodzie, wlej do gotującego się bulionu. 10 minut po kaszy dodaj do bulionu pokrojone ziemniaki. Dodaj sól, pieprz i gotuj pod pokrywką przez kolejne 10–15 minut. Zupa podawana jest z ziołami i czosnkiem.

Pierogi szwabskie

Pierogi szwabskie (maultaschen) to tradycyjna receptura kuchni austriackiej, która od dawna cieszy się popularnością w Borystawiu. Są przygotowywane z mięsa mielonego, ziemniaków, cebuli i innych składników. Można je podawać zarówno na ciepło, jak i na zimno, z kwaśną śmietaną lub sosem.

Фото 71. Швабські пироги (маульташен) – традиційний рецепт австрійської кухні, популярний в Бориславі.

Fot. 71. Pierogi szwabskie (maultaschen) – tradycyjna receptura kuchni austriackiej, popularna w Borysławiu.

Інгредієнти для тіста:

- 360 г пшеничного борошна;
- 120 г борошна з дуруму (борошно твердих сортів пшениці);
- сіль за смаком;
- 3 яйця;
- 60 мл води.

Інгредієнти для начинки:

- 250 г яловичого фаршу;
- 250 г свинячого фаршу;
- 100 г копченої свинячої грудинки;
- 1 шт. цибулі;
- 30 г білого хліба;
- 1 пучок петрушки;
- 1 пучок зеленої цибулі;
- 1/2 ч. ложки меленого чорного перцю;
- 1/2 ч. ложки майорану;
- 1 яйце;
- 2 л м'ясного бульйону.

Складники на ciasto:

- 360 g mąki pszennej;
- 120 g mąki durum (mąka z pszenicy twardej);
- sól dla smaku;
- 3 jajka;
- 60 ml wody.

Складники на nadzienie:

- 250 g mielonej wołowiny;
- 250 g mielonej wieprzowiny;
- 100 g wędzonej piersi wieprzowej;
- 1 cebula;
- 30 g białego chleba;
- 1 pęczek pietruszki;
- 1 pęczek zielonej cebuli;
- 1/2 łyżeczki mielonego czarnego pieprzu;
- 1/2 łyżeczki majeranku;
- 1 jajko;
- 2 litry bulionu mięsnego.

Приготування: Для приготування тіста в глибокій мисці змішати пшеничне борошно та борошно з дуруму. Додати сіль за смаком, яйця та воду. Замісити круте тісто, накрити плівкою та залишити на 30 хвилин.

Для приготування начинки нарізати копчену свинячу грудинку на кубики та злегка підрум'янити на вогні. Додати подрібнену цибулю та готувати, поки цибуля не стане прозорою, тоді зняти з вогню та охолодити. У іншій мисці змішати обидва види фаршу, додати сюди всю подрібнену зелень, мелений чорний перець, майоран, розмочений у воді та відтиснений хліб, 1 яйце і сіль за смаком. Перемішати, додати підсмажену з грудинкою цибулю та знову перемішати.

Тісто розкачати у великий прямокутний пласт товщиною 2–3 мм. Викласти начинку, рівномірно розподілити її по всій поверхні пласта. З широкого краю скатати пласт в рулет, край змастити жовтком. Ручкою ложки з силою зробити поглиблення на рулеті на відстані 10 см один від одного та в помічених місцях розрізати. Тоді зварити. Смачного!

Przygotowanie: Aby przygotować ciasto, wymieszaj w głębokiej misce mąkę pszenną i mąkę durum. Dodaj sól do smaku, jajka i wodę. Zagnieść ciasto, przykryć folią i odstawić na 30 minut.

W celu przygotowania nadzienia pokrój wędzony boczek wieprzowy w kostkę i lekko zrumień na ogniu. Dodaj posiekaną cebulę i smaż, aż cebula stanie się przezroczysta, następnie zdejmij z ognia i ostudź. W drugiej misce wymieszaj oba rodzaje mięsa mielonego, dodaj posiekaną zieleninę, mielony czarny pieprz, namoczony w wodzie majeranek i sprasowany chleb, 1 jajko i sól do smaku. Wymieszaj, dodaj smażoną cebulę i ponownie wymieszaj.

Rozwałkuj ciasto na duży prostokąt o grubości 2–3 mm. Rozłóż nadzienie, rozprowadź równomiernie na całej powierzchni. Z szerokiej krawędzi zwiń warstwę w rulon, posmaruj brzeg żółtkiem. Trzonem łyżki zrób na rulonie wgłębienia w odległości 10 cm od siebie i natnij w zaznaczonych miejscach. Następnie ugotuj. Smacznego!

7. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПAM'ЯТКИ ТА ЦІКАВІ МІСЦЯ БОРИСЛАВА

Бориславський туристичний інформаційний центр

Тут турист може ознайомитися з видами відпочинку та дозвілля, які пропонує Бориславська міська територіальна громада, скласти свій туристичний маршрут чи скористатися пропонованими, забронювати різні види екскурсій, активностей, отримати туристичну мапу та придбати сувенірну продукцію.
*Адреса: Борислав, вул. Шевченка, 25.
Контактний номер: +380 63 884 49 37.*

Бориславський історико-краєзнавчий музей

Створений 1993 року на базі колекцій міського краєзнавчого музею, який діяв з 1989 року в приміщенні церкви св. Анни. Будівля, в якій зараз експонуються колекції музею, була зведена 1917 року як головний офіс нафтовидобувної фірми Давіда Фанто – „Fanto”.

Сьогодні у двоповерховій будівлі музею розміщено вісім постійних експозицій та виставкова зала. Музей має колекцію з більше 7 тис. предметів. За останні роки фонди поповнилися кількома цінними експонатами з античних часів.

7. ZABYTKI HISTORYCZNE I KULTUROWE ORAZ CIEKAWE MIEJSCA BORYSŁAWIA

Borysławskie Centrum Informacji Turystycznej

Тутaj turyści mogą zapoznać się z rodzajami rekreacji i wypoczynku oferowanymi przez miejską wspólnotę terytorialną Borysławia, wytyczyć własną trasę turystyczną lub skorzystać z proponowanych, zarezerwować różnego rodzaju wycieczki i aktywności, otrzymać mapę turystyczną i kupić produkty pamiątkowe.
*Adres: Borysław, ul. Szewczenko, 25.
Numer kontaktowy: +380 63 884 49 37.*

Muzeum Historyczno-Krajoznawcze Borysławia

Powstało w 1993 roku na bazie zbiorów miejskiego muzeum krajoznawczego, które działało od 1989 roku w pomieszczeniach kościoła św. Anny. Budynek, w którym obecnie eksponowane są zbiory muzeum, powstał w 1917 roku jako siedziba firmy naftowej Davida Fanto – „Fanto”.

Dzisiaj w dwukondygnacyjnym gmachu muzeum mieści się osiem wystaw stałych oraz sala wystawowa. Muzeum posiada zbiory liczące ponad 7 tys. przedmiotów. W ostatnich latach zbiory uzupełniono o kilka cennych eksponatów z czasów starożytnych.

Фото 72. Історико-краєзнавчий музей Борислава

Fot. 72. Muzeum Historyczno-Krajoznawcze Borysławia

В Історико-краєзнавчому музеї часто організовуються виставки сучасних художників, митців, різноманітні культурні заходи та майстер-класи.

Адреса: Борислав, вул. Шевченка, 75.

Контактні номери: +38 (03248) 42996; +38 (095) 0777158.

Музей нафтової і газової промисловості України

Музей історії нафтової, озокеритної і газопереробної промисловості району засновано 1972 року при Палаці культури нафтовиків на вулиці Д. Галицького, 32. Музейні фонди налічували 502 одиниці. Згодом експонати перемістили до приміщення костелу Святої Варвари, потім до Історико-краєзнавчого

W Muzeum często organizowane są wystawy współczesnych artystów, różne wydarzenia kulturalne i zajęcia warsztatowe.

Adres: Borysław, ul. Szewczenko, 75.

Numery kontaktowe: +38 (03248) 42996; +38 (095) 0777158.

Muzeum przemysłu naftowego i gazowego Ukrainy

Muzeum Historii Przemysłu Naftowego, Ozokerytowego i Przetwórstwa Gazu powstało w 1972 r. w Pałacu Kultury Nafciarzy przy ulicy D. Hałyckiego 32. Zbiory muzealne liczą 502 obiekty. Później eksponaty przeniesiono na teren kościoła św. Barbary, a następnie do Muzeum Historyczno-Krajoznawczego. Wraz z nadejściem

музею. З приходом 1990-их років Музей нафти практично припинив своє існування.

Відродження його діяльності почалося 2003 року після створення Музею нафтової і газової промисловості України на базі НГВУ «Бориславнафтогаз» ПАТ «Укрнафта». Експозиція музею знайомить відвідувачів з історією розвитку бориславського нафтовидобутку – найстарішого нафтового промислу України кінця XIX – початку XX ст.

У музеї представлені колекції нафтових та газових ламп, промислових відзнак, медалей, рідкісних листівок, технічного обладнання, зразки сировини, фотохроніки індустріального міста, акції відомих нафтових компаній.

lat 90. Muzeum Nafty praktycznie przestało istnieć.

Odnowienie jego działalności rozpoczęło się w 2003 roku po utworzeniu Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego Ukrainy na bazie Boryslavnaftogaz Ukrnafta. Ekspozycja muzeum przybliży zwiedzającym historię rozwoju Borysławia ośrodka najstarszego przemysłu naftowego na Ukrainie pod koniec XIX i na początku XX wieku.

W muzeum prezentowane są kolekcje lamp naftowych, nagrody przemysłowe, medale, rzadkie pocztówki, wyposażenie techniczne, próbki surowców, fotokroniki miasta przemysłowego, akcje znanych firm naftowych.

Фото 73. Музей нафтової та газової промисловості України.

Fot. 73. Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowego Ukrainy.

Поруч з адміністративною будівлею НГВУ „Бориславнафтогаз” працівниками управління було створено скансен – Музей просто неба, де розміщується великогабаритне, діюче рухоме унікальне історичне технологічне обладнання, пристрої, об’єкти та сучасні макети-експонати нафтогазової промисловості.

Адреса: Борислав, вул. Карпатська Брама, 26.

Контактний номер: +38 (097) 7392063.

Аптека-музей Йогана Зега

Атмосферне місце, присвячене магістру фармації, винахіднику гасу, засновнику нафтової та озокеритної промисловості в Галичині та світі Яну (Йогану) Зегу.

Йоган Зег переселився до Борислава у 1876 році і відкрив першу аптеку в місті на вулиці Панській. В Аптеці-музеї можна дізнатися про життя та діяльність аптекаря-винахідника, а також взяти участь у цікавих експериментах, побачити, якою різною може бути нафта та зануритись у надзвичайну історію Борислава. Більшість аптечних експонатів музею автентичні та зібрані з місцевих фармацій, в т. ч. аптеки, що належала Йогану Зегу. Також тут можна побачити колекцію різноманітних газових ламп.

Obok budynku administracyjnego Boryslavnaftogaz NGVU kadra zarządzająca stworzyła skansen, w którym mieszczą się działające na dużą skalę, ruchome, unikatowe historyczne technologiczne, obiekty i nowoczesne modele-ekspozyty przemysłu naftowego i gazowego.

Adres: Borysław, ul. Karpataska Braма, 26.

Numer kontaktowy: +38 (097) 7392063.

Аптека-музей Йохана Зега

Klimatyczne miejsce poświęcone Mistrzowi Farmacji, wynalazcy nafty, założycielowi przemysłu naftowego i ozokerytowego w Galicji i na świecie, Janowi (Johanowi) Zehowi.

Johann Zeh przeniósł się do Borysławia w 1876 roku i otworzył pierwszą w mieście aptekę przy ulicy Pańskiej. W Aptece-Muzeum można poznać życie i działalność aptekarza-wynalazcy, a także wziąć udział w ciekawych eksperymentach, zobaczyć, jak różna może być ropa i zanurzyć się w niezwykłej historii Borysławia. Większość ekspozycji aptecznych muzeum jest autentyczna i pochodzi z lokalnych aptek, w tym apteki należącej do Johanna Zeha. Również tutaj można zobaczyć kolekcję lamp naftowych.

Фото 74. Експонати в аптеці-музеї Яна Зєга.

Fot. 74. Ekspozyty w Aptece-Muzeum Jana Zeha.

Адреса: Бориславський міський парк, вхід з вул. Карпатська брама, 17.

Контактний номер: +38 (066) 8086899.

Adres: Borysławski Park Miejski, wejście od ul. Karpatska brama, 17.

Numer kontaktowy: +38 (066) 8086899.

Міні-скансен «Карпатська Хата»

Це куточок затишку у серці метушливого міста, осередок локальної культури та звичаїв. Хати були перевезені з села Вижній Березів Івано-Франківської області. Їх власником є Сергій Силантьєв – колоритний бориславець, який любить своє місто, знає його історію та людей, збирає давні пісні та спогади старожилів.

На мальовничому обійсті розташована старовинна хата 1802 року побудови. Інтер'єр наповнений оригінальними меблями 1920–30-х років, старовинними іконами та образами, колекцією глечиків та та-

Mini-skansen „Karpaska Chata”

To oaza spokoju w sercu tętniącego życiem miasta, centrum lokalnej kultury i zwyczajów. Chaty zostały przeniesione ze wsi Wyżnij Berezyw, obwód Iwano-Frankowski. Ich właścicielem jest Serhij Silantiew, znany Borysławianin, który kocha swoje miasto, zna jego historię i ludzi, kolekcjonuje stare pieśni i wspomnienia dawnych mieszkańców.

Przy malowniczej obwodnicy stoi stary dom zbudowany w 1802 roku. Wnętrze wypełniają oryginalne meble z lat 20. i 30. XX wieku, zabytkowe ikony i obrazy, kolekcja dzbanków i talerzy z ręcznie zdobionymi

Фото 75. Міні-скансен «Карпатська Хата».

Fot. 75. Mini-skansen „Karpacka Chata”.

рілок з орнаментами ручної роботи 1910-х років, млинками для кави та ще багатьма цікавими експонатами.

Обабіч хати стоїть шпихлір (місце, де зберігали збіжжя) з села Губичі 1861 року, де зібрані старожитності з різних куточків України: автентичний одяг, вишиті сорочки, знаряддя для обробки льону та його вичісування, ткацькі верстати, жорна тощо.

Також тут можна спробувати страви, приготовані в печі, домашній хліб та запашну каву, заварену на бориславській «Нафтусі».

Адреса: Борислав, вул. Міцкевича, 7а.

Контактний номер: +38 (073) 1813668.

Церква Святої Анни

Сучасна церква Святої Анни в Бориславі збудована 1900 року за

орнаментами з року 1910, мłynки до кави і wiele innych ciekawych eksponatów.

Obok domu znajduje się spichlerz (miejsce przechowywania zboża) ze wsi Gubicze z 1861 r., w którym gromadzone są pamiątki z różnych zakątków Ukrainy: autentyczne stroje, haftowane koszule, narzędzia do obróbki i czesania lnu, krosna, kamienie młyńskie itp.

Można tu również spróbować potraw z pieca, domowego chleba i aromatycznej kawy parzonej na borysławskiej naftusi.

Adres: Borysław, ul. Mickiewicza, 7a.

Numer kontaktowy: +38 (073) 1813668.

Kościół św. Anny

Współczesny kościół św. Anny w Borysławiu został zbudowany w 1900 ro-

проектом архітектора Станіслава Маєрського та посвячена 1902 року як парафіяльний римо-католицький костел Святої Барбари, покровительки гірників. У 1930–31 роки костел було розписано майстрами під керівництвом краківського художника Антонія Процайловича. Інтер'єри чудово доповнювали великі вітражні вікна та фігури відомого художника і скульптора Антонія Попеля, серед яких – фігура св. Варвари, розміщена у головному вівтарі.

У 60-тих роках радянська влада перетворила храм спершу на склад солі, потім на магазин меблів і навіть похоронне бюро. Трохи згодом у стінах святині відкрили краєзнавчий музей.

ku według projektu architekta Stanisława Majerskiego. Został konsekrowany w 1902 roku jako kościół parafialny rzymskokatolicki pw. św. Barbary, patronki górników. W latach 1930–1931 wewnątrz kościoła malowali mistrzowie pod kierunkiem krakowskiego artysty Antoniego Procajłowicza. Wnętrza doskonale uzupełniły duże witraże oraz figury słynnego artysty i rzeźbiarza Antony'ego Popela, wśród których znajduje się figura św. Barbary, umieszczona w ołtarzu głównym.

W latach 60. władze sowieckie przekształciły kościół najpierw w skład soli, potem w sklep meblowy, a nawet zakład pogrzebowy. Nieco później w murach sanktuarium otwarto muzeum historii lokalnej.

Фото 76. Церква Анни, колишній костел Св. Барбари.

Fot. 76. Kościół Św. Anny, dawny kościół św. Barbary.

1989 року храм Святої Анни передали греко-католицькій громаді у занедбаному стані. Після ґрунтового ремонту та облаштування 9 липня того ж року відбулося освячення оновленого храму. На новий лад розписав святилище відомий львівський художник Богдан Балицький, а решту храму – Богдан Панчишин.

Зараз ця святиня стала одним із головних паломницьких центрів Львівщини. Тут зібрано колекцію із понад 720 християнських реліквій з усього світу.

Адреса: Борислав, вул. Володимира Великого, 45.

Контактний номер: +38 (096) 7532317.

Церква Успіння Пресвятої Богородиці

У південній частині Борислава на виїзді з міста височить Успенська церква, зведена на місці колишнього дерев'яного храму, датованого 1835 роком. Кам'яна наступниця на місці Мразницької церкви (Мразниця – колишнє село, нині один з районів Борислава) побудована 1929 року. Інженером будівництва виступив Лев Шелевич, архітектори – Сергій Тимошенко і Олександр Пежанський.

З 1962 року храм був закритий і спустошений, а його приміщення

W 1989 r. kościół św. Anny w opłakanym stanie został przekazany gminie greckokatolickiej. Po gruntownym remoncie i uporządkowaniu, 9 lipca tego samego roku nastąpiło poświęcenie odnowionego kościoła. Sanktuarium zostało odmalowane przez znanego artystę lwowskiego Bohdana Bałyckiego oraz Bohdana Panczyszyna.

Obecnie sanktuarium stało się jednym z głównych ośrodków pielgrzymkowych obwodu lwowskiego. Zgromadzono tu kolekcję ponad 720 chrześcijańskich relikwii z całego świata.

Adres: Borysław, ul. Wołodymyra Wielkiego, 45.

Numer kontaktowy: +38 (096) 7532317.

Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Bogurodzicy

W południowej części Borysławia, na rogatkach miasta, stoi cerkiew Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, wzniesiona na miejscu drewnianej cerkwi z 1835 roku. Kamienna budowla w 1929 roku zastąpiła cerkiew z Mrażnicy (Mrażnica to dawna wieś, obecnie jedna z dzielnic Borysławia). Inżynierem budowy był Lew Szelewych, architektami Serhij Tymoszenko i Oлександр Pezhanskyi.

Od 1962 roku świątynia była zamknięta i opustoszała, a jej pomieszczenia służyły jako magazyny. Od 1991

служували складами. З 1991 року храм функціонує як Українська греко-католицька церква.

року cerkiew funkcjonuje jako Ukraiński Kościół Greckokatolicki.

Фото 77. Церква Успіння Пресвятої Богородиці у Бориславі.

Fot. 77. Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Boryslawiu.

Головною прикрасою церкви Успіння Пресвятої Богородиці є десять унікальних вітражів, виготовлених 1929 року за проектом художника Петра Холодного.

Główną ozdobą cerkwi Wniebowzięcia NMP jest dziesięć unikatowych witraży wykonanych w 1929 roku według projektu artysty Piotra Chołodnego.

Фото 78. Розписи у церкві Успіння Пресвятої Богородиці.

Fot. 78. Polichromie w kościele Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny..

Адреса: Борислав, вул. Степана Бандери, 89а.

Adres: Boryslaw, ul. Stepana Bandery, 89a.

Церква Різдва Пресвятої Богородиці в Ясениці-Сільній

У селі Ясениця – багата історія церковного життя. Вже 1507 року була зведена перша церква,

Cerkiew Narodzenia Najświętszej Bogurodzicy w Jasienicy-Solnej

Wieś Jasienica ma bogatą historię życia cerkiewnego. Już w 1507 roku powstał tu pierwszy kościół, a w XVIII w.

а в XVIII столітті їх було вже дві – матірня горішня та дочірня долішня, присвячені Різду Пресвятої Богородиці. Дочірня церква, збудована 1809 року, існувала до початку XX століття, коли була продана. Матірня церква, з трьома верхами, зведена у 1864 році на місці попередньої, збудованої в 1818 році. Однак під час Першої світової війни ця церква була знищена.

Фото 79. Церква Різдва Пресвятої Богородиці в Ясениці-Сільній.

Fot. 79. Cerkiew Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Jasienicy-Solnej.

Деякий час відправи відбувалися у дерев'яній каплиці. А 1937 року була збудована сучасна дерев'яна церква за проектом архітектора Лева Шелевича з Дрогобича.

Церква розташована у центрі Ясениці на підвищеному правому березі потоку та оточена цвинтарем. Вона велика за розмірами, зведена на кам'яному фундаменті, хрестова у плані та одноверха. Вівтар має дві прибудовані однакові ризниці. Верхня частина ризниць здається надбудовою над піддаш-

істніали już dwa z nich. Siostrzany kościół, zbudowany w 1809 r., istniał do początku XX wieku, kiedy to został sprzedany. Kościół macierzysty, z trzema wieżami, został zbudowany w 1864 roku na miejscu poprzedniego, zbudowanego w 1818 roku. Jednak w czasie I wojny światowej kościół ten został zniszczony.

Przez pewien czas nabożeństwa odbywały się w drewnianej kaplicy. W 1937 r. wybudowano nowoczesną drewnianą cerkiew według projektu architekta Lwa Szelewycza z Drohobycza.

Cerkiew znajduje się w centrum Jasienicy na prawym brzegu rzeki i jest otoczona cmentarzem. Zbudowana jest na kamiennym fundamencie, na planie krzyża. Do ołtarza dołączone są dwie identyczne zakryście. Górna część zakrystii wydaje się być nadbudową nad kruchtą otaczają-

шям, яке опоясує храм. Всередині церква прикрашена іконами та фресками.

В радянський час з середини 1950-х років до 1989 року церква була зачинена. Зараз вона є популярним пунктом паломництва та туристичних маршрутів, приваблюючи відвідувачів своєю неповторною архітектурою, розташуванням та духовною аурою.

Адреса: с. Ясениця-Сільна, вул. Наталії Олексівської, 32.

Карпатський геологічно-нафтовий інститут

29.03.1912 р. Палата Працедавців нафтової промисловості в Бориславі затвердила тимчасовий статут Геологічної Станції. 1 червня 1912 р. технічним керівником її став доктор геології Болеслав Кропачек, а науковим керівником – професор Ягеллонського університету, доктор геології Юзеф Гжибовскі. Розташовувалася станція у будинку в мікрорайоні Потік. Це була перша на теренах України наукова геологічна дослідна установа озокеритної та нафтогазової промисловості.

1–7 вересня 1925 р. у Геологічній станції відбувся Перший Геологічний З'їзд Карпатської Асоціації (Association Géologique Karpatique),

ця святинію. Wewnątrz kościoła jest ozdobiony ikonami i freskami.

W czasach sowieckich od połowy lat 50. do 1989 r. cerkiew była zamknięta. Obecnie jest popularnym celem pielgrzymkowym i turystycznym, przyciągającym turystów wyjątkową architekturą, położeniem i duchową aurą.

Adres: wieś Jasienica-Solna, ul. Natalia Oleksowska, 32.

Karpacki Instytut Geologiczny i Naftowy

29 marca 1912 r. Izba Pracodawców Przemysłu Naftowego w Boryslawiu zatwierdziła tymczasowy statut Stacji Geologicznej. 1 czerwca 1912 r. jej dyrektorem technicznym został dr geologii Bolesław Kropachek, a kierownikiem naukowym Józef Grzybowski, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor geologii. Stacja mieściła się w domu na osiedlu Potik. Była to pierwsza na terytorium Ukrainy instytucja naukowo-geologiczna przemysłu ozokerytu oraz przemysłu naftowo-gazowego.

W dniach 1–7 września 1925 r. w Stacji Geologicznej odbył się I Kongres Geologiczny Towarzystwa Karpackiego (Association Géologique Karpatique), zorganizowany przez geo-

організований геологом, доктором Константи Толвінським (1876–1961) і присвячений Східним Карпатам. На З'їзд прибуло 67 геологів з Польщі та з-за кордону.

З грудня 1932 р. до 1952 р. на базі Карпатської геологічної станції діяв єдиний в Україні та Європі подібний науково-дослідний заклад – Карпатський геологічно-нафтовий Інститут. Його організатором та довголітнім керівником у 1932–1939 рр. був видатний вчений геолог-нафтовик, доктор Константи Толвінський.

loga dr. Konstantego Tołwińskiego (1876–1961), poświęcony Karpatom Wschodnim. Na Kongres przyjechało 67 geologów z Polski i zagranicy.

Od grudnia 1932 do 1952 roku w bazie Karpackiej Stacji Geologicznej działał Karpacki Instytut Geologiczny i Naftowy, jedyna tego typu instytucja naukowa na Ukrainie i w Europie. Jej organizatorem i wieloletnim dyrektorem w latach 1932–1939 był wybitny geolog naftowy dr Konstanty Tołwiński.

Фото 80. Будівля Карпатського нафтового інституту.
Fot. 80. Budynek Karpackiego Instytutu Naftowego.

З 1962 р. в будівлі Карпатського інституту розташовується спецшкола для дітей із захворюваннями опорно-рухового апарату та ДЦП. 25.11.1992 р. на фасаді будівлі встановлено та урочисто відкрито металеву пам'ятну таблицю колишньому інституту та його багаторічному керівнику К. Толвінському. Цей будинок є пам'яткою історії державного значення з 1995 р.
Адреса: Борислав, вул. Короленка, 6.

Od 1962 roku w budynku Instytutu Karpackiego mieści się szkoła specjalna dla dzieci ze schorzeniami narządów ruchu i mózgowym porażeniem dziecięcym. 25 listopada 1992 r. na fasadzie budynku została umieszczona i uroczysto odsłonięta metalowa tablica pamiątkowa dawnego instytutu i jego wieloletniego dyrektora K. Tołwińskiego. Budynek ten od 1995 roku ma status zabytku.
Adres: Borysław, ul. Korolenko, 6.

Територія Котівської солеварні

Котівська солеварня (с. Котів, тепер мікрорайон Борислава Баня Котівська) була заснована ще в XVI ст. Розташована на так званому «Банському городі», неподалік від приватних будинків на вулиці Івана Франка.

Головною сировиною, якою користувалася ця солеварня, була сировиця, яку добували з трьох глибоких соляних ям-криниць. Протягом багатьох років Котівська солеварня славилася у Галичині своєю високоякісною продукцією. Однак на початку XIX століття солеварня зазнала складних часів і закрилася. Соляні ями-криниці також були закриті і засипані, що призвело до повного припинення виробництва солі на цьому місці. На даний час можна відвідати територію колишньої солеварні, яка є історико-культурною пам'яткою та нагадує про багату історію Борислава.

Адреса: Борислав, вул. Івана Франка, 93–99.

Бориславські висипи

«Висипи» – на місцевому діалекті це відвали (терикони), які утворилися внаслідок розробки бориславської озокеритової шахти. В місті є старі висипи, які пов'язані з першою озокеритовою

Kotivska Warzelnia

Kotivska warzelnia (wieś Kotiv, obecnie dzielnica Borysławia – Bania Kotivska) została założona w XVI wieku. Znajduje się w tak zwanym „Banskim Gorodzie”, przy ulicy Iwana Franki.

Głównym surowcem wykorzystywanym przez tę warzelnię była serwatka, którą wydobywano z trzech głębokich studni solnych. Przez wiele lat warzelnia Kotivska słynęła w Galicji z wysokiej jakości produktów. Na początku XIX wieku dla warzelni nastąpiły ciężkie czasy i została zamknięta. Zamknięto i zasypano również studnie solne, co spowodowało całkowite zaprzestanie produkcji soli w tym miejscu. Obecnie można zwiedzać teren dawnej warzelni soli, który jest zażytkiem historycznym i kulturowym oraz przypomina o bogatej historii Borysławia.

Adres: Borysław, ul. Iwan Franko, 93-99.

Borysławskie wysypki

„Wysypy” – w miejscowej gwarze są to hałdy (terykony), które powstały w wyniku rozbudowy borysławskiej kopalni ozokerytu. W mieście znajdują się stare odkrywki, które związane są z pierwszą kopalnią ozo-

шахтою, яку відкривав сам Франц Йосиф, до них належить і один з пагорбів, котрий під час приїзду імператора слугував локацією для урочистостей, звідки отримав назву «цісарська гірка» (вулиця Весняна). Також є «нові висипи», які сформувалися з часу міжвоєнної Польщі і займають площу між вулицями Адама Міцкевича та Романа Шухевича.

На висипах сформувався особливий екотон та природа: росте обліпиховий гай, витікає мінеральна вода типу «Нафтуса», залізи́сте джерело, а також ростуть приморські орхідні поруч зі солоним ставом, який утворився посеред терену. На висипи варто піднятися, щоб насолодитися мальовничими краєвидами Борислава.

Адреса: «Цісарська гірка» – вул. Весняна; територія між вулицями Адама Міцкевича та Романа Шухевича.

Гірськолижний комплекс «Буковиця»

Знаходиться на вершині гори Маґестра, висота якої 625 м. Перші згадки про заняття зимовими видами спорту на схилах цієї гори з'явилися ще за часів Австро-Угорської імперії. Чудове місце для всіх, хто любить гори та активний відпочинок впродовж цілого року.

kerytu, którą otworzył sam Franciszek Józef. W czasie przybycia cesarza jedno ze wzgórz służyło jako miejsce uroczystości jego powitania, dlatego nosi nazwę „Cesarskie Wzgórze” (ul. Wesniana). Są też „nowe wysypki”, które powstały od czasów międzywojennej Polski, zajmując skwer między ulicami Adama Mickiewicza i Romana Szuchiewicza.

Na wychodniach ukształtował się szczególny ekosystem: rośnie zagajnik rokitnika, wypytywa woda mineralna typu Naftusia, źródła wody żaželazionej. Obok solanki rosną nadmorskie storczyki. Warto wspiąć się na granie, by podziwiać malowniczy krajobraz Borysławia.

Adres: „Wzgórze Cesarskie” – ul. Wesniana; teren pomiędzy ulicami Adama Mickiewicza i Romana Szuchiewicza.

Kompleks narciarski „Bukowica”

Znajduje się na szczycie góry Maґestra, która ma wysokość 625 m. Pierwsze wzmianki o uprawianiu sportów zimowych na zboczach tej góry pojawiły się już w czasach Cesarstwa Austro-Węgierskiego. Świetne miejsce dla wszystkich kochających góry i aktywny wypoczynek przez cały rok.

Фото 81. Підйомник гірськолижного курорту «Буковиця».

Fot. 81. Wyciąg narciarski Bukowica.

Розташована в мальовничому передгір'ї Карпат «Буковиця» пропонує широкий спектр послуг, зокрема траси різного рівня складності, панорамні підйоми, тюбінг-парк, лижну школу, прокат костюмів та спорядження, скі-сервіс та фуд-корт.

Адреса: Борислав, вул. Тустановицька, 185.

Контактні номери: +38 (073) 7754884, +38 (067) 7754884.

Położona u podnóża malowniczych Karpat „Bukowica” oferuje szeroki wachlarz usług, w tym trasy o różnym stopniu trudności, malownicze trasy narciarskie, snowpark, szkółkę narciarską, wypożyczalnię i serwis sprzętu narciarskiego oraz punkt gastronomiczny.

Adres: Borysław, ul. Tustanowska, 185.

Numery kontaktowe: +38 (073) 7754884, +38 (067) 7754884.

Фото 82. Вид з гори Магестра гірськолижного курорту «Буковиця».

Fot. 82. Widok z góry Magestra z ośrodka narciarskiego Bukowica.

Гірськолижний комплекс «Крутогір»

Знаходиться в живописному мікрорайоні Мразниця неподалік Національного природного парку «Сколівські Бескиди». «Крутогір» має добре розвинену інфраструктуру та все необхідне для комфортного відпочинку з сім'єю.

Kompleks narciarski „Krutohir”

Znajduje się w malowniczej okolicy Mrażnicy w pobliżu Narodowego Parku Przyrody „Beskiady Skoliwskie”. „Krutohir” ma dobrze rozwiniętą infrastrukturę i zapewnia komfortowe warunki do wypoczynku z rodziną.

Фото 83. Гірськолижний курорт «Крутогір».

Fot. 83. Ośrodek narciarski „Krutohir”.

Діють декілька спусків протяжністю 200 та 500 метрів, окремо є гірка для санчат і сноу-тюбінгу. Для відвідувачів обладнані автостоянка, місця для відпочинку, дитячий майданчик, сауна, кафе та колиба. Є пункт прокату лиж, санчат та іншого необхідного спорядження.

Адреса: Борислав, вул. Степана Бандери, 114Б.

Контактні номери: +38 (067) 3658365, +38 (067) 9281200.

Jest tu kilka stoków o długości 200 i 500 metrów, osobne zjeżdżalnie do jazdy na sankach i snowpark. Do dyspozycji gości jest parking, miejsca do wypoczynku, plac zabaw, sauna, kawiarnia i szałas. Obiekt dysponuje wypożyczalnią nart oraz sanek i innego niezbędnego sprzętu sportowego.

Adres: Borysław, ul. Stepana Bandery, 114B.

Numery kontaktowe: +38 (067) 3658365, +38 (067) 9281200.

Дім кішок

На Барабському мості оселилися незвичайні мешканці – оцелоти, сервали, рисі та бобкети. Поогля-

Dom kotów

Na Moście Baraba osiedlili się niezwykli mieszkańcy – oceloty, serwale, rysie. Dzięki koty można zobaczyć

дати диких кішок можна у приватному міні-зоопарку, який створила сім'я Левицьких. Пані Лія, власниця пухнастиків, радо приймає відвідувачів та розповідає історії про своїх улюбленців. Це чудове місце для тих, хто любить тварин та шукає нестандартні та оригінальні локації для мандрів.

Фото 84. Будинок кішок.
Fot. 84. Dom kotów.

w prywatnym mini-zoo stworzonym przez rodzinę Levitskyi. Pani Liya, właścicielka futrzaków, wita gości i opowiada historie o swoich pupilach. To świetne miejsce dla tych, którzy kochają zwierzęta i szukają nietuzinkowych i oryginalnych miejsc do podróży.

Адреса: вул. Адама Міцкевича, 2.
Контактний номер: +38 (093) 4450579.

Adres: ul. Adama Mickiewicza, 2.
Numer kontaktowy: +38 (093) 4450579.

Перша крафтова грибарня «Боровик»

Компанія «Боровик» пройшла значний шлях за 20 років свого існування – від невеликого підприємства до провідного національного виробника, який вирощує 120 тон печериць щомісяця. Родзинкою «Боровика» є гастро-екскурсія «Таємниці Шампіленду».

Адреса: вул. Коновальця, 13.
Контактний номер: +38 (098) 3332411.

Pierwsza rzemieślnicza pieczarkarnia „Borovyk”

Firma „Borovyk” przeszła długą drogę w ciągu 20 lat swojego istnienia – od małego przedsiębiorstwa do czołowego krajowego producenta, który co miesiąc uprawia 120 ton pieczarek. Główną atrakcją firmy „Borovyk” jest wycieczka kulinarna „Tajemnice Champiland”.

Adres: ul. Konowacka, 13.
Numer kontaktowy: +38 (098) 3332411.

8. ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ, ЩО ПРОХОДЯТЬ ЧЕРЕЗ БОРИСЛАВСЬКУ МТГ

Територією Бориславської громади проходить кілька туристичних маршрутів різного спрямування, різної протяжності та складності. Вони можуть підійти для пізнавального туризму, активного відпочинку, а також і для спокійної прогулянки.

Міжнародні туристичні шляхи:

1) **Польсько-український туристичний маршрут «Нафтовий шлях»** розроблений 2004 року Локальною туристичною організацією «Бескид Низький» з Кросно при співпраці з місцевими владами півдня Підкарпатського воєводства, а також партнерами з України. 2005 року цей шлях нагороджений сертифікатом Польської Організації Туристичної як найкращий туристичний продукт року. Це маршрут, що складається з об'єктів, які пов'язані із зародженням та розвитком нафтової промисловості Галичини в другій половині XIX ст. Нафтовий шлях починається в Горлиці і далі проходить через Ясло, Кросно, Санок, Леско, Устрики Долішні, Самбір, Борислав, Дрогобич, Львів. На цьому маршруті у

8. SZLAKI TURYSTYCZNE PROWADZĄCE PRZEZ BORYSŁAW

Przez terytorium gminy Borysława przebiega kilka szlaków turystycznych w różnych kierunkach, długości i stopniu zaawansowania. Mogą służyć turystyce edukacyjnej, aktywnej rekreacji, a także spokojnym spacerem.

Międzynarodowe szlaki turystyczne:

1) **Polsko-ukraiński szlak turystyczny „Szlak Naftowy”** został utworzony w 2004 roku przez Lokalną Organizację Turystyczną „Beskid Niski” z Krosna we współpracy z samorządami terytorialnymi południa województwa podkarpackiego oraz partnerami z Ukrainy. W 2005 roku szlak ten otrzymał certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej jako najlepszy produkt turystyczny roku. Szlak tworzą obiekty związane z powstaniem i rozwojem przemysłu naftowego Galicji w drugiej połowie XIX wieku. Rozpoczyna się w Gorlicach i biegnie dalej przez Jasło, Krosno, Sanok, Lesko, Ustrzyki Dolne, Sambor, Borysław, Drohobycz, Lwów. Na trasie szlaku skupiającego 58 miejscowości Polski i Ukrainy można odkryć obiekty naftowe – skanseny, muzea, urządzenia, miejsca wydarzeń

58 місцевостях Польщі та України можна відкрити для себе «нафтові» об'єкти – скансени, музеї, устаткування, місця історичних подій. Також на Нафтовому шляху можна відвідати цікаві об'єкти, які не пов'язані з нафтовою промисловістю – пам'ятки природи, сакральні пам'ятки (костели, церкви, синагоги), історичні цвинтарі, а також архітектуру – палаци, замки, маєтки, історичні будівлі (разом в 101 місцевості!).

У Бориславі до Нафтового шляху були включені Музей історії нафтового промислу, озокеритна шахта, діюче устаткування для видобутку нафти, місце свердловини “Oil-City”, яка відома рекордними кількостями нафти і тритижневою пожежею на ній. Також на маршруті виокремлено джерела лікувальних мінеральних вод у селах Бориславської громади Попелі та Ясениця-Сільна і дерев'яна церква Пресвятої Богородиці (XVII ст.) із дзвіницею в Попелях.

Нафтовий шлях придатний для автомобільного, велосипедного та пішохідного туризму.

historycznych. Na Szlaku Naftowym można również zwiedzać ciekawe obiekty niezwiązane z przemysłem naftowym – pomniki przyrody, zabytki sakralne (kościół, synagoga), zabytkowe cmentarze, a także architekturę – pałace, zamki, dwory, obiekty zabytkowe.

Podążając szlakiem, w Borystawiu możemy odwiedzić Muzeum Historii Przemysłu Naftowego, kopalnię ozokerytu, działające urządzenia do wydobywania ropy naftowej, miejsce od-

Фото 85. Схема маршруту «Нафтового шляху».
Фот. 86. Przebieg „Szlaku Naftowego”.

wiertu Oil-City, który słynie z rekordowych ilości ropy i trwającego przez trzy dni pożaru. Trasa obejmuje również źródła leczniczych wód mineralnych we wsiach Popeli, Jasienicy-Solnej oraz gminy Borystaw. Dodatkową atrakcją położoną na szlaku jest drewniany kościół Najświętszej Marii Panny (XVII w.) z dzwonicą we wsi Popeli.

Szlak Naftowy można zwiedzać samochodem, rowerem oraz częściowo pieszo.

Фото 87. Скансен Музею нафтової та газової промисловості України в Бориславі – об'єкт «Нафтового шляху».

Fot. 87. Skansen Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowego Ukrainy w Borysławiu – obiekt „Szlaku Naftowego”.

2) **Польсько-український туристичний шлях «Гео-Карпати»** – геотуристичний маршрут протяжністю 700 км від міста Кросно в Польщі через Борислав до Яремче в Україні. Шлях охоплює 28 гео-

2) **Polsko-ukraiński szlak turystyczny „Geokarpaty”** – szlak geoturystyczny o długości 700 km z Krosna w Polsce przez Borysław do Jaremcze na Ukrainie. Szlak obejmuje 28 interesujących zarówno dla przeciętneho turysty, jak

Фото 88. Карта маршруту геотуристичного шляху «Гео-Карпати».

Fot. 88. Mapa przebiegu Geokarpackiego Szlaku Geoturystycznego.

сайтів, які представляють цікаві як для пересічного туриста, так і для спеціаліста-геолога, відслонення гірських порід, елементи гірничої інфраструктури і геоморфологічні об'єкти в Польщі і в Україні.

i geologa geostanowisk, wychodnie skalne, elementy infrastruktury górniczej oraz obiekty geomorfologiczne Polski i Ukrainy.

Szlak geoturystyczny „Geokarpaty” został opracowany w latach 2012–

Фото 89. Інформаційна таблиця шляху «Гео-Карпати» в Бориславі.

Fot. 89. Tablica informacyjna na szlaku „Geokarpaty” w Borislawiu.

Геотуристичний шлях «Гео-Карпати» розроблений у 2012-2013 рр. Львівським національним університетом імені Івана Франка і Кросненською Вищою професійною школою в рамках виконання спільного проекту за Програмою транскордонної співпраці Польща-Білорусь-Україна. Серед головних завдань проекту були інвентаризація геотуристичних об'єктів на території досліджень (Підкарпатське воєводство та Івано-Франківська і Львівські облас-

–2013 przez Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki oraz Wyższą Szkołę Zawodową w Krośnie w ramach wspólnego projektu w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina. Do głównych zadań projektu należała inwentaryzacja obiektów geoturystycznych na badanym obszarze.

W Borislawiu trasa „Geo-Karpaty” obejmuje zarówno złoża, jak i geologiczny pomnik przyrody o znaczeniu krajowym „Odcinek paleogeński” na rzece Tyśmienica.

ті), обґрунтування та ознакування геотуристичного шляху, виготовлення путівника, картографічних матеріалів та фотоальбому, просування геотуристичного продукту на українському та міжнародному туристичних ринках.

У Бориславі шлях «Гео-Карпати» охоплює як саме родовище, так і геологічну пам'ятку природи національного значення «Розріз палео-гену» на ріці Тисмениця. Недалеко цієї пам'ятки та Бориславського водоспаду встановлено інформаційний стенд маршруту.

Регіональні туристичні маршрути:

Населені пункти Бориславської МТГ є у складі двох регіональних туристичних маршрутів України:

Регіональний №11 (Закарпатська область – Тухля – Сколе – Верхне Синьовидне – Урич – Східниця – Борислав – Трускавець – Великий Любін – Шкло – Рава Руська) – велосипедний, загальною протяжністю 90 км;

Регіональний №12 (Івано-Франківська область – Моршин – Стрий – Дрогобич – Борислав – Нагуєвичі – Самбір – Судова Вишня – Івано Франкове) – велосипедний, загальною протяжністю 180 км.

Місцеві пішохідні та велосипедні маршрути.

Regionalne szlaki turystyczne:

Obwód nr 11 (obwód zakarpacki – Tuchla – Skole – Werchne Sinyowidne – Urycz – Schodnica – Borysław – Truskawiec – Wielki Lubin – Szкло – Rawa Ruska) – szlak rowerowy o łącznej długości 90 km;

Obwód nr 12 (obwód iwanofrankowski – Morszyn – Struj – Drohobycz – Borysław – Nagujewicze – Sambor – Sudowa Wisznia – Iwano Frankiowski) – szlak rowerowy o łącznej długości 180 km.

Lokalne trasy piesze i rowerowe:

Dzięki projektowi „Velobeskydy”, który połączył gminy Schodnica, Borysław i Truskawiec, powstało 5 lokalnych tras pieszych i trekkingowych o łącznej długości 59,64 km oraz 4 trasy rowerowe o różnym stopniu trudności o łącznej długości 34,32 km. Wybudowano również ścieżkę zdrowia „terenkur”, która umożliwiła aktywne spacery połączone z umiarkowanym wysiłkiem fizycznym.

Trasa rowerowa nr 1 – z Borysławia przez Bukowicę (Góra Magestra) na Górę Tsyukhiv Verkh. Przybliżona długość to 6,34 km. Różnica wysokości wynosi 379 m. Trasa charakteryzuje się niezbyt wysokim stopniem trudności. Góra Tsyukhiv Verkh to szczyt w Beskidzie Skoliwskim

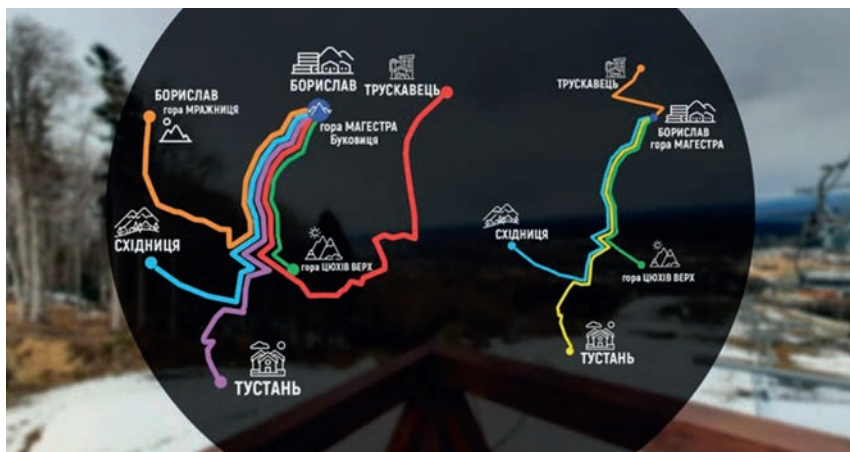

Фото 90. Схема шляхів проекту «ВелоБескиди» (зліва – велосипедні, справа – пішохідні).

Fot. 90. Schemat tras projektu „VeloBeskydy” (po lewej – trasa rowerowa, po prawej – trasa piesza).

Завдяки проекту «Велобескиди», що об'єднав Східницьку, Бориславську та Трускавецьку територіальні громади, було створено 5 місцевих пішохідно-трекінгових маршрутів загальною довжиною 59,64 км та 4 велосипедних маршрути різного рівня складності завдовжки 34,32 км, облаштовано оздоровчу трасу-«теренкур», на якій чергується піша прогулянка з помірними фізичними навантаженнями.

Велошлях № 1 – від Борислава через Буковицю (гора Магестра) до гори Цюхів Верх. Орієнтовна довжина – 6,34 км. Перепад висоти – 379 м. Рівень складності – легкий. Гора Цюхів Верх – це вершина у Сколівських Бескидах та найвища

і найвищий пункт Оривської Скиби. Góra jest końcowym punktem trasy, a na jej szczycie zainstalowano 15-metrową wieżę widokową, z której roztacza się panorama na tutejsze pasma górskie. Trasa posiada system pomiaru czasu, który wskazuje czas kolarza, średnią prędkość i pozycję wśród wszystkich obecnych uczestników jadących trasą.

Trasa rowerowa nr 2 – z Borysławia wzdłuż Bukowicy (Góra Magestra) do Państwowego Rezerwatu Historyczno-Kulturalnego „Tustan”, położonego w pobliżu wsi Uriż. Przybliżona długość to 10,65 km. Różnica wysokości wynosi 386 m. Trasa charakteryzuje się niskim stopniem trudności.

точка Орівської скиби. Ця гора є кінцевою точкою маршруту, і саме тут встановлено 15-метрову оглядову вежу, звідки відкривається панорамний вид на локальні гірські хребти. На маршруті працює система фіксації часу, яка покаже час проходження, середню швидкість та місце велосипедиста серед усіх поточних учасників, що проїдуться цим маршрутом.

Велошлях № 2 – від Борислава по Буковиці (гора Магестра) до Державного історико-культурного заповідника «Тустань», розташованого біля села Урич. Орієнтовна довжина – 10,65 км. Перепад висоти – 386 м. Рівень складності – легкий.

Велошлях № 3 – від Борислава по горі Буковиця до смт Східниця, відомого бальнеологічного курорту. Орієнтовна довжина цього велошляху 11,81 км. Перепад висоти становить 412 м. Рівень складності – середній.

Велошлях № 4 – від Трускавця до Борислава через гору Буковиця. Орієнтовна довжина – 5,52 км. Перепад висоти становить 110 м. Рівень складності – дуже легкий. Відпочиваючи в м. Трускавець, велосипедист може проїхати лісовою дорогою через мішані ліси та дістатись до гірськолижного комплексу «Буковиця». А звідти вже відкри-

Фото 91. Оглядова вежа на горі Цюхів – один із об'єктів маршрутів «ВелоБескидів».

Fot. 91. Wieża widokowa na Górze Tsyukhiv Verkh jest jednym z obiektów szlaku „VeloBeskydy”.

Trasa rowerowa nr 3 – z Borysławia wzdłuż Bukowicę do wsi Schodnica, znanego uzdrowiska balneologicznego. Przybliżona długość tej ścieżki rowerowej to 11,81 km. Różnica wysokości wynosi 412 m. Trasa charakteryzuje się średnim stopniem trudności.

Ścieżka rowerowa nr 4 – z Truskawca do Borysławia przez Bukowicę. Przybliżona długość to 5,52 km. Różnica wysokości wynosi 110 m. Stopień trudności – bardzo łatwy. Podczas odpoczynku w Truskawcu rowerzysta może przejechać leśną drogą przez lasy mieszane i dotrzeć

вається можливість для велопогулянки місцевими гірськими велошляхами.

Велотраса № 1 – в м. Бориславі на Буковиці (гора Маґестра). Орієнтовна довжина – 1,8 км. Перепад висоти становить 160 м. Рівень складності – легкий. Траса призначена для початкового та середнього рівня катання на гірських велосипедах. Ідеально підходить для проведення велосипедних шкіл та для катання батьків з дітьми.

Велотраса № 2 – в м. Бориславі на Буковиці (гора Маґестра). Орієнтовна довжина – 1,0 км. Перепад висоти 160 м. Траса призначена для тренування спортсменів та велосипедистів високого рівня майстерності. Параметри велосипедної траси дозволяють проводити на ній змагання обласного, всеукраїнського та міжнародного рівня. Працює крісельний витяг, яким можна скористатися для повторного підйому з велосипедом на гору.

Пішохідний маршрут № 1 «Цюхів діл» – від Борислава по Буковиці (гора Маґестра) до гори Цюхів Верх. Орієнтовна довжина – 6,34 км. Перепад висоти – 379 м. Рівень складності – легкий. На маршруті передбачено систему фіксації часу, яка показує час проходження, середню швидкість та поточне міс-

до комплексу нациарського Буковица, а stamtąd ma okazję odbyć przejażdżkę rowerową po lokalnych górskich ścieżkach rowerowych.

Trasa rowerowa nr 1 – z miasta Borystaw na Bukowicę (Góra Magestra). Przybliżona długość to 1,8 km. Różnica wysokości wynosi 160 m. Stopień trudności – łatwy. Trasa przeznaczona jest dla początkujących i średniozaawansowanych rowerzystów górskich. Idealna dla szkółek rowerowych oraz rodziców jeżdżących z dziećmi.

Trasa rowerowa nr 2 – z miasta Borystaw na Bukowicę (Góra Magestra). Przybliżona długość to 1 km. Różnica wysokości wynosi 160 m. Tor przeznaczony jest do treningu sportowców i kolarzy o wysokim poziomie zaawansowania. Parametry toru rowerowego pozwalają na rozgrywanie na nim zawodów rangi regionalnej, ogólnoukraińskiej i międzynarodowej. Na trasie znajduje się wyciąg krzeselkowy, z którego można skorzystać, powracając na szczyt góry.

Trasa piesza nr 1 „Tsyukhiv dil” – z Borystawia wzdłuż Bukowicy (góра Magestra) na szczyt Tsyukhiv Verkh. Przybliżona długość to 6,34 km. Różnica wysokości wynosi 379 m. Stopień trudności – łatwy. Trasa posiada system rejestracji czasu, który pokazuje czas przejazdu, średnią prędkość i aktualną lokalizację turysty wśród

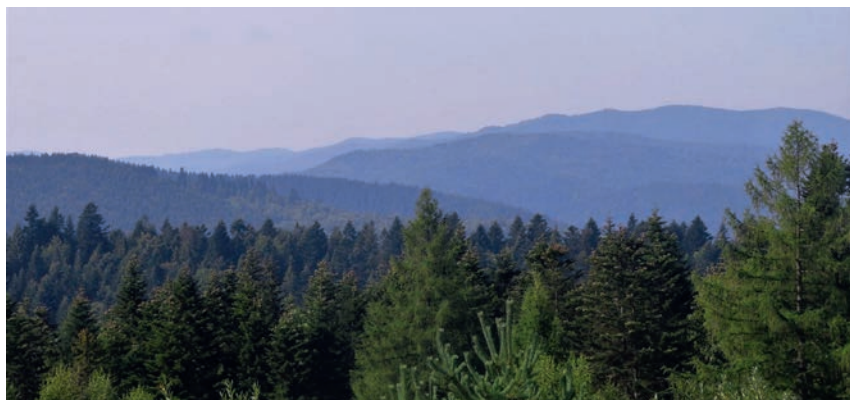

Фото 92. Вигляд на Сколівські Бескиди із гори Цюхів.

Fot. 92. Widok na Beskidy Skoliwskie z Góry Tsyukhiv Verkh.

це туриста серед усіх учасників, стартовий та фінішний портал, де учасник може зісканувати свій абонемент та отримати SMS з даними про свій результат та інформацію, з яким часом маршрут пройшли інші учасники.

Пішохідний маршрут № 2 «Ядвігин тракт» – від Борислава по Буковиці (гора Маґєстра) до Державного історико-культурного заповідника «Тустань», розташованого біля села Урич. Орієнтовна довжина – 10,65 км. Перепад висоти – 386 м. Рівень складності – легкий. Це траса з додатковими спортивними елементами – починаючи з 2 км маршруту кожні 800 м встановлено зони теренкуру: місця, де можна потренуватись, виконуючи різноманітні вправи на силу та баланс.

pozostałych użytkowników. Na trasie znajdują się bramki startu i mety, gdzie uczestnik może zeskanować swoją przepustkę i otrzymać SMS z danymi o swoim wyniku oraz informacją o czasach innych osób korzystających z trasy.

Trasa piesza nr 2 „Trakt Jadwigiński” – z Borysławia wzdłuż Bukowicy (Góra Magestra) do Państwowego Rezerwatu Historyczno-Kulturalnego „Tustan”, położonego w pobliżu wsi Uriż. Przybliżona długość to 10,65 km. Różnica wysokości wynosi 386 m. Stopień trudności – łatwy. Na trasie znajdują się dodatkowe elementy sportowe – od 2 km trasy co 800 m rozmieszczone są strefy terenkur, czyli miejsca, w których można trenować, wykonując różne ćwiczenia siłowe i równoważne.

Пішохідний маршрут № 3 «Золота баня» – від Борислава по Буковиці (гора Магестра) до смт Східниця. Орієнтовна довжина – 11,81 км. Перепад висоти становить 412 м. Маршрут пролягає через гору Цюхів Верх.

Пішохідний маршрут № 4 «Монастирська дорога» – у Бориславі по Буковиці (гора Магестра) до гори Городище. Орієнтовна довжина 10,82 км. Перепад висоти становить 280 м. Рівень складності – легкий.

Пішохідний маршрут № 5 «Соляний шлях» – від м. Борислав (ГК «Буковиця») до м. Трускавець (готель «Ріксос»). Орієнтовна довжина – 20,02 км. Перепад висоти становить 280 м. Рівень складності – важкий. Надзвичайно мальовничий та складний маршрут, який проходить через дві вершини – Цюхів Верх та Бобовище, оглядову панорамну точку на хребті Діла, звідки як на долоні видно місто-курорт Трускавець.

Туристична екскурсія Бориславом.

Для любителів культурно-пізнавального туризму є місцевий маршрут центральною частиною Борислава: міський парк – Аптека-музей Йогана Зега – Музей та скансен нафтової і газової промис-

Trasa piesza nr 3 „Złota bania” – z Borysławia wzdłuż Bukowicy (góra Magestra) do wsi Schodnica. Przybliżona długość – 11,81 km. Różnica wysokości wynosi 412 m. Trasa prowadzi przez górę Tsyukhiv Verkh.

Trasa piesza nr 4 „Monastyrska droga” – w Borysławiu wzdłuż Bukowicy (Góra Magestra) do Góry Horodyszcze. Przybliżona długość to 10,82 km. Różnica wysokości wynosi 280 m. Stopień trudności – łatwy.

Trasa piesza nr 5 „Solna ścieżka” – z miasta Borysław (GK „Bukowica”) do miasta Truskawiec (hotel „Rixos”). Przybliżona długość to 20,02 km. Różnica wysokości wynosi 280 m. Stopień trudności – trudna. Niezwykle malownicza i trudna trasa, która prowadzi przez dwa szczyty – Tsyukhiv Verkh i Bobovshche, punkt widokowy na grzbiecie Diły, z którego rozpościera się widok na uzdrowisko Truskawiec.

Wycieczka turystyczna po Borysławiu.

Dla miłośników turystyki kulturowej i edukacyjnej oferowana jest lokalna wycieczka przez centralną część Borysławia: park miejski – Apteka -Muzeum im. Johana Zeha – Muzeum i skansen przemysłu naftowego i ga-

ловості України – міська пошта – Шахта Франца Йосифа – Барабський міст – приватний музей та скансен “Карпатська хата” – Бориславські «висипи» – Історико-краєзнавчий музей – Канцелярія Роберта Домса – Бориславський водоспад. Орієнтовна довжина маршруту 6,5 км, тривалість 1-2 дні.

zowniczego Ukrainy – poczta miejska – Kopalnia Franciszka Józefa – Most Baraba – prywatne muzeum i skansen „Karpacka chata” – Borysławska „wysypka” – Muzeum historyczne i lokalne – Gabinet Roberta Domsa – Wodospad Borysławski. Orientacyjna długość trasy to 6,5 km, czas trwania 1–2 dni.

Фото 93. Екскурсія Бориславом.

Fot. 93. Zwiedzanie Borysławia.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Абліцов В. Галактика „Україна“. Українська діаспора: видатні постаті. – К.: КИТ, 2007.
- Галицька брама. Борислав. – Львів, 1997. – No 8 (32).
- Джерела до історії України-Руси, т. IV.
- Енциклопедія Львова / Зех Ян. – Т. 2. .
- Енциклопедія сучасної України, Довідник. – Київ, 2001.
- Марченко М.І. Історія української культури. – 1961.
- Микулич О. Життєва і творча діяльність Йогана Зега. / Іван Зег. Серія: Видатні постаті у нафтовій історії міста Борислава. – Дрогобич, 2008.
- Микулич О. Життєва і творча діяльність винахідника Йогана Зега. // «Нафтовик Борислава». – № 71 (7776). – 14 вересня 2007.
- Пірко В. О. Галицьке село наприкінці XVII – в першій половині XVIII ст. (історико-економічний нарис за матеріалами Перемишльської землі) / Український культурологічний центр. Донецьке відділення НТШ. – Донецьк, 2006.
- Ратич О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР. – К., 1957.
- Слободян В. Церкви України. Перемиська єпархія. – Львів, 1998.
- Сов'як П., Шимко І., Пастух Р. Міста і села. – Книга 1.
- Стефанович О. Дрогобиччина – земля Івана Франка». – Том 1.
- Тарнавський Р. Храми Борислава. – Борислав: Українське товариство охорони: 2001.
- Тимчишин Я., Савка М., Тимошенко П. Подорожі по Львівщині. Краєзнавчо-туристичний нарис.
- Франко І. Знадоби до вивчення мови і етнографії українського народу. Дещо про Борислав. – Журн. «Світ», 1882, 4-5.
- Czemerynski K. O dobrach koronnych byłej Rzeczypospolitej Polski. – Lwów, 1870.
- Algemeine Verzeichnis der Ortsgemeinden und Ortschaften Österreichs, – Wien, 1915.
- Handbuch des Lemberger Statthaltereigebiets in Galizien für Jahr 1859. – Lemberg, 1860.
- Ilustrowany przewodnik Zagłębia Naftowego Karpat Wschodnich ze szczególnym uwzględnieniem powiatów Stryja i Drohobycza. S.2. 3. – Stryj, 1938.

- Jabłonowski A. Ziemie ruskie. Ruś Czerwona. – Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. VII. Cz. II-a. – Warszawa, 1903.
- Krótką historia polskiego filmu animowanego. – www.sfp.org.pl.
- Księga adresowa Małopolski. Lwów, Stanisławów, Tarnopol. 1936 – Lwów. Kraków, 1936.
- Loewenherz O. Elementarz przemysłu naftowego w Polsce. – Borysław, 1937.
- Lwowskie Środowisko Naukowe w latach 1939–1945. O Jakubie Karolu Parnasie. – Pod redakcją naukową Ireny Stasiwycz-Jasiukowej. – Warszawa, 1993.
- Matricularum Regni Poloniae Summaria, p. IV, v. 3. – Varsoviae, 1915.
- Mrażnica // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. – Warszawa: Druk «Wiek», 1885. – T. VI.
- Monumenta Poloniae Historica, t. II. – Lwów, 1872.
- Przewodnik po Borysławiu wraz z mapką ulic i placów. – Borysław, 1933.
- Rogosz J. W piekle galicyjskim, – Gródek, 1896.
- Rutkowski J. Z dziejów żup ruskich za Zygmunta Augusta, w: Księga ku czci Oswalda Balzera, tom II, – Lwów, 1925.
- Rymar Z. Galicyjski przemysł naftowy. – Kraków, 1915.
- Szajnocha W. Płody kopatne Galicyi, Lwów, t. II. – 1894.
- Turska J. Inwentarz żup Samborskich z 1558 r. – Studia z dziejów górnictwa i hutnictwa, t. I. – Wrocław, 1957.

Інтернет-джерела:

- Драматична історія останнього власника аптеки «Під Чорним орлом». <https://photo-lviv.in.ua/dramatyczna-istoriya-ostannoho-vlasnyka-apteky-pid-chornym-orlom/>
- Карпатський геологічно-нафтовий інститут та К. Толвінський <https://tur.boryslavrada.gov.ua/geo/>
- Музей нафтової і газової промисловості України, Борислав <https://karpaty.rocks/muzej-naftovoyi-i-gazovoyi-promislovosti-ukrayini-borislav>
- Солеваріння на Дрогобиччині. Тамара Андрієвська <https://lvivskansen.org/archive/solyana-krynuczya-u-skanseni-abo-yak-v-karpatah-sil-varyly/>
- Zahid.net. Галина Пагутяк, 6 жовтня 2009; https://zahid.net/selo_urizh_proti_lvova_n1086695

ISBN 978-83-67325-35-6

9 788367 325356